

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Politický a mocenský dualismus panovníka a šlechty
na Moravě se zvláštním zřetelem k osobnosti Petra
Strážnického z Kravař**

Studijní program:

České dějiny

Školitel:

prof. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Autor:

Mgr. Josef Svoboda

Olomouc 2021

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma: „*Politický a mocenský dualismus panovníka a šlechty na Moravě se zvláštním zřetelem k osobnosti Petra Strážnického z Kravař*“ vypracoval samostatně pod odborným vedením školitele a uvedl jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Josef Svoboda

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl předně poděkovat mému školiteli, prof. PhDr. Davidu Papajíkovi, PhD., za jeho pomoc, cenné rady a tolik potřebnou kritiku textu práce. Dále mé díky patří všem zaměstnancům knihoven a archivů, jmenovitě hlavně Mgr. Petru Houzarovi z Archivu města Brna, za pomoc s vyhledáváním pramenů a literatury. Největší poděkování si však zaslouží má manželka Lucie, která mi pomáhala s korekturami a po celou dobu psaní mě podporovala, a náš malý syn Josífek, který byl v době dokončování práce neuvěřitelně hodný.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Rozbor pramenů.....	9
3. Rozbor literatury	13
4. Úřad moravského zemského hejtmana v letech 1411–1440.....	18
4.1. Výskyt úřadu zemského hejtmana do roku 1411	18
4.2. Moravští zemští hejtmané za vlády Václava IV. (1411–1419).....	20
4.2.1. Hejtmanství Lacka z Kravař a Erharta mladšího z Kunštátu (1411–1416).....	20
4.2.2. První hejtmanství Petra Strážnického z Kravař (1417–1419).....	27
4.3. Moravští zemští hejtmané za vlády Zikmunda Lucemburského (1419–1423).....	30
4.3.1. Hejtmanství Jindřicha Plumlovského z Kravař (1419–1420)	30
4.3.2. Hejtmanství Viléma z Pernštejna (1421–1422?).....	34
4.3.3. Začátek druhého hejtmanství Petra Strážnického z Kravař (1422–1423).....	39
4.4. Moravští zemští hejtmané za vlády Albrechta V. Habsburského (1423–1439).....	50
4.4.1. Dokončení druhého hejtmanství Petra Strážnického z Kravař (1423–1424/5).....	52
4.4.1.1. Spor mezi markrabětem Albrechtem a Petrem Strážnickým z Kravař	57
4.4.2. Hejtmanství Haška z Valdštejna (1425–1426/7).....	71
4.4.2.1. Lipolt Krajíř z Krajku jako Haškův předchůdce v úřadu?	71
4.4.2.2. Hašek z Valdštejna v úřadu moravského zemského hejtmana	75
4.4.3. Hejtmanství Jana staršího z Lomnice (1427–1434?)	99
4.4.3.1. Období lokálních příměří v Moravském markrabství.....	100
4.4.3.2. Cesta k ukončení válek a landfrýd ze září 1434.....	106
4.4.4. Hejtmanství Vaňka Černohorského z Boskovic (c. 1437)	111
5. Závěr	119
6. Exkurz: Panství Kravaře jako příklad panovnické konfiskace za husitských válek? ...	123

6.1. Panství Kravaře za pánů z Kravař.....	124
6.2. Osoby kupujících	129
6.2.1. Mikuláš Šlevic.....	129
6.2.2. Pavel (V.) ze Sovince	130
6.2.3. Zbyněk Hřivnáč z Hněvošic a Boček z Labutě	132
6.2.4. Jan Helm z Výškovic.....	134
6.2.5. Ješek z Libosvár	136
6.3. Důvody prodeje panství Kravaře	137
7. Summary.....	144
8. Seznam zkratk	148
9. Seznam pramenů a literatury	149
9.1. Prameny.....	149
9.1.1. Archivní prameny.....	149
9.1.2. Edice pramenů.....	150
9.2. Literatura.....	155
10. Příloha.....	164

1. Úvod

Předkládaná disertační práce se zaměřuje na výzkum politického a mocenského dualismu mezi panovníkem a šlechtou za vlády posledních Lucemburků a Albrechta Habsburského na Moravě (1411–1439). Pojem dualismus se ve výkladových slovnících objevuje zejména v souvislosti s filozofií či teologií, v oblasti politiky se jako jeho typický příklad uvádí postavení Uherska v rámci Rakouského císařství před a po roce 1867 a Rakousko-uherském vyrovnání. Obecně můžeme politický dualismus charakterizovat jako vládu spočívající na dvou bodech požívajících částečnou nebo úplnou samostatnost na sobě navzájem.¹

Při aplikaci tohoto pojmu na Moravu 14. a 15. století naplňují tyto znaky do jisté míry moravský markrabě a šlechta, zejména tedy její část nazývaná jako vyšší. Termín „mocenský dualismus“ použil už Jaroslav Mezník, když srovnával nejstarší moravské landfrýdy a zkoumal utváření stavu vyšší šlechty a její podíl na moci v předhusitském období.² V jisté návaznosti na tuto studii a v ní obsažené úvahy se následující text zabývá vývojem vztahů mezi moravským markrabětem a zemskou obcí zpočátku reprezentovanou téměř výhradně příslušníky vyšší šlechty.

Jako modelový příklad dualismu byl zvolen úřad moravského zemského hejtmana. Ten představoval prostor, kde se střetávaly názory zeměpána a zemské obce na vedení markrabství – i když byl původně jmenován panovníkem, pocházel z vyšší šlechty, která si postupem času nárokovala čím dál větší vliv na výběr kandidáta. Podobně můžeme za místo střetávání v rámci politického a mocenského dualismu považovat moravské landfrýdy z let 1412 až 1434, respektive 1440. Zde navazují na svůj předchozí výzkum,³ který jsem v této práci doplnil novými analýzami a komparací s dalšími prameny. Závěrečná případová studie se na příkladu osoby Petra Strážnického z Kravař zabývá tématem panovnických konfiskací z období husitských

¹ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Osmý díl. Dřevěné stavby – Falšování.* Praha 1894, s. 65–67.

² MEZNÍK, Jaroslav.: *Markrabě a páni. (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské).* Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C 42, 1995, s. 39–50.

³ SVOBODA, Josef: *Šlechta na Moravě v husitském období.* Nepublikovaná diplomová práce. Olomouc 2017; SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech z let 1421–1440.* Vlastivědný věstník moravský 72, 2020, č. 1, s. 39–51.

válek, což se jeví jako jedno z nejvyhrocenějších řešení nesouladu v rámci výše nastíněného dualismu moci.

Kvůli přehlednosti a návaznosti bylo v této práci přistoupeno k chronologickému členění textu podle jednotlivých šlechticů-hejtmanů. Tím pádem je možné lépe zkoumat vliv osoby držitele na náplň práce hejtmana; ten byl zejména v době ustavování a přesnějšího vymezování úřadu klíčový. Nezanedbatelný vliv na fungování této pozice měl i dobový kontext – války, diplomatické vztahy, domácí situace. Z těchto důvodů bylo nakonec upuštěno od tematického členění kapitol ve prospěch toho chronologického, čímž lépe vynikne vývoj v kompetencích a ve strategiích panovníků při práci s úřadem v závislosti na okolnostech a osobě hejtmana.

Cílem následujícího textu není podat „klasické“ politické dějiny Moravského markrabství v první polovině 15. století, ale sepsat dějiny hejtmanského úřadu v době vlády markrabat z řad posledních Lucemburků a Albrechta V. Habsburského, kdy docházelo k dlouhodobé nepřítomnosti zeměpána na Moravě, a proto i častějšímu využívání hejtmanského úřadu při správě země. U držitelů hejtmanského úřadu se budeme soustředit na jejich pravomoci, povinnosti a zejména vztah k panovníkovi, zemskému soudu či ostatním obyvatelům Moravského markrabství.

Větší zaměření na osobnost Petra Strážnického z Kravař, které je avizované v názvu této práce, má několik důvodů. Předně jde o jednu z nejvýraznějších postav Moravy počátku 15. století, která výraznou měrou zasahovala do osudů markrabství. Ve sledovaném období let 1411–1440 se navíc pan Petr jako jediný stal dvakrát moravským zemským hejtmanem, tudíž má právem pevné místo v práci zabývající se podrobněji vztahem tohoto nejvyššího moravského úředníka se zeměpánem. S Petrem Strážnickým jsou navíc spjaté unikátní a od jiných šlechticů nedochované prameny, jako je např. opis jeho jmenovací listiny do hejtmanského úřadu nebo českým a moravským bádáním zpochybňovaný, ignorovaný či nedostatečně analyzovaný výslechový protokol z jeho sporu s markrabětem Albrechtem na podzim roku 1424, tomu se v této práci konečně dostává zasloužené pozornosti. Poslední důvod souvisí s autorovým dlouhodobým výzkumem této osobnosti, který snad jednoho dne vyvrcholí knižní monografií, tu by si Petr Strážnický z Kravař bezesporu zasloužil – dosud se jeho osudy objevují pouze v rámci děl o dějinách rodu pánů z Kravař, popřípadě stručněji v knihách o jím držných majetcích.

S Petrem Strážnickým souvisí i zmiňovaný a v závěru práce přiložený exkurz. V něm se na příkladu prodeje panství Kravaře Petrem Strážnickým někdy na přelomu let 1419 a 1420 zabývám důvody, které k prodeji vedly, vztahy prodávajícího šlechtice s kupujícími a strategiemi, které prodejem, respektive koupí jednotliví účastníci sledovali. Ve vztahu k dualismu mezi panovníkem a šlechtou je tento případ zajímavý i s ohledem na v historiografii se objevující teorie o možném nátlaku panovníka Zikmunda Lucemburského na Petra Strážnického z Kravař, které měly souviset s Petrovou husitskou orientací či dokonce jeho ozbrojenému odporu proti nástupu posledního Lucemburka na markraběcí trůn. Podobné dezinterpretace dochovaných pramenů a literatury k tomuto tématu dokonce vedly některé moderní autory k tvrzením o konfiskaci kravařského panství králem Zikmundem. Na tuto i další hypotézy o Petrově rozhodnutí zbavit se eponymního kravařského panství se snaží závěrečný exkurz reagovat a nabídnout dle autora nejpravděpodobnější výklad.

2. Rozbor pramenů

Pramenná základna ke sledovanému tématu je poměrně různorodá. Pro jakoukoli práci o šlechtě a jí držení úřadech na Moravě v 15. století jsou naprosto zásadním pramenem zemské desky. V Moravském markrabství se od reformy zemského soudnictví v roce 1348 dochovala kontinuální řada desk trhových sloužících pro zapisování transakcí alodních majetků, věna, poručnictví a jiných nezbytných záležitostí.⁴ Sporná agenda se zapisovala do knih půhonných a nálezových, jejichž dochovaná řada začíná až roku 1374.⁵ Důležitost trhových a půhonných knih pro studium úřadu moravského zemského hejtmána spočívá nejen v úvodních zápisech při otevírání desk, ve kterých jsou často jmenováni právě působící úředníci, ale v případě knih půhonných a nálezových i k pochopení práv a povinností hejtmána při řešení různých sporů.

Nejpočetnější skupinou zkoumaných pramenů jsou listy a listiny. Velká část z nich už je v současné době vydána, připomenout můžeme dnes už těžko představitelné penzum práce, které při sběru a editaci listin a listů vykonal František Palacký.⁶ Přesto se stále ještě najdou dokumenty dostupné pouze v (někdy nepřesných) regestech. Jejich seznam sestavený ze starších a mnohdy už těžko dostupných děl vydal v rámci několika studií trefně pojmenovaných *Skryté edice a regesty listin a listů k dějinám husitské revoluce* autorský kolektiv pod vedením Ivana Hlaváčka.⁷ Základní

⁴ Markrabství bylo rozděleno do dvou úd, olomoucké a brněnské, z nichž každá vedla svou vlastní řadu zemských desk. Edice tohoto zásadního pramene vznikly už hluboko v 19. století – *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466)*. Brünner Cuda (dále jen ZDB). Edd. CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf. Brünn 1856; *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466)*. Olmützer Cuda (dále jen ZDO). Edd. CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf. Brünn 1856.

⁵ *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové I* (dále jen LCS I). Ed. BRANDL, Vincentius. Brunae 1872; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové II* (dále jen LCS II). Ed. Týž. Brunae 1873; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové III/1* (dále jen LCS III/1). Ed. Týž. Brunae 1878; *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové III/2* (dále jen LCS III/2). Ed. Týž. Brunae 1880.

⁶ Česky psané dokumenty vydával v rámci řady Archiv český, německé a latinské (včetně pro naše téma zásadní korespondence olomoucké městské rady) v *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an. I. Band von den Jahren 1419–1428* (dále jen UB I). Ed. PALACKÝ, Franz. Prag 1873; *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436. II. Band von den Jahren 1429–1436* (dále jen UB II). Ed. Týž. Prag 1873.

⁷ HLAVÁČEK, Ivan a kol. (edd.): *Skryté edice a regesty listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437)*, I. část. Tábořský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 1, 1987, s. 8–56; HLAVÁČEK, Ivan – TECL, Rudolf – VONDRÁČEK, Milan a kol. (edd.): *Skryté edice a regesty listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437)*, II. část. Tábořský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 4, 1992, s. 5–31; TECL, Rudolf – VONDRÁČEK, Milan (edd.): *Skryté edice a regesty listin a listů*

přehled česky psaných listin a listů ze sledovaného období zase podávají první dva díly katalogu Františka Beneše a Karla Beránka.⁸ Některé do té doby neznámé prameny k průběhu husitských válek na Moravě sesbíral a ve formě registů i prepisů celých dokumentů vydal s řadou velkých nepřesností Augustin Neumann.⁹

Moravské záležitosti se také objevovaly v listech a listinách římského krále a později císaře Zikmunda Lucemburského otištěných v příslušných svazcích řady *Regesta imperii*.¹⁰ Po předání Moravy Albrechtovi Habsburskému se markraběcí agenda stala součástí i jeho kanceláře, vévoda následně vystupuje jako adresát i vydavatel celé řady dosud plně nevytěžených listů a listin.¹¹ Mnoho z nich je dnes dostupných v mezinárodní internetové databázi digitalizovaných originálů pramenů na stránkách [www. monasterium.net](http://www.monasterium.net),¹² jiné se nacházejí například v Archivu města Brna a fondu Archiv města Olomouce ve Státním okresním archivu Olomouc.

Listiny důležité pro státoprávní uspořádání markrabství jsou dnes uloženy i v Národním archivu v Praze (fond Archiv České koruny)¹³ a v Moravském zemském archivu v Brně (fond Stavovské listiny),¹⁴ kde se nachází originály moravských landfrýdů ze sledovaného období let 1412–1440. Ty představují základní a hlavní

k dějinám husitské revoluce (1419–1437), III. část. Tábořský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 6, 1994, s. 145–149.

⁸ *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Originály listin. Svazek 1/1 (1378–1471).* Edd. BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel. Praha 1974; *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Originály listin. Svazek 1/2 (1378–1471).* Edd. Tíž. Praha 1974.

⁹ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě.* Olomouc 1930.

¹⁰ *Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). I. und II. Band.* Ed. ALTMANN, Wilhelm. Innsbruck 1896–1900. Nově vyšel k tomuto svazku doplněk v podobě dokumentů z moravských a slezských archivů – *Regesta Imperii XI: Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437): Nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Band. 1: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens.* Edd. ELBEL, Petr – HRUZA, Karel. Wien 2012. Dostupné na <<http://www.regesta-imperii.de/regesten/11-0-1-sigmund.html>>. Cit. [2020-12-28].

¹¹ Regesty dokumentů týkajících se Albrechta a dnes uložených v rakouském národním archivu ve Vídni vydal v rámci své knihy o rakouských vévodech LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten.* Wien 1841. Některé z důležitých listin a listů celé přepsal KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten. Erster Theil.* Wien 1835 a Týž: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten. Zweyter Theil.* Wien 1835.

¹² Zmínit je potřeba listy z velmi dobře zachovaného archivu města Vídně, které pro české bádání objevil a částečně vydal už Augustin Neumann v rámci jeho výše citované edice z roku 1930.

¹³ Katalog vydal Antonín Haas – *Archiv Koruny české 5. Katalog listin z let 1378–1437.* Ed. HAAS, Antonín. Praha 1947.

¹⁴ Katalog vydal ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Stavovské listiny. Inventáře a katalogy fondů Státního archivu v Brně č. 22.* Brno 1965

pramen pro poznání teoretického vymezení práv a povinností mezi zeměpánem a obyvateli země na předhusitské a husitské Moravě.¹⁵

Pouze omezené zprávy o činnosti zemského hejtmana a jeho vztahu k panovníkovi nabízejí soudobé kroniky a anály. Pro sledované období postrádáme detailnější kronikářské dílo moravské provenience, musíme se tak spokojit s texty autorů z okolních zemí, kde je situace v markrabství nejčastěji zmiňována pouze pokud nějak ovlivnila autorovu domovinu. Z českých kronik se větší podrobnosti o Moravě dozvídáme v díle Vavřince z Březové¹⁶ nebo tzv. Starého kolegiáta,¹⁷ jinde neuvedené detaily k nástupu Albrechta Habsburského na moravský trůn nabízí krátká Třebovská kronika.¹⁸ Rakouská produkce zase nabízí podrobnější pohled na činnost markraběte Albrechta či rakouská a husitská tažení do zemí pod Albrechtovou nadvládou.¹⁹ Některé zajímavé podrobnosti se dostaly i do historiografického díla Eberharda Windeckeho v jeho životopise krále Zikmunda Lucemburského,²⁰ stejně jako počín kanovníka Ondřeje z Řezna.²¹

¹⁵ První landfrýd z roku 1412 je vytištěn v Knize Tovačovské (*Knihy Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství moravském*). Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1868, s. 25–28), další vydal (s chybnou datací listiny z roku 1434) Josef Kalousek (*Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl desátý*). Ed. KALOUSEK, Josef. Praha 1890, s. 246–258).

¹⁶ *Vavřince z Březové kronika husitská*. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V*. Praha 1893, s. 327–534.

¹⁷ *Chronicon veteris collegiati Pragensis*. Ed. HÖFLER, Konstantin. In: *Fontes rerum Austriacarum, Scriptorum. II. Band: Die Geschichtsschreiber der Hussitischen Bewegung in Böhmen I*. Wien 1856, s. 78–102.

¹⁸ *Die Tribauer Handschrift*. Ed. MEINERT, Johann Georg. *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* 10, 1819, s. 89–92.

¹⁹ *Chronicon Mellicense, seu Annales monasterii Mellicensis*. Ed. SCHRAMB, Anselmo. Viennae 1702; *Paltrami seu Vatzonis, consulis viennensis chronicon Austriacum*. *Scriptores rerum Austriacarum*, Tomus I. Ed. PEZ, Hieronymus. Lipsiae 1721, sl. 707–738; *Annales Mellicenses*. Ed. WATTENBACH, Wilhelmus. In: *Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi*. *Scriptorum tomus IX*. Ed. PERTZ, Georgius Heinricus. Hannoverae 1851, s. 480–535; *Die kleine Klosterneuburger Chronik (1322 bis 1428)*. Ed. ZEIBIG, Hartmann Joseph. Wien 1851.

²⁰ *Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*. Ed. ALTMANN, Wilhelm. Berlin 1893. V dost volném překladu do moderní němčiny toto dílo vydal Theodor von Hagen – *Das Leben König Sigmunds von Eberhard Windecke*. Ed. VON HAGEN, Theodor. *Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit. Zweite Gesamtausgabe. Fünfzehntes Jahrhundert. Erster Band*. Leipzig 1899. Některé zajímavé detaily obsahuje i rukopis Windeckeho díla uložený v rakouské národní knihovně ve Vídni – WINDECK, Eberhard: *Geschichte des Kaisers Sigismund*. Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13975/2.

²¹ Pracoval jsem s českým překladem a kritickou edicí *Ondřej z Řezna. Husitská kronika. Dialog o českém kacířství*. Edd. ZACHOVÁ, Jana – ČERNÁ, Soňa – SOUKUP, Pavel. Praha 2020.

Nastíněná šíře pramenné základny umožňuje poměrně dobře rekonstruovat činnost zemského hejtmana v době fungování zemského soudu, kdy je možné využívat zcela zásadní pramen – zemské desky. V době husitských válek však soud nezasedal, tudíž je potřeba nahradit zemské desky jinými prameny. Některé zajímavé podrobnosti o Moravském markrabství za husitských válek poskytují kronikářská a letopisecká díla z Čech či Rakous nebo dochované kopíáře listů měst Olomouce či Vídně.

Při jakémkoliv výzkumu moravské šlechty pozdního středověku narážíme na velké limity v dochování šlechtické korespondence, kdy bohužel postrádáme podobně ucelenou sbírku listů a listin, jaká se dochovala u českého velmože Oldřicha z Rožmberka.²² Navzdory tím způsobeným obtížím a nutnosti spolehnout se zejména na panovnické dokumenty či městské kopíáře se však i v těchto pramenech objevují držitelé úřadu zemského hejtmana, což umožňuje sledovat vývoj tohoto postu i v období husitských válek na Moravě a době bezprostředně po konci jejich hlavní fáze v roce 1434.

V závěru této práce jsou ještě přiloženy přepisy několika pramenů, které jsou stěžejní pro sledované téma duality mezi panovníkem a šlechtou, respektive pro postavení úřadu moravského zemského hejtmana a jeho práva a povinnosti v rámci Moravského markrabství. Jedná se především o dokumenty uložené v rakouském státním archivu, které známe pouze z registru Ernsta Marii Lichnowského, popřípadě o několik listů markraběte Albrechta pro moravská města Brno a Olomouc.

²² Pod signaturami jednotlivých rodů je část šlechtických listin z Moravy uložena ve fondech Cizí rody a Cizí statky v SOA Třeboň.

3. Rozbor literatury

Na problematiku mocenského dualismu mezi panovníkem a šlechtou lze nahlížet ve dvou zjednodušených rovinách – teoretické a praktické. Teoretickou představuje například výzkum právních aspektů vztahu panovníka a zemské obce, popřípadě mezi členy zemské obce navzájem. Do této kategorie spadá historiografie věnující se vývoji moravských landfrýdů²³ a fungování zemského soudu či úřadů.²⁴ Pod praktickou rovinou se skrývají politické a hospodářské dějiny zkoumaného regionu, dějiny obcí či šlechtických rodů, kde můžeme na konkrétních případech pozorovat projevy soupeření či spolupráce markraběte a šlechty.

Pomineme-li silně tendenční a různými fabulacemi zatížené dílo barokního historiografa Tomáše Pešiny z Čechorodu,²⁵ stala se prvním moderním pokusem o sepsání souhrnných dějin Moravy za husitských válek kniha katolického kněze a badatele Augustina Neumanna z roku 1939.²⁶ Kvůli výraznému protihusitskému zabarvení celé práce a řadě faktografických nedostatků je však potřeba k této knize přistupovat velmi obezřetně. I přes to však musíme ocenit využití některých do té doby nevyužitých a českému bádání neznámých pramenů zejména z vídeňského městského archivu, z nichž některé neznají ani moderní autoři.²⁷ Rozsáhlou kritiku a opravu většiny omylů Augustina Neumanna provedl ve své objemné recenzi Rudolf

²³ Prvním moravským landfrýdům se věnovala SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*. Časopis Matice moravské 120, 2001, s. 315–336, táž autorka následně zkoumala (s dílčími nepřesnostmi) i moravskou-rakouský landfrýd z roku 1414 – SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414*. Český časopis historický 100, 2002, s. 579–585. Pozdějším landfrýdům se věnoval a jejich edici vydal ŠVÁBENSKÝ, Mojmir: *Nové moravské landfrídy*. Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 7, 1965, s. 224–232. Landfrýdní hnutí v rámci všech zemí Koruny české je cílem monografie BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích Koruny české*. České Budějovice 2014, zde i přehled další literatury.

²⁴ Těmto otázkám se v současnosti nejvíce věnuje Dalibor Janiš – JANIŠ, Dalibor: *Moravská šlechta v pramenech zemského práva pozdního středověku. K problematice obsazení zemského soudu a úřadů*. In: *Šlechta v proměnách věků*. Edd. KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan. Brno 2011, s. 63–79; Týž: *Zemské soudnictví na Moravě vrcholného středověku*. Brno 2013.

²⁵ DE CZECHOROD, Thomas Joannes Pessina: *Mars moravicus sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbae*. Pragae 1677.

²⁶ NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*. Olomouc 1939.

²⁷ Jde např. o informaci z doby katolického obléhání Břeclavi v roce 1426, kdy Augustin Neumann píše (bez uvedení pramene) o pobytu husitů u Ivančic (NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*, s. 95). Tuto informaci získal bezesporu z listu markraběte Albrechta do Vídně z 23. října 1426, i když tento dokument z nějakého záhadného důvodu nevydal v rámci své edice pramenů z husitských válek (NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*). Originál listu je dostupný na serveru monasterium.net – Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177–1526) 2291. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-WStLA/HAUrk/2291/charter>. Cit. [2021-01-25].

Urbánek.²⁸ Jelikož se ale v následující době již nedostal k sepsání vlastní monografie na toto téma, stala se zmíněná recenze na několik desítek let nejkomplexnějším zhodnocením role Moravy za husitských válek.

Kvůli novějším a specializovaným studiím však i toto dílo časem zastaralo a bylo potřeba dějiny husitské Moravy revidovat. Tohoto úkolu se ujal Josef Válka, který v 70. a 80. letech 20. století vydal sérii studií věnujících se moravským politickým dějinám a stavovství,²⁹ ty následně zužitkoval i v rámci své knihy *Dějiny Moravy 1*.³⁰ Za hlavní přínos jeho práce můžeme považovat pokus o kritické zhodnocení díla Tomáše Pešiny z Čechorodu a zdůraznění svébytného vývoje husitské Moravy ve vztahu k Čechám. V následujících letech však historické bádání a metody dále pokročily, proto jsou dnes i tyto studie zčásti překonané. Velmi komplexně pojal epochu vlády členů rodu Lucemburků na Moravě Jaroslav Mezník ve své monografii *Lucemburská Morava*, soustředil se však zejména na období vlády lucemburské sekundogenitury a závěrečnou kapitolu o panování Václava IV. a Zikmunda Lucemburského už psal pouze z povinnosti.³¹ Poslední celkový pohled na Moravu první poloviny 15. století, ve kterém hojně využil svých znalostí pramenů z rakouských archivů, nabídl největší současný odborník na tuto periodu, Petr Elbel.³²

Nejpočetnější skupinou literatury ke sledovanému období představují regionálně zaměřené práce, ať už jde o dějiny obcí či širších regionů. Pro jihozápadní Moravu se jedná o studii Rostislava Vermouzka zaměřující se na Znojmo a okolí v letech 1425 a 1426,³³ severovýchodem Moravy se zabýval Jiří Jurok.³⁴ Z dochované korespondence olomoucké městské rady zase těžil ve své práci o olomouckém patriciátu Ladislav Hosák.³⁵ I když bylo toto dílo v poslední době korigováno díky novým pramenům a metodologickým přístupům, stále se jedná o nejpodrobnější

²⁸ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské 63–64, 1939–1940, s. 229–314.

²⁹ Tyto studie byly původně otištěny v různých časopisech, v roce 2005 však souhrnně vyšly v rámci knihy VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*. Brno 2005.

³⁰ Týž: *Dějiny Moravy. Díl 1. Středověká Morava*. Brno 1991.

³¹ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999. K „povinnosti“ dovést výklad až do roku 1423 viz tamtéž, s. 403.

³² ELBEL, Petr: *Morava*. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Husitské století*. Praha 2014, s. 189–223. I když se text nachází ve spíše popularizačně laděné publikaci, čerpá v hojně míře z autorova rozsáhlého výzkumu a znalostí zejména církevních dějin Moravy počátku 15. století.

³³ VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*. Časopis Matice moravské 92, 1973, s. 275–301.

³⁴ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998.

³⁵ HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát v boji proti husitskému revolučnímu hnutí*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 1, 1960, s. 5–45.

moderní pokus o vylíčení situace Olomouce a okolí během husitských válek.³⁶ Vzorovou monografii k dějinám měst za husitských válek vydal František Hoffmann,³⁷ vzhledem k často velkému nedostatku relevantních pramenů v případě menších obcí je však mnohdy obtížné a mnohdy i nemožné pojmout podobně komplexně i jiné lokality.³⁸ Nejvíce se v poslední době tomuto ideálu přiblížil ve své kapitole o středověkém Brnu Petr Elbel, který díky vytěžení brněnského městského archivu podal brilantní studii o dějinách města za husitských válek.³⁹ Mnohdy přesáhl i do dějin markrabství jako takového a některá zde načrtnutá témata později dále rozpracoval v samostatných pracích.⁴⁰

Pozornost historiků už od dob pozitivistické historiografie v 19. století poutaly výrazné osobnosti a šlechtické rody.⁴¹ Zejména u dějin šlechty však u nás došlo k poklesu zájmu o tuto problematiku s nástupem marxistického pojetí historie během druhé poloviny 20. století. Zatímco zájem o moravskou středověkou šlechtu je po roce 1989 mezi badateli poměrně velký (k čemuž nemalou mírou přispěla ediční řada *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska*, kterou vede Nakladatelství Lidové noviny),⁴²

³⁶ Jistým zklamáním je naproti tomu relativně krátká kapitola o tomto období olomouckých dějin v nejnovější souhrnné knize o dějinách města – KANÁK, Bohdan: *Město a husitství*. In: Dějiny Olomouce 1. svazek. Edd. ŠMERAL, Jiří – SCHULZ, Jindřich a kol. Olomouce 2009, s. 187–193 (zde zmíněny i některé korekce údajů ze studie Ladislava Hosáka, např. v otázce husitské držby kláštera Dolany).

³⁷ HOFFMANN, František: *Jihlava v husitské revoluci*. Havlíčkův Brod 1961.

³⁸ Výběrově uvádím dějiny některých měst, které hrály za husitských válek důležitou roli – ROUBIC, Antonín: *Přerov za husitství a do nástupu Pernštejnů (v letech 1412–1475)*. In: Dějiny města Přerova. 1. díl. Edd. HOSÁK, Ladislav – DOSTÁL, Josef. Brno 1970, s. 147–170; BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh*, s. 51–61; SVOBODA, Miroslav: *Břeclav za husitských válek*. In: Město Břeclav. Ed. KORDIOVSKÝ, Emil. Brno 2001, s. 139–146. Zvláště u menších poddanských měst se příslušné kapitoly kvůli zmíněnému nedostatku pramenů věnují spíše než městu samotnému osudům jeho držitele, viz např. JAN, Libor: *Strážnice od počátku husitství do konce 15. století*. In: PAJER, Jiří a kol.: *Strážnice*. Kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, s. 61–74.

³⁹ ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*. In: Dějiny Brna II. Středověké město. Ed. JAN, Libor. Brno 2013, s. 119–184.

⁴⁰ Jedná se zejména o opisy průměrných listů, které byly uloženy v brněnském městském archivu a které Petr Elbel poprvé v úplnosti vydal a tím nahradil nedostatečnou edici jejich registů od Augustina Neumanna – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na Jižní Moravě*. Brno 2016.

⁴¹ Výběrově s ohledem na osoby zemských hejtmanů např. ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu Boskovického na Moravě*. Vídeň 1870; DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910.

⁴² Výběrově např. BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*. *Z Moravy až na konec světa*. Praha 2004; PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*. Praha 2005; PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006; POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*. Praha 2012.

většina významných postav Moravy 15. století na podobnou pozornost a alespoň vlastní studie stále čeká.⁴³

Ze zahraniční literatury, která se nějakým způsobem dotýká moravských dějin, můžeme jmenovat dnes již postarší díla rakouských autorů o vládě Albrechta V. Habsburského⁴⁴ a dějinám Rakous během husitských válek.⁴⁵ Působení uherských šlechticů na Moravě a následné husitské vpády do Uher v návaznosti na starší práci Bronislava Varsika⁴⁶ nejnověji zpracoval Miroslav Lysý,⁴⁷ v souvislosti s „hlavními hrdiny“ svých děl se situace na Moravě dotkla i Daniela Dvořáková v knihách o uherském šlechtici Stiborovi se Stiboric a Zikmundově druhé manželce Barboře Celjské.⁴⁸

Navzdory celé řadě publikací o jednotlivých šlechtických rodech a jejich členech, popřípadě nepočteným studiím o významných urozených osobnostech, nebyla dosud příliš věnována pozornost sepětí osoby šlechtice s jím držným úřadem. Stejně tak se v podobných šlechtických genealogiích blíže nezkoumal vztah

⁴³ Kromě panovníků Václava IV. (SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986), Zikmunda (KAVKA, František: *Poslední Lucemburk na českém trůně: králem uprostřed revoluce*. Praha 1998) nebo opavského vévody Přemka (ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno – Opava 2005) se zatím zasloužené pozornosti dostalo jen Lackovi z Kravař (ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část první: Lackův politický vzestup*. Časopis Matice moravské 110, 1991, s. 217–238; Týž: *Osobnost Lacka z Kravař. Část druhá: Na vrcholu politické dráhy*. Časopis Matice moravské 112, 1993, s. 11–41) a Vilémovi z Pernštejna (HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby*. Časopis Matice moravské 87, 1968, s. 163–186 – zde však se zaměřením na jeho bojovou družinu); k olomouckému biskupovi Janovi Železnému popularizačně KRZENCK, Thomas: *Prelát táhne do války. Jan Železný*. In: *Osobnosti moravských dějin 1*. Brno 2006, s. 129–153.

⁴⁴ KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Erster Theil. Wien 1835; Týž: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Zweyter Theil. Wien 1835; LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg*. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten. Wien 1841.

⁴⁵ FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Hussiten*. Linz 1883; STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege gegen die Hussiten (1420–1436)*. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich 22, 1929, s. 1–87; PETRIN, Silvia: *Der österreichische Hussitenkrieg*. Militärgeschichtliche Schriftenreihe, Heft 44. Wien 1982. Podnětnou práci o předání Moravy Albrechtovi Habsburskému v roce 1423 napsal už na konci 19. století Bertold Bretholz – BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423 (Beiträge zur Geschichte der Hussitenkriege in Mähren)*. Archiv für österreichische Geschichte 80, 1984, s. 249–350. Na tuto práci navázal (s důrazem na Albrechtovo místodržitelství z roku 1422 a srovnání s listinami z říše) RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*. Nepublikovaná disertační práce. Salzburg 1973.

⁴⁶ VARSIK, Bronislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965.

⁴⁷ LYSÝ, Miroslav: *Účasť Uhorska na protihusitských vojnách v Čechách a na Moravě*. Vojská história 1, 2007, s. 28–48; LYSÝ, Miroslav: *Husitská revolúcia a Uhorsko*. Bratislava 2016.

⁴⁸ DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Rytier a jeho král. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*. 3. vydání. Budmerice 2017; Týž: *Čierna kráľovná. Barbora Celjská (1392–1451). Životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej*. 2. doplnené vydání. Budmerice 2017.

(respektive jeho kvality) mezi panovníkem, úředníkem a zbytkem zemské obce. Specializované studie a přehledy nejvyšších zemských úředníků se zase naopak nezabývaly příliš do hloubky kontextem, ve kterém dotyční úředníci působily a událostmi, kterými byli při výkonu své funkce ovlivněni a limitováni. Předkládaná práce se snaží obě tyto metody pohledu na šlechtice-úředníky zkombinovat a nabídnout tak vývoj kompetencí úřadu moravského zemského hejtmána v závislosti na osobách držitelů a době, ve které tito šlechtici působili.

4. Úřad moravského zemského hejtmana v letech 1411–1440

4.1. Výskyt úřadu zemského hejtmana do roku 1411

Post moravského zemského hejtmana patřil mezi nejdůležitější úřady na Moravě a postupem času se vypracoval až do funkce přímého zástupce panovníka s rozsáhlými pravomocemi.⁴⁹ Přitom jsou počátky tohoto úřadu stále zahaleny tajemstvím, které jen těžko někdy v úplnosti odhalíme. Navíc, přestože se jednalo o velmi významnou pozici zastávanou nejvyššími představiteli panského stavu, přeci jen se úřadu jako takovému v historiografii Moravy nevěnovalo tolik pozornosti. Už od dob Antonína Bočka⁵⁰ se objevovaly zmínky o zemských hejtmanech v rámci různých seznamů panovníků a zemských úředníků, jako tomu bylo ve spíše populárně-naučném seznamu zemských hejtmanů od Jiřího Loudy.⁵¹ Analytičtější práce Richarda Horny se mimo jiné zabývala původem a charakterem této funkce,⁵² na což v nedávné době navázali Dalibor a Jana Janišovi.⁵³

Přesto však často zůstává úřad zemského hejtmana (zejména pro dobu pozdního středověku) pouze jako jisté dokreslení charakteristiky svého držitele, jako pověstná „třešnička na dortu“ v kariéře šlechtice a o vztahu hejtmana a zeměpána, popřípadě o samotném výkonu a pravomocích této funkce se pro období vlády posledních Lucemburků objevují pouze kusé zmínky. Tato práce si dala za cíl zmíněné nedostatky alespoň částečně napravit a pokouší se chronologicky vysledovat jednotlivé držitele úřadu za vlády Václava IV. a Zikmunda Lucemburského,

⁴⁹ Část této kapitoly (až po předání Moravského markrabství Albrechtovi V. Habsburskému) se momentálně nachází v podobě studie v recenzním řízení časopisu *Mediaevalia Historica Bohemica* pod názvem SVOBODA, Josef: *Úřad moravského zemského hejtmana za posledních Lucemburků (1411–1423)*.

⁵⁰ Dnes už překonaná práce BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*. Brno 1850.

⁵¹ LOUDA, Jiří: *Moravští zemští hejtmani*. Praha [1996].

⁵² HORNA, Richard: *K dějinám moravských úředníků. Část II.: Zemští úředníci moravští do r. 1620*. Praha 1923. K úřadu zemského hejtmana viz zejm. s. 5–9.

⁵³ Počátkům zemského soudnictví na Moravě a (mimo jiné) úřadu zemského hejtmana se věnuje JANIŠ, Dalibor: *Zemské soudnictví na Moravě*. Různým pravomocím zemského hejtmana (zejména v době raného novověku) se věnuje studie JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmana v 15.–17. století (Přehled působnosti a pravomocí)*. In: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Edd. BOBKOVÁ, Lenka – ČAPSKÝ, Martin – KORBELÁŘOVÁ, Irena. Opava 2009, s. 181–201.

prozkoumat práva a povinnosti zemského hejtmana ve vztahu k zeměpánovi a obyvatelům Moravského markrabství a sledovat strategie, které při „práci“ s úřadem zemského hejtmana využívali oba panovníci.

První zmínky o zemském hejtmanovi se objevily na konci 13. století, více zpráv o jeho působení pochází z první poloviny století následujícího.⁵⁴ Za vlády markraběte Jana Jindřicha (1350–1375) máme doklady o obsazení úřadu pouze k roku 1351, přičemž můžeme souhlasit s názorem Dalibora Janiše, že v následujícím období nebyl hejtman potřeba kvůli prakticky stálé přítomnosti panovníka v zemi, ten tím pádem nepotřeboval žádného zástupce.⁵⁵

Další moravský markrabě, Jošt Lucemburský (1375–1411), se k využívání zemských hejtmanů uchyloval přeci jen častěji, hlavně během svých delších pobytů v zahraničí. Přesto se v pramenech neobjevuje příliš mnoho informací o obsazení úřadu, většinou se u osob držitelů jedná o jednotlivé zmínky, navíc s velkými časovými rozestupy. To by mohlo ukazovat na skutečnost, že úřad hejtmana nebyl obsazen kontinuálně, nýbrž pouze v případě nutnosti.⁵⁶ Stejnou záhadou jsou i pravomoci hejtmana, o kterých během 14. století nemáme příliš zpráv, přesto se zdá, že hlavním polem působnosti bylo soudnictví a rozhodování sporů. Vůbec první zmínka o úřadu z roku 1298 se váže k rozhodování sporu o hranice mezi klášterem Zábřdovice a Vilémem z Dambořic, k roku 1376 se zase zmiňuje zemský hejtman Jan starší z Meziříčí, který (nejspíše výjimečně) předsedal zasedání zemskému soudu.⁵⁷

⁵⁴ JANIŠ, Dalibor: *Zemské soudnictví na Moravě vrcholného středověku*, s. 240.

⁵⁵ Tamtéž, s. 241.

⁵⁶ Tamtéž, s. 242. Dovolím si však nesouhlasit s tvrzením, že po smrti Jošta Lucemburského už byl úřad moravského zemského hejtmana obsazen stabilně (srov. tamtéž, s. 243), zejména za vlády Zikmunda Lucemburského se objevovaly větší mezery, viz níže.

⁵⁷ Tamtéž, s. 240–241.

4.2. Moravští zemští hejtmané za vlády Václava IV. (1411–1419)

4.2.1. Hejtmanství Lacka z Kravař a Erharta mladšího z Kunštátu (1411–1416)

Důležitost úřadu moravského zemského hejtmana se razantně zvýšila poté, co 18. ledna 1411 zemřel markrabě Jošt Lucemburský a Moravské markrabství přešlo na Václava IV.⁵⁸ Ten sám však během osmi let své přímé vlády Moravu navštívil maximálně jednou, a proto využil již v minulosti etablovaného úřadu zemského hejtmana, kterému svěřil do rukou správu markrabství. Na rozdíl od předchozího dlouhého období vlády lucemburské sekundogenitury, kdy byli zemští hejtmané jmenováni pouze na omezené období v době delšího pobytu markraběte mimo území Moravy, tak nyní následovalo víceméně kontinuální obsazení tohoto postu.

Prvním takovým dlouhodobým zemským hejtmanem se stal Václavův hofmistr Lacek z Kravař. V Lackově případě se nedochovala jmenovací listina, při potvrzení privilegií Moravského markrabství Václavem IV. ze dne 18. února 1411 se ještě v úřadu zemského hejtmana neobjevuje a vystupuje zde jen jako Václavův hofmistr („*magister curie nostre regalis*“).⁵⁹ Někdy během roku 1411 už však došlo k Lackovu jmenování do úřadu, jako zemský hejtman vystoupil už 9. ledna 1412 při otevření zemských desk v Olomouci.⁶⁰

Povinnosti Lacka jakožto zemského hejtmana byly určitěji definovány až v landfrýdu uzavřeném mezi novým zeměpánem Václavem IV. a moravskou šlechtou 2. února 1412.⁶¹ Na rozdíl od následujících landfrýdů z let 1421 a 1434 byl v této listině zemský hejtman jmenován na druhém místě hned za panovníkem a před olomouckým biskupem. Důležitost úřadu se projevila hned v prvním artikulu o zemském právu, podle kterého zemský hejtman vystupuje na místě nepřítomného krále. Velké pravomoci obdržel držitel úřadu i v boji proti tehdy rozšířeným bojovým družinám a loupežím. Pokud byli takoví „zlí lidé“ někde odhaleni a chyceni, mohli je

⁵⁸ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*, s. 302.

⁵⁹ Václavova listina je inzerována v potvrzení Albrechta Habsburského z roku 1434, edičně ji zpracoval HRUBÝ, Václav: *Ueber das Privilegium König Johans vom 18. Juni 1311 für Mähren*. Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-filologická, 1911, č. 6, s. 23–25.

⁶⁰ ZDO VIII, s. 293, č. 1.

⁶¹ *Knihy Tovačovská*, s. 25–28.

královi či hejtmanovi úředníci vyslýchat a mučit, ať by se tyto osoby nacházely kdekoliv. Pokud by se navíc pán majetku, kde by se „zlí lidé“ nacházeli, odmítal podřídit vůli krále a zemského hejtmana a nechtěl dát tyto osoby vyslýchat, automaticky by se také stal podobným škůdcem.⁶² Stejně se měl král nebo zemský hejtman „uvázat“ čili držet majetky získané od takových zemských škůdců, kteří by landfrýd nedodržovali.

Kromě právních aspektů hejtmanského úřadu jsou v landfrýdu z roku 1412 zmíněny i vojenské povinnosti zemského hejtmana. Hejtman měl, stejně jako král a olomoucký biskup, v případě vojenské ztráty majetku některého z moravských šlechticů přitáhnout se svým vojskem a pomoci ztracený majetek dobýt zpět. Kdyby se některý ze jmenovaných nemohl osobně zúčastnit, měl poslat alespoň své úředníky. Obdobně se mělo naložit s hrady, tvrzemi a městy, kde by sídlili „loupežníci“, přičemž tento článek byl namířen proti v té době rozšířeným bojovým družinám.

Navzdory všem těmto článkům se však s fenoménem bojových družin, které se na Moravě rozšířily zejména během předchozího období markraběcích válek, nepodařilo vypořádat ani za hejtmanství Lacka z Kravař, ani v následující době.⁶³ O jistém neklidu na území markrabství svědčí dle Jaroslava Mezníka i nepravidelnost zasedání zemského soudu. Během hejtmanství Lacka z Kravař zemský soud vůbec nezasedal v roce 1411 a v letech 1413–1414, roku 1412 zasedal soud jen dvakrát v Olomouci a v letech 1415 a 1416 se místo čtyř každoročních zasedání soudu (vždy střídavě dvakrát v Olomouci a dvakrát v Brně) konala v každém roce jen dvě, a to jednou v Olomouci a jednou v Brně.⁶⁴ Symbolickým vrcholem neúspěšného boje proti bojovým družinám na Moravě bylo dvojí funkční období jednoho z předních podporovatelů bojových družin Viléma z Pernštejna v úřadu zemského hejtmana v letech 1398–1399 a přibližně v letech 1420–1422.⁶⁵

⁶² Tamtéž, s. 27.

⁶³ Dnes už klasickou prací na téma bojových družin na předhusitské Moravě je rozsáhlá studie HOFFMANN, František: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*. Tábořský archiv 6, 1994, s. 47–144.

⁶⁴ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 407. K datům zasedání soudu v letech 1412 (dvě olomoucká zasedání), 1415 (letní zasedání) a 1416 (zimní zasedání) viz úvodní zápisy v zemských deskách – ZDO VIII, s. 293, č. 1; s. 310, č. 297; s. 313, č. 336; s. 325, č. 543. ZDB XI, s. 289, č. 1; s. 301, č. 218.

⁶⁵ LOUDA, Jiří: *Moravští zemští hejtmani*, s. 14. K otázce Vilémových úřadů podrobněji HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna*, s. 171–173.

Zejména v době počátku 15. století, kdy bylo dlouhodobé držení úřadu moravského zemského hejtmana v markrabství relativně novinkou, je někdy na základě pramenů obtížné určit, kdy dotyčná osoba jedná jako představitel úřadu nebo, řekněme, soukromá osoba.⁶⁶ Takovým případem může být v souvislosti s Lackem z Kravař jakožto držitelem úřadu zemského hejtmana listina ze 7. dubna 1412, kdy byl Lacek z Kravař spolu se znojemským purkrabím Jindřichem z Lichtenštejna pověřen Václavem IV. mírovým jednáním s rakouskými vévody Albrechtem a Arnoštem.⁶⁷ V listině je Lacek na prvním místě titulován jako zemský hejtman a až poté jako Václavův hofmistr. Toto pořadí by mohlo odkazovat na to, že při jednání měl Lacek zastupovat v první řadě Moravské markrabství, tedy že se jednání účastnil jako vrcholný představitel země. Jindřich z Lichtenštejna pak mohl být zvolen jednak kvůli své pozici purkrabího důležité jihomoravské pevnosti, jednak jako osoba s kontakty v rakouském prostředí. Oba měli při vyjednávání vystupovat na králově místě, přičemž se Václav zavázal jimi vyjednané podmínky respektovat. Je však ale samozřejmě možné, že byl Lacek k tomuto jednání nominován „pouze“ kvůli tomu, že mu král Václav důvěřoval a jím držený úřad v tom nemusel hrát větší roli.⁶⁸ S podobnou situací, kdy by moravský zemský hejtman přímo zastupoval panovníka v diplomatických záležitostech, se totiž v předhusitských a husitských časech již nesetkáváme.⁶⁹

Hlavní fórum, na kterém se v mírových časech mohl zemský hejtman prezentovat, bylo zasedání zemského soudu. Předsednictví při zasedání zemského soudu bral Lacek z Kravař velmi vážně. Kromě stručného úvodního zápisu z olomouckého zasedání v lednu 1416, kde nebyla uvedena žádná jména úředníků a účastníků,⁷⁰ se Lacek z Kravař jakožto zemský hejtman a zástupce panovníka účastnil všech zasedání, stejně jako jeho následovníci v úřadu Petr Strážnický z Kravař a

⁶⁶ Na důležitost postavení a vlivu jednotlivých držitelů úřadu zemského hejtmana (zejména v dřívějším období 14. století) upozorňuje i Dalibor Janiš – JANIŠ, Dalibor: *Zemské soudnictví na Moravě vrcholného středověku*, s. 241.

⁶⁷ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 150.

⁶⁸ Důvěru Václav IV. prokazoval i Jindřichovi z Lichtenštejna, například roku 1417 ho spolu s Petrem Strážnickým z Kravař dvakrát určil za posla k zemským deskám – ZDB XI, s. 314-315, č. 421; s. 317–318, č. 476.

⁶⁹ I podle přehledové studie Jany a Dalibora Janišových se práva a povinnosti moravských zemských hejtmanů týkaly výhradně území markrabství – JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmana v 15.–17. století*, s. 181–201.

⁷⁰ ZDO VIII, s. 325, č. 543.

Jindřich Plumlovský z Kravař. Z toho vyplývá, že se zemský hejtman stal předním představitelem zemského práva na Moravě.⁷¹

Z pohledu období hejtmanství Lacka z Kravař jsou záhadné zmínky v listinách, které byly vydány 9. června 1414. V první z nich Jan Kyjata ze Zásady jménem české královny Žofie uzavřel příměří s Hynkem Krušinou z Lichtenburka, ve druhé listině na stejnou úmluvu přistoupil i Hynek Krušina.⁷² V obou listinách se mezi svědky objevuje i „*Herart z Kunstatu, Morawský hauptman*“,⁷³ jednalo se o Erharda mladšího z Kunštátu.⁷⁴ Zemským hejtmanem byl v roce 1399 krátce i jeho otec Erhard starší z Kunštátu (+1407), podporovatel markraběte Jošta a jeden z nejmocnějších šlechticů na Moravě.⁷⁵ Erhard mladší z Kunštátu se v historiografii jako zemský hejtman objevuje již v dnes překonaném seznamu moravských panovníků od Antonína Bočka, kde je jeho funkční období nepřesně datováno do let 1409–1411,⁷⁶ v modernějším přehledu zemských hejtmanů od Jiřího Loudy Erhard absentuje úplně – jako držitel úřadu je k roku 1399 zmíněn pouze jeho otec.⁷⁷ Listiny se zmínkami o Erhardovi jakožto zemském hejtmanovi znal i Miroslav Plaček, ten však pouze bez většího komentáře zmiňuje, že Erhard zemřel někdy mezi 17. a 27. říjnem roku 1414, přičemž po jeho smrti se měl do úřadu moravského zemského hejtmana vrátit Lacek z Kravař.⁷⁸

Vzhledem k tříleté mezeře v zasedání zemského soudu mezi červnem 1412 a červnem 1415 není možné kontinuálně sledovat úvodní zápisy z desk. I když tedy byl v zápisech z června 1412 i 1415 jako zemský hejtman jmenován Lacek z Kravař, naznačují výše citované listiny Jana Kyjaty ze Zásady a Hynka Krušiny z Lichtenburka, že byl Lacek z nějakého důvodu v úřadu krátkodobě nahrazen Erhardem mladším z Kunštátu. Tomu nasvědčují i chybějící zmínky o Lackově držbě úřadu v jeho titulatuře v listinách z 25. listopadu 1412,⁷⁹ 23. září 1413⁸⁰ a 4. října

⁷¹ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmana v 15.–17. století*, s. 182.

⁷² AČ III, s. 277–278. Listina Hynka Krušiny viz SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 192.

⁷³ AČ III, s. 278.

⁷⁴ K Erhardovi mladšímu z Kunštátu viz PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 319–323.

⁷⁵ Tamtéž, s. 306

⁷⁶ BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat*.

⁷⁷ LOUDA, Jiří: *Moravští zemští hejtmani*, s. 12.

⁷⁸ PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 322.

⁷⁹ Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny (1158–1935), inv. č. 1448. Regest v *Archiv Koruny české 5*, s. 155, č. 250.

⁸⁰ Lacek svědčil v listině nitranského biskupa Hynka – SOA Třeboň, fond Cizí statky, inv. č. 390.

1414.⁸¹ Zejména v prvních dvou jmenovaných listinách je tato absence naprosto zřejmá, jiný ze svědků, Petr Strážnický z Kravař, byl totiž titulován včetně jím drženího úřadu nejvyššího komorníka olomoucké cúdy; třetí listina je v tomto ohledu méně průkazná, držený úřad se nezmiňuje ani u Petra Strážnického.

Někdy na přelomu let 1412 a 1413 tedy Lacek z Kravař s největší pravděpodobností opustil úřad moravského zemského hejtmana a jeho nástupcem se stal Erhard mladší z Kunštátu. Je možné, že právě o jednání Lacka a Erharda na téma střídání ve funkci zemského hejtmana nás informuje list litomyšlského biskupa Jana Čeňkovi z Vartenberka ze 7. února 1413.⁸² Lacek z Kravař pravděpodobně opustil úřad na vlastní žádost, možná v souvislosti s návštěvou polského krále Vladislava Jagella, který se s Lackem setkal v létě 1412 během své cesty z Uher do Polska.⁸³ Jejich rozhovor se nejspíše točil kolem příprav na další válku Polska s Řádem německých rytířů, přičemž Lacek se následně velmi angažoval při shánění žoldnéřů do polských služeb. Dle některých historiků měl Lacek navštívit Polsko už během jara 1413, více se však zapojil až do finálních příprav o rok později. Podařilo se mu dát dohromady jednotku 100 kopiníků a 300 střelců a v čele těchto mužů se osobně vypravil na pomoc polskému králi. Zpět na Moravu se pak mohl vrátit až po podepsání příměří 7. října 1414.⁸⁴

Lacek si nejspíše uvědomoval, že při dlouhé přípravě a následném vojenském tažení mimo hranice Moravského markrabství by nemohl dostatečně vykonávat úřad zemského hejtmana a rozhodl se této funkce vzdát – této hypotéze by nahrávala výše představená chronologie událostí. Vzhledem k nedostatku pramenů to však není možné s jistotou potvrdit, Lacek také mohl úřad opustit z jiných důvodů nebo mohl být sesazen Václavem IV. a získanou „volnost“ využít osobním angažováním ve válečné kampani proti Řádu německých rytířů.⁸⁵ Jeho účast na tažení je tak potřeba

⁸¹ Lacek byl jako jeden z přísedících při jednání Ješka Pušky z Kunštátu se Štěpánem, převorem kláštera v Dolanech – SOA Třeboň, fond Cizí statky, inv. č. 473.

⁸² „*Rač věděti, žeť sme dnes se sježděli se panem Herartem blíž Třebowé, o ty věci, jakož mají se panem Lackem spolu činiti*“ – AČ II, s. 522.

⁸³ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 218.

⁸⁴ Tamtéž, s. 219. K této tzv. „hladové válce“ a Lackově angažovanosti dále viz BARBOROVÁ, Eva: *Češi a Moravané jako účastníci válek Polska s řádem německých rytířů v letech 1410 a 1414*. Sborník Matice moravské 86, 1967, s. 198–200; ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část druhá*, s. 36.

⁸⁵ Jako moravský zemský hejtman není Lacek jmenován ani v seznamu opovědních listů, které 18. července 1414 přišly do Malborku velmistřovi Řádu německých rytířů, v seznamu je veden pouze jako „*Her Laczke here czu Krawern und here czu Helsensteyn*“ – *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*. Ed. PROCHASKA, Anton. Cracoviae 1882, s. 292–293, č. 590. K opovědním

brát jako soukromou akci, v žádném případě na tažení nevystupoval jako zástupce Moravy (potažmo dokonce Václava IV.) a držitel nejvyššího zemského úřadu, který v době tažení s největší pravděpodobností ani nedoručil. Ať už však z úřadu odešel sám nebo byl nahrazen, nový zemský hejtman Erhard mladší z Kunštátu v pramenech nezanechal větší stopu a poté, co někdy v říjnu 1414 zemřel, byl opět vystřídán Lackem z Kravař.⁸⁶

Hned po svém návratu do hejtmanského úřadu se Lacek podílel na uzavření moravsko-rakouského landfrýdu ze 7. prosince 1414, kde také vystupuje jako hlavní garant jeho dodržování ze strany Moravanů a zavazuje se, podobně jako v moravském landfrýdu z roku 1412, že bude pronásledovat všechny škůdce.⁸⁷ Veronika Slezáková považuje uzavření landfrýdu za samostatnou akci moravské šlechty pod vedením hejtmána Lacka z Kravař, která měla jednat nezávisle a bez pověření českého krále a moravského markraběte Václava IV., přičemž jako důkaz uvádí absenci Václavova jména a jakéhokoliv jeho zmocnění v landfrýdní listině.⁸⁸ Slezáková však vycházela pouze z listiny rakouské strany, kde se hovoří o pověření ze strany vévody Albrechta V. („...*daz wir von gehaiss vnd gepots wegen des Hochgebornen fürsten vnsers gnedigen lieben herren Herczog Albrechts...*“)⁸⁹ Ze zkráceného vydání téže listiny od moravské strany, které otiskl Franz Kurz, je však zřejmé, že i moravská delegace jednala z pověření a jménem svého panovníka, přičemž byla v listině užitá víceméně totožná formulace, jako v dokumentu rakouské strany („...*das wir von gehars vnd gebotes wegen, des, durchlewzigisten fursten vnd herren herren Wenczlawen...*“).⁹⁰ Vzhledem k těmto okolnostem nemůžeme uzavření tohoto landfrýdu považovat za projev nějaké samostatné politiky moravských zemských úředníků a jejich rostoucí

listům polské strany viz BARBOROVÁ, Eva: *Češi a Moravané jako účastníci válek Polska s řádem německých rytířů*, s. 199.

⁸⁶ Po tomto intermezzu byl Lacek znovu jako zemský hejtman titulován 2. února 1415 v listině Herarta Pušky z Kunštátu v souvislosti s výsledky předchozího jednání s Ješkem Puškou z Kunštátu a převorem kartuziánského kláštera v Dolanech Štěpánem, kde Lacek vystupoval jako jeden z rozhodců (viz výše zmíněná listina ze 4. října 1414) – MZA Brno, fond E40 Kartuziáni Olomouc, sign. 1415 II 02. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/CZ-MZA/E40/1415_II_02/charter>. Cit. [2020-10-20].

⁸⁷ Tuto listinu pro moderní bádání objevila a analyzovala SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414*, s. 579–585.

⁸⁸ Tamtéž, s. 583–584.

⁸⁹ Listina byla otištěna v *Monumenta Habsburgica. Urkunden und Briefe zur Geschichte Herzogs Albrecht V. (als König II.) von 1411–1437*. Ed. CHMEL, Joseph. Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreicherischer Geschichtsquellen 3, č. 17. Wien 1853, s. 332–334.

⁹⁰ KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Erster Theil. Wien 1835, s. 190–191, pozn. b.

nezávislosti na Václavovi IV., přesto se však jedná o zajímavé rozšíření kompetencí a povinností moravského zemského hejtmana.

Na začátku roku 1415 následně Lacek z Kravař jakožto moravský zemský hejtman inicioval protestní listy šlechty na Moravě a v Čechách proti uvěznění a následně také upálení mistra Jana Husa v roce 1415. První z těchto listů byl poslán římskému králi Zikmundovi už v únoru toho roku ze sjezdu moravské šlechty ve Velkém Meziříčí, které Lackovi patřilo.⁹¹ Další listy následovaly v květnu a tyto protesty dosáhly vrcholu v sérii listů proti upálení datovaných 2. září, přičemž Lacek se vyskytuje v exemplářích číslo 1 a 5, v obou případech jako zemský hejtman.⁹²

Jako zástupce Moravy se Lacek dostal i do tříčlenného sboru šlechtických dohlížitelů ustanoveného listinou z 5. září 1415.⁹³ Hlavním úkolem této trojice, do které dále ještě patřili Čeněk z Vartenberka a Boček starší z Kunštátu, bylo dohlížet na dodržování dohodnutých ustanovení v čele se svobodou kázání Božího slova v Čechách a na Moravě. I když zde Lacek vystupoval jako zástupce Moravy, nebyl do této funkce zvolen s ohledem na držený úřad zemského hejtmana, ale pravděpodobně volbou šlechtické obce jakožto zasloužilý ochránce a podporovatel Jana Husa. Tomu by nasvědčoval i článek z listiny, podle kterého se v případě úmrtí jednoho ze členů měl nadále zachovávat poměr dvou pánů z Čech a jednoho z Moravy, přičemž náhradníka za zemřelého měli zbylí dva dohlížitelé právo zvolit sami. Platnost listiny měla být šest let, po Lackově smrti někdy na konci roku 1416 však nemáme žádné zprávy o tom, že by ho ve tříčlenném sboru někdo z Moravy nahradil.⁹⁴

⁹¹ AČ III, s. 182–183.

⁹² Tamtéž, s. 183–193.

⁹³ Tamtéž, s. 193–195.

⁹⁴ Lackovo úmrtí do konce roku 1416 datoval už Václav Štěpán, Tomáš Baletka tuto dataci také přijal – ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část druhá*, s. 38-39; BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 222–223.

4.2.2. První hejtmanství Petra Strážnického z Kravař (1417–1419)

Po Lackově smrti se někdy v první polovině roku 1417 stal zemským hejtmanem jeho vzdálený příbuzný Petr Strážnický z Kravař, který do té doby působil jako nejvyšší komorník olomoucké cúdy. Petrovo jmenování je významné i tím, že se u něj dochoval opis jmenovací listiny s nejpodrobnější definicí práv a povinností v rámci tohoto úřadu.⁹⁵ Listinu vydal král Václav IV. v Praze, v dochovaném opise je však datována pouze obecně do roku 1417. Jelikož se však v datační formulaci ještě uvádí, že v době vydání dokumentu vládl Václav IV. 54. rokem jako český král, přičemž k jeho korunovaci došlo 15. června 1363,⁹⁶ můžeme Petrovo uvedení do úřadu datovat před 15. červnem roku 1417, čili maximálně pár měsíců po smrti předchozího zemského hejtmana. V nové funkci se Petr Strážnický poprvé prezentoval na zasedání zemského soudu v Olomouci 26. června 1417, ve funkci nejvyššího komorníka olomoucké cúdy ho nahradil Vilém z Pernštejna.⁹⁷

Listina obsahovala základní představu panovníka o tom, jaká by měla být náplň úřadu zemského hejtmana. Největší důraz byl kladen na soudní funkci, hejtman získal v soudní oblasti postavení nad všemi světskými a duchovními osobami v markrabství, přičemž měl moc rozhodovat všechny typy sporů, a to i z různých právních okruhů (čili z práva zemského, duchovního, městského atd.). Jedinou výjimkou byly spory v rámci komorních majetků, kde měl spolupracovat s podkomořím.⁹⁸ Jiné pravomoci zemského hejtmana v listině z roku 1417 přesněji definovány nebyly, skryly se pouze v obecných formulacích „...k předřečenému Petrovi, jakožto hajtmanu jich, v naší nepřítomnosti útočiště a zření měli a k němu o své obhajování a obranu hleděli a jemu i v jiných věcech, kteréžby předřečenému markrabství našemu k dobrému stavu a upokojení i potřebnosti a pokoji zřely... A k tomu aby předřečený Petr již jmenovaným markrabstvím naším vládl a je s jeho zemany a obyvateli, jakož se svrchu píše, tím pokojněji řídit, spravovati a obhajovati mohl a moc měl...“.⁹⁹ Zejména absence

⁹⁵ Latinsky psaná jmenovací listina byla inzerována do listiny krále Vladislava II. Jagellonského z roku 1487 – AČ X, s. 297–299. Staročeský překlad této listiny se následně stal součástí *Knihy Tovačovské – Kniha Tovačovská*, s. 18–19.

⁹⁶ SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV.*, s. 46.

⁹⁷ ZDO IX, s. 331, č. 1.

⁹⁸ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmana v 15.–17. století*, s. 186–187.

⁹⁹ *Knihy Tovačovská*, s. 18.

vojenských a policejních povinností hejtmána je překvapivá, zvláště kvůli vypršení pětileté platnosti landfrýdu uzavřeného v únoru 1412, přičemž další pravděpodobně uzavřen nebyl.¹⁰⁰

Opět se v listině setkáváme i s konceptem, že zemský hejtman (popřípadě v součinnosti s podkomořím) vystupoval přímo na místě panovníka „*jako bychom sami při tom osobu svou byli*“.¹⁰¹ Václav IV. do dokumentu zařadil i pravomoc uzavírat před zemským hejtmanem spolky, což byly majetkoprávní instituty omezující panovníkovo právo odúmrti.¹⁰² Ta v případě úřadu zemského hejtmána nebyla samozřejmostí, jak dokládá druhé Petrovo období ve funkci zemského hejtmána. Ve jmenovací listině vydané králem Zikmundem 6. května 1422¹⁰³ ještě Petr Strážnický tuto pravomoc neměl, možnost povolovat majetkové spolky získal až další listinou vydanou Zikmundem 4. července 1422.¹⁰⁴

Prakticky můžeme mechanismus rozsouzení sporu ze strany zemského hejtmána, jak ho definovala Petrova jmenovací listina z roku 1417, pozorovat na příkladě neshod o hranice a rybolovu v řece Moravě mezi premonstrátským klášteřem Hradiště u Olomouce a klášteřem klarisek na olomouckém předhradí z července 1418.¹⁰⁵ Podle listiny vydané zemským hejtmanem Petrem Strážnickým z Kravař a podkomořím Hájkem z Hodětína se oba na přání znesvářených stran dobovou terminologií „uvázali ve při“, přičemž měli po prozkoumání důkazů a svědectví spravedlivě rozhodnout „*jsúce tiem zavázáni jakožto úředníci od královy milosti na to usazení*“. Kromě zemského hejtmána a podkomořého se jednání účastnili i nejvyšší komorník olomoucké cúdy Vilém z Pernštejna, olomoucký purkrabí Racek

¹⁰⁰ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 408.

¹⁰¹ *Kniha Tovačovská*, s. 18. K moravskému zemskému hejtmanovi jakožto zástupci panovníka viz JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmána v 15.–17. století*, s. 186–190.

¹⁰² Tamtéž, s. 190.

¹⁰³ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 268. Edice listiny byla vydána v BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 344.

¹⁰⁵ Listina se dochovala v dobovém opise v kopiáři klášteřa Hradiště, využíval jsem volně dostupnou fotokopii kopiáře – *Copiae privilegiorum et aliorum literalium instrumentorum monasterii Gradicensis*. U 617 / PRIV MON GRAD 58 Diplomatikai fényképgyűjtemény (U szekció). Magyarorszáğ, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Csornai konvent magánlevéltára (U 617), sign. DL-DF 286280. Dostupné na

<https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/116787/?pg=2&bbox=1189%2C-3591%2C4418%2C1884> . Cit. [2020-10-12].

z Vyškova, olomoucký cúdař (sudí) Jan Húse z Krumsína a několik dalších nižších šlechticů.¹⁰⁶

Podrobné články o rozdělení hranic a práva rybolovu mezi oběma kláštery můžeme nyní nechat stranou, důležité však bylo, že se obě duchovní instituce zavázaly rozhodnutí zemského hejtmána, podkomořího a dalších úředníků (převážně z olomoucké cúdy) respektovat. Autorita zemského hejtmána a závaznost jeho rozhodnutí byla podpořena pokutou 100 hřiven grošů, kterou měla při porušení složit protivná strana do panovnické komory. Rozdíl mezi teoreticky vymezenými povinnostmi hejtmána ve jmenovací listině Václava IV. z roku 1417 a praktickým výkonem funkce v analyzované listině je také v tom, že při rozhodování sporu se zemský hejtmán a podkomoří obklopili i dalšími osobami, převážně zemskými a panskými úředníky. Ti dle dikce listiny neplnili pouze funkci svědků, ale podíleli se i na vyšetřování a rozhodování sporu („*a přijemše k sobě urozeného pána Viléma z Pernštejna a mnoho jiných dobrých, jichžto jmá jsú vezpod sepsaná, i vyjeli jsme na ty jisté meze a hranice...*“).¹⁰⁷

Kromě těchto speciálních pravomocí pro souzení sporů napříč právními systémy, pokračoval i za prvního hejtmanství Petra Strážnického z Kravař trend, kdy zemský hejtmán předsedal při jednání zemského soudu. Navzdory probíhajícímu sporu o olomoucké biskupství a stále častějšímu pronikání husitského učení na Moravu (a s tím souvisejícími neshodami mezi „pravověrnými“ a husitskými duchovními) pokračovalo zasedání soudu relativně stabilně.¹⁰⁸ Od nástupu Petra Strážnického

¹⁰⁶ Je možné, že někteří z těchto nižších šlechticů patřili mezi tzv. „zemské konšely“, o kterých hovoří *Kniha Tovačovská*, s. 118. Ti měli na Moravě působit před husitskými válkami, přičemž byli ustanoveni panovníkem v počtu dvou na každý kraj. Hlavní kompetence těchto úředníků byly v oblasti sousedských sporů („... *bud'ťo o některú svádu, hranic zrušení, přeorání nebo spasení, nebo něčeho hájení...*“), což byl i náš případ. Jen v případě, že by spor konšel odložil na panský soud, tak by se jím museli zabývat pánové a vyšší úředníci. Autor *Knihy Tovačovské*, Ctibor Tovačovský z Cimburka, si na konci neodpustil ani povzdech, že kdyby tito úředníci fungovali i v jeho době, ubýlo by zemskému hejtmánovi spoustu práce a pánům soudů.

¹⁰⁷ *Copiae privilegiorum et aliorum literalium instrumentorum monasterii Gradicensis*. U 617 / PRIV MON GRAD 58 Diplomatikai fényképgyűjtemény (U szekció). Magyarország, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Csornai konvent magánlevéltára (U 617), sign. DL-DF 286280. Dostupné na <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/116787/?pg=2&bbox=1189%2C-3591%2C4418%2C1884>. Cit. [2020-10-12].

¹⁰⁸ Ke sporu o olomoucké biskupství nově podrobněji ELBEL, Petr: *Olomoucký biskup Jan Železný a Zikmund Lucemburský. Příspěvek k poznání Zikmundovy spojenecké sítě v českých zemích a jeho dvorských struktur*. *Studia mediaevalia Bohemica* 1, 2014, s. 17–68; Týž: *Dvě neznámé listiny z roku 1416. Příspěvek k poznání sporu o olomoucké biskupství*. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity (Studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis)* C 50, 2003, s. 101–118 (zde také shrnutí starší literatury).

někdy na jaře 1417 do jeho nahrazení Jindřichem Plumlovským z Kravař na konci roku 1419 zasedal zemský soud čtyřikrát – dvakrát v Olomouci a dvakrát v Brně, vždy za přítomnosti zemského hejtmana.¹⁰⁹ Právě rok 1419 byl pro další osudy (nejen) Moravy zlomový, 16. srpna toho roku zemřel dlouholetý český král Václav IV., přičemž měl být nahrazen po Kostnickém koncili v Čechách a na Moravě nepřilíš populárním bratrem Zikmundem Lucemburským.

4.3. Moravští zemští hejtmané za vlády Zikmunda Lucemburského (1419–1423)

4.3.1. Hejtmanství Jindřicha Plumlovského z Kravař (1419–1420)

Dědic Českého království a Moravského markrabství Zikmund Lucemburský otálel první měsíce po smrti krále Václava IV. s cestou na území České koruny, k jeho přijetí za moravského markraběte nakonec mělo dojít až během prosincového sněmu v Brně. Dosavadní literatura se na základě informací od Vavřince z Březové vcelku shoduje, že se Zikmund během brněnského sněmu rozhodl vyměnit husitské úředníky zesnulého Václava IV. a nahradit je pravověrnými katolíky, přičemž jedním ze sesazených měl být i moravský zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař.¹¹⁰ Zajímavé však je, že Vavřinec sesazení a nahrazení Petra Strážnického vůbec nezmiňuje, i když jeho osobu zná a v rámci Vavřincovy kroniky se Petr několikrát vyskytuje. Přitom by se jednalo o prvotřídní událost, jak bylo ukázáno výše, byl zemský hejtman přímým zástupcem panovníka na Moravě s rozsáhlými pravomocemi. Aby si jinak velmi dobře informovaný Vavřinec nechal utéct takovou zprávou, nebo ji do kroniky schválně nezařadil, se nezdá příliš pravděpodobné.¹¹¹

¹⁰⁹ Úvodní zápisy ze zasedání soudu v létě 1417 (ZDO IX, s. 331, č. 1; ZDB XI, s. 308, č. 329), v létě 1418 (ZDO IX, s. 340, č. 145; ZDB XI, s. 318, č. 484). Kromě roku 1419 zasedal zemský soud v každém z měst jednou ročně. Jaroslav Mezník upozorňuje, že i když neměl zemský soud pravomoci v oblasti politických záležitostí, stávalo se jeho zasedání dobrou příležitostí nějaká politická jednání vést – MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 373.

¹¹⁰ Takto to formuloval Josef Válka, od kterého to přejali i další badatelé – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 13–14.

¹¹¹ *Vavřince z Březové kronika husitská*. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V*. Praha 1893, s. 353–354.

Klíč k údajnému sesazení Petra Strážnického z Kravař tak možná nabízí později sepsaná Kniha Tovačovská.¹¹² V ní se hovoří o tom, že v případě úmrtí panovníka a příprav na přijetí nového, dědičného markraběte (což byl i případ Zikmunda Lucemburského v roce 1419), měl zemský hejtman obeslat celou zemi a svolat sněm do Brna, kde by došlo k přijetí vládce („...*neb králové Čeští od krále Václava až do krále Jiřího všichni jsú tu za pána přijímáni*“).¹¹³ Během samotného procesu přijímání měl moravský zemský hejtman čestné postavení – vítal svou řečí markraběte v Brně a následně v procesí vedl uzdu jeho koně na cestě do kostela svatého Petra. Během druhého dne sněmu měl hejtman od vládce převzít i potvrzená privilegia Moravského markrabství, do hejtmanových rukou následně nový markrabě skládal přísahu.¹¹⁴ Po této přísaze hejtman složil svůj úřad, přičemž mělo následovat jednání panovníka a šlechty o jeho nástupci ve funkci.¹¹⁵

I když byla Kniha Tovačovská sepsána až na konci 15. století, je z velké části založena na dokumentech a příkladech ze staršího období. Je tedy možné, že přijetí Zikmunda Lucemburského za moravského markraběte probíhalo podobným způsobem, jak je popsáno výše. Zikmund tedy nemusel Petra Strážnického z úřadu nutně sesadit, mohl prostě pouze využít v zemském právu již obsaženého zvyku o odchodu starého zemského hejtmana při oficiálním nástupu nového panovníka (či takový precedens přímo vytvořit). To také mohlo způsobit, že jinak bezpochyby výjimečnou situaci ve své kronice nezmínil ani tak pečlivý kronikář, jakým bezesporu byl Vavřinec z Březové – všichni zúčastnění by z jeho pohledu prostě jednali v souladu s právem, nešlo by o žádnou Zikmundovu mstu za Petrovu přichylnost k husitství. Podle Bertolda Bretholze a jím blíže nespecifikované listiny z moravského zemského archivu byl Petr Strážnický ve funkci moravského zemského hejtmana ještě 30. října 1419, tedy více než dva měsíce po smrti předchozího panovníka.¹¹⁶ Je možné, že se v této funkci podílel i na přípravě prosincového brněnského sněmu, podobně jak o tom hovoří výše rozebrané pasáže Knihy Tovačovské.

Ať už byl způsob nahrazení Petra Strážnického v úřadě zemského hejtmana jakýkoliv, vystupoval v lednu 1420 jako moravský zemský hejtman Petrův bratranec

¹¹² *Kniha Tovačovská*, s. 7–17.

¹¹³ *Tamtéž*, s. 7–8.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 12. Takovou přísahu údajně složil král Matyáš při potvrzování privilegií markrabství v roce 1479.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 16–17.

¹¹⁶ BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 270.

a dvořan Zikmunda Lucemburského Jindřich Plumlovský z Kravař.¹¹⁷ Na dlouhou dobu naposledy také bylo náplní funkce zemského hejtmana předsedat zemskému soudu – během následujících 17 let zemské desky na Moravě tzv. „nešly“ a soud kvůli neklidné situaci a husitským válkám vůbec nezasedal.¹¹⁸ Jako zemský hejtman rozkázal Jindřich Plumlovský v zápise z brněnské pamětní knihy ze 7. února 1420 na příkaz krále Zikmunda udělit milost Erhartovi ze Sovince a na Doubravici, tomu tím měly být odpuštěny všechny skutky, ze kterých byl obžalován.¹¹⁹ V tomto období měl Jindřich Plumlovský zastávat současně i úřad podkomořího,¹²⁰ což víceméně dokládá i listina z 9. března 1420.¹²¹ V ní Jindřich z Kravař potvrzuje přijetí berní od olomouckých a brněnských kanovníků – finanční záležitosti královské komory byly v gesci právě podkomornického úřadu.

Nově přijatý markrabě Zikmund Lucemburský naopak začal více prosazovat doposud upozaděnou policejní a vojenskou funkci zemského hejtmana. Z toho se v následujících měsících stal organizátor moravského vojska, které mělo v rámci křížové výpravy proti Praze Zikmundovi pomoci dobýt český trůn. Hned v únoru 1420 během svého pobytu ve Vratislavi psal Zikmund zemskému hejtmanovi Jindřichovi Plumlovskému z Kravař, aby poručil klášterům v sousedství velkých královských měst Brna, Olomouce, Jihlavy a Znojma obstarat přípreže na děla a další příslušenství.¹²² Jindřich se následně objevil i v čele šlechticů z Moravy, kteří do poloviny května 1420 opověděli nepřátelství pražským městům a Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka.¹²³ Tato akce však mezi šlechtou na Moravě větší úspěch nezaznamenala, z významnějších šlechticů zde najdeme pouze Aleše z Ronova, Jana

¹¹⁷ ZDO IX, s. 349, č. 266; ZDB XII, s. 327, č. 1.

¹¹⁸ Soud znovu zasedal až v lednu (Olomouc) a únoru (Brno) 1437 za předsednictví markraběte Albrechta Habsburského a zemského hejtmana Vaňka z Boskovic – ZDO X, s. 359, č. 1; ZDB XII, s. 334, č. 122.

¹¹⁹ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 123.

¹²⁰ Na to správně upozorňuje ELBEL, Petr: „*Scio, quod vos Moravici estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2, 2009, s. 63.

¹²¹ Regest listiny se nachází v *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Originály listin. Svazek 1/1*, s. 125, č. 465. Srov. BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 124.

¹²² Regest v NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 51, č. 6. Zde však Augustin Neumann jako zemského hejtmana chybně uvádí Petra Strážnického z Kravař. Podrobnější regest nověji publikován v RI XI Neubearb., 1 n. 18. Dostupné na Regesta Imperii Online, http://www.regesta-imperii.de/id/1420-02-06_2_0_11_0_1_18_18 Cit. [2020-11-10]. Originál mandátu (ve kterém je Jindřich Plumlovský titulován jako hejtman a zároveň i podkomoří) je dnes uložen v Archivu města Brna, fond Sběrka listin, mandátů a listů, inv. č. 225.

¹²³ AČ IV, s. 380–381. K tomu ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. 2. vyd. Praha 1996, s. 40–41.

mladšího z Lomnice, Zbyňka z Doubravice a Jana z Lichtenburka a na Cornštejně.¹²⁴ Většinu opovědníků tvořili nižší šlechtici z okolí výše jmenovaných pánů a moravských královských měst, tedy zejména z jihozápadní a střední Moravy a okolí Uherského Hradiště.

Z následujícího období nemáme o Jindřichovi Plumlovském z Kravař, potažmo úřadě moravského zemského hejtmana, příliš mnoho zpráv. Jisté je, že vedl moravskou šlechtu na první křížové výpravě do Čech, po bitvě na Vítkově (20. července 1420) měl se Zikmundovým pověřením jednat s Pražany a předpokládá se i jeho účast při Zikmundově korunovaci českým králem 28. července 1420.¹²⁵ Poté už ale Jindřich z pramenů zmizel a objevil se až v osudné bitvě u husity obleženého Vyšehradu 1. listopadu 1420.¹²⁶ Moravské vojsko (pod Jindřichovým předpokládaným velením) přišlo ke králi Zikmundovi až v předvečer bitvy, přičemž odhady historiků hovoří o zhruba dvou tisících mužích.¹²⁷

Průběh následné bitvy a Zikmundova rozhovoru s moravským zemským hejtmanem je všeobecně znám. Zikmund nestihl přijít vyšehradské posádce na pomoc před uplynutím času, který si na královu pomoc vymezil ve smlouvě s husity velitel obleženého hradu Jan Šembera z Boskovic, ten proto odmítl Zikmundův útok podpořit výpadem. Naštvanému Zikmundovi se měl do cesty připlést moravský zemský hejtman vyjadřující pochybnosti o zamýšleném útoku na dobře připravené husitské oblehatele. Zikmund následně Jindřicha, potažmo všechny Moravany, obvinil ze zbabělosti, ti naopak vyjádřili loajalitu panovníkovi a vyplnili jeho rozkaz bojovat v nejhroší části bojiště. Za svou věrnost zaplatili někteří vysoce postavení moravští šlechtici životem, na následky zranění z bitvy zemřel i samotný moravský zemský hejtman Jindřich Plumlovský z Kravař.

¹²⁴ Někteří vyšší šlechtici působící na Moravě však opověděli nepřátelství Praze už v listopadu 1419, mezi nimi např. Vilém z Pernštejna, Hašek z Valdštejna, Čeněk z Ronova a Letovic či olomoucký biskup Jan Železný – AČ IV, s. 375–377.

¹²⁵ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 124.

¹²⁶ Z pramenů podává nejpodrobnější relaci o bitvě *Vavřince z Březové kronika husitská*, s. 438–442. K bitvě z hlediska Moravanů (a hlavně Jindřicha Plumlovského z Kravař) viz BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 124–128, odkud také pochází následující zhutněný výklad.

¹²⁷ Tamtéž, s. 125.

4.3.2. Hejtmanství Viléma z Pernštejna (1421–1422?)

Po smrti Jindřicha Plumlovského z Kravař byl uprázdněn i úřad moravského zemského hejtmana. Nový zemský hejtman však nebyl usazen hned, ještě 27. prosince 1420 psal král Zikmund z Litoměřic moravským královským městům, že na Moravu posílá Václava z Dubé a z Leštna, který měl působit na místě podkomořího (jak bylo zmíněno výše, předtím tuto funkci zastával zemský hejtman Jindřich Plumlovský z Kravař). Václav měl za podpory moravských královských měst zemi uklidnit do příchodu krále Zikmunda. Sám Zikmund podle tohoto listu plánoval přijet na Moravu a dát do pořádku zemi i její úředníky.¹²⁸ Z této formulace můžeme usuzovat na to, že hejtmanský úřad prozatím obsazen nebyl a některé hejtmanské pravomoci přešly na podkomořího. Na rozdíl od zemského hejtmana, kde se při výběru kandidáta stále více prosazoval vliv pánů, byla volba podkomořího čistě v gesci panovníka, proto se Zikmund snažil neztrácet po katastrofální porážce pod Vyšehradem čas zdlouhavým jednáním o novém hejtmanovi a obratně vyřešil situaci pomocí této malé kličky. Už jen to, že ji ale musel využít, svědčí o tom, že ani panovník nemohl do úřadu zemského hejtmana nominovat koho by chtěl bez souhlasu nebo alespoň bez vyjednávání s moravskými pány.

Král Zikmund se na Moravu dostal někdy na začátku března roku 1421,¹²⁹ nejpozději v půlce dubna téhož roku byl znovu obsazen i post moravského zemského hejtmana. O tom svědčí listina z 18. dubna 1421, kdy Zikmund udělil městu Uherskému Hradišti privilegium na těžbu dřeva v několika panských lesích, přičemž prosil svého (zemského?) hejtmana¹³⁰ a jiné úředníky, aby se podle tohoto privilegia řídili a nedělali měšťanům žádné překážky.¹³¹ Je však ale samozřejmě možné, že k volbě nového zemského hejtmana došlo ještě před tím. V listu datovaném 21. ledna 1421 král Zikmund povoloval Vilémovi z Pernštejna, Petrovi Strážnickému z Kravař, Janovi z Lomnice, Smilovi z Bítova a Lichtenburka „a jiným všem pánom našeho

¹²⁸ RI XI Neubearb., 1 n. 28. Dostupné na Regesta Imperii Online, URI: http://www.regesta-imperii.de/id/1420-12-27_1_0_11_0_1_28_28 Cit. [2020-11-10]. K dataci listu tamtéž, pozn. č. 1.

¹²⁹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 16.

¹³⁰ Je totiž také možné, že zde pod označením hejtman vystupoval velitel městské posádky v Uherském Hradišti. Podobné posádky totiž Zikmund vložil minimálně do Uherského Hradiště a Přerova údajně již v roce 1421, jen nevíme, jestli už na jaře, nebo až na podzim – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 17.

¹³¹ RI XI Neubearb., 1 n. 46. Dostupné na Regesta Imperii Online, URI: http://www.regesta-imperii.de/id/1421-04-18_1_0_11_0_1_46_46 Cit. [2020-11-10].

markrabstvie moravského“ nahlédnout do brněnských zemských desk, aby mohli rozhodnout ve sporu mezi Janem z Lomnice a Alešem ze Šternberka o sirotky po Jaroslavovi ze Šternberka.¹³²

Prvně jmenované osoby (až na Smila z Bítova a Lichtenburka) zastávaly v předchozím i následujícím období vysoké zemské úřady.¹³³ Jan z Lomnice držel v lednu roku 1420¹³⁴ a následně i v září 1424¹³⁵ úřad nejvyššího komorníka brněnské cúdy, tudíž můžeme předpokládat, že byl brněnským komorníkem i v roce 1421. Mezi Vilémem z Pernštejna a Petrem Strážnickým z Kravař panoval zvláštní vztah, kdy se tyto pánové ve svých úřadech několikrát vyměnili. Petr původně nejpozději od roku 1412 držel úřad nejvyššího komorníka olomoucké cúdy,¹³⁶ přičemž po jeho jmenování do úřadu zemského hejtmána v roce 1417 jej jako komoří nahradil právě Vilém z Pernštejna.¹³⁷ Po smrti Jindřicha Plumlovského z Kravař se někdy na začátku roku 1421 stal hejtmánem naopak Vilém z Pernštejna, čímž by se vysvětlovalo jeho první místo mezi šlechtici jmenovanými v listu.¹³⁸ Vzhledem k druhému místu Petra Strážnického, kdy se objevuje i před prokazatelným nejvyšším komorníkem brněnské cúdy, můžeme předpokládat, že úřad nejvyššího komorníka olomoucké cúdy držel právě on, i když o tom v pramenech pro toto období nemáme oporu. Poslední výměna postů mezi těmito dvěma šlechtici se odehrála někdy kolem května roku 1422, kdy se do úřadu zemského hejtmána vrátil Petr Strážnický z Kravař¹³⁹ a Vilém nejspíše zaujal své starší postavení jako nejvyšší olomoucký komorník, v tomto úřadu byl zmíněn v listu z roku 1424.¹⁴⁰ Tím pádem by na Viléma zbýval úřad zemského hejtmána, čímž by se vysvětlovala i jeho přední pozice v seznamu. Je ale samozřejmě možné, že úřad ještě opravdu obsazen nebyl a v pořadí jmen v listu zbytečně hledáme nějaký větší

¹³² MZA Brno, fond A1 Stavovské listiny, inv. č. 317. Cílem hledání v deskách byly pravděpodobně zápisy z roku 1415, ve kterých Jaroslav ze Šternberka jmenoval Jana z Lomnice poručníkem svých dětí a majetků a přijal na spolek na své majetky Janova stejnojmenného syna a Petra ze Šternberka – ZDB XI, s. 301, č. 206, 206.

¹³³ Smil z Lichtenburka a Bítova byl však důležitým Zikmundovým spojencem na Moravě, a to už v době před vypuknutím husitských válek. K jeho osobě a vazbám na Zikmunda viz ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 53, 67.

¹³⁴ ZDB XII, s. 327, č. 1.

¹³⁵ MZA Brno, fond E9 Cisterciacky Staré Brno, sign. 1424 IX 27.

¹³⁶ ZDO VIII, s. 293, č. 1.

¹³⁷ ZDO IX, s. 331, č. 1.

¹³⁸ Opatrování sirotků se později stalo důležitou součástí agendy moravského zemského hejtmána, můžeme tedy předpokládat, že i v dřívější době mohl hrát hejtmán při podobných jednáních o sirotky a sirotčí majetky důležitou roli. K této agendě zemského hejtmána v pozdější době viz JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmána v 15.–17. století*, s. 196–197.

¹³⁹ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267. Regest se nachází v AČ III, s. 494–495.

¹⁴⁰ MZA Brno, fond E9 Cisterciacky Staré Brno, sign. 1424 IX 27.

záměr – stejně tak mohl být Vilém jmenován první kvůli svému věku, podle odhadů Františka Hoffmanna mohl mít v této době něco kolem 60 let.¹⁴¹

V pramenech vystupuje Vilém z Pernštejna jako moravský zemský hejtman až na čáslavském sněmu v červnu 1421, kde měl podle trochu zmateného zápisu v kronice Vavřince z Březové vést početnou výpravu moravské šlechty.¹⁴² Výsledky sněmu jsou dnes již notoricky známé – přijetí čtyř pražských artikulů a váhání moravské výpravy s přijetím artikulu pátého, vypovězení poslušnosti králi Zikmundovi Lucemburskému.¹⁴³ Moravská delegace si měla vyhradit, že tento artikul musí Moravané projednat na sněmu svolaném do Brna, podmíněčně se však zavázala jej přijmout ve lhůtě šesti týdnů, tedy hned, jak vypraví poselstvo ke králi Zikmundovi, aby „svú čest proti němu ohradili“.¹⁴⁴ Že se sněmu opravdu účastnil Vilém z Pernštejna jako zemský hejtman máme doloženo v listině Mikeše z Potštejna a na Žampachu ze 14. července 1421, kde Vilém svědčil.¹⁴⁵

Účast šlechtické výpravy z Moravy, navíc pod vedením samotného zemského hejtmana, musela Moravany v Zikmundových očích nutně kompromitovat. Král byl však prozatím plně zaměstnán plánováním druhé křížové výpravy do Čech a dojednáváním sňatku mezi svou jedinou dcerou Alžbětou a rakouským vévodou Albrechtem V. Habsburským, kdy se až 28. září 1421 podařilo uzavřít svatební smlouvu.¹⁴⁶ Neúspěchem skončil i Zikmundův pokus svolat na 3. září sněm do Strážnice a Skalice související s připravovaným tažením proti husitům.¹⁴⁷ V mezidobí od čáslavského sněmu až do příchodu Zikmunda na Moravu během října 1421 nemáme

¹⁴¹ HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna*, s. 165.

¹⁴² *Vavřince z Březové*, s. 485. Ve staročeském překladu a většině rukopisů téže kroniky je (podle editora Jaroslava Golla kromě rukopisu P) jako zemský hejtman chybně uveden fiktivní šlechtic „Petr Perštaynský z Strážnice“ – tamtéž.

¹⁴³ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 26–27.

¹⁴⁴ AČ VI, s. 398–400. František Michálek Bartoš objevil latinský překlad zápisu moravské šlechty z čáslavského sněmu, který se nachází v sevillském sborníku, jehož autorem je nejspíše Michal de Causis. V tomto textu je jako zemský hejtman správně jmenován Vilém z Pernštejna – BARTOŠ, František Michálek: *Několik záhad v životě Prokopa Velikého*. Sborník historický, sv. 8, 1961, s. 182.

¹⁴⁵ Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny, inv. č. 1488. Regest listiny v Archiv Koruny české 5. Ed. HAAS, Antonín. Praha 1947, s. 180, č. 293. K listině a moravským účastníkům čáslavského sněmu viz ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 84, zde zejména pozn. č. 165.

¹⁴⁶ Dohodami Zikmunda s Albrechtem nejen ohledně zmiňované svatby se v poslední době nejpodrobněji zabývala studie ELBEL, Petr – BÁRTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat zwischen Elisabeth von Luxemburg und Herzog Albrecht V. von Österreich. Rechtliche, finanzielle und machtpolitische Zusammenhänge (mit einem Quellenanhang)*. In: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčaje (Colloquia mediaevalia Pragensia 14)*. Praha 2014, s. 79–152; k dohodám z roku 1421 zejm. s. 99–118.

¹⁴⁷ RI XI Neubearb., 1 n. 76. Dostupné na Regesta Imperii Online, URI: http://www.regesta-imperii.de/id/1421-08-25_1_0_11_0_1_76_76 Cit. [2020-11-16].

ani žádné zprávy o činnosti moravského zemského hejtmana. Některé prameny naznačují, že už během léta začínalo shromažďování katolických sil na Moravě,¹⁴⁸ nemáme však informace o tom, že by se při organizování vojska (na rozdíl od svého předchůdce Jindřicha Plumlovského z Kravař) nějak více angažoval hejtman Vilém z Pernštejna.

Během podzimu 1421 nabraly události na Moravě rychlý spád. Po uzavření svatební smlouvy s Albrechtem, ke kterému došlo 28. září v Bratislavě,¹⁴⁹ se Zikmund konečně vydal s hlavní částí svého vojska na pochod přes Moravu do Čech. Situace na Moravě ale byla už příliš vyhrocená, aby umožnila původně plánovaný snadný průchod Zikmundova vojska do Čech a jeho účast na rozběhlé druhé křížové výpravě. V noci na 20. října došlo k útoku na uherské vojsko u Uherského Brodu, přičemž hlavními organizátory ve výsledku neúspěšného pokusu o přepadení měli být, dle Zikmundovy relace Albrechtovi Habsburskému, Petr Strážnický z Kravař a Hašek z Valdštejna.¹⁵⁰ Otázku, zda byl útok na Uhry příčinou či důsledkem plenění Moravy uherským vojskem, o kterém nás na dvou místech kroniky informuje Vavřinec z Březové,¹⁵¹ nyní můžeme ponechat stranou. Pro náš výklad je důležitý výsledek, kterým bylo poddání se Petra Strážnického z Kravař a v důsledku i téměř celé moravské šlechty během listopadu 1421.

Zajímavé je, že zemský hejtman Vilém z Pernštejna byl dle nám dostupných pramenů během událostí října a listopadu velmi pasivní. Nepodílel se ani na rozhodčím výroku v konfliktu mezi králem Zikmundem a Petrem Strážnickým z 28. října 1421, kde jako rozhodci vystupovali opavský vévoda Přemek a Beneš z Kravař a Krumlova.¹⁵² Až na výsledné listině, kterou 13. listopadu Petr Strážnický tvrdý rozhodčí výrok přijal, figuruje Vilém z Pernštejna (stále v úřadu zemského hejtmana) jako přední z ručitelů za Petrovu následnou pravověrnost.¹⁵³ Vzhledem k tomu, že se za Petra zaručilo celkem dvacet šlechticů, navíc pod trestem propadnutí astronomické

¹⁴⁸ O tom, že na Moravu už směřují některé části jeho vojska, se Zikmund zmiňoval už ve výše zmiňovaném mandátu, kde informoval znojenskou městskou radu o úmyslu svolat sněm do Strážnice. Podle Josefa Války se na tažení připravoval u Olomouce i Zikmundův vojevůdce Pipo Spano z Ozory – VÁLKA, Josef: *Husitsví na Moravě*, s. 30–31.

¹⁴⁹ ELBEL, Petr – BARTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat*, s. 111.

¹⁵⁰ ELBEL, Petr: *Bitva u Uherského Brodu. Zapomenutá epizoda druhé křížové výpravy proti husitům*. In: Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtě Petra Čorneje. Edd. NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr a kol. Praha 2011, s. 80.

¹⁵¹ *Vavřince z Březové*, s. 513, 526–528.

¹⁵² Edice listiny BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 335–336.

¹⁵³ AČ VI, s. 400–402.

částky 12 000 kop grošů, můžeme tuto dohodu považovat za první fázi Zikmundova vyrovnání se s moravskou šlechtou a pokus o pojištění její věrnosti vysokou pokutou. Zásadním dokumentem Zikmundova vypořádání se s Moravou však byl až nový landfrýd uzavřený 17. listopadu 1421 v Brně.¹⁵⁴

Co do obsahu se tento landfrýd příliš neliší od dřívějšího z roku 1412 ani následujícího z roku 1434, výjimkou byla pouze úvodní ustanovení o náboženských otázkách a způsobu přijímání pokání. K tomu byla stanovena lhůta do 21. prosince 1421, po které měli být všichni ti, kteří dosud pokání neučinili (na to byla určena města Olomouc, Brno, Znojmo a Opava), prohlášeni za zemské škůdce a jako s takovými s nimi mělo být naloženo.¹⁵⁵ Výjimku měli jenom ti, kteří proti Zikmundovi a církvi vystoupili se zbraní v ruce, u takových osob představené pokání a odřeknutí čtyř artikulů nestačilo. Dotyční šlechtici měli po vzoru Petra Strážnického z Kravař nejprve uzavřít usmiřovací dohodu s králem Zikmundem.¹⁵⁶

Zbývající pasáže jsou zdánlivě téměř totožné s landfrýdem z roku 1412. Při podrobnější analýze a komparaci těchto listin si však všimneme jistého fenoménu, a to posilování pravomocí olomouckého biskupa. Ten se oproti předchozímu landfrýdu nově stal jednou z hlavních odvolacích instancí v případě jakékoli nespravedlnosti, jmenován byl hned za panovníkem a ještě před zemským hejtmanem.¹⁵⁷ Tím došlo k jistému oslabení pozice zemského hejtmana jakožto prvního zástupce panovníka v oblasti soudnictví, jak byla definována za vlády Václava IV. ve jmenovací listině Petra Strážnického z Kravař roku 1417 (viz výše).

Vzhledem k předchozí činnosti moravských zemských hejtmanů za Zikmundovy vlády (podpora husitství Petra Strážnického z Kravař, obvinění z nevěrnosti Moravanů v čele s Jindřichem z Kravař u Vyšehradu, účast Viléma z Pernštejna na čáslavském sněmu) a rostoucímu vlivu rodícího se panského stavu na jeho obsazování, se není čemu divit, že k úřadu jako takovému Zikmund nechoval přílišnou náklonost a snažil se jej při každé vhodné příležitosti oslabovat a nahrazovat

¹⁵⁴ Landfrýd ze 17. listopadu 1421 je edičně vydán v AČ X, s. 246–250. K událostem před jeho uzavřením a odlišností tohoto landfrýdu od předchozího viz SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech*, s. 39–42.

¹⁵⁵ AČ X, s. 247.

¹⁵⁶ SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech*, s. 40.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 41.

jinými řešeními. Landfrýd je také poslední zmínkou o Vilémovi z Pernštejna jakožto zemském hejtmanovi.

Po několikátýdenním pobytu v Brně se nakonec král Zikmund rozhodl pokračovat v tažení proti husitům do Čech, přičemž 6. prosince už byl s vojskem v Jihlavě, kde se k němu připojily i vojenské sbory z Rakous a Slezska.¹⁵⁸ Je otázkou, do jaké míry se tažení účastnili šlechtici z Moravy. Podle Vavřince z Březové byli někteří z nich přítomni, jmenovitě je však neznáme.¹⁵⁹ Vzhledem k Zikmundově spěchu na pokračování výpravy určitě nebyl čas na shromáždění nějaké podstatnější síly moravských šlechticů.

Kampaň však skončila pro Zikmunda a jeho vojsko katastrofou. Po obsazení Kutné Hory a shromáždění nového husitského vojska se křižáci snažili stáhnout přes Německý Brod do bezpečí na Moravu. U Habrů, několik kilometrů před Brodem, došlo 8. ledna 1422 k první větší šarvátce, když byl poražen zadní voj uherského vojska. Následně pronásledující husité začali pobíjet opožděné křižáky a při vypuklé panice došlo i ke zničení mostu přes Sázavu. Králi Zikmundovi se během nastalého zmatku stěží podařilo uniknout na Moravu. Část Zikmundova vojska se sice přece jen dostala do Německého Brodu, ten však husitům podlehl hned 10. ledna a velká část křižáckých vojáků byla pobita.¹⁶⁰

4.3.3. Začátek druhého hejtmanství Petra Strážnického z Kravař (1422–1423)

Během několikaměsíčního Zikmundova pobytu na Moravě, který následoval po katastrofální porážce u Habrů a Německého Brodu, zůstal pravděpodobně post zemského hejtmana prázdný, což by během delší přítomnosti panovníka v zemi nebylo nic neobvyklého.¹⁶¹ Absenci hejtmana by nahrávalo i to, že král využil na pomoc

¹⁵⁸ K událostem z přelomu let 1421 a 1422 naposledy ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka*. Praha 2019, s. 440–453.

¹⁵⁹ *Vavřince z Březové*, s. 528–529.

¹⁶⁰ ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 446–448.

¹⁶¹ František Hoffmann zastává názor, že Vilém z Pernštejna mohl opustit úřad zemského hejtmana kvůli svému stáří a nemoci a zemřel nejpozději v roce 1425 nebo 1426 – HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna*, s. 165, 175. Petr Elbel však (snad) už definitivně prokázal, že byl Vilém naživo ještě v roce

s uklidněním poměrů na Moravě podobný způsob, jako před rokem – rozšíření pravomocí jednoho ze svých služebníků, konkrétněji purkrabího na hradě Veveří Petra Kutěje.¹⁶² Petr nejprve v únoru 1422 obdržel od Zikmunda úřad popravce na hradech Špilberku a Veveří, přičemž měl dbát zejména na dodržování ustanovení landfrýdu z předchozího podzimu.¹⁶³ V druhém listu vydaném 8. dubna 1422 získal navíc od Zikmunda pověření konfiskovat statky „vikleřistů“ a starat se o převádění odúmrtých statků do panovnické komory.¹⁶⁴

Dikce prvního z jmenovaných dokumentů, kdy měl Petr plnou moc v boji proti zemským škůdcům, „*kerzibi zemy lupily anebo komu na silnytzech przekazeli a sskodu czinyli*“,¹⁶⁵ přímo odkazuje na hlavní povinnosti v té době neobsazeného postu zemského hejtmána, jak se objevily v listopadovém landfrýdu. Naproti tomu druhý list je co do formulací ještě tvrdší, zemi údajně navzdory listopadovému landfrýdu stále sužovalo plenění a řádění „vikleřistů“, přičemž Petr měl nyní moc zabavovat a spravovat ve jménu panovnické komory statky rebelských obyvatel markrabství.

Tento mandát však pravděpodobně nedošel naplnění, a to kvůli vcelku očekávatelnému odporu šlechtické obce. Tak například k povolení a nařízení konfiskace Uherského Ostrohu, drženého dosavadním předním bojovníkem proti Zikmundovi, Haškem z Valdštejna, se uchýlil až sám král Zikmund v březnu roku 1424, když zabavením majetku pověřil nového moravského markraběte Albrechta Habsburského.¹⁶⁶ V situaci z jara 1422 se Petru Kutějovi těžko mohlo podařit zjednat si respekt mezi šlechtou na Moravě, kde byli v této fázi husitských válek rozhodující

1430 – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na Jižní Moravě*. Brno 2016, s. 43–44, pozn. 110. Přesto je možné, že nějaká Vilémova indispozice mohla stát za jeho odchodem z funkce a skutečností, že se do úřadu po Zikmundově odchodu z Moravy nevrátil. Za hlavní důvod Vilémova odchodu však považují Zikmundův plánovaný delší pobyt na Moravě a možnou nespokojenost s Vilémovým „zvládnutím“ situace na podzim 1421.

¹⁶² K osobě Petra Kutěje viz ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 86–87.

¹⁶³ Edice listiny viz BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 337–338.

¹⁶⁴ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 40–41. Edice listiny viz BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 338–339.

¹⁶⁵ BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 337.

¹⁶⁶ Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, fond Allgemeine Urkundenreihe (dále jen ÖStA, HHStA, fond AUR), sign. AUR 1424 III 17. V literatuře se někdy ještě objevují zmínky o Zikmundově konfiskaci panství Kravaře Petrovi Strážnickému z Kravař v roce 1420 (JUOK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998, s. 156; TÝŽ: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice 2006, s. 181). Prameny však této teorii vyložene odporují, viz SVOBODA, Josef: *Prodej panství Kravaře Petrem Strážnickým z Kravař v roce 1420*, v recenzním řízení.

silou páni, kteří by těžko přistoupili na podřízenost nižšímu šlechtici.¹⁶⁷ Nesmíme také pominout to, že Kutějovy pravomoci významně zasahovaly do náplně činnosti podkomořího a zemského hejtmana, přičemž však ani jeden z tradičních úřadů nezastával (a v případě postu zemského hejtmana ani zastávat nemohl). Na podobné novoty se v době založené na tradici a stálosti musela šlechta dívat s nedůvěrou.

Prakticky souběžně došlo k dalšímu kroku ve sblížování krále Zikmunda Lucemburského s budoucím zetěm, rakouským vévodou Albrechtem V. Habsburským. V listině z 23. března 1422 ustanovil král Albrechta místodržícím Moravského markrabství, přičemž se rozbořením arengy listiny zjistilo, že se jedná o podobný typ, který byl využíván při jmenování říšských vikářů. I když se v textu listiny slovo vikář neobjevuje, je podle historika Karla Rudolfa rozdíl mezi místodržícím a říšským vikářem spíše bezvýznamný.¹⁶⁸ Albrechtovo místodržitelství Moravy mělo za cíl zejména utvrzení stávajících dohod mezi oběma panovníky, větší provázání Albrechta s válkou proti husitům a také uspokojení některých pohledávek, které rakouskému vévodovi vznikly při předchozích bojových akcích.¹⁶⁹

Co do obsahu má „místodržitelská“ listina několik rovin.¹⁷⁰ Tou hlavní je, že Zikmund tímto svěřoval Moravské markrabství „*mit herscheften, steten, herren, rittern, knechten, landen und leuten*“ Albrechtovi jakožto svému místodržícímu („*als eynem stathalter*“). Z této funkce mohl Albrecht sesazovat a usazovat všechny moravské úředníky („*amptleute*“) a purkrabí, kromě míst, které od Zikmunda dostali uherští šlechtici („*auszgenomen an den slossen und steten, die wir unsern Ungern eyngegeben und bevolhen haben*“).¹⁷¹ Druhou rovinu představovala ekonomická

¹⁶⁷ Nadvláda pánů při správě země je vidět nejen ve skutečnosti, že nejvyšší úřad zemského hejtmana obsazovali pouze příslušníci této vrstvy, ale i v tom, že jsou to (až na malé výjimky) pouze páni, kdo spolučetili listopadový landfrýd, na rozdíl od obdobného dokumentu ze září 1434 z konce období válek, kde se více projevila i nižší šlechta – SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech*, s. 39–51.

¹⁶⁸ RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 110–111.

¹⁶⁹ Albrecht a jeho rakouské vojsko se účastnili i předchozích tažení proti husitům, byli přítomni při obléhání Prahy roku 1420, na Moravě se měli zapojit do boje proti údajnému „Novému Táboru“ u Nedakonic v první polovině roku 1421 nebo dobytí Jevišovic a zničení centra radikálního husitství v Červeném Martínkově na konci téhož roku – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 20, 31–32; ELBEL, Petr – BARTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat*, s. 99, 124.

¹⁷⁰ Edice listiny viz BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 339–342.

¹⁷¹ Např. Stibor mladší ze Stiboric měl ze Zikmundova pověření opatrovat hrady a městečka Veselí nad Moravou, Bzenec, Blatnička a Buchlov, které dostal na konci roku 1422 do zástavy. Podle Daniely Dvořákové je však možné, že mu Zikmund tyto lokality svěřil už během svého jarního pobytu na Moravě po porážce u Německého Brodu a před svým odchodem do Uher – DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Rytier a jeho král*, s. 426. S tím by mohlo souviset to, že v únoru 1422 získal Zikmund hrad Buchlov

hlediska, kdy Zikmund zastavil Albrechtovi další města a hrady, konkrétně Špilberk, Brno, Veveří, Ivančice a Třebíč.¹⁷² S tím souvisí třetí část listiny týkající se vojenských záležitostí. Albrecht měl na zastavených majetcích držet posádky připravené pomoci Zikmundovi v boji proti nepřítelům. Za to se Zikmund zavázal hradit za tyto jednotky náklady, navíc měl v případě potřeby Albrechtovi vojensky vypomáhat, k čemuž chtěl na Moravě ze svého vojska držet tisíc kopí a tito vojáci měli být v případě potřeby Albrechtovi k dispozici.¹⁷³

Tento pokus však můžeme hodnotit jako Zikmundův neúspěch, a to z několika úhlů pohledu. Předně nabídka místodržitelství a zástavy měst a hradů Špilberka, Brna, Veveří, Ivančic a Třebíče Albrechtovi nestačila, titul místodržícího a z něj plynoucí práva prakticky nevyužíval a pojem místodržící (Statthalter) se navíc v pramenech nikde jinde kromě Zikmundovy jmenovací listiny (která navíc není dochovaná v originále) neobjevuje.¹⁷⁴ Samotná listina počítala i s tím, že by chtěl Albrecht úřad místodržícího opustit, v takovém případě měl listinou přislíbené majetky opět vrátit Zikmundovi.¹⁷⁵ Veškeré Albrechtovo další vyjednávání se Zikmundem se následně soustředilo na získání celého Moravského markrabství, což se mu 1. října 1423 také podařilo.¹⁷⁶ Druhou stranou, která mohla s podobným návrhem těžko souhlasit, byla moravská šlechta. Funkci místodržitele (čili zástupce panovníka) zde už tradičně zastával úřad moravského zemského hejtmána a ekonomické záležitosti obstarával podkomoří, jak bylo definováno už ve výše zmiňované jmenovací listině Petra Strážnického z Kravař v roce 1417. Z tohoto hlediska byla instituce místodržitelství

zpět od Hartneida z Lichtenštejna, který ho držel v zástavě a vyměnil ho za alodizaci původně zastaveného Podivína – ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 65.

¹⁷² Už předtím získal Albrecht za své služby a výdaje od Zikmunda do zástavy města České Budějovice, Znojmo, Jihlavu, Jemnici a Pohořelice, i když třeba Znojemští v listu odmítajícím Zikmunda Korybuta za moravského markraběte považovali svou podřízenost Albrechtovi za to, že se jejich město (a další Albrechtovi zastavená místa v Čechách a na Moravě) stalo součástí věna, které Albrecht získal od své manželky a Zikmundovy dcery Alžběty – ELBEL, Petr – BÁRTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat*, s. 104. List Znojemských z 2. června 1422 viz NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 55–56, č. 14.

¹⁷³ „Ouch so wollen wir tausent spyesz unsers volks in dem lande zu Merhern haben und wollen mit denselben schicken und bestellen, das sy dem egenanten unserm sun zu befryednusz unsers egenanten lands zu Merhern... wo er irr bedurfen wirt und als oft des not seyn wird.“ – BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 341. K obsahu listiny také srov. VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 46–47.

¹⁷⁴ RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 109, 119.

¹⁷⁵ K tomu asi opravdu došlo. Podle Karla Rudolfa nejsou žádné zmínky o obsazení těchto míst rakouskými vojáky až do roku 1424, což považuje za argumenty pro pochybnosti o zavedení Albrechtova místodržitelství do praxe – tamtéž, s. 117–120. Např. i jeden z listinou zastavených hradů, Špilberk, držel ještě na začátku roku Hartneid z Lichtenštejna, po kterém předal Zikmund hrad Václavovi z Dubé a Leštna – ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 65.

¹⁷⁶ Edici finální verze předávací listiny otiskl BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 346–349.

(vikariátu) pro šlechtu na Moravě těžko stravitelná, navíc s ní neměla žádnou zkušenost.¹⁷⁷ Dřívější tvrdý Albrechtův postup proti husitům na Moravě taktéž určitě hrál v pravděpodobném odmítnutí takového zřízení svou roli.

Čas na Moravě během jara 1422 se uherský a český král rozhodl využít k dobytí silné husitské pevnosti vlastněné Haškem z Valdštejna, Uherského Ostrohu.¹⁷⁸ V souladu s listopadovým landfrýdem totiž probíhal boj proti „zemským škůdcům“, na kterém se měli podílet i šlechtici pečující landfrýd. Svou věrnost Zikmundovi mohl během obléhání Ostrohu prokázat i jeho přední odpůrce z podzimu 1421, Petr Strážnický z Kravař. Je to nespíš on a jeden z jeho synů (pravděpodobně mladší Jiří), které jakožto účastníky obléhání Ostrohu zmiňuje Zikmundův kronikář Eberhard Windeck.¹⁷⁹ Podpora Zikmunda při ve výsledku neúspěšné vojenské akci u Ostrohu se však Petrovi Strážnickému velmi rychle vyplatila. Už v době, kdy byl Zikmund na Moravě, probíhala jednání o nástupci Viléma z Pernštejna v hejtmanském úřadu a po králově odchodu do Uher se panovník 6. května 1422 rozhodl do funkce moravského zemského hejtmána znovu jmenovat Petra Strážnického z Kravař.¹⁸⁰ Jedná se také o

¹⁷⁷ Jak upozorňuje Karl Rudolf, byl úřad místodržícího (nebo vikáře) v první řadě úřadem říšským, a ne Koruny české – RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*, s. 114. Podobně údajně odmítla braniborská šlechta místodržitelství Fridricha Hohenzollerna s tím, že není jejich pravý pán a že by šlechtici raději poslouchali Zikmunda než nějakého cizince. Aby místní šlechta Fridricha přijala, musel od Zikmunda dostat celé Braniborsko včetně kurfiřtského hlasu – tamtéž, s. 115. Podobný vývoj se v důsledku objevil i na Moravě.

¹⁷⁸ K obléhání blíže VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 44–45. BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh*, s. 55.

¹⁷⁹ Ve vídeňském rukopisu Windeckeho díla je účast Moravanů popsána takto: „*Alfo der römſch künig von vngern kam. Alfo du vor geleſen haſt, do wurdent der huffen vil vnd ketzer Alfo der fro[m]mer herre latzko von ſi[er]nberg vnd herre petter vnd fyn ſune vnd der elteſte von ſternberg alfo beſampte ſich der kunig mit dem bolendeſchen herren vnd furſten vnd mit den vngereſchen herren Vnd wurdent do eynig vnd zugent für ein ſloß vnd Stat hejſſent ſteynitze...*“ – WINDECK, Eberhard: *Geschichte des Kaisers Sigismund*. Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13975/2, fol. 134v. V edici Wilhelma Altmanna je tento „*herre petter*“ blíže identifikován jako „*her Peter von Strengnick*“ – Eberhart Windeckes *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*, s. 112. Jako Petra Strážnického tuto osobu určil i Bertold Bretholz, zmíněného syna identifikoval jako staršího Václava (BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 270). Bretholz však považoval v zápisu zmíněné osoby za přední představitele husitů v roce 1419. To bylo způsobeno tím, že vycházel z nepřesné edice a překladu (*Das Leben König Sigmunds von Eberhard Windecke*, s. 87). Překladatel zprávu kronikáře chybně datuje do konce roku 1419, navíc ho interpretoval tak, že zmínění Šternberkové a Petr Strážnický byli při obléhání Ostrohu na straně husitů, což je zjevný nesmysl. Na příslušnost k Zikmundově straně (minimálně na začátku roku 1422) by odkazovalo přídatné jméno „*frommer*“ jakožto „*zbožný*“ u pana Lacka, to by u husitského představitele Zikmundův kronikář těžko zmiňoval. O Lackovi ze Šternberka a jeho postojích z prvních let husitských válek však mnoho nevíme, ve 30. letech 15. století už však prokazatelně vystupoval jako husitský pán, navíc jako jediný příslušník svého rodu na Moravě – ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 70–71. K Lackovi (a nedostatku zpráv o něm) viz také POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové*, s. 149–160.

¹⁸⁰ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267. Listina nás také informuje o předcházejícím delším jednání o obsazení úřadu, král Zikmund píše „...*jakož jsmi častokrát, když smi mezi vámi byli, s vámi o to mluvili a také potom po našem poselství vám vzkázali, abychom pro obecné a zemské dobré a užitečné*

jeden z hlavních důkazů toho, že se pokus o zřízení Albrechtova místodržitelství nepovedl. Petrova květnová jmenovací listina opět obsahuje už standardní formulaci o zemském hejtmanovi jakožto přímém zástupci panovníka, tentokrát v podobě Zikmundova příkazu pánům, rytířům, panošům, městem i obcím Markrabství moravského, „...*aby ste jeho za svého i této země hauptmana bez odpory přijěli a jemu slíbili poslušenstvie na našem miestě*“.

Navzdory nepovedenému dobývání Uherského Ostrohu, a naopak ztrátě Uničova obsazeného díky vpádu Zikmunda Korybuta na Moravu ve stejné době,¹⁸¹ však Zikmund a velká část moravských šlechticů považovala situaci na Moravě za relativně stabilizovanou. Po květnovém jmenování Petra Strážnického z Kravař do úřadu zemského hejtmana následovala 4. července 1422 další Zikmundova listina posilující Petrovy pravomoci, a to „*ku prosbye panow zemye Morawske*“.¹⁸² Kromě povolování spolků¹⁸³ se dokument obracel k už tradiční agendě zemských hejtmanů, soudnictví a soudním pravomocem. Hejtman měl opět na místě panovníka vystupovat jako garant spravedlivého procesu a v určitých případech mohl opět soudit (kromě sporů příslušejících panovníkovi), to vše ve spolupráci s pány („*podle panske rady y nalezu*“).

Jelikož ale byly pravomoci v oblasti soudnictví v době vlády Václava IV. standardní náplní úřadu zemského hejtmana, je otázkou, co přesně měl vykonávat Petr Strážnický v době jmenování do úřadu v květnu 1422, když kvůli povolení soudní funkce musel Zikmund vydat další listinu o dva měsíce později. V listině z května se hovořilo pouze o důležitosti ustanovení hejtmana, „*aby se každý vědal k komu utéci*“.¹⁸⁴ To mohlo odkazovat na soudní záležitosti, vzhledem k podrobnějšímu dodatku v podobě druhé listiny zaměřené na soudnictví se však spíše jednalo o odkaz na policejní ustanovení vyplývající z landfrýdu. Je také možné, že náplň hejtmanského úřadu byla kvůli obecně formulované první listině matoucí i pro obyvatele

na to myslili a k tomu se přičinili, abychom hauptmana této země usadili.“ K oficiálnímu jmenování do úřadu hejtmana mohlo dojít na brněnském sněmu, který se podle Josefa Války pravděpodobně uskutečnil na konci května 1422 v Brně – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 51. Je možné, že už v této době se silně prosazoval vliv pánů na volbu hejtmana, což vyvrcholilo na konci 15. století, kdy zemské úředníky jmenoval panovník na doporučení panské rady – JANIŠ, Dalibor: *Moravská šlechta v pramenech zemského práva pozdního středověku*, s. 78.

¹⁸¹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 47.

¹⁸² Listinu vydal BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 344.

¹⁸³ Viz výše část o prvním hejtmanském období Petra Strážnického z Kravař a jeho jmenovací listině z roku 1417.

¹⁸⁴ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 267.

markrabství, kteří si od Zikmunda vyžádali další dokument s přesněji vymezenými pravomocemi.

Události z jara 1422 můžeme považovat za politický úspěch moravských pánů, kterým se podařilo zachovat tradiční úřad moravského zemského hejtmána na úkor Zikmundovy snahy o prosazení místodržitelství Albrechta Habsburského. Josef Válka při této příležitosti hovoří přímo o pokusu skupiny Petra Strážnického z Kravař o obnovu zemského práva.¹⁸⁵ Mluvit v této době o nějakém úsilí moravských pánů o samostatnou politiku je však přehnané, stejně jako uvažovat o jmenování Petra Strážnického do úřadu a s tím souvisejících listinách jakožto o oslabení Zikmundova „protireformačního“ programu na Moravě. Petrovo dosazení na post zemského hejtmána bylo způsobeno předchozím Zikmundovým nezdarem vyřešit zástupnickou správu Moravy jinými způsoby (Albrecht Habsburský, v jistých ohledech možná Petr Kutěj) a stále velkou „reálnou i potenciální silou“¹⁸⁶ šlechty na Moravě. Petr Strážnický by byl totiž, vzhledem k předchozím událostem, těžko první Zikmundovou volbou za zemského hejtmána, roli zde musel hrát hlas rostoucí stavovské sounáležitosti moravských pánů. Petrovu věrnost měl navíc Zikmund pojištěn i písemně na základě Petrova poddání se z podzimu 1421, kdy měl Zikmund fakticky v moci dosazování úředníků na všech jeho majetcích.

Podobné je to i s červencovou „plnou mocí“ pro Petra, ve které se přímo hovoří „...a ty wssychny, kterzyz w tiech nerzadech gsu, krerzyz sye dyegi proti wierze krziestanskey y proti nam, aby tyem vssyem y zadna swoboda any prawo any rzed zemsky prospyessen any platen byl.“¹⁸⁷ Konstatování, že pro osoby v otevřeném konfliktu proti církvi a králi prostě nemá platit zemské právo a že se z této formulace dá usuzovat na to, že se zemský hejtmán neměl stát nástrojem „protireformace“ a měl potlačovat pouze politické odpůrce,¹⁸⁸ je velmi problematické. Už dikce této listiny v podstatě nečiní rozdíl mezi politickým a náboženským odpůrcem, respektive z náboženského odporu nutně dělá i odpor politický (pokud není vůbec ahistorické používat pro tuto dobu podobné dělení), čili přesně v rámci „protireformačního“ ustanovení z úvodu listopadového landfrýdu – „Item jestliže by kto v zemi Moravskej

¹⁸⁵ Tak zní část podnápisu Válkova výkladu událostí na Moravě v letech 1422 a 1423 – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 46.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 49.

¹⁸⁷ BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 344.

¹⁸⁸ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 51–52.

*sě zdvihl proti ustanovení církve svaté... neboli že by držal písmo potupené od církvi svaté... a zvláště ty čtyři kusy..., protiv těm my všichni máme i slibujuem sobě pomoci a toho brániti i utlačiti konečně, a nad tiem nebo nad těmi pomstiti nad jich hrdly i sbožím...“.*¹⁸⁹

Během zbytku Zikmundovy vlády na Moravě, tedy až do konečné dohody o předání markrabství a markraběcího titulu vévodovi Albrechtovi V. Habsburskému 1. října 1423, působil moravský zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař v intencích uzavřeného landfrýdu a jiných dohod a zůstal věrným Zikmundovým poddaným. Z tohoto období neexistuje mnoho pramenů o činnosti zemského hejtmána, ty dochované však potvrzují předchozí výklad. V listu z 31. března 1423 informuje Zikmund Petra Strážnického a jiné moravské pány o dohodě s polským králem Vladislavem a litevským velkoknížetem Vitoldem ohledně jejich vojenské pomoci proti husitům. Z pohledu Moravy je důležitá informace o Vitoldově odvolání Zikmunda Korybuta z Čech zpět na Litvu, přičemž mu Moravané měli umožnit volný průchod a nijak ho vojensky neobtěžovat.¹⁹⁰ Bohužel kvůli nedochování originálu listu nevíme, zda byli jako adresáti jmenováni i jiní šlechtici, přední místo zemského hejtmána Petra Strážnického však jasně naznačuje, že stále požíval jistou míru Zikmundovy důvěry, a hlavně že mohl mít na starosti i vojenské operace v rámci Moravského markrabství.

Přímý doklad takových vojenských operací poskytuje listina Ctibora Tovačovského z Cimburka z 23. května 1423.¹⁹¹ V ní se Ctibor zavazuje dodržovat dohodu, kterou (na jeho popud) mezi ním a králem Zikmundem smluvili olomoucký biskup Jan Železný, zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař, Václav z Dubé a Leštna a jiní moravští páni, „*kteříž w ten čas před hradem Naměščem leželi*“.¹⁹² Z listiny

¹⁸⁹ AČ X, s. 247–248.

¹⁹⁰ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, inv. č. 307, sign. 243b. List se dochoval pouze v podobě Palackého latinského regestu z 19. století (edičně byl vydán v UB II, s. 504). O odvolání svých „lidí“ z Čech velkoknížetem Vitoldem informuje i list polského krále Vladislava Jagella říšským kurfiřtům z 10. dubna 1423, který do své kroniky zařadil Ondřej z Řezna – *Ondřej z Řezna*, s. 144–146. Situace s Korybutem byla navíc dost komplikovaná, z Prahy ho Vitold odvolal již 24. prosince 1422, stále však zůstal i s vojskem na českém území. Jeho definitivní odvolání z Čech souviselo až se sérií jednání Vladislava a Vitolda s králem Zikmundem v Kežmaroku během března 1423, kde také 31. března uzavřeli všichni tři společnou úmluvu – ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 131–132. V Kežmaroku byl datován také výše zmiňovaný Zikmundův list moravské šlechtě.

¹⁹¹ AČ III, s. 282 s chybným datováním 13. května.

¹⁹² Navzdory tvrzení dosavadní literatury nepovažuji tuto listinu za přistoupení k landfrýdu, ale za usmiřovací dohodu mezi odbojníkem a králem, jak byla definována v úvodu listopadového landfrýdu (jedná se tedy o podobný druh dohody, jakou musel se Zikmundem v listopadu 1421 uzavřít i Petr Strážnický z Kravař). Více k těmto dohodám viz SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst*

vyplývá, že biskup s hejtmanem a vojskem leželi u Náměště na Hané¹⁹³ nejspíše někdy v první polovině května, Ctibor totiž svou listinu vydal v Drahotuších, což je od Náměště zhruba 40 kilometrů vzdušnou čarou, mezi obléháním a listinou tedy nutně musel uběhnout nějaký čas. Do kontextu této listiny zapadá i výše zmiňovaný list pro Petra Strážnického a moravské pány, kteří dle všeho během jara prováděli nějakou větší vojenskou kampaň. U Zikmunda mohla panovat oprávněná obava, aby sebrané moravské vojsko nezakročilo proti navracejícímu se Zikmundovi Korybutovi a tím zkomplikovalo složitá jednání s polskou a litevskou stranou, proto ještě před dokončením jednání s polským králem a litevským velkoknížetem urychleně informoval velitele vojska.

Více informací o působení moravského zemského hejtmana z následujícího období nemáme, dá se však předpokládat (i vzhledem ke šlechtickým zajatcům), že se jako jeden z velitelů panského vojska mohl v červnu 1423 účastnit na straně olomouckého biskupa prohrané bitvy u Kroměříže proti výpravě českých husitů z pražského svazu.¹⁹⁴ O dalších událostech z léta a podzimu roku 1423 nemáme příliš důvěryhodných zpráv. Historické bádání se v podstatě shoduje, že v září tohoto roku zahájil svou výpravu na Moravu Jan Žižka; prameny hovoří o jeho boji s posádkou Jihlavy a obléhání Telče, i když barokní autor Tomáš Pešina z Čechorodu zná mnohem více detailů.¹⁹⁵

Někdy v průběhu Žižkova moravského tažení přišlo zemskému hejtmanovi Petrovi Strážnickému z Kravař a jiným pánům pozvání na svatohavelský sněm svolaný na 16. října 1423 do Prahy. Na něm došlo ke sblížení umírněných husitů z pražského

v *moravských landfrýdech*, s. 40–41. Josef Válka (nejspíše záměrně) roli zemského hejtmana ve vyjednávání a poddání se Ctibora Tovačovského snižuje a hovoří pouze o zprostředkování dohody olomouckým biskupem a Václavem z Dubé a Leštna. Činí tak nejspíše kvůli podpoře své zmiňované hypotézy o vlastní politice „strany“ Petra Strážnického z Kravař, i když prameny jasně ukazují na Petrovo zapojení do Zikmundovy politiky na Moravě – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 55.

¹⁹³ Na Moravě byly dva hrady jménem Náměšť (na Hané a nad Oslavou) a i když nemůžeme úplně vyloučit, že se v listině hovořilo o Náměšti nad Oslavou (obě varianty připouští ELBEL, Petr: *Morava*, s. 200), klonil bych se spíše k identifikaci s Náměští na Hané.

¹⁹⁴ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 56. Josef Válka sice hovořil pouze o biskupovu vojsku, ale i v jím citovaném pramenu (kronice tzv. Starého kolegiáta) se píše o vojsku biskupa, opavského vévody Přemka a jiných pánů („*ac aliis baronibus*“), o čemž svědčí i následné zajetí katolických pánů Jiříka ze Šternberka a Lukova, Jana z Lichtenburka a Cornštejna a dalších nejmenovaných šlechticů – *Chronicon veteris collegiati Pragensis*, s. 86.

¹⁹⁵ K událostem z druhé poloviny roku 1423 a kritice Pešinova výkladu viz VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 66–69. K Žižkovi a jeho tažení na Moravu ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 142–143, nejnoveji ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 533–542, zde také shrnutí argumentů a literatury k odmítnutí Žižkova tažení do Uher.

svazu (zejména jeho šlechtických hejtmanů v čele s Haškem z Valdštejna) a katolické šlechty věrné Zikmundovi.¹⁹⁶ Důkazem o pozvání Moravanů v čele se zemským hejtmanem jsou dochované opisy glejtu zajišťujícího volnou cestu moravského poselstva na jednání. V jednom z nich se přímo hovoří o moravském zemském hejtmanovi Petrovi Strážnickém z Kravař, Vilémovi z Pernštejna a Janovi z Lomnice, glejt se však měl týkat i dalších šlechticů, vyšších i nižších („...ceterosque barones, Milites Clientes et Trigenas eiusdem“).¹⁹⁷ Z toho tedy nemůžeme vyvozovat, že by tito tři páni představovali nějaké umírněné křídlo husitů na Moravě snažící se spojit se svými českými „soukmenovci“. Dřívější události z let 1422 a 1423 ukazují, že v této době stál zemský hejtman Petr Strážnický a jiní pečetitelé listopadového landfrýdu až na výjimky (Jan Tovačovský z Cimburka) pevně na straně krále Zikmunda. Jejich pozvání na sněm tak můžeme interpretovat spíše na základě vědomí jisté stavovské příslušnosti zúčastněných osob – celý svatohavelský sněm a na něm vytvořená zemská vláda byly v hlavní režii šlechticů (zejména pánů), Praha jako taková byla upozaděna a radikálové z Tábora či Žižka na jednání chyběli úplně.¹⁹⁸ Navíc, jak upozorňuje Ivan Hlaváček, bylo zvykem zvat na podobné sněmy i osoby a instituce z druhé strany konfliktu a zajistit jim bezpečnou cestu na sněm i zpět (obdobný glejt jako Moravané měli dostat i katoličtí šlechtici a města z plzeňského kraje).¹⁹⁹

Samotná potřeba husitských pražských měst vydat pro moravské představitele ochranný glejt by mohla napovědět, na které straně se moravský zemský hejtman a jiní oslovení šlechtici nacházeli – například o obdobných glejtech pro tehdy husitské Moravany před jednáním čáslavského sněmu v roce 1421 nemáme žádné zprávy. Na podzim roku 1423 vystavený glejt však poselstvo z Moravy nevyužilo; můžeme souhlasit s Josefem Válkou, že na jednání svatohavelského sněmu totiž vůbec nedorazilo.²⁰⁰ Vzhledem k v té době právě probíhajícímu Žižkovu moravskému tažení

¹⁹⁶ Ke sněmu HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy*. Sborník historický 4, 1956, s. 86–88 (zde i přehled dalších pramenů ke sněmu); ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce* 3, s. 143–145; nejnověji ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 542–544.

¹⁹⁷ Zmínky o opisech glejtu v různých rukopisech analyzuje HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy*, s. 86, pozn. 65. Účastníci sněmu tedy nezvali na jednání pouze tyto tři pány, jak uvádí Josef Válka (VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 59), v jiném z opisů se třeba hovoří pouze o Petrovi Strážnickém (viz výše citace studie Ivana Hlaváčka).

¹⁹⁸ ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 542.

¹⁹⁹ HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy*, s. 86.

²⁰⁰ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 59.

se není čemu divit, že moravský zemský hejtman a další páni dali přednost pohotovosti při obraně svých statků.

Hlavním tématem podzimu roku 1423 se stalo chystání učené disputace katolických a husitských teologů.²⁰¹ Do příprav jednání výrazně zasahoval i král Zikmund, který sám předurčil tři místa, kde by se disputace mohla konat – Vratislav, Olomouc nebo Brno. Nakonec Zikmund po dohodě s katolickými posly z Čech Pūtou z Častolovic a Janem Městeckým z Opočna určil za místo konání Brno.²⁰² To nakonec přijali i účastníci svatohavelského sněmu, o čemž svědčí jeho závěrečný dokument z 1. listopadu 1423.²⁰³ V něm se hovořilo o dohodě obou zúčastněných stran zasadit se o slyšení o čtyřech pražských artikulech v Brně, ke kterému mělo podle této dohody dojít někdy na začátku roku 1424.²⁰⁴ Už výběr místa naznačuje, že by hlavní město markrabství mohlo být jen těžko zvoleno bez nějaké předchozí domluvy s představiteli Moravy v čele se zemským hejtmanem. Pokud se pustíme do odvážnějších hypotéz, tak by se Žižkova výprava na Moravu mohla jevit mimo jiné i jako snaha zabránit případnému příjezdu moravské delegace a dojednání jejich spojení s nově vzniklou svatohavelskou koalicí umírněných husitů a katolíků, to už se však pohybujeme pouze na poli čiré spekulace.

Na začátku podzimu 1423 už se však Zikmundova přímá vláda v Moravském markrabství chýlila ke konci. Pokračování vyjednávání uherského a českého krále s jeho zetěm Albrechtem Habsburským vyústilo v závěrečnou listinu o předání markrabství Albrechtovi z 1. října 1423, přičemž Zikmund si nechal na doživotí pouze příhraniční hrady Brumov a Světlov.²⁰⁵ Ziskem markraběcího titulu přešla na Albrechta i pravomoc obsazovat úřady, mezi nimi i post moravského zemského

²⁰¹ K tomu nejnověji a nejpodrobněji COUFAL, Dušan: *Polemika o kalich mezi teologií a politikou 1414–1431. Předpoklady basilejské disputace o prvním z pražských artikulů*. Praha 2012, s. 177–184.

²⁰² Tamtéž, s. 177–178. K těmto výrazným Zikmundovým straníkům a jimi tvořené tzv. opočenské straně více ŠANDERA, Martin: *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě. Opočenská strana v husitské revoluci*. České Budějovice 2005. K roli obou zmíněných šlechticů v jednání Zikmunda s husity na konci roku 1423 viz tamtéž, s. 70–73.

²⁰³ AČ III, s. 240–245.

²⁰⁴ Podle užití formulace byla tato část dokumentu dohodnuta již během předchozího sněmu v Kolině. K jednání v Brně mělo dojít „na Nowé léto nyníj naprvé příštíe anebo o středopostí tehdy příštíeho, z těch dwú rokú jmenovaných na jednom, má držáno i přijato i jednáno býti...“ – AČ III, s. 241.

²⁰⁵ Edice dokumentu (který se dochoval v říšských registrech) viz BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens*, s. 346–349. Z literatury k říjnovému předání Moravy a staršímu únorovému konceptu téže listiny viz tamtéž, s. 302–307; VALKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 59–60.

hejtmana. V době po předání Moravy ještě stále zůstával na postu hejtmana Petr Strážnický z Kravař, což se však v následujícím období mělo změnit.

4.4. Moravští zemští hejtmané za vlády Albrechta V. Habsburského (1423–1439)

Ustanovení nového moravského markraběte znamenalo významný předěl v dalším vývoji Moravy, i když se Albrecht Habsburský oficiálně ujal vlády až během roku 1424. Donační listina zachovávala koncept tří částí Moravy, který definoval už Karel IV. v dubnu 1348, tedy že se Morava dělí na samotné markrabství, olomoucké biskupství a opavské vévodství. Ze státoprávního hlediska a postavení jednotlivých zemí je zajímavé, že se v listině hovoří pouze o části opavského vévodství, které držel vévoda Přemek; Krnovsko, které po rozdělení vévodství ovládal Přemkův synovec Jan II. Opavsko-Ratibořský už v této listině nefiguruje, což dokládá postupný příklon Krnovska ke Slezsku.²⁰⁶

Naprosto bezprecedentní byl stav po Zikmundovu udělení Moravy Albrechtovi s ohledem na landfrýd z roku 1421 a jeho platnost. Od zavedení této instituce na Moravě za vlády Jošta Lucemburského totiž zatím nikdy nedošlo k tomu, aby v době platnosti landfrýdu (většinou pět let) došlo k výměně na postu markraběte. Orientaci navíc neusnadňovala ani situace, kdy předchozí markrabě nezemřel, ale byl ještě za svého života nahrazen jiným. To se naposledy stalo za vlády Karla IV., který v prosinci 1349 Moravu udělil svému bratrovi Janu Jindřichovi, což už si těžko mohla pamatovat nějaká žijící osoba.²⁰⁷ Je také otázkou, kdy a jakým způsobem byl Albrecht oficiálně přijat Moravany jakožto jejich panovník – vzhledem k probíhajícím bojům a rozdělení společnosti nebyl myslitelný obdobně velký sněm, jako při přijetí Zikmunda Lucemburského v prosinci 1419, i když k nějakým setkáním předních představitelů Moravy s panovníkem v Brně pravděpodobně došlo už během roku 1424 (viz níže).

S určitostí víme, že po nástupu Albrechta na přelomu let 1423 a 1424 nový landfrýd uzavřen nebyl, k tomu došlo až v září roku 1434, tedy v době po bitvě u Lipan

²⁰⁶ Dělení Opavského vévodství a dlouhodobý proces vyčleňování Krnovska a jeho začleňování mezi slezská knížectví popisuje STARÝ, Marek: *Ducatus, nebo Terra? (Na okraj 700. výročí vzniku Opavského vévodství)*. Právněhistorické studie 49, 2019, č. 1, s. 47–51.

²⁰⁷ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 56.

a rozhodné porážce radikálních husitských sil.²⁰⁸ Období válek sjednání takové dohody neumožňovalo, nabízí se však otázka, jestli při nástupu nového panovníka automaticky ztrácel platnost předchozí landfrýd, přičemž dokonce ani Kniha Tovačovská s touto eventualitou nepočítá. Uzavření landfrýdu se v ní objevuje při příležitostech interregna po smrti předchozího zeměpána²⁰⁹ nebo jako „lékařství“ na odboj během nástupu nového panovníka, kdy měl landfrýd působit jako nejjistější a nejpevnější způsob pojištění vlády v markrabství.²¹⁰

O možné kontinuitě dohody uzavřené za předchozího zeměpána i na začátku vlády nového markraběte se však v Knize Tovačovské nedozvíme nic. Až z konce 15. století máme zprávy o tom, že landfrýd uzavřený za života jednoho panovníka neztratil po jeho smrti platnost. V tomto případě se jednalo o landfrýd z roku 1484, jehož platnost byla nezvykle dlouhá – až do roku 1499, přičemž ji nezrušila ani smrt moravského vladaře Matyáše Korvína v roce 1490.²¹¹

Pro období po nástupu markraběte Albrechta na Moravu máme jen jeden pramen, který naznačuje možnou kontinuitu platnosti landfrýdu z roku 1421 i za Albrechtovy vlády. Jedná se o záznam ze zbytku register zápisů zboží v Moravském markrabství z roku 1459, kdy ustanovená komise kontrolovala panovnické listiny na majetky. Mezi takovými dokumenty se nacházel i zápis markraběte Albrechta pro Jana ze Sovince a Pňovic na vesnice pod hradem Hluboký z konce srpna 1426.²¹² Ty byly dobyté a zabaveny předchozímu držiteli, husitskému válečníkovi Dobeškovi z Tvorkova. Ke konfiskaci došlo kvůli tomu, „*což protiv jemu [tj. Albrechtovi] a zemi jeho i protiv ustanovení landfrýdnímu i pro zjevné kacířství týž Dobeška učinil podle Husáků a Táborů, jich se přidrže.*“

Práce s tímto pramenem však obsahuje několik problémů. Předně se jedná pouze o česky psaný regist původně latinské listiny, tudíž se samozřejmě při jeho tvorbě mohly přihodit nějaké změny či omyly. Další a možná podstatnější komplikaci představuje časový odstup sepisování registu od vydání originální listiny. V době

²⁰⁸ Landfrýd z 9. září 1434 byl vydán (s chybnou datací 4. března) v AČ X, s. 250–254.

²⁰⁹ Jako vzorový byl využit landfrýd uzavřený v roce 1440 po smrti krále Albrechta – *Kniha Tovačovská*, kapitola 3, s. 4–6.

²¹⁰ Tamtéž, kapitola 30, s. 25. Jako příklad uvádějí některé rukopisy knihy situaci při nástupu Jiřího z Poděbrad – tamtéž, pozn. č. 1.

²¹¹ BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích Koruny české*, s. 134–135.

²¹² AČ VII, s. 571. Editor Josef Emler datoval regist o 26. srpna 1426, pramen však hovoří o neděli po svátku svatého Bartoloměje, což v roce 1426 bylo 25. srpna.

působení kontrolní komise a sepisování dotčených register v roce 1459 byl vývoj Moravy jakožto stavovského státu dál než v roce 1426, v nedávné době (roku 1456) byl navíc opět uzavřen další landfrýd.²¹³ Nemůžeme proto úplně vyloučit, že při práci na tvorbě regestu promítli členové komise situaci ze své současnosti do minulosti a připisem o Dobeškovu porušování landfrýdu zpětně více legitimizovali konfiskaci jeho majetků.

Samozřejmě je možné, že landfrýd z listopadu 1421 byl i v srpnu 1426 v platnosti, přeci jen byl uzavřen na pět let, takže v době konfiskace Dobeškových statků teoreticky zbývalo do konce jeho účinnosti ještě několik měsíců. S určitostí však můžeme říct, že nový markrabě Albrecht k listině z roku 1421 nepřiložil svou pečeť, což byl v landfrýdu popsán způsob, jak se k němu dodatečně připojit.²¹⁴ I kdyby tak landfrýd stále platil, paradoxně by nezahrnoval osobu markraběte Albrechta, což se následně mohlo projevit například v příměří, které na začátku roku 1425 uzavřely husitské posádky v okolí Olomouce s některými moravskými šlechtici a Přemkem Opavským a které bylo namířeno proti Albrechtovi (viz níže).

4.4.1. Dokončení druhého hejtmantství Petra Strážnického z Kravař (1423–1424/5)

Kromě předávání Moravy Albrechtovi se konec roku 1423 a začátek 1424 odehrával v očekávání připravovaného brněnského jednání. Král Zikmund dokonce připravil a poslal některým svým příznivcům z Čech glejt, aby mohli do Brna přijet, přičemž jako datum rokování byl určen 2. únor 1424.²¹⁵ Na debatu s husitskými teology se údajně připravovali mistři vídeňské univerzity, kteří se podle Ondřeje

²¹³ BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích Koruny české*, s. 114–115.

²¹⁴ „*Také byl-li by který pán, jehož méno v tomto listu posazeno není, ješto by svú pečeť potom k tomuto landfrýdu chtěl přivěsiti, to má tak mocno býti, jako by nyní přivěšena byla a jako by právě jeho méno napsáno bylo.*“ – AČ X, s. 250. Albrechtova pečeť se na originálu listiny nenachází. Fotografie listiny a všech pečetí je dostupná na stránkách Moravského zemského archivu v Brně – MZA Brno, fond A1 Stavovské listiny, inv. č. 318. Dostupné na <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a1/docs/A0001-318.htm> [Cit. 2021-02-15].

²¹⁵ O glejtu pro Jana Městeckého z Opočna a Půty z Častolovic informuje Zikmund Oldřicha z Rožmberka v listu z 30. listopadu 1423 – AČ I, s. 17.

z Řezna ve stanovený termín opravdu dostavili do Brna. Husitská výprava z Čech však nedorazila, takže tento pokus o smír zůstal neúspěšný.²¹⁶

Účast členů vídeňské univerzity na tomto jednání nebyla náhodná, mimo jiné šlo o projev a doprovod Albrechtovy výpravy kvůli snaze ujmout se vlády v nově získaném markrabství. Sám markrabě se ve stejné době nacházel v Brně, mohl tak plánovat zúčastnit se jednání.²¹⁷ O další činnosti Albrechta během jeho první návštěvy na Moravě v roli markraběte nemáme zprávy, neznáme ani délku jeho pobytu.²¹⁸ Jako předvoj poslal do Brna vojenský oddíl v čele s Mikulášem Seebeckem, který měl osadit hrad Špilberk, o čemž informoval brněnskou městskou radu už 12. ledna 1424.²¹⁹ Situace na Moravě však byla cokoliv, jen ne úplně klidná. Oslabení moci olomouckého biskupa během husitských tažení v předchozím roce totiž patrně využil Hašek z Valdštejna k některým dalším ziskům, na což král Zikmund reagoval 17. března 1424 vydáním listiny pro Albrechta, ve které mu dává plnou moc odebrat

²¹⁶ Ondřej z Řezna, s. 177. Neúčast husitů byla pravděpodobně způsobena vnitřním bojem umírněného křídla zformovaného na předchozím havelském sněmu a radikálů v čele s Janem Žižkou, to naznačuje i Ondřej z Řezna – „...protože ty mezi nimi, kteří žádali, aby jim bylo dopřáno sluchu, kvůli tomu zabili.“ – tamtéž. Zikmundovo pozvání několika osob z říše (mohučského arcibiskupa Konráda z Dhaunu, probošta mohučské kanonie Jindřicha z Ehrenfelsu, hrabata Adolfa Nasavského a Michala z Wertheimu a blíže neurčeného hraběte Filipa, nejspíše bratra Adolfa Nasavského (Filip Nasavský je spolu s Adolfem zmíněn v seznamu účastníků říšského sněmu v Norimberku v roce 1422 – *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund. Zweite Abtheilung 1421–1426*. Ed. KERLER, Dietrich. Gotha 1883, s. 222) na připravované brněnské jednání zmiňuje *Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten*, s. 174.

²¹⁷ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 71. Josef Válka však událost chybně klade až do doby druhého (letního) Albrechtova pobytu na Moravě. Informaci o Albrechtově příchodu do Brna k datu 4. února („*feria Vltā post purificationem S. Marie*“) a převzetí vlády v markrabství podává třebovská kronika – *Die Tribauer Handschrift*. Ed. MEINERT, Johann Georg. Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst 10, 1819, s. 92. K tomu srov. ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*. In: *Dějiny Brna II. Středověké město*. Ed. JAN, Libor. Brno 2013, s. 144–145; ELBEL, Petr: *Morava*. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Husitské století*. Praha 2014, s. 200. V mezidobí od zisku markrabství do Albrechtova ujmoutí se vlády dokonce Habsburk nevyužíval markraběcí titul ani ve své titulaci, o čemž svědčí dochované listy z této doby – Albrecht 30. října 1423 potvrzuje koupi dvora v Bömisch Krut Hansem Peugerem – Haus-, Hof- und Staatsarchiv Tulln, Dominikanerinnen (1204–1742) 1423 X 30. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-HHStA/TullnOP/1423_X_30/charter>. Cit. [2020-12-10]; Albrechtovo rozhodnutí sporu mezi Hertleinem z Lichtenštejna a klášteřem svatého Floriána z 10. listopadu 1423 – St. Florian, Stiftsarchiv Urkunden (900–1797) 1423 XI 10. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-StiASF/StFlorianCanReg/1423_XI_10/charter>. Cit. [2020-12-10].

²¹⁸ Pro období začátku roku 1424 se nachází větší mezera i v registech listin týkajících se Albrechta, které shromáždil Ernst Maria Lichnowsky. 12. ledna ještě Albrecht vydává listinu ve Vídni (NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 58), poté následuje několikaměsíční mezera a příští dokument vydal až 7. května, opět ve Vídni – LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*. Wien 1841, č. 2183, s. 196.

²¹⁹ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 58.

Haškovi všechna jím zabraná a držaná města a hrady v čele s Uherským Ostrohem, přičemž způsob jednání s Haškem nechává Zikmund na Albrechtovi.²²⁰

Zmíněná listina a Haškovy předchozí úspěchy (či spíše úspěchy jeho lidí podpořené výpravou z předchozího roku) pravděpodobně stály za druhou Albrechtovou výpravou na Moravu v roce 1424. Haškovo poddání se bylo totiž dlouhodobým Zikmundovým, a poté i Albrechtovým cílem, tím mělo být dosažení trvalého míru na Moravě o dost jednodušší.²²¹ Výchozím bodem tohoto tažení se stalo příhraniční rakouské město Láva (německy Laa an der Thaya), kde se měla počátkem července sejít rakouská zemská hotovost.²²² Celá kampaň směřovala na střední Moravu, čili přesně v intencích Zikmundovy březnové listiny, kde se hovořilo o biskupových hradech zabraných Haškem, které měl Albrecht získat zpět a z nichž se většina nacházela v této oblasti. Výprava byla velkým Albrechtovým úspěchem, mimo jiné se mu podařilo znovu dobýt Uničov a možná i Zábřeh.²²³ Z listinného materiálu je pobyt markraběte doložen 26. července u Otaslavic²²⁴ a ve dnech 12.,²²⁵ 20. a 21. srpna v Olomouci;²²⁶ 9. října byl už zase zpět ve Vídni.²²⁷

²²⁰ „...Vnd wie dein liebe mit dem egen[en] Haffcken vmb die egen[en] Sloffer vnd Stete teiding vnd wege treffen kan oder wirt, darczu haft du vnfern ganczen gunft vnd willen vnd wir wollen dawid[er] nicht reden, noch tun ...“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 III 17. Regest listiny se nachází v LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2178, s. 196.

²²¹ Viz výše část o obléhání Uherského Ostrohu Zikmundem v roce 1422. Jako malou („Kleinkrieg“), ale úspěšnou válku hodnotí Haškův boj s olomouckým biskupem STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 24, zde také citace z listiny ohledně Haškova poddání se jakožto usnadnění dosažení míru na Moravě.

²²² Datum srazu hotovosti bylo stanoveno na 1. července – STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 26; VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 71 (s chybnou datací do začátku června). V Lávě datuje Albrecht ještě 6. července listinu pro svatoštěpánského děkana Petra Dekhingera, shromáždování vojska se tedy nejspíše o chvíli protáhlo – LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2214, s. 198. O tažení informuje i Ondřej z Řezna, podle kterého začalo někdy kolem svátku svatého Jana Křtitele (tj. 24. června). Albrecht si od Ondřeje také vysloužil pochvalu, že v roce 1424 jako jediný bojoval proti kacírům – *Ondřej z Řezna*, s. 175.

²²³ ELBEL, Petr: *Morava*, s. 203. S otazníkem klade Petr Elbel dobytí Zábřehu kvůli zmínce v *Die kleine Klosterneuburger Chronik*, s. 22, kde se však hovoří o hladu a silném mrazu, které měly město Zábřeh („Hochstat“) trápit, což by odkazovalo až na třetí, podzimní a zimní Albrechtovo tažení – ELBEL, Petr: *Morava*, s. 684, pozn. 63. Je však možné, že se kronikář dopustil omylu a místo Hochstadt (Zábřeh) mělo být Hohenstein (hrad Hoštejn nedaleko Zábřehu, jako zpusťosený uváděn už roku 1437). Podle Davida Papajíka nemáme o v kronice popisovaném zničení města žádné další písemné ani archeologické prameny – PAPAJÍK, David: *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589*. In: BARTOŠ, Jiří a kol.: *Zábřeh – 750 let. Zábřeh 2004*, s. 8.

²²⁴ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I. 1418–1437*. Ed. RYNEŠOVÁ, Blažena. Praha 1929, č. 88, s. 62.

²²⁵ STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 27.

²²⁶ Regesty listin s místem a datací v LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2219, s. 198–199; č. 2221, s. 199.

²²⁷ Albrecht tam datuje list Znojenským – MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 125.

Během jeho návratu do Rakous pravděpodobně došlo k nějakému jednání Albrechta, olomouckého biskupa Jana Železného a moravské šlechty v Brně. Tomu napovídá listina vydaná v tomto městě 27. září 1424 Jindřichem, Čeňkem a Pertoldem z Lipé.²²⁸ Mezi svědky se objevila málo vídaná koncentrace vysokých úředníků a hodnostářů. Na prvním místě vystupuje olomoucký biskup následovaný moravským zemským hejtmanem Petrem Strážnickým z Kravař, nejvyšším komorníkem olomoucké cúdy Vilémem z Pernštejna, nejvyšším komorníkem brněnské cúdy Janem z Lomnice a podkomořím a sudím brněnské cúdy Joštem Hechtem z Rosic. V Brně tedy byli v této době shromážděni prakticky všichni nejvyšší zemští úředníci a představitelé Moravy,²²⁹ což určitě nebyla náhoda a vzhledem k chronologii předchozích událostí je pravděpodobné, že se na zpáteční cestě po působení na střední Moravě v Brně zastavil i markrabě Albrecht.

Pro zkoumané téma je zásadní, že ani po předání Moravského markrabství Albrechtovi, ani po prvních Albrechtových pobytech v Brně a ujednání se vládou se nový zeměpán nerozhodl vyměnit zemské úředníky. To mohlo být způsobeno jednak horší orientací nového panovníka ve složitých poměrech na Moravě, ale také stále silným vlivem Zikmunda Lucemburského, jehož zájmům současní nejvyšší úředníci v předchozích letech věrně sloužili.²³⁰ Historiografie se vcelku shoduje, že v létě 1424 byl Albrecht na vrcholu moci a k porážení odpůrců a zopakování Zikmundova úspěchu v podobě landfrýdu z listopadu 1421 chybělo málo, nový ale uzavřen nebyl;²³¹ během tažení ho měl dokonce doprovázet i kardinál Branda, který pokořeným husitům ihned uděloval absoluci a přiváděl je zpět do lůna katolické církve.²³² Můžeme však jen spekulovat, jak by Albrecht po svém vojenském triumfu a na sněmu (který plánoval na konci roku 1424, viz níže) uspořádal poměry v zemi, zda by vyměnil nejvyšší úředníky a jakým způsobem by vládl na vojensky podrobené Moravě. Všechny tyto

²²⁸ MZA Brno, fond E9 Cisterciácky Brno, sign. 1424 IX 27.

²²⁹ K tomu byl ještě jedním z vydavatelů listiny Jindřich z Lipé, v tu dobu dědičný nejvyšší maršálek českého království – tamtéž.

²³⁰ I v době po předání Moravy se však Zikmund úplně nevzdal zasahování do chodu země a některé své listiny stále vydával z pozice moravského markraběte – ELBEL, Petr: *Morava*, s. 200–202.

²³¹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 74. ELBEL, Petr: *Morava*, s. 203.

²³² O přítomnosti „nějakého kardinála“ se zmiňují rakouské kroniky *Paltrami seu Vattonis, consulis viennensis chronicon Austriacum*, sl. 733; *Die kleine Klosterneuburger Chronik*, s. 22 (zde je však začátek letní výpravy kladen až před svátek sv. Michala 29. září, na to upozorňuje URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Obě kroniky také zmiňují výpomoc poslanou na Albrechtova tažení v roce 1424 králem Zikmundem, klosterneuburská kronika ji vyčíslila na 4000 uherských vojáků.

úvahy totiž pohřbilo velké tažení znovu sjednocených českých husitů na Moravu na podzim téhož roku.

V Čechách během jara a léta 1424 došlo k dalšímu pokračování konfliktu mezi umírněným křídlem husitů, které se snažilo najít smířlivou řeč i s katolickou stranou a jehož hlavní představitelé vytvořili na předchozím svatohavelském sněmu novou zemskou vládu, a radikály z řad východočeských husitů pod vedením Jana Žižky. Navzdory počáteční převaze umírněné strany, kdy byl na přelomu května a června Žižka s vojskem obklíčen v Kostelci nad Labem a jeho porážka se zdála nevyhnutelná, se radikálům s pomocí Hynka Bočka z Kunštátu v noci na 5. června podařilo uprchnout a ustoupit směrem k Čáslavi. Celý spor vyvrcholil bitvou u Malešova (7. června 1424), kde byli umírnění husité na hlavu poraženi. Po této události shromáždil Žižka během léta rozsáhlé vojsko a kolem poloviny září se chystal zahájit obléhání Prahy. Pravděpodobně díky výmluvnosti některých pražských představitelů v čele s Janem Rokycanou však došlo 14. září na Špitálském poli u Prahy ke smíření obou stran a v důsledku k porážce politiky svatohavelské aliance.²³³

V rámci usmíření bylo následně rozhodnuto uspořádat společnou výpravu na Moravu proti Albrechtovi Habsburskému. Husitská vojska vyrazila někdy po 28. září z Čech ve dvou proudech – jednomu z nich velel Jan Žižka a druhému Zikmund Korybutovič se svými hejtmany Hynkem z Hoštejna²³⁴ a Divišem Bořkem z Miletínka.²³⁵ Armáda vedená Janem Žižkou se ještě na území Čech zdržela při obléhání Přibyslavi, kde 11. října Žižka zemřel (Přibyslav samotná byla dobyta buď těsně předtím, nebo nedlouho poté); část vojáků byla následně s Žižkovými ostatky poslána zpět do Hradce Králové,²³⁶ zbytek nejspíš pokračoval v tažení a spojil se s Divišem Bořkem z Miletínka a Zikmundem Korybutem u Velkého Meziříčí.²³⁷

²³³ ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 151–152.

²³⁴ Existenci v literatuře často uváděného Hynka z Holštejna vyvrátil PAPAŽÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007, s. 102–103.

²³⁵ Tamtéž, s. 157; ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 572–573.

²³⁶ Tamtéž, s. 573–574.

²³⁷ ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 158–159. Z pramenů popisuje nejvíce podrobností o husitském tažení *Chronicon veteris collegiati Pragensis*, s. 87–88.

4.4.1.1. Spor mezi markrabětem Albrechtem a Petrem

Strážnickým z Kravař

Zcela zásadním pramenem pro poznání situace na Moravě v druhé polovině roku 1424 jsou dvě listiny a výslechový protokol týkající se sporu Albrechta Habsburského a zemského hejtmana Petra Strážnického z Kravař.²³⁸ Listiny byly datovány v Brně 4. prosince 1424 a jejich vydavatelé, Albrecht a Petr Strážnický, se v jednotlivých dokumentech zavazovali přijmout výrok jmenovaných rozhodců – Albrecht za sebe nominoval zemského maršálka v Rakousích Jana z Schaumberka a Hanse z Winden, Petr Strážnický Jana Jičínského z Kravař a Jimrama z Doubravice. Takto zřízená komise měla účastníky sporu vyslechnout a následně jednomyslně rozhodnout; pokud by to neučinila, měly obě strany zvolit za předsedu/ubrmana („*Obmann*“) opavského vévodu Přemka, jenž měl případně neshody rozsoudit nejpozději do příštích Hromnic.

Naprosto jedinečnou a nejpodrobnější zprávu o událostech z roku 1424 a vztahu moravského zemského hejtmana s markrabětem Albrechtem nám však poskytuje doprovodný protokol s výslechem Petra Strážnického z Kravař. Jedná se o dvě německy psaná folia, přičemž dokument je strukturován ve formě celkem devíti otázek a odpovědí a úvodním Petrovým slovem.²³⁹ V něm se objevují některé zajímavé informace o Albrechtově letním tažení na střední Moravu. Petr se zmiňuje o Albrechtově obléhání husitského Uničova,²⁴⁰ během kterého měl markraběti předat zprávu o opětovném sjednocení českých husitů (pravděpodobně v souvislosti s uzavřením míru na Špitálském poli) a jejich plánu na výpravu na Moravu. Petr měl

²³⁸ Österreichisches Staatsarchiv, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04. Regesty listin zveřejnil LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2248 a 2249, s. 201. Z badatelů měl listiny i s výslechovým protokolem Petra Strážnického určitě v rukou STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 29. Z českých historiků s originálem listiny dosud nikdo podrobněji nepracoval, doprovodný protokol ale znal např. URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 270–271. Ze Stöllera či Lichnowského čerpali i další autoři (DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*, s. 134; BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 266), s opatrností ho cituje i Josef Válka, ten si však pouze povzdechl, že u takto zajímavé pasáže Stöller neuvedl pramen – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 76. Naposledy se o tomto prameni zmínil (i se správnou citací z rakouského státního archivu) ELBEL, Petr: *Morava*, s. 204, s. 684 (citace zmíněna v pozn. č. 64).

²³⁹ Vzhledem k doprovodným a již zmiňovaným listinám byli nejspíše vyslyšajícími členové rozhodčí komise. Zachoval se jen protokol s otázkami a odpověďmi Petra Strážnického, i když je možné, že obdobně rozhodcům odpovídal i Albrecht.

²⁴⁰ Albrecht však u vojska nezůstal až do dobytí města, ponechal to na vojsku pod velením biskupa Jana Železného, který v poli u Uničova datoval ještě 6. října – ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 107.

v Čechách bezpochyby věrohodné informátory z řad šlechty (jmenovat můžeme třeba jeho syna Václava pobývajícího v Čechách od konce roku 1421), proto se k němu tato zpráva mohla dostat relativně rychle po rozhodnutí o tažení. Pokud by posel spěchal a měl možnost pravidelně měnit koně (nejlépe po zhruba 80 km), dokázal by za ideálních podmínek zvládnout cestu z Prahy na Moravu (v závislosti na cílovém bodě cca 200–300 km) asi za 12 hodin. Při průměrných podmínkách se denně ujetá vzdálenost mohla pohybovat spíše mezi 30–50 km, v takovém případě by cesta zabrala přibližně týden.²⁴¹ Vzhledem k okolnostem, aktuálnosti zprávy a možná ještě relativně teplému počasí kolem poloviny září se můžeme klonit k vyšším odhadům čili rychlý jezdec by mohl z Prahy na Moravu dorazit v rámci tří až čtyř dnů (tedy asi kolem 20. září). Tomu by napovídaly i Petrovy zprávy, že se husité teprve chystají zahájit tažení („*Daz sich die veind in Behem gënczleich verrichtt vnd geamt hab[e]nt vnd sich stark fammen vnd her gen mër[h]er]n ziehen well[e]n*“),²⁴² k čemuž došlo krátce po 28. září (viz výše).

Albrecht však, dle Petrovy výpovědi, považoval informaci o přípravě kampaně do markrabství za fámou („...*daz das fein gnad gerucht zu berracht[e]n*“) a rozhodl se pokračovat zpět do Rakous.²⁴³ Cestou se zastavil v Brně, kde ho měl Petr Strážnický i s jinými pány prosit, aby zůstal na Moravě nebo alespoň posílil posádky na svých hradech a neopouštěl své věrné v nouzi.²⁴⁴ S pobytem moravských elit v Brně (pravděpodobně ve společnosti markraběte Albrechta) během září 1424 plně koresponduje výše zmiňovaná listina pánů z Lipé z 27. září téhož roku. Albrecht byl však do jisté míry nucen vrátit se do Vídně, kam byl králem Zikmundem na den svaté Kateřiny (25. listopadu) svolán říšský sněm a markrabě se bezpochyby musel postarat o jeho přípravu, i když v určeném termínu ke sněmu nakonec nedošlo.²⁴⁵ Tvzení některých historiků o tom, že Albrecht chvatně opustil Moravu kvůli tažení husitů, tak tomuto Habsburkovi do jisté míry křivdí.²⁴⁶

Obraz předchozího Albrechtova triumfu během letního tažení, jak ho vykreslily rakouské kroniky a od nich to přejala historiografie, narušuje další Petrovo

²⁴¹ Uvedené údaje o rychlosti cestování na koni ve středověku odhadovala (s přihlédnutím k dnešním vytrvalostním závodům) DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Rytier a jeho král*, s. 409.

²⁴² ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r.

²⁴³ ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r.

²⁴⁴ Albrechtovu přítomnost v Brně dne 27. září 1424 uvádí Petr Elbel, markrabě zde měl potvrdit novou městskou radu – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 146.

²⁴⁵ Ještě 14. října však Zikmund věřil, že ke sněmu v určené datum dojde, když na něj zval Oldřicha z Rožmberka – AČ VI, s. 411.

²⁴⁶ ELBEL, Petr: *Morava*, s. 203.

tvrzení o velké neposlušnosti a nejednotě mezi šlechtici na Moravě. Někteří z nich při předchozím Albrechtově pobytu v Brně (možná odkaz na zimní Albrechtovu cestu a snahu ujmout se vlády) nepřišli k markraběti a odmítli mu věrnost; Petr se obává, že po odchodu markraběte ze země ho jako zemského hejtmana a panovníkova zástupce nebudou dotyční už vůbec poslouchat.²⁴⁷

Pod dojmem svých letních úspěchů si však Albrecht více věřil a rozhodl se, údajně po poradě s olomouckým biskupem a přítomnými pány, svolat nejspíše ještě na konec roku sněm do Brna („...*das fein gnad mit dem Pifchhof[en] vnd mit den H[er]ren, die alhie gewess[en] sind, daran belib[en] ist daz Si hie zu Brün[n] auf ain[en] gena[n]te[n] tag fein full[en]...*“).²⁴⁸ Petr jakožto zemský hejtman dostal za úkol obeslat nepřítomné šlechtice a tuto informaci jim sdělit. Nabízí se zde také srovnání s brněnskými sněmy Zikmunda Lucemburského z let 1419 a 1421. I když by se mohlo zdát, že kvůli předchozím Albrechtovým úspěchům na bojišti najdeme více paralel se sněmem z roku 1421, zmínky a náznaky z Petrova výslechu odkazují spíše na podobnosti s prosincovým z roku 1419, tedy tomu, kde se nový panovník Zikmund Lucemburský oficiálně ujal vlády a přítomní poddaní (šlechta i města) mu složili hold. Tomu by nasvědčovala skutečnost, že měl moravskou šlechtu obeslat zemský hejtman a pozvat je do Brna – o takovém případě hovoří později sepsaná Kniha Tovačovská pouze v souvislosti se smrtí předchozího panovníka nebo při přijímání nového.²⁴⁹ Rovněž vzhledem k Albrechtově nespokojenosti a podezřívavosti vůči zemskému hejtmanovi Petrovi Strážnickému, které vystupují ve výslechových otázkách celým zkoumaným protokolem, by se nabízela analogie s nástupem Zikmunda a situací popsanou v Knize Tovačovské (viz výše konec prvního hejtmanského období Petra Strážnického), kdy po přijetí nového panovníka složil zemský hejtman svůj úřad a panovník se šlechtou by zvolili nového. Můžeme předpokládat, že k podobnému vývoji by s velkou pravděpodobností došlo i na původně plánovaném a ve finále

²⁴⁷ K tomu následně pod vlivem tažení českých husitů opravdu došlo, na což upozorňuje i *Paltrami seu Vatzonis, consulis viennensis chronicon Austriacum*, sl. 733.

²⁴⁸ ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r. O nějakém plánovaném setkání se šlechtou informuje Albrecht listem z 26. července 1424 Oldřicha z Rožmberka. Za tímto účelem ho (a další pány z Čech) zve na poradu do Jihlavy či nějakého jiného moravského města – *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I*, s. 63. K takovému setkání však nedošlo.

²⁴⁹ *Kniha Tovačovská*, s. 3 (v případě úmrtí panovníka a následného interregna, což ale nebyl tento případ), s. 7–8, s. 11 (svolání sněmu do Brna v případě nástupu nového panovníka).

neuskutečněném (minimálně ne v původně uvažovaném rozsahu) Albrechtově brněnském sněmu.

Ještě před tím, než se sněm uskutečnil, přitáhla na Moravu husitská vojska z Čech, o čemž měl Petr podle svých slov okamžitě pomoci posly a svého věrného společníka Jimrama z Doubravice informovat markraběte, který se zatím vrátil do Vídně.²⁵⁰ Jak však víme z Albrechtova listu městu Znojmu z 9. října 1424, informace o pohybech a útoku husitů se k markraběti dostaly zprostředkovaně také od znojemských měšťanů. Ty měl totiž před připravovanou nepřátelskou kampaní varovat Jan z Jevišovic a Kunštátu řečený Suchý Čert, kterého Albrecht v listu nazývá svým věrným milým.²⁵¹ Takové označení vnáší nový pohled na Janovy postoje, dosavadní bádání ho totiž považovalo za příznivce husitské strany víceméně po celou dobu válek, spoléhalo se však zejména na prameny z konce dvacátých a začátku třicátých let 15. století.²⁵² V této fázi bojů se však zdá, že byl Suchý Čert minimálně potají na straně Albrechta.²⁵³

Petr každopádně podle svých odpovědí dále setrval v Brně, respektive na Špilberku, kde ho zastihlo i husitské tažení a kde měl kvůli blízkému nepříteli strávit více než čtrnáct dní („*Sunder ich bin hie auf sein Geflofs vierczeh[en] tag[en] vnd leng[er] gewelf[e]n...*“), až do příchodu Albrechtem vyslaných posil pod velením již

²⁵⁰ Petr Elbel sice uvádí, že se Albrecht vrátil zpět do Vídně díky varování od Petra Strážnického (ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 146), Petrova odpověď v protokolu však takovou interpretaci popírá – ÖStA, HHStA, fon AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r.

²⁵¹ MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 125.

²⁵² K Janovi (III.) Suchému Čertovi z Jevišovic a Kunštátu viz PLÁČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 152–155, k jeho postojům zejm. s. 154–155. K radikálům spolupracujícím s tábory řadí Jana i ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 34, pozn. 75. K pánům z Kunštátu a jejich kariérám v bojových družinách na Moravě a během husitských válek nejnověji FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu jako organizátoři bojových družin a pozdější husité*. In: *Z počátků husitské revoluce. K výročí svěcení husitských kněží na Lipnici v roce 1417*. Edd. ELBEL, Petr – JAN, Libor – JURK, Jiří a kol. Brno 2019, s. 164–180. O Janovi (III.) Suchém Čertovi se zde však objevuje pouze zmínka, že měl bojovnou povahu – tamtéž, s. 169.

²⁵³ Janovy dobré kontakty na některé rakouské šlechtice zmiňuje i k pozdější době Miroslav Plaček, zejména v souvislosti s aférou Otty z Meissau v roce 1426 (k této aféře spočívající v údajných dohodách Otty s husity pod vedením Bedřicha ze Strážnice, které vyústily až v Ottovo zatčení Albrechtem, nejpodrobněji (včetně procesu a obžaloby) PÖLZL, Ignaz: *Die Herren von Meissau*. Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich, roč. 15, 1881, s. 47–52; k tomu srov. VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 299–300; PETRIN, Silvia: *Der österreichische Hussitenkrieg*, s. 33–35. V roce 1430 však už měl Suchý Čert věst i drobnou válku s městem Znojmem – PLÁČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 155. Na vysílání poselstev Znojemských k Suchému Čertovi (kterého mylně ztotožnil s Jindřichem Zajímáčem z Kunštátu) ohledně znovuoobsazení zničených Jevišovic na podzim 1425 upozorňuje VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 292–293.

zmiňovaného Hanse z Winden a „toho z Hohenberka“.²⁵⁴ O vyslání pomoci hovořil Albrecht i ve výše citovaném listu Znojemským ze začátku října, přičemž tento oddíl měl následovat markrabě s celou svou mocí.²⁵⁵ Petr následně opustil Brno, údajně z důvodu sledování nepřátel, kteří se prý vydali k Petrovým hradům. Zemský hejtman se tak chtěl ujistit, že nezpůsobí markraběti a zemi další škody.²⁵⁶

Jak tyto Petrem uvedené informace zapadají do rámce husitského tažení na Moravu? Kronika tzv. Starého kolegiáta nás informuje, že po Žižkově smrti (11. října 1424) postupovala vojska Zikmunda Korybuta, části Táboritů i budoucích sirotků²⁵⁷ k Velkému Meziříčí, kde se spojila a následně dobyla Ivančice, Boskovice, Letovice a Mohelnici.²⁵⁸ Při pohledu na mapu jasně vidíme, že se zejména na počátku tažení husité pohybovali v okolí Brna, které následně ze západu obešli a pokračovali ve směru na Boskovice. Pocit ohrožení u Brňanů i posádek přilehlých zeměpanských hradů (Špilberku a Veveří) byl jistě velký, posila v podobě zemského hejtmána přišla určitě vhod. Vzhledem k vojenským operacím v okolí města (dobývání Ivančic, tažení směrem k Boskovicím) je možná i výše uvedená doba dvoutýdenního pobytu v posádce jednoho z ohrožených hradů.

Majetky zemského hejtmána, které mohly být ohroženy pokračujícím tažením husitů na sever od Brna, byly hrad Plumlov a blízký Prostějov. Pokud přistoupíme na kronikářův omyl při záměně Zábřehu a Hoštejna (viz výše), jeví se pravděpodobněji právě město Zábřeh, které se nacházelo v blízkosti husity následně dobyté Mohelnice.

²⁵⁴ Na začátku 15. století žili tři bratři z Hohenberka – Jan, Štěpán a Friedrich, kterým v roce 1402 udělil rakouský vévoda Vilém Habsburský erb po vymřelém rodě pánů z Aufenstein – *Das Wappenrecht. Historische und dogmatische Darstellung der im Wappenwesen geltenden Rechtssätze. Ein Beitrag zum deutschen Privatrecht.* Ed. HAUPTMANN, Felix. Bonn 1896, s. 305, s. 490. V okolí vévody Albrechta a v českých záležitostech se nejčastěji vyskytoval Štěpán, Petr Strážnický tedy zřejmě mluvil o něm (např. v roce 1438 byl Štěpán relátorem u Albrechtovy listiny vydané v poli před Tábořem – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 93). K panu Hohenberkovi do Pohořelic a Neydew vyslali 21. října 1424 posla Znojemští (NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 185). Zda tu jeden z Hohenberků působil jako Albrechtův hejtman nebo se zde zastavil s Albrechtem avizovanou pomocí na cestě do Brna není možné kvůli nedostatku pramenů jednoznačně určit.

²⁵⁵ „...daz wir yecz ettwas vnfers volks dem land ze hilff, hin In gen mērh[er]n fenden, vnd vns auch selbs mit vnfer ganczen macht, darczu schikken, ob die ege[nante]n vnglaublich[e]n mit macht in das ege[nante]n vns[er] land ziehen vnd das beschedig[e]n wollt[e]n“ – MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 125.

²⁵⁶ „...wie sich die veind von hynnen gerürt, vnd zu mein[en] Gestloff[e]n gefügt hab[e]n, das ich das befeh[e]n müßt damit das fein[en] gnad[e]n vnd difem Land nicht schedleich wēr[en]...“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r–1v.

²⁵⁷ Pojmenování „sirotci“ pro členy Žižkova východočeského polního vojska se v roce 1426 stalo i jejich oficiálním jménem – ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka*, s. 582.

²⁵⁸ *Chronicon veteris collegiati Pragensis*, s. 87–88. K tomu VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 75.

Tím by se Petrova snaha sledovat nepřítele a chránit své majetky jevila jako logická. Petr však ve své odpovědi zmiňuje, že od Brna odtáhli nepřátelé na jih.²⁵⁹ Tomu by odpovídal i fakt, že se po onom sledování husitů Petr Strážnický do Brna už nevrátil a stáhl se na jihovýchodní Moravu, kde pobýval na svém hradě Strážnici a léčil se kvůli bolavé noze. Proto prý také nemohl přijít k Albrechtovi, když se markrabě v čele vojska dostavil na Moravu.²⁶⁰

Jižní směr husitského tažení však přináší spíše otázky než odpovědi. Ferdinand Stöller (možná i pod dojmem znalosti Petrova výslechového protokolu) klade do podzimu 1424 krátkodobé dobytí Břeclavi husity, odkud měli kališníci ještě během stejného roku provést ničivý nájezd do Rakous.²⁶¹ Stöller však vycházel z nepřiliš spolehlivého zápisu z análů melckého kláštera, který nepochybně popisuje až pozdější události.²⁶² Mnohem podrobnější kroniky z Klosterneuburgu nebo vídeňského konšela Paltramiho se o podobné události k roku 1424 nezmiňují. Přesto byla teorie o dobytí Břeclavi už před rokem 1426 dlouho populární, definitivně ji odmítl na základě pečlivé analýzy zmiňovaných zápisů z rakouských kronik Rudolf Urbánek,²⁶³ jehož výklad přijal i Ladislav Hosák.²⁶⁴ S takovým tvrzením lze souhlasit, zvláště by tomu napovídala absence zmínek ve výše uvedených podrobnějších kronikách. Petrem popisovaný ústup husitů na jih by se spíše mohl týkat nějaké části husitského vojska, která byla určena jako posádka v Ivančicích a nepokračovala s hlavní silou na sever k Boskovicím a Letovicím. Vzhledem k blížící se zimě (nebo také informacím o Albrechtově plánovaném protiútoky) se mohlo jednat o větší spížovací oddíl, který se snažil sehnat zásoby pro ivančickou posádku a po několikadenním plenění okolí Brna se vrátil zpět.

Díky protokolu z Petrova výslechu můžeme také definitivně odmítnout v literatuře hojně citovanou informaci o dobytí Račic olomouckým biskupem v roce

²⁵⁹ „...vnd da die veinde fuder entwich[e]n vnd von hynnen geczog[e]n hab[e]nt“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r.

²⁶⁰ „...rait ich gen Strěžnicz, da ward ich an ain[en] krankh an mein[en] pain“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v.

²⁶¹ STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 28.

²⁶² *Annales Mellicenses*, s. 517. Podrobněji se o události zmiňuje starší edice *Chronicon Mellicense, seu Annales monasterii Mellicensis*, s. 315.

²⁶³ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 271.

²⁶⁴ HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*. In: ZEMEK, Metoděj a kol.: Břeclav. Dějiny města. Břeclav 1968, s. 64.

1422.²⁶⁵ To by nedávalo smysl v době, kdy byl držitel hradu Petr Strážnický z Kravař na straně krále Zikmunda a olomouckého biskupa (viz výše), navíc ze zkoumaného protokolu vyplývá, že hrad Račice („*Rätzicz*“) ještě v prosinci 1424 ovládal Petr Strážnický. Petrovi bylo vyslychajícími vytýkáno, že jeho lidé zbili posly s listem od markraběte a dopis jim měli vzít, na což Petr reagoval tím, že mluvil se svým purkrabím, který jakoukoliv vinu popřel a chtěl nevinu prokázat před markrabětem a moravskými pány. Kdyby svou nevinu neprokázal, chtěl s ním Petr naložit podle panské rady.²⁶⁶ Podruhé byly Račice zmíněny v souvislosti s ukradením několika vozů, které doprovázely markraběcí vojsko a ihned poté, co Albrechtovi vojáci od Račic odtáhli, je měli sebrat Petrovi lidé. Kravařský pán samozřejmě jakýkoliv svůj podíl popřel a zavázal se pilně ptát po vinících.²⁶⁷

Kromě příhod v Račicích se protokol zmiňuje i o problematickém chování jiných Petrových služebníků, kteří měli u kravařského Prostějova pobrat několik kupeckých vozů a odvézt je do města.²⁶⁸ Jiná výtka směřovala dokonce i k události, kdy proti Albrechtovi u Prostějova měli vytáhnout nějakí Petrovi lidé a zavraždit několik markraběcích pěšáků („*fufgengel*“).²⁶⁹ Petr Strážnický opět namítal, že k ničemu takovému nedal pokyny, v případě pobraných kupeckých vozů dokonce

²⁶⁵ S touto informací přišel Tomáš Pešina z Čechorodu, podle kterého dokonce při dobývání hradu padl biskupův hejtman Fulštejn – DE CZECHOROD, Thomas Joannes Pessina: *Mars moravicus*, s. 482. Do svého výpisu z vyprávěcích pramenů tuto zmínku k roku 1422 přidal i VON KRONES, Franz: *Die erzählenden Quellen der Geschichte Mährens im fünfzehnten Jahrhundert*. Zeitschrift des deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Vierter Jahrgang, Heft 1–4, 1900, s. 34. Dobyetí hradu do roku 1422 klade i HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země moravsko-slezské*. 2. vydání. Praha 2004, s. 294 (zde ale s chybnou citací pramene z AČ VI, s. 521, kde se nic takového nenachází). Na základě výše uvedených zdrojů hovoří o dobytí Račic ve stejném roce i BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 155. Váhavě se k dataci staví PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2007, s. 529.

²⁶⁶ „*Daru[m]b hab ich mit demselb[e]n mein[en] Burggraff[e]n geredt, der spricht, daz er des nicht schuldig sey, vnd welle sich des aufweiff[e]n vor meins h[er]rn des Marggraff[e]n gnad[e]n vnd vor den Mērhērifch[e]n h[er]ren. Ist das er sich denn nicht aufweiff[e]n we mag, so wil ich In daru[m]b peff[er]n nach der h[er]ren Rat.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v.

²⁶⁷ „*It[em] so hab[e]nt die fein[en] von Rätzicz den meins h[er]ren ettleich wēg[e]n vnd Ir hab[e]n genom[en] an dem erst[e]n tag, da meins h[er]ren volk von hynn geczog[e]n ist. Antwortt her Pet[er]. Darnach wil ich fleifficleich frag[e]n, vnd ist das also wirt, so wil ich mich darInn bewei[ss]e[n] nach der h[er]ren Rat von mērh[er]n, das mein will darczu nicht ist.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 2r.

²⁶⁸ „*It[em] von der kaufleut wēg[e]n vnd hab weg[e]n die die fein[en] genom[en] vnd geuang[e]n hab[e]nt, vnd die darnach gen dem Probstans sind geführt word[e]n.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v.

²⁶⁹ „*It[em] von des weg[e]n daz die feinn gen den meins h[er]ren bey dem Brobstans geczog[e]n hab[e]nt, vnd hab[e]nt vordes ettleich der meins h[er]ren fufgeng[e]l ermordet.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 2r.

hovořil o tom, že své prostějovské posádce vydal přímo zákaz takto škodit.²⁷⁰ Ze zmíněných obvinění nemusí nutně vyplývat, že by byl Petr Strážnický již na podzim 1424 na husitské straně, možná opravdu o některých excesech svých poddaných nevěděl a ani je nenařídil, jak se mimo jiné snažil obhajovat. Krádeže vozů u Prostějova a Račic spíše naznačují kořistnické zájmy konkrétních posádek, což by v době probíhajících válek a blížící se zimy nemuselo nikoho příliš překvapit.

Další incidenty (zbití Albrechtových posílů a sebrání listu v Račicích, zavraždění pěšáků u Prostějova) už se však kořistnickými výpady obhájit nedají a mají jasné politické, případně politicko-náboženské zabarvení. Z jiných Petrových vyjádření v protokolu (zejména o tom, jak měl Albrechta informovat o plánovaném husitském tažení nebo jak ho měl před dalšími pány prosit, aby z Moravy neodjížděl) vyplývá, že na otevřený konflikt s markrabětem v této době nepomýšlel – kdyby Petr v těchto otázkách v protokolu lhal, bylo by velmi snadné jeho slova vyvrátit, zvláště když se v nich odkazoval na svědky z řad přítomných moravských pánů. Spíše se zdá, že zainteresovaní Petrovi služebníci byli protihabsburského (a tím pádem pravděpodobně i husitského) smýšlení a v náladě očekávaného příchodu svých souvěrců z Čech se pustili do menších samostatných akcí. S tím patrně souvisí i informace o lokálních konfliktech, kdy měly být někým blíže nespecifikovaným vypalovány jisté Petrovy vesnice a tvrz a jeho služebníci chytáni, přičemž měli být ještě v době výslechu věznění a jejich tvrže do téhož dne obsazeny.²⁷¹

Pokud by se u Petrových služebníků a úředníků (těžko by k takovým akcím docházelo bez vědomí jeho místních purkrabí) takto opravdu projevil protihabsburské (a v důsledku protimarkraběcí) nálady, navštěvovalo by to i nedůslednému dodržování usmiřovací dohody mezi Petrem Strážnickým a Zikmundem Lucemburským z 13. listopadu 1421.²⁷² Podle ní měli na Petrovy úředníky dohlížet Zikmundem schválení a jím určovaní poručníci (v době uzavření smlouvy šlo o Beneše z Kravař a Krumlova, Jana Kužela ze Žeravic a Zbyňka

²⁷⁰ „... warumb Si das getan hab[e]n, wan Ich Zu das verbot[e]n hab, daz Si nyemant schad[e]n full[e]n.“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v.

²⁷¹ „Aber da ich die grofs vngnad sach, daz man mich vnd die mein[en], also fwërleich, vnd vngütlich befchedigt und verderbt, veft, dörffer vnd Gü[er] abgeprennt, vns[er] dien[er] vahen vnd hewts tags dieselb[e]n in ain[er] vnerleich[e]n veüknuffs hab[e]n vnd auch hewts tags, die veft[e]n mein[er] dien[er] Innhab[e]n...“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v. O těchto událostech Petr hovoří v odpovědi na výtku, že žádal o nějaké glejty.

²⁷² AČ VI, s. 400–402.

Doubravku z Doubravice – ten pouze pokud by se nevrátil k husitství), přičemž Petr mohl měnit své úředníky pouze s jejich souhlasem. Za těchto okolností by Zikmundem kontrolovaní poručníci těžko dopustili, aby na Petrových hradech působily panovníkovi nepřátelsky naladěné osoby. Je však možné, že tvrdé podmínky usmiřovací smlouvy zrušil už sám král Zikmund během let 1422 a 1423, kdy mu Petr Strážnický z Kravař věrně sloužil jako moravský zemský hejtman (viz výše).²⁷³

Zbylá část protokolu se věnovala obvinění Petra z naverbování lidí jistého Michala Sumena (Sunnena?) proti Albrechtovi, přičemž ale v době ohrožení země, když měla být Morava bráněna, nenaverboval nikoho.²⁷⁴ Závěrečná výslechová otázka se týká údajných Petrových stížností na některé Albrechtovy pány a knížata,²⁷⁵ což strážnický pán popřel a dokonce měl prosit opavského vévodu Přemka a svého přítele („*mein freunt*“, pravděpodobně je myšlen jeden z Petrem jmenovaných mluvčí ve sporu, spíše ale Jimram Doubravka z Doubravice než Jan Jičínský z Kravař), aby se za něj u markraběte Albrechta přimluvili, aby umožnil Petrovi na uvedené výtky odpovédět a prokázat nevinu, přičemž výsledkem jsou analyzované listiny a protokol.

Ještě je třeba objasnit otázku datace Petrova výslechového protokolu a událostí v něm popisovaných. Jak už bylo uvedeno výše, spor nebyl 4. prosince 1424, tedy v den vydání příslušných listin, kterými se obě strany zavazovaly přijmout rozhodčí výrok, rozhodnut. Spíše šlo o den zahájení celého procesu, čemuž nahrávají v listinách uvedené formulace o lhůtě na rozhodnutí ubrmana Přemka Opavského do příštích

²⁷³ Že tato smlouva nakonec nevešla úplně v platnost, respektive byla časem zrušena, svědčí i skutečnost, že smlouvou vyděděný Petrův syn Václav se po otcově smrti mohl ujmout svého otcovského dědictví, zejména Velkého Meziříčí (k Václavově osobě viz souhrnně BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 270–271). Nevíme ani, že by byl na místě Zbyňka Doubravky z Doubravice, který byl v Petrově výslechovém protokolu obviněn z opětovného příklonu k husitství, zvolen nějaký jeho nástupce – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 1v – „*It[em] von feins Suns, vnd des Swinka Dubrawka weg[e]n die sich mit den Huff[e]n gehalt[e]n hab[e]nt mit Irn gestlofff[er]n.*“ Z takto položeného obvinění není ani zřejmé, zda je tímto Petrovým synem myšlen starší (a dříve vyděděný) Václav nebo mladší Jiří. Vzhledem k okolnostem, že nemáme žádné zprávy o tom, že by se roku 1421 prokazatelně husitsky orientovaný Václav vrátil na katolickou stranu, by nedávala taková výtka jeho směrem po třech letech příliš smyslu, proto bych se klonil spíše k druhé variantě, že je řeč o Jiřím.

²⁷⁴ „*It[em] von des weg[e]n, daz er snell ein Michel Sum[en] volks wider mein[en] h[er]ren hat aufpracht, vnd da man das Land, wider die veind rett[e]n folt, da hat er nyemant aufpracht.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 2r. Takovou činnost však Petr opět popřel, k bodu, že při ohrožení země nepřitelem nikoho nenaverboval na ochranu, se však nevyjádřil.

²⁷⁵ „*It[em] von des verklag[e]n weg[e]n daz her Pet[er] über mein[en] h[er]ren ettleich[e]n fürst[e]n vnd h[er]ren getan hat.*“ – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 2r.

Hromnic²⁷⁶ a náhradě mluvčích, kteří by v čase projednávání a vyšetřování zemřeli.²⁷⁷ Petrův a možná i Albrechtův výslech byly pravděpodobně provedeny nedlouho po vydání zmiňovaných listin. Logicky by se jevílo, že by byl spor ukončen ještě za přítomnosti markraběte Albrechta v Brně. Albrecht zde pobýval už 20. listopadu²⁷⁸ a prokazatelně tam datoval jeden ze svých listů 13. prosince,²⁷⁹ další dokonce až o tři dny později,²⁸⁰ 20. prosince, už byl zpět ve Vídni.²⁸¹

Z obsahu protokolu je nejjasnější datace úvodní Petrovy řeči ohledně informování Albrechta o přípravě husitského tažení na Moravu, kdy se Albrecht po obléhání Uničova²⁸² vydal v září 1424 přes Brno zpět do Vídně a na podzim naplánoval sněm do Brna, ohledně kterého měl Petr Strážnický obeslat moravskou šlechtu; ten se však v důsledku husitského vpádu neuskutečnil. Následující popisované události u Račic a Prostějova můžeme podle náznaků v některých Petrových formulacích datovat až do Albrechtova podzimního tažení, když třeba ohledně krádeže kupeckých vozů a vraždy Albrechtových pěšáků u Prostějova Petr tvrdil, že o tom ještě neslyšel, což by v případě několik měsíců staré události bylo těžko možné.²⁸³

Nové datování incidentů u Račic a zejména Prostějova docela zásadním způsobem mění naše dosavadní znalosti o průběhu Albrechtova podzimního tažení. Tomu se dosavadní česky psaná historiografie vzhledem k nedostatku jí známých pramenů příliš nevěnovala a jako jeho hlavní výsledek ukazovala vyplenění země,

²⁷⁶ „...So fol der hochgeporen furst herczog Przemk von Troppaw derfelb[e]n Stukch darumb Si (tj. mluvčí jmenovaní oběma stranami) nicht aynig werdent ain Obman sein... Vnd der anspruch von den vieren vnd dem Obman ob die sach an In kumbt fol volfurt vnd geendet werden zwisch[e]n hynnen vnd vn[se]r frawn tag ze Liechtmefs schirift kunfftig vngeuerleich...“ – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, listina vydaná Petrem Strážnickým z Kravař.

²⁷⁷ „...Ob auch geschēch, daz meiner Spruchleut der ain oder Si baid in der zeit ee denn der Auffspruch volfurt wurd mit dem tod abging[e]n...“ – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, listina vydaná Petrem Strážnickým z Kravař. Obě výše citované formulace se nachází i v listině vydané Albrechtem.

²⁷⁸ ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 146.

²⁷⁹ Jedná se o potvrzení starších privilegií pro kartuziánský klášter v Králově Poli – MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 424.

²⁸⁰ Albrechtův list, ve kterém oznamuje Olomouckým, aby propustili jeho služebníka Jörga Topplera a zajali Bedřicha Lanškrouna – SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, inv. č. 108. V inventáři je list datován k 21. říjnu, což však souvisí s chybným čtením jména svatého (Lucem x Lucein). Na chybnou dataci upozornil i ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 241, pozn. 491.

²⁸¹ Krems, Stadtarchiv Urkunden Krems (1108–1844) StAK-UrkKr-0215. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-StAKrems/Krems/StaAKr-0215/charter>. Cit. [2020-12-20].

²⁸² K tomu také viz URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 272.

²⁸³ „Got wais wol, daz ich dauon nicht wais, wan ich des an In noch nicht erfar[e]n hab...“ (ohledně krádeže vozů); „Das wais Got, daz ich dauon nichts wais, vnd mein will darczu nicht ift...“ (ohledně vraždy pěšáků) – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 1v (vozy), fol. 2r (pěšáci).

maximálně ještě brněnský proces s Petrem Strážnickým z Kravař.²⁸⁴ Albrechtovo vojsko tedy i během podzimu operovalo na střední Moravě, což vrací do hry i možné následné dobytí Zábřehu či Hoštejna (k problému s identifikací viz výše) v zimním čase, jak bylo popsáno v Malé klosterneuburské kronice.²⁸⁵ Stejný pramen hovoří o zimě, která v době tohoto tažení na Moravě panovala. Hlavní část rakouské hotovosti totiž podle kronikáře vyrazila na cestu až v den svatého Severína 23. října, přičemž okolo svátku svatého Martina 11. listopadu začalo ještě i sněžit.²⁸⁶ V takových podmínkách bylo zajisté obtížné zásobovat vojsko, což nepochybně vedlo k větší míře rabování a krádežím, o nichž zase v souvislosti s touto kampaní hovoří Paltramiho kronika. Tomu nepomohla ani přítomnost na Moravě nechvalně proslulých uherských jednotek, které měl Albrechtovi na pomoc poslat král Zikmund.²⁸⁷ Jelikož se dle výslechového protokolu Albrechtovo vojsko pohybovalo v okolí Prostějova a jiných majetků Petra Strážnického z Kravař, došlo asi v této době k onomu ničení Petrových majetků a zajímání jeho služebníků, jak si moravský zemský hejtman stěžoval během svého výslechu.²⁸⁸

Zajímavá je i konfrontace údajů z výslechového protokolu s korespondencí olomoucké městské rady z roku 1425, kterou opsal a sesbíral písař Václav z Jihlavy.²⁸⁹ Hned v prvním takovém listu, který Palacký datoval do února 1425, píše Olomoučané Albrechtovi ohledně jejich zoufalé situace kvůli husitskému dobytí blízkého kláštera Dolany. V jeho závěru si měšťané postěžovali, že od Albrechta nedostali odpověď na předchozí list. Zároveň se doslechli, že posel s Albrechtovým dopisem byl chycen u hradu Melice a list mu byl sebrán.²⁹⁰ To se až nápadně podobá informaci o zbití jistého Albrechtova posla u Račic, což bylo vytýkáno lidem Petra Strážnického z Kravař (viz výše). Oba hrady se navíc nachází relativně blízko u sebe (vzdušnou čarou cca 14 kilometrů). Není příliš pravděpodobné, že by se v obou případech hovořilo o stejném listu, spíše to ukazuje na nebezpečí, které na Albrechtovy přívržence čekalo v okolí

²⁸⁴ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 76. Petr Elbel, vzhledem k blížící se zimě, nepovažoval tažení za příliš úspěšné a bezpečně může doložit pouze Albrechtův pobyt v Brně při procesu s Petrem Strážnickým – ELBEL, Petr: *Morava*, s. 204.

²⁸⁵ *Die kleine Klosterneuburger Chronik*, s. 22.

²⁸⁶ Nepříznivé počasí mělo údajně za následek větší počet vojenských zběhů z řad sedláků, kteří utíkali domů. Ty přikázal Albrecht pochyťat, přičemž radnice a jisté pokoje postřihačů („*scheringstuben*“) v Neuburgu byly plné takových zajatců – tamtéž, s. 22.

²⁸⁷ *Paltrami seu Vatzonis, consulis viennensis chronicon Austriacum*, sl. 733.

²⁸⁸ ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 1v.

²⁸⁹ UB I, s. 372.

²⁹⁰ UB I, s. 374. Melice byly dobyty husity pražského svazu během letní výpravy v roce 1423 – JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 92.

Vyškova. S tím může souviset i to, že právě u tohoto města se v únoru 1425 nacházela část Albrechtova vojska pod vedením Lipolda Krajíře z Krajku.²⁹¹

Pro téma této práce je však na sledovaném výslechovém protokolu Petra Strážnického z Kravař zajímavý způsob, jakým se dívá na kooperaci úřadu moravského zemského hejtmana s panovníkem a hejtmanovy povinnosti. Většina v protokolu popisovaných událostí a stížností totiž mohla platit pro valnou část soudobé moravské šlechtické obce, přesto o obdobném dokumentu či řešení sporu Albrechta s jinými šlechtici neslyšíme, což dále ukazuje výjimečnost tohoto pramene. O výtce ohledně neverbování posil a žoldnéřů v době ohrožení země jsme už hovořili výše. Hlavní stížnost směrem k Petrovu pochybení v hejtmanské funkci směřovala na to, že po podzimním příchodu markraběte Albrechta na Moravu k němu jakožto zemský hejtman hned nepřišel.²⁹² Jakožto přímý zástupce panovníka v době jeho nepřítomnosti v zemi a de facto hned po něm druhá nejvýše postavená osoba v markrabství měl Petr Strážnický vystupovat jako reprezentant markraběte a zároveň i jako první z jeho úředníků, přesto se může zdát poněkud paradoxní, že by u sebe markrabě vyžadoval přítomnost úředníka, který v blízkosti panovníka ztrácel v podstatě veškerou moc a agendu.

Na společný pobyt zeměpána a zemského hejtmana myslela i Kniha Tovačovská, a to pouze v mírových časech. Prvním případem byla již výše analyzovaná situace při přijímání nového markraběte, kdy mu zemský hejtman v podstatě předával vládu v zemi a následně měl svou funkci opustit. Další způsob koexistence hejtmana a markraběte na jednom místě popisuje kapitola o uzavírání spolků, kdy v době panovníkovy přítomnosti na Moravě tuto pravomoc zemský hejtman ztrácel.²⁹³ Naopak v součinnosti vystupovali oba aktéři v rámci zemského soudnictví. Už datum svolávání zemských práv (čili veřejného oznámení, kdy bude zasedat soud) určoval panovník a o rozšíření data a informování veřejnosti se staral zemský hejtman.²⁹⁴ Zvláštní pravidla měl také zasedací pořádek na soudu. Pokud byl

²⁹¹ REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*. *Studia mediaevalia Bohemica* 10, 2018, s. 232.

²⁹² „Des erfi[e]n von der frömdnußfe weg[e]n als er sich von mein h[er]rn emphrömdt hat vnd als ein Haubtman nicht zu mein h[er]ren kom[en]t ift, da er her kom, des er sich doch gen meins h[er]ren Rēten v[er]juang[e]n hat.“ – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04, fol. 1r. Na tuto výtku Petr odpovídal již výše analyzovaným tvrzením o sledování pohybu nepřítele a snaze zabránit mu v dalším působení škod.

²⁹³ *Kniha Tovačovská*, s. 20.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 28–29.

přítomen panovník, tak seděl na vyvýšeném stolci a zemský hejtman měl sedět před ním dole, „aby jeho hlava s jinými panskými se srovnati mohla, aneb tyl hajtmanuov kolenú královských dosáhl.“²⁹⁵ Zajímavé je, že když by panovník zasedání opustil, ale stále pobýval v městě, měl na jeho vyvýšené stolici sedět hejtman. Pokud však panovník město úplně opustil, musela se stolice složit a hejtman seděl opět v rovině s ostatními pány.²⁹⁶ Kromě toho byli panovník a hejtman jediní, kdo směli na zasedání přinést zbraně, konkrétně meče – ty symbolizovaly panovníkovu a hejtmanovu obranu práva a drželi je jejich služebníci. V přítomnosti panovníka měl hejtmanův meč směřovat hrotem dolů, panovníkův nahoru.²⁹⁷

V situaci z listopadu a prosince 1424 se z uvedených možností pro společnou přítomnost markraběte a zemského hejtmana jeví jako nejpravděpodobnější varianta s přijímáním nového panovníka. Albrechtův první příchod do Brna a jeho ujmoutí se vlády v únoru 1424 totiž pravděpodobně zaostaly za jeho očekáváním, když ho za panovníka přijala jen část moravské obce (pravděpodobně pouze zástupci královských měst a možná i menší skupina šlechty).²⁹⁸ I z toho důvodu se Albrecht po relativně úspěšném letním tažení pokusil svolat někdy na podzim do Brna sněm, na který měl Petr obeslat šlechtice (viz výše). Původní datum sněmu bylo narušeno, alespoň podle náznaků z výpovědí Petra Strážnického z Kravař, příchodem husitského vojska z Čech. Zdá se však, že se myšlenky na něj Albrecht úplně nevzdal a pokusil se ho částečně uspořádat během svého několikátýdenního pobytu v prosinci 1424, kdy byli v Brně přítomni alespoň někteří vyšší šlechtici.²⁹⁹

Vzhledem k podrobnostem, které ke sporu Petra a markraběte Albrechta víme, zamrzí o to víc, že neznáme výrok rozhodců, popřípadě ubrmana, nevíme tedy, jestli byla Petrova obhajoba uznána za dostatečnou. Výslechové otázky v protokolu a v nich použité formulace však ukazují na zjevnou ztrátu důvěry panovníka (a jeho okolí) k současnému moravskému zemskému hejtmanovi směřující dokonce k nepřímým obviněním ze zrady a spolčování s nepřítelem (zvláště v otázce verbování lidí proti

²⁹⁵ Tamtéž, s. 41.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 43.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 42. Hejtmanův meč se mohl obrátit hrotem nahoru pouze pokud panovník jednání opustil.

²⁹⁸ ELBEL, Petr: *Morava*, s. 200.

²⁹⁹ Z Petrovy listiny o jmenování rozhodců v jeho sporu s Albrechtem víme díky svědečné řadě o tom, že ve stejné době byli v Brně jeho svědci Petr z Konice a Týnce, Ctibor z Cimburka a Křídla a Jiřík Lukovský ze Šternberka. Očekávat se dá i přítomnost Petrem jmenovaných rozhodců Jana Jičínského z Kravař a Jimrama Doubravky z Doubravice, stejně jako zvoleného ubrmana, opavského vévody Přemka – ÖStA, HHStA, fond AUR 1424 XII 04.

Albrechtovi). Habsburkova nespokojenost se zástupným vládcem v markrabství, kterého „zdědil“ po Zikmundovi Lucemburském se během podzimu 1424 projevila naplno a dá se předpokládat, že ať už byl samotný rozhodčí výrok ve sporu jakýkoliv, pokračování Petra Strážnického v hejtmanské funkci bylo z dlouhodobého hlediska pro panovníka nepřijatelné. Je možné, že jedním z hlavních důvodů pro Albrechtovo svolání brněnského sněmu mohlo být, kromě velkolepějšího přijetí Albrechta za markraběte moravskou šlechtou, i odvolání Petra Strážnického z postu hejtmana a jednání se šlechtickou obcí o jeho nástupci čili by došlo k podobnému řešení, jaké při nástupu na trůn zvolil Zikmund Lucemburský v prosinci 1419.

Listiny vydané 4. prosince 1424 a týkající se sporu Albrechta s Petrem jsou zatím posledním známým pramenem, kde Petr Strážnický vystupuje v úřadu moravského zemského hejtmana, naposledy ho zde také během husitských válek vidíme na straně markraběte Albrechta. Už na začátku února 1425 informuje olomoucká korespondence o zjevném Petrovu příklonu k husitům, kdy se hned v prvním (nedatovaném) listu hovoří o jisté blokadě, kdy lidé z Petrových měst Prostějova, Lipníka nad Bečvou a dalších míst neměli pod ztrátou života a zboží zásobovat Olomouc.³⁰⁰ Samotný Petr s olomouckou městskou radou na začátku února nějak komunikoval, jím poslaný nedochovaný list a taktéž nedochovanou odpověď rady zmiňuje list Olomoučanů markraběti Albrechtovi z 12. února. Podle stejného listu měl Petr shromáždit veškerou svou moc a chystal se „něco začít“, jeho lidé se následně u Prostějova zakopali a nechali zaplavit příkopy vodou. Petrovy úmysly prozatím zůstávaly olomoucké městské radě tajné, nic dobrého z nich však neočekávala.³⁰¹ I když to nemůžeme říct s úplnou jistotou, tak v této době už Petr Strážnický z Kravař funkci moravského zemského hejtmana s největší pravděpodobností nezastával.³⁰²

³⁰⁰ UB I, s. 373.

³⁰¹ „Domit Ew. G. vorkundigen wir das der selbe her Peter sein gancze macht zusampnen gebracht hat und meint ye etwas zubeginnen, was awer sein meinung ist, das mogen wir nicht vornemen; jedoch versehen wir vns nichts gutes durch in zutun. Auch vorgraben sich seine lewte zum Prostans vnd vermeinen wasser in die greben zulassen.“ – UB I, s. 378.

³⁰² V případě sesazení Petra Strážnického je terminus ante quem 23. duben 1425, kdy už jako moravský zemský hejtman vystupuje Hašek z Valdštejna – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1425 IV 23.

4.4.2. Hejtmánství Haška z Valdštejna (1425–1426/7)

4.4.2.1. Lipolt Krajíř z Krajku jako Haškův předchůdce v úřadu?

Nejpozději na začátku roku 1425 uzrálo v mysli Haška z Valdštejna rozhodnutí změnit v probíhajícím konfliktu strany a z předního reprezentanta umírněného proudu husitství se stal přívrženec a podporovatel markraběte Albrechta na Moravě. O této „nejsenzačnější změně politického tábora významné osobnosti v prvních letech revoluce“³⁰³ toho bylo napsáno poměrně hodně, názory historiků se pohybují od osočení z přímé zrady revoluce (tak o této události hovořil Rudolf Urbánek) až k uznání Haškových schopností a víceméně pozitivní hodnocení jeho následné snahy o politiku kompromisu (Josef Pekař nebo Josef Válka).³⁰⁴ Starší literatura datovala první zmínky o Haškovi z Valdštejna jakožto moravském zemském hejtmanovi (na základě listu olomoucké městské rady) až do května roku 1425,³⁰⁵ ve funkci se však objevuje již 23. dubna téhož roku, když svědčí na listině Linharta z Radotic a Holoubka.³⁰⁶

Mezeru vzniklou mezi odvoláním Petra Strážnického z Kravař na přelomu let 1424 a 1425 a první zmínce o Haškovi z Valdštejna na postu moravského zemského hejtmana se historiografie rozhodla vyplnit zprávou o hejtmánství Lipolta Krajíře z Krajku pocházejícího z původně korutanského šlechtického rodu, ale držícího

³⁰³ Tak tuto událost popisuje VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy. Díl 1. Středověká Morava*. Brno 1991, s. 134. Autor vycházel z podobné formulace ze své starší práce (nově vydané v rámci souhrnného sborníku v roce 2005) VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 82.

³⁰⁴ Shrnutí pohledů historiografie i pramenů na osobu Haška z Valdštejna (včetně stručného životopisu) podává ve své studii PAPAŇK, David: *K osobnosti a charakteru Haška z Valdštejna*. Východočeské listy historické 40, 2018, s. 39–59, k hodnocení jmenovaných i dalších historiků zejm. s. 42–50. K Haškovým majetkům viz Týž: *Majetkové strategie šlechty v pozdním středověku na modelovém příkladu Haška z Valdštejna*. *Historica Olomucensia* 59, 2020, s. 53–74. Haškův velmi stručný životopis sepsal nově i JUROK, Jiří: *Hašek z Valdštejna. Od straníka markraběte Prokopa k husitskému hejtmanovi, moravskému zemskému hejtmanovi a diplomatu stran habsburské, rožmberské a posléze poděbradské*. *Vlastivědný věstník moravský* 68, 2016, č. 1, s. 18–22.

³⁰⁵ Tak např. VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 83. List byl vydán v UB I, s. 394, Hašek v něm však není výslovně jmenován jako moravský zemský hejtman, což mohl být jeden z argumentů pro obhajobu předcházejícího hejtmánství Lipolta Krajíře z Krajku, viz níže.

³⁰⁶ „...vnd hab gebet[e]n den Edln h[er]n ha[ss]ken von waldstain haubtm[an] ze m[er]h[er]n“ – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1425 IV 23. K osobě Linharta z Radotic a rodu z Radotic a Holoubka zejména na základě zápisů ze zemských desk viz VOHRÝZEK, Stanislav: *Šlechta na jihozápadní Moravě do husitských válek*. Nepublikovaná disertační práce. Brno 2017, s. 523–524.

majetky na česko-rakousko-moravském pomezí.³⁰⁷ Zmínka o Lipoltovi Krajíři z Krajku jakožto zemském hejtmanovi v roce 1425 se objevila již v seznamu panovníků a úředníků sestaveném Antonínem Bočkem,³⁰⁸ naproti tomu Rudolf Urbánek považuje Haška z Valdštejna za přímého nástupce Petra Strážnického z Kravař, stejně tak i František Šmahel.³⁰⁹ Z novějšího bádání oživil myšlenku Lipoltovy držby úřadu zemského hejtmana Josef Válka (i když s jistými pochybnostmi hovoří pouze o jakési „vojenské správě Moravy“),³¹⁰ od kterého to později převzali s různou mírou váhání i další historici.³¹¹ Naproti tomu rakouští autoři Lipolta jako zemského hejtmana nezmiňují, naopak ale v úřadě chybně uvádějí Petra Strážnického z Kravař ještě na podzim roku 1425.³¹² Až do nedávno vydané práce Lukáše Reitingera se však žádný z autorů Lipoltovým údajným zastáváním tohoto postu detailněji nezabýval³¹³

Po pečlivém studiu a vzájemné komparaci pramenů (zvláště olomoucké korespondence) nakonec Lukáš Reitinger dospěl k názoru, že se Lipolt moravským zemským hejtmanem s největší pravděpodobností nestal. Za svůj hlavní argument považuje neuvedení úřadu moravského zemského hejtmana v listech olomoucké městské rady, i když v jednom z Haškovi adresovaných listů zmiňovaný podkomoří

³⁰⁷ K této významné osobnosti nejnověji REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*, s. 199–240. Z majetků na Moravě držel Lipolt Cizkrajov u Dačic, dvůr v Mutišově u Slavonic, v zástavě hrad Frejštejn a jako věno manželky Anny z Meziříčí Hodov, Hrbov a Olší u Velkého Meziříčí – tamtéž, s. 200–201.

³⁰⁸ BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*.

³⁰⁹ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 274; ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 163.

³¹⁰ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 76. Z dalšího kontextu však nepřimo plyne, že tím autor myslel úřad zemského hejtmana.

³¹¹ ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*. Praha – Litomyšl 2000, s. 464; ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 146; Týž: *Morava*, s. 204. Skepticky se na celou záležitost s Lipoltovým hejtmanstvím dívá NOVÁKOVÁ, Stanislava: *Krajířové z Krajku. Z Korutan do země České Koruny*. České Budějovice 2010, s. 28–29.

³¹² FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 37–38. Trochu nepřehledný je v tomto ohledu text u Ferdinanda Stöllera, který píše o Petrově obvinění ze zrady a spolupráce s husity v souvislosti s aktivitou Zikmunda Korybuta v říjnu roku 1425 a jeho možnými kontakty s moravskými husity: „Selbst mit den Hussiten in Mähren scheint er in Fühlung getreten zu sein und es ist gewiß kein Zufall, daß der Landeshauptmann Peter von Krawar des Verrates beschuldigt wurde.“ – STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 33.

³¹³ REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*, s. 199–240.

Jošt Hecht z Rosic³¹⁴ u svého jména jím držený post uveden má.³¹⁵ Podobně to autor vidí i s důvodem, proč Olomoučtí psali zrovna Krajířovi. Z dalších listů totiž vyplývá, že obepisovali všechny své potenciální spojence v okolí, mezi nimi i Jana Jičínského z Kravař, který taktéž žádný úřad s největší pravděpodobností nedoručil. Už výše bylo uvedeno, že Lipolt někdy v této době operoval s vojskem v okolí Vyškova, což je mimo jiné i jediná zpráva o jeho angažování na Moravě během let 1424 a 1425.³¹⁶ Problematická by byla Lipoltova držba nejvyššího moravského zemského úřadu s ohledem na jeho příslušnost spíše k rakouské než moravské šlechtě.³¹⁷ Je potřeba také zdůraznit dle mého názoru přesvědčivou myšlenku Lukáše Reitingera, že k Lipoltovu zařazení mezi moravské zemské hejtmany přispělo ztotožnění jeho postu vojenského velitele v Českých Budějovicích a následně v Rakousích, která se v pramenech objevuje pod pojmem „*capitaneus*“ nebo „*hauptmann*“, což mohlo velmi jednoduše vést badatele k záměně těchto vojenských funkcí s funkcí moravského zemského hejtmana.³¹⁸ Roli zde mohly hrát i zmatečné údaje Tomáše Pešiny z Čechorodu o hejtmanství Lipoltova bratra Jana Krajíře v roce 1428, které Lukáš Reitinger bez potíží vyvrátil.³¹⁹

Navzdory všem těmto argumentům, se kterými se ztotožňuje i autor této práce, je však potřeba se podívat i na druhou stranu věci, tedy na důvody, proč by Lipolt Krajíř z Krajku mohl být na začátku roku 1425 moravským zemským hejtmánem. Do jisté míry by tomu nahrávala Albrechtova strategie při správě Moravského markrabství, kdy se hned po zisku markraběcího titulu pustil do obsazování posádek zeměpanských majetků (hradů a měst) Rakušany.³²⁰ Využití osvědčeného služebníka,

³¹⁴ Osudy této výrazné osobnosti katolické strany by zasloužily vlastní studii. Nejnověji se Joštovi věnoval (s důrazem na majetkové poměry a s dílčími nepřesnostmi, např. v dataci landfrýdu z roku 1434) VOHRÝZEK, Stanislav: *Hechtové z Rosic*. Jižní Morava 53, 2017, sv. 56, s. 9–41 (k Joštovi zvláště s. 12 a 29–34).

³¹⁵ REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*, s. 230–231. Zároveň tím Lukáš Reitinger odpovídá na případnou kritiku, že v dalších listech z doby hejtmanství Haška z Valdštejna se v adrese listu uvádí také pouze jen „*Hasskon*“ bez drženého úřadu. V případě Lipolta a Jošta Hechta se totiž vysloveně píše „*Simili modo scriptum est Kreier et Jodoco subcamerario mutatis mutandis*“ – tamtéž, s. 231.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Tamtéž, s. 232. Navzdory držbě některých moravských majetků se totiž Krajířové na říšských sněmech hlásili ke skupině pánů z německých a nikoli českých zemí; zde jim byla vytýkána i krátká doba pobytu jejich rodu v zemích Koruny české – tamtéž, s. 232, s. 239.

³¹⁸ Tamtéž, s. 233, pozn. 210.

³¹⁹ Tamtéž, s. 234.

³²⁰ Tak např. v lednu 1424 psal Albrecht do Brna, že tam posílá svého hejtmána Mikuláše Seebecka s vojenským kontingentem – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 145. Podobně se zachoval i v Olomouci, s příchodem nového vojenského velitele (hejtmána) Jörga Toplera zde však byla spojena kauza jeho uvěznění Olomoučany, přičemž o jeho osvobození musel v listu žádat

který v markrabství vlastnil majetky a formálně by tak do jisté míry splňoval požadavky na zemského hejtmana,³²¹ by byl z Albrechtova pohledu logický krok plně zapadající do jeho tehdejší politiky. Takové interpretaci by zdánlivě nahrával fakt, že byl Lipolt s vojskem přítomný na Moravě i v době, kdy už byl Albrecht zpět ve Vídni, kvůli čemuž se na něj obracel i jeden z listů olomoucké městské rady, což ostatně některé výše zmiňované historiky vedlo k utvrzení jejich názoru na Lipoltovu držbu úřadu moravského zemského hejtmana.

Tím však argumenty podporující Lipoltovo zemské hejtmanství končí. Většinu z nich vyvrátil už Lukáš Reitinger, připojím zde tedy jen doplnění některých jeho argumentů a uvedu další důvody pro odmítnutí Krajířova působení v této funkci. Co se týče jeho přítomnosti v okolí Vyškova na přelomu let 1424 a 1425, o čemž nás informuje jeden z listů olomoucké městské rady, tak ta má bezpochyby souvislost s některými incidenty vytykány v prosinci 1424 Petrovi Strážnickému z Kravař. Okolí Vyškova a zejména hrady Račice a Melice, se totiž očividně staly pro Albrechtovy služebníky nebezpečným místem, což pravděpodobně měla pomoci zvrátit nějaká menší část vojska zanechaná Albrechtem na Moravě pod vedením svého osvědčeného služebníka a vojevůdce Lipolta Krajíře z Krajku.³²² Nejednalo se však o nic výjimečného, podobné menší akce rakouských šlechticů v Albrechtových službách na Moravě se objevily už v roce 1424, kdy markrabě v reakci na podzimní husitské tažení vyslal na pomoc napřed menší část svého vojska pod vedením Hanse z Winden a (pravděpodobně) Štěpána z Hohenberka.³²³ O Krajířově vojenské akci u Vyškova však nemáme žádné další zprávy, z listů olomoucké městské rady pouze víme, že spolu s Krajířem pobýval i podkomoří Jošt Hecht z Rosic³²⁴ a že jeho vojsko snad disponovalo i několika většími palnými zbraněmi („*villeicht pucksen*“), což by mohlo

sám markrabě Albrecht – KAŇÁK, Bohdan: *Město a husitství*. In: Dějiny Olomouce 1. svazek. Edd. ŠMERAL, Jiří – SCHULZ, Jindřich a kol. Olomouce 2009, s. 187–193.

³²¹ Uvádím „do jisté míry“ zejména kvůli výše uvedeným výtkám na krátkou dobu usedlosti Krajířů v českých zemích.

³²² K incidentům v Račicích viz ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1v, 2r. Ke krádeži Albrechtova listu poslaného Olomouckým v blízkosti Melic viz UB I, s. 374.

³²³ O vyslání části vojska informuje Albrecht 9. října Znojemské – MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 125. Jako první do Brna za Petrem Strážnickým z Kravař dorazili právě Hans z Winden a „ten z Hohenberka“, což byli pravděpodobně velitelé této první a nejrychlejší části vojska – ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04, fol. 1r

³²⁴ Oběma šlechticům je adresován list ze 7. února 1425 a jelikož se v něm hovoří v množném čísle přímo o „*Edlen vnd gunstigen liben herren*“, pobývali pravděpodobně u Vyškova společně – UB I, s. 375.

nahrávat hypotéze o Lipoltově dobývání opevněných míst v okolí Vyškova.³²⁵ Kvůli nedostatku pramenů však ani nevíme, zda vyslyšel prosby olomoucké městské rady a vydal se s vojskem na pomoc k husity dobytému klášteru Dolany.³²⁶

Posledním argumentem proti zemskému hejtmanství Lipolta Krajíře z Krajku, který zde uvedu, je samotné načasování a potenciální délka jeho působení ve funkci. Už v kapitole o zemských hejtmanech za vlády Zikmunda Lucemburského jsme ukázali, že samotnému výběru kandidáta a jeho jmenování do funkce předcházela debata panovníka se šlechtou, jak o tom mimo jiné hovořil král Zikmund ve jmenovací listině Petra Strážnického z Kravař v květnu 1422. V tom případě by ke jmenování Lipolta zemským hejtmanem muselo dojít ještě za Albrechtova pobytu v Brně nebo krátce po něm. V situaci probíhajícího vyšetřování sporu s Petrem Strážnickým z Kravař se však takové jednání nedá příliš očekávat, navíc by byl při takové debatě se šlechtou Lipolt, vzhledem k svému původu a délce usedlosti na Moravě, pro naprostou většinu šlechtické obce jako moravský zemský hejtman těžko přípustný.

4.4.2.2. Hašek z Valdštejna v úřadu moravského zemského hejtmana

Neobsazenost nejvýznamnějšího zemského úřadu na Moravě mohla být jednou z hlavních motivací Haška z Valdštejna k přestupu na stranu markraběte Albrechta a krále Zikmunda. O příchodu služebníka jednoho pána nabízejícího služby Albrechtovi informoval markraběte list olomoucké městské rady z 12. února 1425.³²⁷ Dotyčný pán také nabízel získat pro Albrechta města Šumperk, Jevíčko a další. Že se jednalo o Haška z Valdštejna objasnil list krále Zikmunda pro polského krále Vladislava

³²⁵ O tom (a Krajířově pobytu u Vyškova) informovali Olomoučtí listem z 8. února 1425 pana Jana Jičínského z Kravař – UB I, s. 376. Slovem „puška“ se na začátku 15. století označovala celá řada palných zbraní, obecně se dělily na malé (tarasnice a komorové pušky) a větší (houfnice, výjimečně bombardy). Ve všech uvedených případech se jednalo o zbraně minimálně střední ráže vhodné jak k polní bitvě, tak k obléhání opevněných míst (zejména bombardy) – DURDÍK, Jan: *Husitské vojenství*. Praha 1953, s. 64–66. K využití palných zbraní během husitských válek nově i BIEDERMAN, Jan: *Vojenství husitského století*. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Husitské století*. Praha 2014, s. 338.

³²⁶ REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*, s. 232–233.

³²⁷ UB I, s. 378–379.

Jagella.³²⁸ V něm se mimo jiné hovořilo i o Zikmundově rozhodnutí svolat do Brna na svátek svatého Jiří (tj. 23. dubna) jednání s husity, kvůli čemuž budou protivné straně vydány glejty. Jednání nakonec opravdu proběhlo, i když o pár dnů později (6. května); žádné výsledky však nejspíš nepřineslo.³²⁹

Navzdory tomu, že byl Hašek z Valdštejna díky svému původu řazen k vyšší šlechtě, rozhodně nepatřil, co se týče majetku či klientů, k úplné špičce moravské nobility, jako předchozí zemští hejtmané Petr Strážnický z Kravař, Vilém z Pernštejna či Jindřich Plumlovský z Kravař.³³⁰ Za standardní situace (tedy v období míru) by Hašek stěží dosáhl na tak významný post v rámci správy země. Díky své politické obratnosti však využil příležitost a nabídl Zikmundovi a Albrechtovi možnost posílení jejich moci v království a markrabství. Haškův přestup na druhou stranu konfliktu se totiž nápadně kryje s dobou vyšetřování Petra Strážnického z Kravař a jeho předpokládaným sesazením z postu hejtmana. Mnoho jiných důvodů pro příklon k Albrechtovi totiž Hašek z Valdštejna mít nemohl – po relativně úspěšném tažení v létě 1424 totiž následná podzimní husitská výprava opět změnila poměr sil ve prospěch husitů, vrcholem byl odklon Petra Strážnického z Kravař od markraběte a jeho definitivní příklon ke kalichu.

Jmenování Haška z Valdštejna do úřadu moravského zemského hejtmana je v literatuře už tradičně spojováno s pobytem markraběte Albrechta v Brně během března a dubna 1425, i když dosud první zmínky o jeho držbě hejtmanství pocházely až z května.³³¹ Výše citovaná a českým badáním dosud neanalyzovaná listina však na postu hejtmana jasně uvádí Haška z Valdštejna již 23. dubna téhož roku,³³² což potvrzuje hypotézu o jeho jmenování během doby, kterou markrabě trávil na Moravě.

³²⁸ UB I, s. 381–383 s datací okolo 2. března. Regest listiny s datací 28. února udává *Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). II. Band.* Ed. ALTMANN, Wilhelm. Innsbruck 1897–1900, s. 10, č. 6167.

³²⁹ O jednání podává zprávu *Die Tribauer Handschrift*, s. 91. Za Zikmundovu stranu se měli jednání účastnit magdeburský arcibiskup Günther II. ze Schwarzburgu, Oldřich z Rožmberka (v kronice chybně jako Jindřich) a Jan Švihovský z Rýzemberka. Husity měl zastupovat Čeněk z Vartenberka – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 147 (se zpochybněním přítomnosti Čenka z Vartenberka); Týž: *Morava*, s. 204.

³³⁰ Nejnověji a nejpodrobněji zhodnotil Haškem držené majetky PAPAJÍK, David: *Majetkové strategie šlechty v pozdním středověku na modelovém příkladu Haška z Valdštejna*. *Historica Olomucensia* 59, 2020, s. 53–74.

³³¹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 83.

³³² ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1425 IV 23. Petr Elbel tuto listinu znal na základě regestu v LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2302, s. 205, v době, kdy psal svou studii, však byl originál listiny údajně ztracen – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 242, pozn. 497.

K Albrechtovu příchodu do markrabství (dokonce i s manželkou Alžbětou) mělo podle Třebovské kroniky dojít v sobotu 24. března, to nepřímo potvrzuje i fakt, že Albrecht 21. března datoval jeden ze svých listů v tradičním nástupišti rakouských výprav na Moravu, příhraniční Lávě nad Dyjí.³³³ Na Moravě Albrecht s manželkou s největší pravděpodobností oslavili i Velikonoce (připadaly na 8. dubna), i když o jeho činnosti během března a dubna nemáme žádné bližší zprávy.³³⁴ Podle citovaného zápisu z Třebovské kroniky se měl Albrecht v březnu snažit na Moravě o nastolení míru, pod čímž si můžeme představit nějakou formu jednání se šlechtou, jak to markrabě neúspěšně plánoval na podzim 1424. Na základě tohoto jednání tedy nejspíš došlo ke jmenování Haška z Valdštejna do úřadu moravského zemského hejtmana, proto jsou slova Třebovské kroniky, že v té době v Brně „*ničeho nedosáhli*“, zbytečně přísná.³³⁵

Prakticky celé Haškovo působení v hodnosti moravského zemského hejtmana bylo vyplněno bojem proti husitům a na jiné části hejtmanské agendy nezbývalo příliš času ani prostoru. Už při vyjednávání o přechodu k Albrechtovi se měl Haškův posel v Olomouci zmínit, že pán z Valdštejna může pro markraběte získat Šumperk a Jevíčko, což v tu dobu byla místa držená husity.³³⁶ V případě Jevíčka možná dostal Haškův slib i konkrétnější podobu nějakého vojenského tažení, během jara a léta 1425 totiž údajně došlo ke sporu Haška s Hynkem z Poděbrad o Hrádek, přičemž tuto lokalitu identifikoval Miroslav Plaček jako hrad Plankenberk poblíž Jevíčka, který od roku 1421 držela posádka pražského husitského svazu.³³⁷ Jako jednu z eventualit uvádí Miroslav Plaček tento spor v souvislosti s listem Hynka z Poděbrad knížeti Zikmundu Korybutovi z 9. července 1425, kterým Hynek děkuje za poskytnutí vojenské pomoci.³³⁸ Hynek se však pravděpodobněji odkazoval na ohrožení ze strany táboritů a

³³³ Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv – Urkunden (1177–1526) 2245. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-WStLA/HAUrk/2245/charter>. Cit. [2021-01-11]. Albrecht se při cestě na Moravu pravděpodobně trochu opozdil, Znojemští vyslali svého posla do Lávy už někdy na začátku března; v knize počtu se v zápisu z 11. března 1425 píše „*Item nuncio in Laa ad expectandum 4 dies*“. Další své služebníky a střelce poslali ze Znojma k markraběti do Lávy ještě před 20. březnem – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 181.

³³⁴ V této době je poměrně dlouhá mezera i v regestech Albrechtem vydaných listin, jeho pobyt v Brně je následně doložen až 19. dubna – LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2300, s. 205. O pobytu Albrechta v Brně informuje i list olomoucké městské rady purkrabímu v Tovačově Onšíkovi ze 14. dubna – AČ VI, s. 413–414.

³³⁵ *Die Tribauer Handschrift*, s. 91; k tomu VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 83.

³³⁶ Šumperk měl údajně někdy před 12. únorem 1425 získat zradou jeden z Korybutových hejtmanů Dobeš Puchala – JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 93.

³³⁷ PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 372. K hradu Plankenberk viz PLAČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, s. 484–485.

³³⁸ AČ III, s. 303–304.

sirotků, kteří během první poloviny roku 1425 operovali ve východních Čechách a se kterými se poděbradský pán někdy v této době rozkmořil, nikoliv na akce Haška z Valdštejna ve snaze získat zpět Jevíčko a okolí.³³⁹ U Šumperka zase mohl Hašek využít pomoci svého bratra Beneše, který měl město před obsazením husity zastavené, jeho znovuzískání tak bylo i otázkou jisté rodové prestiže.³⁴⁰ Vzhledem k nedostatku pramenů však není možné s určitostí říct, jak byl Hašek z Valdštejna ve svých snahách o získání těchto husitských opěrných bodů na Moravě úspěšný.

Co však novému zemskému hejtmanovi pravděpodobně nemůžeme upřít je získání a připoutání Linharta z Radotic a na Holoubku ke straně markraběte Albrechta. O osudech tohoto šlechtice z jihozápadní Moravy nemáme pro období husitských válek téměř žádné informace, v listině z 23. dubna 1425 však Linhart nabídl své služby a svůj hrad Holoubek (Taubenstein) Albrechtovi a jeho služebníkům.³⁴¹ Hašek se s Linhartem mohl znát už z předválečného období, kdy měl být pán z Valdštejna (a zejména jeho bojová družina) velmi aktivní na západní a jihozápadní Moravě.³⁴² Vzhledem k načasování Linhartovy listiny a také tomu, že Hašek vystupoval jako jediný svědek, se zdá, že to byl novopečený zemský hejtman, kdo tuto dohodu pomohl zprostředkovat.

Naproti tomu skepticky je potřeba hodnotit informaci Josefa Války o Haškovi jakožto možném zprostředkovateli přestupu Jana z Lomnice na Albrechtovu stranu,³⁴³ což od něj (už bez výhrad) přijali i další autoři.³⁴⁴ Jan z Lomnice byl zejména v roce

³³⁹ ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce* 3, s. 168. Některé akce z Haškovy strany jsou doloženy jen při pobytu znojemské městské hotovosti u hradu Grumberk (Stražisko u Konice – asi 20 km vzdušnou čarou od Jevíčka) během léta 1425 – URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 274.

³⁴⁰ Beneš z Valdštejna zřejmě zůstal celou dobu na katolické straně, roku 1423 mu král Zikmund zastavil Nový hrad (Gabelsberg, Furchtenberg) u Šumperka – *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*. Ed. SEDLÁČEK, August. Praha 1914, s. 121, č. 851; k hradu viz PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, s. 438–440. Následně se připomíná na katolické straně 2. října 1426 jako svědek na listině Jana z Radovesnic, který prodával svůj dům na olomouckém předměstí mnichům z dolanského kláštera – MZA Brno, fond E40 Kartuziáni Olomouc, sign. 1426 X 02. Dostupné na monasterium.net, URL [/mom/CZ-MZA/E40/1426_X_02/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E40/1426_X_02/charter), Cit. [2021-01-11]. Město Šumperk pak Beneš držel v zástavě i po husitských válkách, když 19. května 1438 kvitoval místní konšely z placení „konšelských peněz“, ty mu místní několik let odpírali s argumentem, že je nikdy platit nemuseli – SOKA Šumperk, fond Archiv města Šumperk, inv. č. 1. K zástavě Šumperka Benešovi v roce 1423 viz PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, s. 629.

³⁴¹ ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1425 IV 23.

³⁴² K Haškovi jakožto vůdci tzv. hrotovicko-budějovické bojové družiny HOFFMANN, František: *K prehistorii moravských táborů*. Sborník Matice moravské 86, 1967, s. 202–218. Vzhledem k nedostatku věrohodných pramenů se na Haškovo vůdcovství této družiny dívá skepticky a k potřebné revizi vyzývá PAPAJÍK, David: *Majetkové strategie šlechty*, s. 59.

³⁴³ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 83.

³⁴⁴ ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, s. 465.

1421 spolu s Petrem Strážnickým z Kravař vůdčí osobností šlechtických husitů na Moravě, v říjnu a listopadu téhož roku se však (pravděpodobně po obeslání Petra Strážnického) usmířil s králem Zikmundem a pečtil i následný listopadový landfrýd.³⁴⁵ V následném období nemáme žádné pramenné zmínky o tom, že by se, podobně jako strážnický pán, vrátil zpět ke kalichu, naopak ho v září 1424 vidíme v přítomnosti olomouckého biskupa, moravských šlechticů a pravděpodobně i markraběte Albrechta v Brně, když svědčil na nám už známé listině Jindřicha z Lipého.³⁴⁶ Následný odklon Petra Strážnického z Kravař souvisel spíše než s programovou změnou postoje s osobním konfliktem s markrabětem a některými lidmi z jeho okolí, takže ho Jan z Lomnice v přechodu k husitům nemusel nutně následovat, což velmi pravděpodobně ani neučinil. V takovém případě Hašek z Valdštejna nemusel zprostředkovávat žádnou změnu stran, Jan z Lomnice už na straně katolíků a markraběte Albrechta dávno byl.³⁴⁷

Hašek byl už jako moravský zemský hejtman přítomen v Brně v době příprav a možná i během začátku slyšení pražské husitské delegace v čele s Čenkem z Vartenberka na začátku května 1425. Dalšího pokračování jednání, které bylo následně přesunuto do uherského Vyšehradu a kam Pražané dorazili 24. června téhož roku, už se však neúčastnil a věnoval se situaci na střední Moravě.³⁴⁸ Markrabě Albrecht ho totiž před svým odchodem do Uher³⁴⁹ pověřil přivedením posil pro Olomouc, která se stále více cítila ohrožena aktivitami husitské posádky z dobytého kláštera Dolany a prohusitsky orientovaných šlechticů Jana Tovačovského z Cimburka, Petra Strážnického z Kravař a jednoho z lukovských Šternberků (pravděpodobně Lacka).³⁵⁰ Podle varování a zpráv od „dobrých přátel“, které se k Olomouckým dostaly, se měl někdy v této době shromažďovat u českých hranic nepřítel a mluvilo se i o případném pokusu husitů zmocnit se zradou nedalekého

³⁴⁵ AČ X, s. 246.

³⁴⁶ MZA Brno, fond E9 Cisterciačky Brno, sign. 1424 IX 27. Na listině navíc vystupuje stále jako nejvyšší komorník brněnské cúdy.

³⁴⁷ Podobně se k této otázce staví Petr Šťastný, ten však ještě připouští možnost Janovy změny stran Albrechtova tažení na Moravu – ŠŤASTNÝ, Petr: *Lomnice a její páni (od počátků do roku 1566)*. In: Lomnice. Příroda-historie-osobnosti-památky. Ed. KONEČNÝ, Michal. Tišnov 2006, s. 59.

³⁴⁸ K brněnskému jednání a následnému přeložení do uherského Vyšehradu viz COUFAL, Dušan: *Polemika o kalich*, s. 197–198.

³⁴⁹ Albrecht se účastnil jak brněnského setkání, tak i pokračování jednání s husity ve Vyšehradu – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 149.

³⁵⁰ O tom nás informuje list olomoucké městské rady datovaný do května 1425, podle kterého měl někdy předtím psát Albrecht do Olomouce, že jim Hašek z Valdštejna pošle posily – UB I, s. 394. O ohrožení ze strany zmíněné trojice zase informuje list Olomoučanů z 22. února – UB I, s. 380–381.

kláštera Hradiště. Korybutovi hejtmani na střední Moravě tak nelenili ani v době Albrechtovy přítomnosti v Brně, vzájemné spory o velení mezi nimi vyřešilo předání hradu Hluboký Petrovi Holému od Dobeše z Tvorkova někdy před 23. březnem 1425.³⁵¹

Situace na střední Moravě byla zajímavá i s ohledem na vzájemné vztahy místní vyšší šlechty. List olomoucké městské rady pro Albrechta z 23. března ho informoval o příměří, které uzavřeli husité z Dolan (Dobeš Puchala) a hradu Hluboký (Petr Holý) s opavským vévodou Přemkem, Janem Jičínským z Kravař, Jiříkem ze Šternberka a Lukova a jinými katolickými šlechtici, kdy se katolíci zavázali v případě Albrechtova tažení proti husitům markraběti nepomáhat, v boji mohli podpořit pouze krále Zikmunda; druhá strana však měla možnost vypomoci Zikmundu Korybutovi během případného tažení na Moravu podle své libosti.³⁵² Proč tomu tak bylo můžeme pouze spekulovat, svou roli mohlo hrát i Albrechtovo kruté počínání během letního a zimního tažení v předchozím roce, které směřovalo na střední Moravu a bezpochyby se do jisté míry dotklo i majetků katolických pánů v oblasti.³⁵³

Každopádně se zde někdy během dubna a začátku května utvořila skupina nejmocnějších šlechticů z katolické i prohusitské strany v čele s Petrem Strážnickým z Kravař a jeho příbuzným Janem Jičínským z Kravař. Dalšími členy byli Albrecht ze Šternberka a Lukova, Jiří ze Šternberka a Lukova, Petr z Konice a Týnce, Jan Tovačovský z Cimburka, Ctibor z Cimburka a Drahotuš, Ctibor z Cimburka a Křídla a pravděpodobně také Lacek ze Šternberka a Lukova. V tomto složení se totiž sešli 8. května 1425 na hradě Helfštejn drženém Petrem Strážnickým z Kravař; mimo předpokládaných jiných jednání³⁵⁴ zde došlo k řešení sporu mezi Albrechtem ze Šternberka a Lukova na jedné straně a jeho prasynovci Jiřím a Lackem z Kravař a

³⁵¹ JURK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 94, zde autor uvádí hrad pod jménem Hlubočky. To není přesné, Hlubočky je název nedaleké vesnice a hrad jako takový se správně jmenuje Hluboký (FERULÍK, Alois: *Hrad Hluboký*. Vlastivědný věstník moravský 10, 1955, č. 2, s. 67). Během husitských válek byl nakonec dobyt olomouckou městskou hotovostí a zničen, jako o zbořeném se o něm mluví v roce 1447 – PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, s. 218–219.

³⁵² UB I, s. 385–386.

³⁵³ STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 18 (30. 4. 1941), s. 13.

³⁵⁴ Karel Stloukal předpokládá, že pravděpodobně hlavním důvodem schůzky byla porada o dalším postupu proti Olomouci potažmo markraběti Albrechtovi, s čímž je možné souhlasit – STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 19 (7. 5. 1941), s. 7. Načasování tohoto setkání do doby těsně po skončení delšího pobytu markraběte Albrechta v Brně by také mohlo ukazovat na to, že byli představitelé této skupiny s předpokládanými jednáními s Albrechtem v Brně nespokojeni, možná i kvůli jmenování Haška z Valdštejna zemským hejtmanem – to už se však dostáváme na pole spekulací bez opory v pramenech.

Lukova na straně druhé. Rozhodcem sporu byl jmenován Petr Strážnický z Kravař, jehož výroku se obě strany zavázaly podřídit.³⁵⁵

Složení této šlechtické skupiny je v podstatě stejné, jaké následně 25. května 1425 zmiňuje glejt vydaný městem Olomoucí kvůli jednání dotyčných šlechticů s městem.³⁵⁶ Není tedy pravdou, jak se dosud uvádělo v literatuře, že by se v Olomouci sešli zástupci katolické a husitské šlechty k nějaké vzájemné schůzce.³⁵⁷ Vzhledem k předchozímu setkání naprosto totožných osob na hradě Helfštejně by podobné zprostředkování jejich schůzky městem Olomoucí nedávalo žádný smysl. Místo toho došlo k nějakému jednání představitelů města s touto vůči Olomouci do jisté míry nepřátelsky naladěnou skupinou šlechticů,³⁵⁸ obsah tohoto jednání ale neznáme.³⁵⁹ O přítomnosti zemského hejtmana Haška z Valdštejna či podkomořího Jošta Hechta z Rosic (do jehož agendy královská města v markrabství patřila) na tomto jednání nemáme kvůli nedostatku pramenů žádné zprávy.

Následující činnost moravského zemského hejtmana Haška z Valdštejna můžeme částečně rekonstruovat na základě znojemských knih počtů.³⁶⁰ Před 20. květnem poslali Znojemští do Brna k Haškovi dvě poselstva – první z nich se týkalo zajetí Hynka z Újezda, druhé zase bylo „ze strany rejsy“ – patrně se jednalo o přípravu tažení k Dolanům, na kterém se během léta znojemská městská hotovost podílela.³⁶¹ Další posel byl vyslán v týdnu před 27. květnem, ten v Brně čekal dva týdny na Haškův

³⁵⁵ Listina, jíž se Albrecht ze Šternberka a Lukova zavazuje podřídit se Petrovu rozhodnutí, je uložena v SOA Třeboň, fond Cizí statky, inv. č. 310. Mezi svědky jsou uvedeni Petr z Konice a Týnce, Jan Tovačovský z Cimburka, Ctibor z Cimburka a Drahotuš, Ctibor z Cimburka a Křídla a nižší šlechtic Zbyněk ze Straleka a Všechovic. K tomuto sporu ohledně držby Lukova a Holešova viz POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové*, s. 153–154.

³⁵⁶ Glejt je vydán v AČ VI, s. 414. Na téměř totožné složení obou skupin upozornil i STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 19 (7. 5. 1941), s. 7.

³⁵⁷ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 94–95. Martin Čapský v této souvislosti hovoří dokonce o trojstranných jednáních – ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 256.

³⁵⁸ O tom, že šlo o protivnou stranu vůči Olomouci naznačuje i vydání jednoho glejtu pro celou tuto skupinu. K otázce vydávání glejtů oponentům viz výše část o svatohavelské koalici a pokusu o jednání v Brně.

³⁵⁹ Karel Stloukal předpokládá kladný výsledek jednání, což v rámci jeho výkladu znamená neuskutečnění útoku na Olomouc a ukončení bojů a spojení s husity ze strany většiny šlechticů (kromě Jana Tovačovského z Cimburka). Jako důvod zrušení útoku uvádí zradu a květnový přechod Haška z Valdštejna na stranu Albrechta – STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 19 (7. 5. 1941), s. 7.

³⁶⁰ Neúplnou edici knih počtů města Znojma uvádí NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*. Ke znojemským knihám počtů z 15. století obecně viz VERBÍK, Antonín: *Znojemské knihy počtů z 15. století*. Jižní Morava 3, 1967, s. 3–16.

³⁶¹ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 182. V následujícím týdnu byl ze stejného důvodu („*ex parte raise*“) vyslán jistý Jakub jako posel do Olomouce, kde měl předstoupit před hejtmana („*ad capitaneum*“). Myšlen je pravděpodobně hejtman městské posádky – tamtéž. K vyčíslení nákladů na tažení k Dolanům a hradu Grunsberku viz tamtéž, s. 180.

příchod.³⁶² Někdy poté došlo k už dříve Albrechtem avizovanému posláni pomocných jednotek k Olomouci, které se následně pustily do osmitýdenního obléhání kláštera Dolany a poté hradu Grunberka (Stražisko u Konice),³⁶³ o čemž nás informuje znojemská kniha počtů.³⁶⁴ Výsledkem tohoto tažení pravděpodobně bylo vyplacení a následný odchod dolanské husitské posádky – moderní bádání klade tuto událost právě do roku 1425.³⁶⁵

Úkolem Haška z Valdštejna a podkomořího Jošta Hechta z Rosic se během léta stalo shromažďování jednotek, zabezpečování zeměpanských hradů a měst³⁶⁶ a vyčkávání příchodu markraběte – oba šlechtici jsou v týdnu před 26. srpnem doloženi v Mikulově³⁶⁷ a i během následující doby vystupovali pohromadě.³⁶⁸ Někdy v této době došlo k třítydennímu obléhání a následnému dobytí Pohořelic katolickými silami, k čemuž vyslali nějaký menší kontingent i Znojemští.³⁶⁹ V knize počtů se vysloveně hovoří, že jako vrchní velitel této akce vystupoval rakouský nejvyšší maršálek Otto z Meissau, přímo v poli pak veleli Hartneid z Pottendorfu a pravděpodobně Jan ze Schaumbergu.³⁷⁰ Ten dostal během Albrechtova květnového a červnového pobytu v Uhrách u krále Zikmunda na starost obranu Rakous před husity, přičemž kvůli znepokojivým zprávám z Čech o shromažďování husitů u hranic psal Otto už 11. června žádost měšťanům Kremže (Krems) a Stein an der Donau,³⁷¹ aby vypravili 80 mužů do Světlé (Zwettl); podobné příkazy pravděpodobně dostala i jiná města

³⁶² Tamtéž, s. 182. Tím by se teoreticky mohlo otevřít malé okno, během kterého by mohl Hašek z Valdštejna zajet z Brna do Olomouce a účastnit se výše uvedeného jednání skupiny šlechticů pod vedením Petra Strážnického z Kravař a Jana Jičínského z Kravař.

³⁶³ K hradu viz PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 592–593, zde také s variantou názvu „Grünberk“.

³⁶⁴ URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 274; VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 276. Před 8. červencem vyslali Znojemští nějakého Jakuba ke svému vojsku („*ad nostros ad exercitum*“) – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 182.

³⁶⁵ KAŇÁK, Bohdan: *Město a husitství*, s. 190. Tomu by napovídalo i to, že v následujících listech olomoucké městské rady se o Dolanech nehovoří, naopak se jako hlavní problém zdůrazňuje zabezpečení kláštera Hradiště.

³⁶⁶ O Haškově strategii zabezpečování zeměpanských majetků vojáky („*hawbtlewten*“) informuje list olomoucké městské rady ze 7. září – UB I, s. 404–405.

³⁶⁷ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 183.

³⁶⁸ Oběma pánům je adresován další z listů olomoucké městské rady, tentokrát z 12. září – UB I, s. 405.

³⁶⁹ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 180. Že šlo o menší sílu než v případě obléhání Dolan nebo Třebíče ukazuje srovnání nákladů z knih znojemských počtů, kdy regiment u Pohořelic stál násobně méně než ve zbylých dvou případech. Při hrubém přepočtu zjistíme, že výprava k Pohořelicím stála týdně okolo 750 grošů, kdežto v případě Dolan a Třebíče to bylo cca. 2000, respektive 1650 grošů.

³⁷⁰ „*Item pro raisa in Pohořelicz, ubi nostri iacuerunt tribus septimanis, ad manus domini de Meissaw, domini Heroney de Potenstein et domini Swemperk...*“ – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 180.

³⁷¹ Dnes už součást Kremže.

v Rakousích.³⁷² K žádnému vpádu husitů za hranice v této době ještě nedošlo, je však možné, že se Otto rozhodl (bezpochyby se souhlasem Albrechta) shromážděnou hotovost využít k dobytí Pohořelic.³⁷³ Asi nebudeme daleko od pravdy, když s přípravou Ottova tažení spojíme znojemské poselstvo do Vídně ze začátku srpna 1425 „*ad marschalkum ex parte Hussitarum*“.³⁷⁴ Následná menší znojemská účast na tomto podniku by mohla znamenat, že k obléhání došlo v době, kdy se většina znojemské městské hotovosti pohybovala na střední Moravě a obléhala Dolany a hrad Grunberk, nebo se právě vyskytovala (při teorii o souběžném obléhání Třebíče a Pohořelic) v blízkosti markraběte u obleženého kláštera na západní Moravě. Akce u Pohořelic započala nejspíše během první poloviny září, kdy se v nedalekém Brně vyskytoval i zemský hejtman Hašek z Valdštejna; Znojemští k němu vyslali posla z blíže neupřesněného vojenského tábora či pole někdy v týdnu před 9. zářím,³⁷⁵ 15. září zase Haškovi psali Olomoučtí, kteří mu slíbili, že ho na připravované výpravě podpoří.³⁷⁶

Během října ustoupila drobná lokální tažení velké koordinované a delší dobu plánované kampani krále Zikmunda a markraběte Albrechta, jejímž cílem se nakonec stal husity obsazený a opevněný klášter Třebíč.³⁷⁷ Oba panovníci se měli setkat v Lávě,

³⁷² KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Zweyter Theil, s. 106. Edice listu se nachází tamtéž, s. 366–367. V listu se hovoří přímo o Albrechtově pověření Otty z Meissau a Jana z Hardeggu, aby ochraňovali jeho majetky během Albrechtova pobytu v Uhrách.

³⁷³ Vzhledem k nedostatku pramenů se v historiografii objevovaly různé termíny dobytí města husity a následného znovudobytí katolickou stranou, srov. VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 296–297 (dobyetí husity na konci roku 1425, znovudobytí katolíky v únoru či březnu 1426); *750 let města Pohořelic*. Ed. ZEMEK, Metoděj. Pohořelice 1973, s. 19 (dobyetí husity v únoru 1425, znovudobytí katolíky v létě téhož roku). Nejnověji se k obléhání a dobytí Pohořelic (se znalostí dosud nevyužitých pramenů) vyjádřil ELBEL, Petr: *An der Seite König Sigismunds und Herzog Albrechts V. von Österreich. Die Herren von Liechtenstein und Nikolsburg im Hussitenkrieg (1419–1436) und die Bedeutung dieser Zeit in der Hausgeschichte*. *Studia historica Brunensia* 64, 2017, č. 1, s. 51–52, pozn. 113, který se skepticky dívá na hypotézu Rostislava Vermouzka ohledně dobytí Pohořelic husity až na konci roku 1425, přičemž kritizuje říjnový týdenní pobyt krále Zikmunda před Pohořelicemi. V případě, že by bylo město katolické, ubytoval by se Zikmund přímo ve městě a datoval by tam (analogicky k podobným situacím z jiných měst) i své listiny. Petr Elbel tak nabízí možnost, že byly Pohořelice husity dobyty dokonce dvakrát – jednou na jaře 1425 a podruhé na konci téhož roku, čímž obě výše uvedené teorie spojil do jedné. Jak však přiznává, nelze osud Pohořelic v letech 1425 a 1426 přesně určit.

³⁷⁴ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 183. K dalšímu jednání s Ottou došlo v týdnu před 19. srpnem, kdy mu byl doručen list od jistého „*domini capitanei*“, nejspíše znojemského hejtmana. V dalším týdnu bylo vypraveno poselstvo k měšťanům do Brna, kteří měli Znojemské o výpravě informovat – tamtéž.

³⁷⁵ „*Item nuncio Brunam ad dominum Hasskonem, quod nostros revocavimus de campis*“ – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 184.

³⁷⁶ UB I, s. 406.

³⁷⁷ Jak v listu pro Oldřicha z Rožmberka zmiňoval král Zikmund, pocházela myšlenka na dobytí Třebíče z hlavy markraběte Albrechta, přičemž Zikmund s tímto plánem zpočátku příliš nesouhlasil („...i nemohli sme jej z toho svésti, než že vždy chtěl klášter Třebíčský obehnati, ač mimo naši vuoli...“ –

k čemuž však pravděpodobně nedošlo;³⁷⁸ Zikmund se v předpokládaný den setkání (3. října) již vyskytoval u Pohořelic, kde se nejspíše spojil s částí rakouského vojska pod vedením Otty z Meissau.³⁷⁹ Z pramenů není úplně zřejmé, jestli byly Pohořelice dobyty ještě před příchodem Zikmunda, nebo k jejich zisku došlo až díky pomoci čerstvých uherských oddílů;³⁸⁰ jisté je jen to, že se v poli u města Zikmund pár dní zdržel a ještě 9. října zde datoval jeden z listů pro Oldřicha z Rožmberka.³⁸¹ Albrecht se z Lávy vydal na pochod až 6. října,³⁸² k setkání vojsk obou panovníků následně došlo asi u Pohořelic někdy před nebo během 9. října.³⁸³

Přítomnost zemského hejtmana Haška z Valdštejna u vojska táhnoucího k Třebíči není pramenně nijak doložená, nicméně ji můžeme považovat za téměř jistou – přítomnost zemského hejtmana u panovníka během vojenského tažení v rámci Moravy byla považována (i na základě předchozích výtek vůči hejtmanství Petra Strážnického z Kravař, viz výše) za samozřejmou. Obdobně byly definovány povinnosti zemského hejtmana a šlechty při dobývání ztracených majetků v

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I., s. 74). K nesouladu mezi plány Albrechta a Zikmunda viz VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 84.

³⁷⁸ O tom, že se k němu má zítra připojit král Zikmund, psal markrabě Albrecht v listu Jihlavským z 2. října 1425, jehož opis se dochoval v raně novověké jihlavské kronice Martina Leopolda von Löwenthal – *Chronik der königlichen Stadt Iglau (1402–1607) vom Iglauer Stadtschreiber Martin Leupold von Löwenthal*. Ed. D'ELVERT, Christian. Brunn 1861, s. 4. Samotný markrabě byl v Lávě již od 20. září, shromažďování vojska (a nakonec i marné čekání na příchod krále Zikmunda) se však o pár dní protáhlo – STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 32.

³⁷⁹ V poli u Pohořelic datoval Zikmund už 3. října (RI XI Neubearb., 1 n. 129. Dostupné na Regesta Imperii Online, URI: http://www.regesta-imperii.de/id/1425-10-03_1_0_11_0_1_129_129 Cit. [2020-12-18]), do Lávy k Albrechtovi tedy nejspíš vůbec nedorazil.

³⁸⁰ Vzhledem k nedostatku pramenů není možné s jistotou určit, zda byly Pohořelice během tohoto tažení opravdu dobyty (s jistou opatrností to připouští ELBEL, Petr: *Morava*, s. 205), natož jaká byla přesná chronologie operací v okolí tohoto města. Vzhledem k tomu, že někdy těsně před 21. říjnem vedl („*duxit*“) jistý znojemský posel jménem Nospel do Pohořelic a Nejdku (dnes součást Lednice) rakouského šlechtice (pravděpodobně Štěpána) Hohenbergera (NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 185) se domnívám, že k dobytí Pohořelic na přelomu září a října 1425 opravdu došlo.

³⁸¹ *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I.*, s. 74.

³⁸² STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 32.

³⁸³ O setkání s Albrechtem („*sjevše se s osvíceným Albrechtem, kniežetem rakúským a markrabí moravským...*“) hovořil Zikmund ve výše citovaném listu pro Oldřicha z Rožmberka datovaném 9. října v poli u Pohořelic – *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I.*, s. 74. Vzhledem k předpokládané přítomnosti části rakouského vojska u Pohořelic pod vedením Otty z Meissau, se spojení všech katolických sil u tohoto města jeví jako logické, čekání na příchod Albrechta mohl být také důvodem, proč Zikmund několik dní u Pohořelic čekal (viz výše). Informace ze Zikmundova listu Oldřichovi také vyvracejí domněnku Ferdinanda Stöllera, že k setkání obou panovníků došlo až u Dalešic (STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 32–33), i když i v listu poslaném z tohoto místa 12. října Maternovi z Vožice hovořil Zikmund o tom, že „*sme sie s nim [Albrechtem] zde dnes sjeli.*“ – AČ I, s. 23. To by mohlo spíše odkazovat na rozdílnou trasu tažení vojsk obou panovníků, což by umožňovalo snadnější zásobování.

markrabství i v moravských landfrýdech³⁸⁴ – i když v této době landfrýd z roku 1421 pravděpodobně už neplatil (k tomu viz níže), můžeme požadavek na pomoc při znovudobytí míst obsazených nepřítelem považovat za obecně platnou normu bez ohledu na landfrýd, a to zejména v souvislosti s úřadem přímého zástupce panovníka na Moravě.

Další průběh Albrechtovy a Zikmundovy kampaně k Třebíči už nebyl příliš úspěšný, po několikátýdenním obléhání muselo jejich spojené vojsko od kláštera ustoupit pod nátlakem záchranné výpravy z Čech, přičemž každý panovník zvolil jinou ústupovou cestu.³⁸⁵ Zatímco markrabě zamířil do Brna a cestou ještě stihl poplenit některé západomoravské statky Petra Strážnického z Kravař (v úvahu připadá zejména okolí Velkého Meziříčí),³⁸⁶ král Zikmund se odebral do Kroměříže za olomouckým biskupem Janem Železným a následně se vyskytoval na moravsko-uherské hranici.³⁸⁷ Ústup od Třebíče byl logický, v zádech katolických sil se nacházely husitské pevnosti v Moravských Budějovicích, Moravském Krumlově a Ivančicích – možná i kvůli těmto opevněným centrům husitů v zázemí katolických sil se k třebíčské výpravě skepticky stavěl král Zikmund. Albrecht se proto, nejspíše v očekávání pokračování husitského tažení do prostoru střední Moravy, stáhl do Brna, kde však příliš dlouho nepobyl. Není jisté, zda list olomoucké městské rady z 16. listopadu zastihl markraběte ještě v moravské metropoli, 20. listopadu už Albrecht datoval list do Vídně v dolnorakouském Kreuzensteínu.³⁸⁸

Čeští husité totiž opět dokonale překvapili katolické síly a místo všeobecně očekávané pomoci moravským spojencům podnikli výpad na jihozápadní Moravu a

³⁸⁴ V landfrýdu z listopadu 1421 se píše: „*Item také bude-li ztracen který hrad, město neb tvrze kterakžkolvěk... zde v Moravě, tehdá ihned králeva milost, starosta, biskup, nechtěli[-li] by tu sami býti, ale mají poslati své úředníky a svú moc. A páni všichni, ježto jich pečeti jsú při tomto listu, mají k tomu hradu přiléci, k městu nebo k tvrzi, anebo svú moc poslati a jeho dobývati...*“ – AČ X, s. 249.

³⁸⁵ K událostem přecházejícím záchranné výpravě husitů k Třebíči a účasti jednotlivých husitských proudů viz ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 171–172.

³⁸⁶ Ve dnech 1. a 11. listopadu poslali Znojemští vyslance k Albrechtovi do Brna – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 185. O Albrechtově západomoravském tažení v předvečer svátku svatých Šimona a Judy (tj. 27. října) a následném plenění statků Petra Strážnického z Kravař viz *Die Tribauer Handschrift*, s. 90–91.

³⁸⁷ Zikmund datoval 28. a 29. října v Drásově (nedaleko Tišnova), 10. listopadu v Kroměříži, 14. až 19. listopadu v Hodoníně a 30. listopadu až 9. prosince ve Skalici. 14. prosince se následně vyskytoval v Uherském Brodě a 18. prosince v Brumově. Vánoce už pravděpodobně strávil zpět v Uhrách, 28. prosince datoval v Trenčíně – ENGEL, Pál – C. TÓTH, Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1382–1438). Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1*. Budapeštin 2005, s. 118–119.

³⁸⁸ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 60–61. Tímto listem Albrecht vyzýval Vídeňské, aby neprodleně vyslali všechny schopné muže (kromě purkmistra a rychtáře) do Lávy.

následně do Dolních Rakous. Prvním cílem jejich tažení se stalo město Znojmo, u něj se husitské vojsko objevilo asi už 9. listopadu, 12. listopadu byl dobyt a vypálen nedaleký klášter Louka.³⁸⁹ Rostislav Vermouzek dospěl pomocí analýzy příjmů ze znojemských mýtných bran k věrohodné teorii, že město bylo neúspěšně obléháno ve dnech 10. až 20. listopadu.³⁹⁰

Vrcholem husitské výpravy se následně stalo dobytí nedalekého dolnorakouského městečka a hradu Retz, obě místa byla krátce obležena a po husitském útoku 24. listopadu dobytá a vypálena.³⁹¹ Majitel a zároveň velitel posádky, Jan z Hardeggu, byl i s celou rodinou husity zajat a odveden do Prahy, přičemž po pár letech v českém vězení zemřel.³⁹² S takovým vývojem událostí Albrecht očividně nepočítal, proto se z Moravského markrabství rychle stáhl zpět do Rakous, i když obleženému městu Retz nakonec nepomohl a po listopadových pobytech v Kreuzensteinu a Korneuburgu ho prameny v prosinci zachytily ve Vídni.³⁹³ V reakci na husitskou výpravu se následně rozhodl svolat do hlavního města rakouského vévodství zemský sněm, kde se měla řešit otázka nepřátelských vpádů a budoucí obrana Rakous.³⁹⁴ Do situace na Moravě v následujících měsících přímo nezasahoval, její správu nechal na zemském hejtmanovi Haškovi z Valdštejna.

Hašek jakožto zemský hejtman samozřejmě zůstal v markrabství a nenásledoval Albrechta do Rakous, místo toho se pustil do bránění markraběcích pozic. V rozmezí mezi 16. listopadem 1425 a 10. března 1426 byl adresátem sedmi listů olomoucké městské rady,³⁹⁵ v několika dalších listech se o jeho činnosti zmiňují

³⁸⁹ VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 277–279.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 280.

³⁹¹ K dobytí Retzu a rozporům v délce obléhání viz tamtéž, s. 282.

³⁹² ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 172. Mimo Retzu ještě husité v rámci této výpravy dobyli i Pulkavu a hrad Kaju – ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 149.

³⁹³ V Kreuzensteinu Albrecht datoval ještě 24. listopadu (Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177–1526) 2270. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-WStLA/HAUrk/2270/charter>. Cit. [2021-01-15]), a v Korneuburgu 28. listopadu (Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177–1526) 2271. Dostupné na monasterium.net, URL </mom/AT-WStLA/HAUrk/2271/charter>. Cit. [2021-01-15]) a 2. prosince, kdy tam za ním vyslali posla Znojemští. Další znojemské poselstvo už našlo 9. prosince Albrechta ve Vídni, kde následně markrabě 20. prosince vydal jeden ze svých listů (LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil*, č. 2377, s. 211).

³⁹⁴ Dne 23. prosince 1425 žádal Albrecht města Kremži a Stein, aby poslali své zástupce na sněm svolaný do Vídně na 13. ledna 1426, přičemž hlavním tématem měli být husité a jejich vpády – KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Zweyter Theil, s. 112–113; edice listu tamtéž, s. 368.

³⁹⁵ Jedná se o listy ze 17. listopadu (UB I, s. 412), 18. listopadu (UB I, s. 412–413), 22. prosince (UB I, s. 419–420), 26. prosince (UB I, s. 420–421), 31. prosince (UB I, s. 423–424, spolu s podkomořím Joštem Hechtem z Rosic), 3. března (UB I, s. 436) a 10. března (UB I, s. 438–439).

jiné osoby,³⁹⁶ nebo se v nich hovoří o dříve doručených a dnes nedochovaných Haškových psaních do Olomouce.³⁹⁷ Díky tak vysoké četnosti pramenů z krátkého období přelomu let 1425 a 1426 je možné poměrně dobře rekonstruovat jeho činnost v době ohrožení země.

Prvním listem ze 17. listopadu informovali olomoučtí měšťané zemského hejtmana o shromažďování husitů u hradu Hluboký a už tradičně žádali o posily při zabezpečení města a kláštera Hradiště.³⁹⁸ Hned další den Olomoučtí reagovali na Haškovo nařízení, aby najali žoldněře schopné udržet město a okolí v době současného nepřátelského vpádu – kvůli své chudobě způsobené předchozími boji s husity toho nebyli schopní, naopak zase žádali o Haškovu pomoc, což v době probíhajících bojů u Znojma a následného kořistnického vpádu husitů do Rakous nebylo příliš reálné.³⁹⁹

Z následujících týdnů nemáme o Haškově činnosti prakticky žádné zprávy, zřejmě vyčkával v některé z markraběcích pevností v Brně nebo jeho okolí. Kolem poloviny prosince se z Čech vrátil Jan Tovačovský z Cimburka a přivedl s sebou posily, se kterými začal být aktivní na střední Moravě. Dne 21. prosince už husité leželi před Kroměříží a podle zvěstí měla být v nebezpečí i nedaleká menší opevněná sídla („*kleinen geslossen*“) Přerov a Hranice, další posily pro Tovačovského se údajně shromažďovaly u Kuřimi.⁴⁰⁰ Informace o ohrožení Přerova byly známé i Haškovi z Valdštejna, proto už někdy před 21. prosincem psal do Olomouce a žádal měšťany o vyslání posil do tohoto markraběcího (byť často zastavovaného),⁴⁰¹ města, což však

³⁹⁶ O Haškovi se zmiňují listy z 21. prosince (UB I, s. 418–419, list pro Albrechta – Hašek měl žádat Olomouc o pomoc) a 26. prosince (UB I, s. 421–422, list pro olomouckého biskupa – Hašek měl svolávat hotovost do Brna nebo Vyškova). Nedochovaným Albrechtovým listem z 9. března měl být Hašek pověřen zabezpečením Olomouce a kláštera Hradiště (UB I, s. 438).

³⁹⁷ Před 18. listopadem psal Hašek do Olomouce, aby měšťané na ochranu města a okolí najali nějaké jízdní žoldněře (UB I, s. 412), před 30. prosincem psal ohledně úmyslu vytáhnout proti nepříteli (UB I, s. 421), 26. prosince měl informovat Olomoučany o svém příchodu do Olomouce dne 1. ledna 1426 (UB I, s. 423), před 4. lednem zval Hašek, Jan z Lomnice a další šlechtici vévodu Přemka Opavského a jeho spojence do Brna (UB I, s. 426).

³⁹⁸ UB I, s. 412.

³⁹⁹ UB I, s. 412–413.

⁴⁰⁰ O tom psali Olomoučtí 21. prosince markraběti Albrechtovi – UB I, s. 418.

⁴⁰¹ Od roku 1413 měl Přerov zastaven Milota z Tvorkova, i když se v literatuře někdy objevoval i rok 1412 – tyto rozpory řešil ROUBIC, Antonín: *Přerov za husitství a do nástupu Pernštejnů (v letech 1412–1475)*. In: Dějiny města Přerova. 1. díl. Edd. HOSÁK, Ladislav – DOSTÁL, Josef. Brno 1970, s. 147. Později do města král Zikmund údajně dosadil uherskou posádku pod vedením Mikuláše z Perína (přehled pramenů a literatury a věrohodně podložený skeptický pohled na tuto záležitost nabízí NERER, Michal: *Uherskí šlechtici Mikuláš z Perína, Stibor z Stiboríc a Ladislav z Ludanic v víře husitských bojov.* Nepublikovaná diplomová práce. Brno 2010, s. 51–52), během úspěšného husitského tažení v roce 1423 však byl Přerov krátkodobě dobyt husity – KOHOUTEK, Jiří: *Počátky města Přerova.* *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 194. Zástavu města Milotovi k roku 1413 a zpusťování města a okolí

Olomoučtí kvůli vlastní chudobě a nedostatku lidí odmítli.⁴⁰² Stejně odmítnutí zopakovali 26. prosince, nyní navíc s určitým povzdechem, že je o pomoc žádají všude možně („...*das man uns allenthalben umb hulf und volk anruft*“), nejnověji i olomoucký biskup; ten měl podle znalostí Olomouckých u Kroměříže 1500 jezdců.⁴⁰³ Měšťané by sice všem rádi pomohli, ale jejich žoldnéři kvůli nedostatku financí odmítají vyjet z města, dokud se jim někdo nezaručí zaplatit jim způsobené škody.⁴⁰⁴ Tento druhý olomoucký list Haškovi z Valdštejna v krátké době byl bezesporu reakcí na další Haškův nedochovaný list, který krátce před 26. prosincem dorazil do Olomouce a ve kterém se, alespoň podle dopisu zaslaného 26. prosince biskupovi Janovi Železnému, nacházely informace o shromažďování zemské hotovosti v Brně nebo Vyškově.⁴⁰⁵

Ve stejné době se o organizaci vlastní záchranné výpravy pokoušel i král Zikmund, který listem doručeným 30. prosince do Olomouce vyzýval tamní měšťany, aby své bojovníky poslali k němu.⁴⁰⁶ Tím bylo myšleno (jak vyšlo na povrch v jednom z pozdějších listů) shromažďování uherské pomoci u Uherského Hradiště pod vedením Zikmundova hradišťského hejtmána Ladislava z Ludanic.⁴⁰⁷ Až 31. prosince se do Olomouce dostalo psaní Haška z Valdštejna a podkomořího Jošta Hechta z Rosic, které bylo datováno do 26. prosince. V něm oba vysocí úředníci oznamovali Olomouckým, že plánují přijít s vojskem sebraným z Brněnska („...*wie ewre Edlkeit mit andern Herrn und Steten etc. in Bruner Kreis*...“) na Nový rok do Olomouce, kde se k nim měla připojit místní vojenská síla a spolu se měli vydat k ohrožené Kroměříži.⁴⁰⁸

husity k roku 1425 klade NOVÁK, Jakub: *Města a šlechta na střední Moravě ve 13. až 15. století. Rivalita–spolupráce–koexistence*. Nepublikovaná disertační práce. Olomouc 2020, s. 70.

⁴⁰² Zamítavou odpověď mu Olomoučtí poslali 22. prosince, už ve výše citovaném listu Albrechtovi z 21. prosince ale měšťané psali o nějaké žádosti Haška z Valdštejna – UB I, s. 418–420.

⁴⁰³ UB I, s. 420–421.

⁴⁰⁴ Problém s financováním žoldnéřů pod vedením Jindřicha z Fulštejna prostupuje většinou listů olomoucké rady, vše vyvrcholilo někdy před 26. únorem 1426, kdy Olomoučtí psali králi Zikmundovi, že kvůli nedostatku peněz museli hejtmána Fulštejna i s jeho muži propustit ze svých služeb – UB I, s. 433. K tomu srov. VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 87.

⁴⁰⁵ UB I, s. 421–422. František Palacký tento list omylem datoval do 30. prosince, i když byl napsán „*in die S. Stephani martyris*“, tedy 26. prosince.

⁴⁰⁶ UB I, s. 422–423.

⁴⁰⁷ O tom psal někdy před 4. lednem v nedochovaném listu král Zikmund, dochovala se pouze reakce Olomoučanů – UB I, s. 426–427.

⁴⁰⁸ UB I, s. 423. Josef Válka trochu nepřesně uvádí, že se měla Haškem svolaná zemská hotovost sejít 1. ledna v Brně, což však formulace z listu („...*wie ewre Edlkeit mit andern... an newn Jare, als margen wolt bey uns zu Olomucz sein*“) vylučuje – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 87, od něj to převzal i ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 149.

Mimo dvě výše popsané skupiny shromážděné kvůli boji proti Janovi Tovačovskému (výpravy Haška z Valdštejna a uherských velitelů Zikmunda Lucemburského) se na střední Moravě a blízkém okolí organizovala další dvě provázaná uskupení s podobným cílem. Prvním byly spojené menší síly měst Olomouce, Litovle v čele s hejtmanem Janem ze Sovince a Pňovic⁴⁰⁹ a Šternberka paní Elišky z Kravař;⁴¹⁰ o spolupráci a rozhovorech mezi těmito třemi stranami se zmiňuje několik listů olomoucké městské rady.⁴¹¹ Co do svého složení je však pozoruhodná druhá skupina. V jejím čele vystupoval vévoda Přemek Opavský, se kterým byl v úzkém kontaktu Jiří Lukovský ze Šternberka.⁴¹² To by nebylo nic překvapivého, Jiří měl k opavskému vévodovi blízko, což nakonec (už po Přemkově smrti) zpečetil sňatkem s jeho dcerou Anežkou Opavskou, vdovou po Janu Jičínském z Kravař.⁴¹³

Mnohem zajímavější je zmínka v listu Olomouckých pro krále Zikmunda ze 4. ledna 1426.⁴¹⁴ Podle ní někdy před tímto datem poslal do Olomouce list Přemek Opavský a k němu přiložil opis dopisu, kterým byl on, Petr Strážnický z Kravař, Albrecht Lukovský ze Šternberka a další páni obesláni zemským hejtmanem Haškem z Valdštejna, Janem z Lomnice a jinými šlechtici do Brna.⁴¹⁵ Zahnutí Petra Strážnického z Kravař ke skupině blízké Přemkovi Opavskému a Lukovským Šternberkům nápadně připomíná jednání těchto šlechticů z jarních měsíců 1425 (březnové uzavření příměří s husity na hradě Hluboký či květnová setkání šlechticů ze střední Moravy na Helfštejně a následné jednání stejných osob v Olomouci). Zdá se tedy, že toto uskupení vzniklé nejpozději v květnu 1425 do jisté míry fungovalo (s výjimkou odpadlého a radikálnějšího husity Jana Tovačovského z Cimburka) i na

⁴⁰⁹ Jan ze Sovince byl litovelským hejtmanem v letech 1425–1427 – PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince*, s. 94.

⁴¹⁰ Eliška z Kravař byla vdovou po Jindřichovi (III.) z Rožmberka a sestra Jindřicha Plumlovského z Kravař, držela Šternberk (kromě dvou let, kdy ve 30. letech město a hrad obsadili husité) až do roku 1437 – BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 153.

⁴¹¹ Jedná se např. o list králi Zikmundovi z 30. prosince (UB I, s. 423) nebo dokument pro Haška z Valdštejna a Jošta Hechta z Rosic ze stejného dne (UB I, s. 424).

⁴¹² O tom psali Olomoučtí 30. prosince králi Zikmundovi – „*Vnd herczog Premken hat vns geantwort, das er mit herren Gurziken von der Luckaw der auch gern dorczu helfen wil sich Ew. kunigl. G. zu eren vnd dem kristen glawben zu hulpe willig mit seiner macht erczeigen wil*“ – UB I, s. 422. K tomu srov. ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 262.

⁴¹³ Zprávu o pojištění věna Janem Jičínským z Kravař (+1433) své manželky Anežky Opavské v roce 1424 uvádí BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 243. Sňatek Jiřího Lukovského ze Šternberka a Anežky klade s opatrností do roku 1435 POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové*, s. 155.

⁴¹⁴ UB I, s. 426–427.

⁴¹⁵ O údajném brněnském sněmu za předpokládaného předsednictví Přemka Opavského píše URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 278. S tím souhlasí a Přemkovu kompromisní politiku, ze té podle něj neustoupil ani během předpokládaného brněnského sněmu a jednání s umírněnými husity, zdůrazňuje ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 263.

přelomu let 1425 a 1426 a minimálně ještě Petr Strážnický z Kravař nebyl v této době ještě plně na husitské straně.

Z pramenů se také zdá, že každá z formujících se bojových sil měla jiné místo shromáždění. Zatímco Hašek svolával šlechtu a bojovníky z brněnského kraje (cúdy?) do Brna nebo Vyškova (následně převládlo Brno) a král Zikmund k Uherskému Hradišti, u skupiny Přemka Opavského a Jiřího Lukovského ze Šternberka se jako takové místo uvádí Přerov.⁴¹⁶ Takto rozsáhlá mobilizace katolických sil způsobila, že se husité pod vedením Jana Tovačovského z Cimburka ani nepokusili o útok na Kroměříž a stáhli se zpět do svých opevněných pozic – o odchodu Tovačovského od Kroměříže psali Olomoučtí 13. ledna 1426 Ladislavovi z Ludanic.⁴¹⁷ Vojska Haška z Valdštejna ani ostatních uskupení tak nakonec nemusela vojensky zasahovat a biskupská rezidence Kroměříž byla (prozatím) zachráněna. I když se může zdát, že tím pádem byla Tovačovského výprava neúspěchem, není tomu tak. Tato akce bezesporu přispěla k rozhodnutí olomouckého biskupa Jana Železného opustit někdy v květnu či červnu 1426 Moravu, kam už se potom nevrátil a o ochranu zbylých biskupských majetků se následně starali jen jeho hejtmani. Biskup a kardinál (k jeho jmenování došlo taktéž někdy v polovině roku 1426) se odebral do Uher, v roce 1430 se stal ještě biskupem ve Vácově a ve stejném roce zemřel.⁴¹⁸

Kvůli jistému lavírování a ve výsledku neposkytnutí pomoci uherské výpravě se Olomoučtí museli zpovídat biskupovi Janovi Železnému a Ladislavovi z Ludanic, své důvody jim objasňovali v listu z 1. března 1426.⁴¹⁹ Hlavním bodem žalob na olomouckou neochotu bylo tvrzení biskupa a uherského šlechtice, že město Olomouc

⁴¹⁶ Alespoň podle informací olomoucké městské rady („...vnd wir vernemen nicht anders denn das er [Přemek nebo Jiří Lukovský] an vorziehen nu gen Preraw komen wir“ – UB I, s. 422). O shromažďování a následném rozpuštění pomoci shromážděné u Přerova píše bez větších podrobností URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 278.

⁴¹⁷ AČ VI, s. 415, podobně psali Olomoučtí o den později i Mikuláši z Perina (AČ VI, s. 415, UB I, s. 427–428). Hovořit o odražení husitů od Kroměříže „spojeným vojskem Jana Železného, Přemka Opavského, Ladislava z Ludanic, Perenyiho uherské posádky z Přerova, Jana z Kravař, Jiřího ze Šternberka, Elišky na Šternberce a městských oddílů z Litovle a Olomouce“ (JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 95) je tedy naprostý nesmysl, a to citovaný autor dokonce znal prameny uvedené v úvodu této poznámky, které takovému výkladu vyloženě protirečí – Uhři se k obležené Kroměříži nestihli ani přiblížit, v této době už svou shromážděnou hotovost připravenou táhnout ke Kroměříži rozpustili i Olomoučtí a síly ze Šternberka a Litovle byly taktéž zpět ve svých městech a olomoucká městská rada je musela znovu žádat o shromáždění sil a eventuální spojení s Perinovým a Ludanicovým uherským vojskem.

⁴¹⁸ ELBEL, Petr: *Morava*, s. 206.

⁴¹⁹ UB I, s. 434–435. K tomu srov. LYSÝ, Miroslav: *Účast Uherska na protihusitských vojnách*, s. 46.

uzavřelo nějaké příměří s Janem Tovačovským z Cimburka, což měšťané popřeli a ani v pramenech k tomu nenacházíme oporu.⁴²⁰

I když prameny naznačují možnost, že po odchodu Jana Tovačovského od Kroměříže někdy před polovinou ledna 1426 probíhaly na střední Moravě nějaké operace katolických sil,⁴²¹ o jejich průběhu ani délce nevíme nic bližšího. Až na začátku března dostala olomoucká městská rada informace o údajném shromažďování husitů v Čechách a jejich úmyslu spojit se s moravskými husity a napadnout zemi; o tom měšťané 3. března urychleně informovali Haška z Valdštejna. Kromě této zprávy ještě v listu následovala už obvyklá žádost o posílení posádek ve městě a nedalekém klášteře Hradiště, nově se připojila prosba o přivezení zásob do města.⁴²² Zemský hejtman zřejmě na tento list nereagoval, proto Olomoučtí svou žádost zopakovali 10. března, přidali však dřívější ujištění od markraběte Albrechta, že Hašek přivede do Olomouce nějaké další bojovníky.⁴²³ Město navíc znepokojovala opětovně zvýšená aktivita Jana Tovačovského z Cimburka, jehož lidé z hradu Hluboký přepadávali na cestách v okolí.

Do konce února 1426 následně můžeme datovat jiný list olomoucké městské rady, tentokrát pro rakouské šlechtice Ottu z Meissau a Hartneida z Pottendorfu.⁴²⁴ V něm měšťané reagovali na předchozí požadavek obou šlechticů, aby město vojensky podpořilo jejich vojsko, což Olomoučtí odmítli kvůli známým důvodům s chudobou a strachem o bezpečnost oslabeného města v době zesílených útoků husitů v okolí.⁴²⁵ Únorovou datací naznačuje zápis ze znojenské knihy počtů ze 24. února, podle kterého Znojemští poslali do Lávy „*ad d. de Meyssaw et Hertwidum de Potendorff*“ Christiana Spicznagla se šesti jezdci „*ex parte gencium*“.⁴²⁶ Shromažďování

⁴²⁰ Už před 19. únorem si biskup Jan Železný stěžoval do Olomouce, že měšťané nechtěli do města pustit uherské vojsko, což Olomoučtí popírali – UB I, s. 431–432. V dřívější literatuře se jako důkaz takového zrádného jednání uváděly dva listy Olomouckých ohledně doprovázení olomouckých kupců lidmi Jana Tovačovského z Cimburka, které František Palacký chybně datoval do ledna 1426 (UB I, s. 428–430). Této problematice a argumentům pro posunutí datace se věnuji v kapitole o hejtmanství Jana staršího z Lomnice.

⁴²¹ Tak to vyplývá z výše analyzovaných listů Olomouckých pro Ladislava z Ludanic a Mikuláše z Perina – AČ VI, s. 415–416.

⁴²² UB I, s. 436.

⁴²³ UB I, s. 438–439. Nedochovaný Albrechtův list s ujištěním o Haškově pomoci měl do Olomouce dorazit 9. března.

⁴²⁴ Druhou možností by bylo datovat tento list do doby obléhání Pohořelic (asi září 1425), kde taktéž hráli důležitou roli Otto z Meissau a Hartneid z Pottendorfu – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 180.

⁴²⁵ UB I, s. 453–454.

⁴²⁶ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 188.

Albrechtových sil v příhraniční Lávě souviselo s rozhodnutím rakouského zemského sněmu svolaného na 13. ledna 1426, podle kterého měl každý obyvatel Rakous, „*geistlich und weltlich, edel und unedel*“ podpořit obranu země vojenskou službou nebo penězi.⁴²⁷ Na základě toho obesílal Albrecht 8. února města v Horních i Dolních Rakousích a žádal je o vyslání vojáků do předem určených míst, přičemž se dochovaly listy pro Lince,⁴²⁸ Cáhlov (Freistadt)⁴²⁹ a Vídeň.⁴³⁰ Zatímco obyvatelům hornorakouského Lince bylo přikázáno poslat 24 jezdců do Eggenburgu, kam měli vojáci dorazit do 10. března, nároky na Vídeňské byly mnohem větší – vypravit 300 jezdců do Lávy, a to nejpozději do 24. února.⁴³¹ Shoda mezi termínem pro město Vídeň a datem vyslání několika znojenských jezdců do Lávy jistě není náhodná a svědčí o nějakém pokusu markraběte Albrechta soustředit tam větší množství svých sil. Zahrnutí měst z Moravy (Znojma a možná Olomouce)⁴³² by mohlo naznačovat, že úmyslem pro hromadění vojáků byla nějaká výprava na území Moravského markrabství.⁴³³ Hlavním důvodem pro svolání hotovosti a posílení příhraničních měst však mohlo být konání říšského sněmu ve Vídni svolaného na 9. února,⁴³⁴ který se ale za malé účasti scházel příliš pomalu a k žádným velkým rozhodnutím nepřistoupil.⁴³⁵

Když se vrátíme k březnovým listům olomoucké městské rady pro zemského hejtmana Haška z Valdštejna, zjistíme, že informace Olomouckých ohledně chystané

⁴²⁷ FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 40.

⁴²⁸ KURZ, Franz: *Österreichs Militärverfassung in älteren Zeiten*. Linz 1825, s. 432–433.

⁴²⁹ Místní měli poslat 16 jezdců, regist tohoto listu (bez podrobností o datu nebo místě shromáždění vojska) vydali HLAVÁČEK, Ivan – TECL, Rudolf – VONDRÁČEK, Milan a kol. (edd.): *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437)*, II. část, s. 18, č. 86.

⁴³⁰ NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 60–61.

⁴³¹ K tomu srov. FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 40, který však omylem uvádí počty 200 jezdců z Vídně a 20 z Lince. Svolání rakouské zemské hotovosti k 10. březnu do Eggenburgu (bez znalosti předchozího svolání Vídeňských do Lávy) uvádí HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*, s. 65.

⁴³² Zahrnutí Olomouce dle mého názoru dokazuje výše uvedená nedatovaná odpověď Olomouckých na žádost rakouských hejtmanů, která by do kontextu situace na konci února 1426 dokonale zapadala.

⁴³³ Pokud bychom přistoupili na teorii Rostislava Vermouzka (a její korekci Petrem Elbelem), mohlo být cílem této chystané výpravy dobytí Pohořelic – VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*, s. 297; ELBEL, Petr: *An der Seite*, s. 51–52, pozn. 113. Eventuální únorové a březnové třítýdenní obléhání tohoto města by bez pochyby vyžadovalo zapojení všech dostupných katolických sil včetně zemského hejtmana Haška z Valdštejna. Příslib markraběte Albrechta vyslat na začátku března do Olomouce jako pomoc Haška z Valdštejna s vojenským oddílem (viz výše) by však v takové situaci nedával smysl, zejména pokud byla vyložena tak velká snaha Pohořelice dobyt. I z toho důvodu se tedy spíše kloním k dobytí města v roce 1425.

⁴³⁴ DRTA VIII, s. 437.

⁴³⁵ Augustin Neumann klade začátek sněmu na 24. únor (NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*, s. 94), k 10. březnu zmiňuje sněm FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 41. Nakonec došlo k rozhodnutí pokračovat v jednání 1. května v Norimberku, o čemž psal 10. března král Zikmund do Říše – DRTA VIII, s. 443–444.

husitské výpravy z Čech byly správné, odlišný byl pouze cíl tohoto tažení. Místo střední Moravy totiž čeští husité opět zamířili na jihozápad, kde ve spolupráci se svými moravskými podporovateli dobyli a vyplenili některé majetky rodu Lichtenštejnů na moravsko-rakouském pomezí – Mikulov, Podivín a Valtice. S největší pravděpodobností byla ve stejné době obsazena i Břeclav, i když její držba Lichtenštejny v této době není úplně prokazatelná.⁴³⁶ Husitská výprava byla rychlá a velmi úspěšná, už 3. dubna psal markrabě Albrecht hornorakouskému šlechticovi Jörgovi ze Starhembergu o vyplenění lichtenštejnských majetků,⁴³⁷ o den dříve zase informoval král Zikmund trevírského arcibiskupa o současném husitském vpádu do Rakous.⁴³⁸

Co v této době dělal moravský zemský hejtman Hašek z Valdštejna? Opět zde narážíme na nedostatek pramenů, přesto někdy během jara a léta 1426 došlo k poslednímu velkému Haškovu úspěchu na hejtmanské pozici – dobytí hradu Hluboký. Termínem *ante quem* je v tomto případě 26. srpen 1426, kdy markrabě Albrecht vydal listinu, kterou dosavadnímu husitskému majiteli hradu a okolí Dobeškovi z Tvorkova tyto majetky konfiskoval a dával Janovi ze Sovince a Pňovic. Listina se dochovala pouze ve formě podrobného registru z markraběcích register z roku 1459, přesto se i v této zkrácené podobě hovořilo o tom, že byly majetky zabaveny kvůli Dobeškovu kacířství a porušování landfrýdu a „*skrze to od hauptmana jeho a pánu moravských k jeho [tj. Albrechta] rukám sú přivedena a dobytá*“.⁴³⁹

Z kontextu plyne, že oním hejtmanem není myšlen žádný z Albrechtových vojenských velitelů,⁴⁴⁰ nýbrž moravský zemský hejtman Hašek z Valdštejna. A jelikož

⁴³⁶ Zatímco do Podivína a Břeclavi vložili husité své posádky, u Mikulova a Valtic se zřejmě spokojili jen s vypleněním a vypálením sídla. K tomu nejnověji ELBEL, Petr: *An der Seite*, s. 53. se zpochybněním lichtenštejnské držby Břeclavi přišel HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*, s. 64, který za zástavního pána města v roce 1426 považoval Petra Kutěje. K této teorii nejprve provedl korekce ELBEL, Petr: *Scio, quod vos Moravici*, s. 86–87, v novější práci se však týž autor ke Kutějově držbě Břeclavi staví spíše skepticky a za držitele Břeclavi v době dobytí považuje Lichtenštejny – TÝŽ: *An der Seite*, s. 49–50, pozn. 109.

⁴³⁷ FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 40. K tomu srov. ELBEL, Petr: *An der Seite*, s. 53, pozn. 120. V tomto listu také Albrecht adresáta informoval o svolání nového zemského sněmu do Vídně ke dni 21. dubna, jeho výsledky však neznáme – STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 41.

⁴³⁸ DRTA VIII, s. 457. K tomuto listu (bez udání citace) a plenění Rakous viz URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 280.

⁴³⁹ AČ VII, s. 571. Srov. FERULÍK, Alois: *Hrad Hluboký*, s. 65–66; HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát*, s. 25.

⁴⁴⁰ Pojem hejtman zde interpretuje jakožto vrchního velitele vojska a generála FERULÍK, Alois: *Hrad Hluboký*, s. 65.

v již zmiňovaném listu olomoucké městské rady pro Haška z 10. března 1426 měšťané hovoří o Tovačovského lidech na hradě Hluboký,⁴⁴¹ muselo k dobytí tohoto sídla dojít někde mezi tímto datem a 26. srpnem. Asi nebudeme daleko od pravdy, když toto časové rozpětí ještě zúžíme na dobu kolem 16. června. V ten den totiž došlo k velké a krvavé bitvě u Ústí nad Labem, které se prokazatelně zúčastnil i Jan Tovačovský z Cimburka.⁴⁴² Zkušený vojevůdce, kterým zemský hejtman Hašek z Valdštejna byl, by se v čase nepřítomnosti hlavní hrozby bezpochyby pokusil o útok na oslabené husitské pozice v okolí Olomouce, k čemuž asi opravdu došlo.⁴⁴³

O penězích, které zdejší lidem (myšleno žoldněřům) dlužil Hašek z Valdštejna, psal 1. října 1426 markrabě Albrecht do Olomouce v reakci na nějakou předchozí stížnost měšťanů.⁴⁴⁴ Stejně tak Hašek dlužil peníze i vojákům z Brna, přičemž na uhrazení těchto závazků dostal od markraběte Albrechta celkem 300 hřiven stříbra, ty měl v Brně zmincovat.⁴⁴⁵ Ani v jednom z dokumentů sice Hašek z Valdštejna nebyl titulován jako zemský hejtman, ale v případě podobných listů a mandátů nemusí absence úřadu v titulaci nic znamenat. Je možné, že tyto Haškovy závazky vůči žoldněřům královských měst vznikly v důsledku tažení k hradu Hluboký.

Ziskem hradu Hluboký však byly úspěchy katolické strany za rok 1426 vyčerpány. V důsledku jarního husitského tažení dobytá Břeclav se totiž stala výrazným nebezpečím pro Albrechtovy rakouské državy, proto se markrabě na konci srpna rozhodl tuto pevnost dobýt.⁴⁴⁶ Více než osmitýdenního obléhání se účastnilo vojsko složené převážně z rakouských jednotek, spolu s nimi se zde vyskytoval i portugalský princ Petr (Pedro) s doprovodem a možná i nějaký oddíl dánského krále Erika.⁴⁴⁷ Zapojení moravské hotovosti není pramenně doložené, je však nanejvýš

⁴⁴¹ UB I, s. 438.

⁴⁴² *Kronika Bartoška z Drahonice*. In: *Fontes rerum bohemicarum* V. Ed. GOLL, Jaroslav. Praha 1893, s. 594.

⁴⁴³ K zásahu proti husitům z okolí Tovačova, kteří v této době trpěli nedostatkem zásob a živili se údajně pouze tím co ukradli na cestách, vyzýval markraběte Albrechta a krále Zikmunda i list olomoucké městské rady z 8. června – UB I, s. 458–459.

⁴⁴⁴ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, inv. č. 112. V inventáři je list chybně datován do 4. října, došlo totiž k záměně slova „*Eritag*“ (úterý) za „*Fritag*“ (pátek).

⁴⁴⁵ Kvůli tomu psal markrabě 22. září do Brna – AM Brna, fond Sběrka listin, mandátů a listů, inv. č. 251. Regest s chybnou datací 9. září vydal NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 62. K obsahu tohoto listu viz níže.

⁴⁴⁶ K obléhání Břeclavi podrobněji SVOBODA, Miroslav: *Břeclav za husitských válek*, s. 143–144.

⁴⁴⁷ K účasti portugalského prince nejpodrobněji SVOBODA, Miroslav: *Proč byl v roce 1426 u Břeclavi portugalský princ?* Jižní Morava 47, 2011, sv. 50, s. 41–50.

pravděpodobné. To naznačuje i výše citovaný zápis markraběte Albrechta pro Jana ze Sovince a Pňovic z konce srpna – k vydávání podobných dokumentů zpravidla docházelo za přítomnosti obdarovaného.

Akce u Břeclavi však dopadla neslavně, když se na konci října naplnily obavy markraběte Albrechta a k Břeclavi se blížila záchranná výprava českých husitů pod vedením Prokopa Holého.⁴⁴⁸ Česká historiografie tradičně jako datum příchodu husitů a prolomení obklíčení Břeclavi uvádí 19. listopad,⁴⁴⁹ rakouští autoři však předpokládají, že ke zrušení obléhání města došlo mnohem dříve – už 10. listopadu totiž Albrecht vydával ve Vídni rakouským stavům listinu o úhradě škod způsobených husity („Schadlosbrief“).⁴⁵⁰ Dřívějšímu termínu nahrávají i zprávy, které měl Albrecht o pohybech husitů – je velmi nepravděpodobné, že by záchranná husitská výprava čekala téměř měsíc u Ivančic, než by se pokusila vysvobodit posádku Břeclavi; naopak by Albrecht těžko nechal pár desítek kilometrů od obléhaného města dlouho a bez obtěžování shromažďovat nepřátelské síly.⁴⁵¹

Ještě větší ránu pro katolické pozice v Moravském markrabství představovalo tažení Jana Tovačovského z Cimburka na přelomu let 1426 a 1427.⁴⁵² Během něj byl v prosinci po třítydenním obléhání dobyt Přerov, poté se husité vypravili na severovýchod – dobytá a vypálena byla města Nový Jičín a Fulnek Jana Jičínského z Kravař a hrad Odry Jiřího ze Šternberka a Lukova. Na zpáteční cestě byly ještě obsazeny Hranice patřící klášteru Hradiště u Olomouce.⁴⁵³ O protiútok se pokoušel

⁴⁴⁸ Albrechtovu rostoucí nervozitu ukazují stále zoufalejší listy z konce října, kterými vyzývá vídeňské měšťany k vyslání dalších vojáků k Břeclavi – NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 62–64. V jednom z Augustinem Neumannem nevydaných listů do Vídně z 23. října psal markrabě o tom, že husité už jsou u Ivančic – Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177–1526) 2291. Dostupné na monasterium.net, URL [/mom/AT-WStLA/HAUrk/2291/charter](http://monasterium.net/mom/AT-WStLA/HAUrk/2291/charter)>. Cit. [2021-01-25]. K těmto listům (bez znalosti listu z 23. října) viz. HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*, s. 65.

⁴⁴⁹ HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*, s. 65; ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3*, s. 183; nejnověji SVOBODA, Miroslav: *Proč byl v roce 1426 u Břeclavi portugalský princ*, s. 46. Toto datum vychází z kroniky tzv. Beneše Minority, k tomu srov. URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 281.

⁴⁵⁰ FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*, s. 48; STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege*, s. 43. Regest této listiny je vydán v *Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Dritter Jahrgang*. Wien 1853, s. 237, č. 277.

⁴⁵¹ Miroslav Svoboda předpokládá, že Albrecht při žádostech o posily vědomě zveličoval nebezpečí a blízkost nepřítelů, což se mi však, vzhledem k podrobnostem o vzdálenosti a lokalitách pobytu, nezdá příliš pravděpodobné – SVOBODA, Miroslav: *Břeclav za husitských válek*, s. 144.

⁴⁵² K tomuto tažení nejpodrobněji JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 96–100.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 99–100.

vévoda Přemek Opavský, pro kterého bylo obsazení hradu Odry na hranicích markrabství s jeho vévodstvím velkou hrozbou, úspěšný však nebyl.⁴⁵⁴

Zejména v případě třítydenního obléhání Přerova je na první pohled docela překvapivá pasivita moravských katolických sil, což působí v kontrastu s mohutnou záchrannou výpravou ke Kroměříží o rok dříve. Důvodů pro takovou neakceschopnost mohlo být více. Předně musíme počítat s vyčerpáním z předchozího dlouhodobého obléhání Břeclavi, to (a nastávající zimní období) by vyřadilo Albrechtovy jednotky z Rakous, které se však neúčastnily ani dřívější kroměřížské akce a soustředily se na obranu své země. Odchod olomouckého biskupa Jana Železného do Uher, ke kterému došlo někdy v první polovině roku 1426, přispěl k oslabení bojového zápalu jeho hejtmanů, kteří se však už stejně víceméně soustředili pouze na obranu dosud držných biskupských majetků. Pozornost krále Zikmunda a většiny uherského vojska byla na konci roku 1426 zase upřena jižním směrem, kde se účastnili dlouhé protiturecké výpravy vrcholící až v létě 1428 prohranou bitvou u hradu Golubac (dnes v Srbsku).⁴⁵⁵

A co v době útoku Jana Tovačovského na střední a severovýchodní Moravu dělal moravský zemský hejtman? To je vzhledem k absenci pramenů ošemetná otázka, i když zmíněná pasivita a také fakt, že se Hašek během přelomu let 1426 a 1427 vůbec neobjevuje v olomoucké korespondenci, nám může dávat určité vodítko. Je totiž dost dobře možné, že v této době už Hašek z Valdštejna zemským hejtmanem nebyl a úřad zůstával nějaký čas neobsazen. S obligátním vyjednáváním o novém držiteli úřadu by tak mimo jiné mohl souviset pobyt markraběte Albrechta v Brně a okolí, o kterém informovala olomoucká městská rada Přemka Opavského někdy během prvních

⁴⁵⁴ Do doby tažení Jana Tovačovského jsou historiky datovány tři listy olomoucké městské rady Přemkovi Opavskému (UB I, s. 510–512) – URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 283, pozn. 1. Díky dosud nevyužitému prameni (poškozenému listu Přemka Opavského do Vratislavi s žádostí o pomoc) upravil Martin Čapský možnou dataci olomouckých listů do doby po 14. únoru 1427. To byl den sjednání spolku slezských knížat ve Střelíně, o čemž se v listech také mluvilo – ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 264–266.

⁴⁵⁵ Prvním cílem této výpravy, která probíhala někdy od podzimu 1426, byla podle jednoho z pramenů Zikmundova snaha zajmout valašského vévodu a spojence Turků Radula. Po smrti srbského despoty Stefana Lazaroviče v červenci 1427 se však uherský král odebral zajistit Lazarovičem přislíbené pevnosti, jednou z nich byl i mohutný hrad Golubac. Ten se však dostal zradou kastelána do rukou Turků, což vedlo v roce 1428 k Zikmundovu neúspěšnému pokusu hrad dobýt. V boji u hradu padl mimo jiných šlechticů i výše zmiňovaný Mikuláš z Perina – DVORÁKOVÁ, Daniela: *Čierna kráľovná*, s. 140–141. TÁŽ: *Rytier a jeho kráľ*, s. 73–78, 428.

měsíců roku 1427.⁴⁵⁶ Sám Hašek z Valdštejna se v roce 1427 údajně vydal do Čech,⁴⁵⁷ což měly dokládat zmínky v textu kronikáře Bartoška z Drahonic. Jak však upozornil David Papajík, nemusí informace o červnovém dobytí Haškova hradu a města Žleby nebo kapitulace jeho Kolína svědčit o přímé Haškově přítomnosti na dotčených majetcích.⁴⁵⁸

Dobu Haškova působení v úřadu moravského zemského hejtmana můžeme z pohledu spolupráce s panovníkem hodnotit kladně. Hašek se, na rozdíl od svého předchůdce Petra Strážnického z Kravař, snažil působit aktivně a soustředil se na posilování zeměpanských majetků a boj proti rostoucímu počtu husitských posádek. Nesporným úspěchem bylo dobytí hradu Hluboký v roce 1426, stejně jako shromáždění zemské hotovosti a záchranná výprava ke Kroměříži v zimě 1425/1426, i když zde k boji s husity s velkou pravděpodobností nedošlo. Vzhledem ke zkušenostem pána z Valdštejna můžeme také předpokládat jeho účast na dalších bojových či diplomatických akcích v rámci Moravského markrabství – jednání skupiny šlechticů kolem Petra Strážnického z Kravař v květnu 1425, obléhání Pohořelic a Třebíče v témže roce nebo břevclavské pevnosti o rok později.

O důvodech Haškova opuštění úřadu moravského zemského hejtmana můžeme pouze spekulovat, obecně k tomu však mohlo dojít dvěma způsoby. První a v historické literatuře hojně citovaný způsob je Haškovo dobrovolné vzdání se úřadu

⁴⁵⁶ „Nu kumen vns botschaften, das vnsers herrn des Margraffen Gnaden gen Brun sich nehent, vormeynunde wider die ketczler, als man Seiner Gnaden zukunft an vnderlas do wartunde ist.“ – UB I, s. 512. Teoreticky by Albrechtův pohyb v okolí Brna mohla dokládat i listina vydaná Petrem z Konice v Modřicích 2. března 1427, kterou prodával markraběti Albrechtovi tvrz v Týnci a několik okolních vesnic (ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1427 III 02), čímž bylo de jure potvrzeno Albrechtovo převzetí tvrže na konci roku 1426 a dosazení vlastního hejtmana Čeňka Papáka z Mošnova (URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 281, pozn. 6). Vydání takové listiny v době přítomnosti (nebo alespoň nedalekého pobytu) markraběte by se jevílo logickým, zvláště pokud už k faktickému předání dotčených majetků do Albrechtových rukou došlo v dřívější době. Do stejné doby by se dal také teoreticky datovat list olomoucké městské rady Janovi ze Schaumburka a „jiným radům markraběte Albrechta v Brně“, kde se Olomoučtí zmiňují o současném Albrechtově cestě do Brna (UB I, s. 551–552). Na zmiňovaného Jana se olomoučtí měšťané obraceli s žádostí o posílení jejich města a kláštera Hradiště. Sám fakt, že žádali rakouského šlechtice, a ne moravského zemského hejtmana (jako v předchozích letech Haška z Valdštejna), by mohl nasvědčovat tomu, že hejtmanský úřad nebyl v době psaní žádosti obsazen. Říjnová datace listu navržená editorem Františkem Palackým nejspíše vycházela z v něm obsažené informace o ležení husitského vojska u Kolína, které se zde v říjnu opravdu nacházelo. V tomto případě však nešlo o shromáždování sil pro eventuální výpravu na Moravu (jak list naznačuje), ale o náročnou vojenskou akci – několikaměsíční obléhání města, které bylo nakonec získáno až 16. prosince téhož roku (ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, s. 491). V říjnu tedy ještě určitě nikdo z husitských oblehatelů neměl ani pomyšlení na tažení za hranice Českého království.

⁴⁵⁷ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 103; JUROK, Jiří: *Hašek z Valdštejna*, s. 19.

⁴⁵⁸ PAPAJÍK, David: *Majetkové strategie šlechty*, s. 67.

a následný odchod do Čech. K tomu by se Hašek mohl odhodlat na základě krachu své politiky v markrabství a nedávných tvrdých proher – neúspěch u Břeclavi, rostoucí počet posádek radikálních husitů na Moravě nebo tažení husity Jana Tovačovského z Cimburka na konci roku 1426. Analogicky by tak v Haškově případě došlo ke stejné snaze řešit neúspěch, jako při jeho odchodu z Moravy v roce 1421 (Zikmundovo úspěšné podzimní tažení proti husitům) nebo z Čech v roce 1425 (porážky od Jana Žižky a následný kolaps moci umírněných husitů ve prospěch radikálních bratrstev) – opuštění prohraného bojiště a pokus začít znovu na jiném místě.

Druhý možný způsob, jakým by Hašek opustil hejtmanský úřad, by bylo jeho odvolání markrabětem Albrechtem. V tom mohly hrát roli celkové neúspěchy Haškova počínání případně nesplnění slibů, které při svém přechodu na katolickou stranu a před nástupem do úřadu dal králi Zikmundovi a markraběti Albrechtovi (zisk některých moravských měst a šlechticů). Pominout bychom neměli ani vliv moravské katolické vyšší šlechty, která se k Haškovu hejtmanství mohla stavět rezervovaněji z důvodu Haškova „nižšího“ původu nebo délky jeho zakoupení na Moravě v porovnání s jinými šlechtici (pány z Lomnice, Kunštátu, Sovince a dalšími). Vzhledem k Haškově aktivitě v úřadu a některým jeho nesporným úspěchům se však jeho odvolání Albrechtem zdá málo pravděpodobné, zvláště při srovnání s jeho předchůdci v úřadu Vilémem z Pernštejna a Petrem Strážnickým z Kravař.

V situaci, kdy každý rok docházelo k několika rozsáhlým husitským tažením na Moravu (ať už z Čech nebo z místních posádek), bylo nereálné udržet všechny markraběcí majetky, snahu však Haškovi nikdo upřít nemohl. Jinými slovy, markrabě Albrecht by v této době jen velmi těžko našel někoho vhodnějšího do úřadu moravského zemského hejtmana, proto je teorie o Haškově dobrovolném opuštění úřadu a odchodu do Čech pravděpodobnější. Konec Haška z Valdštejna na pozici zemského hejtmana tak završil tříleté období počátku Albrechtovy vlády na Moravě, během kterého se tento panovník snažil husity vojensky porazit a zopakovat tak úspěch krále Zikmunda z října a listopadu 1421. Tato strategie neuspěla, což ukazuje i volba dalšího zemského hejtmana.

4.4.3. Hejtmanství Jana staršího z Lomnice (1427–1434?)

Novým moravským zemským hejtmanem se stal Jan starší z Lomnice. Ten byl na počátku husitských válek blízkým souputníkem Petra Strážnického z Kravař, což vyvrcholilo v roce 1421 jejich společnou volbou za hejtmany na ochranu Božího slova na Moravě.⁴⁵⁹ Na rozdíl od Petra Strážnického a Haška z Valdštejna se však Jan na podzim téhož roku s velkou pravděpodobností neodvážil pozvednout zbraně proti králi Zikmundovi, a nakonec se s ním za přispění již poraženého a pokořeného pana Petra usmířil.⁴⁶⁰ Husitské minulosti Jana z Lomnice se v následující době pokoušeli politicky využít někteří jeho odpůrci. Známým případem je list Heralta z Lysic a Kunštátu pro vídeňskou městskou radu z 8. listopadu 1430, ve kterém se pán z Kunštátu snažil přesvědčit Vídeňské, aby ho podpořili v jeho sporu s Janem z Lomnice a přimluvili se u markraběte Albrechta. Jedním z Heraltových argumentů proti Janovi bylo to, že u sebe dříve držel dva husitské kněze a že přivěsil svou pečeť k listině Táborských („*priff der Taborn*“).⁴⁶¹

Typově můžeme Jana z Lomnice nejbližše zařadit k Petrovi Strážnickému z Kravař – mimo společné prohusitské politiky do podzimu roku 1421 působil také Jan ještě před husitskými válkami v prestižním a významném zemském úřadě nejvyššího komorníka, konkrétně v brněnské cúdě.⁴⁶² Tuto pozici následně zastával ještě během husitských válek v roce 1424⁴⁶³ a vrátil se do ní i po jejich skončení, když měl po mnoha letech válek jako nejvyšší komorník na starosti otevření zemských desk v roce 1437.⁴⁶⁴ Díky svým zkušenostem v rámci zemského práva a vysokému postavením ve šlechtické hierarchii Moravského markrabství byl vhodným kandidátem na zemského hejtmana. Předchozí umírněnost a kontakty s pány z druhé strany zase mohly

⁴⁵⁹ K tomu došlo nejspíše v květnu 1421 – UB I, s. 90.

⁴⁶⁰ Jan z Lomnice byl jedním ze čtyř šlechticů, se kterými se měl v říjnu a listopadu 1421 sejít Petr Strážnický z Kravař a vyjednat jejich poddání se Zikmundovi – Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny, inv. č. 1488. K tomu srov. SVOBODA, Josef: *Šlechta na Moravě v husitském období*, s. 40–44.

⁴⁶¹ List vydal NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny*, s. 76–77. Komentář k listu podal ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 71, pozn. 188.

⁴⁶² K prvnímu otevření brněnských desk pod vedením nejvyššího komorníka Jana z Lomnice došlo 6. července 1415. Už v této době Jan úzce spolupracoval s budoucím podkomořím Joštem Hechtem z Rosic, který v rámci brněnské cúdy zastával úřad sudího – ZDB XI, s. 289, č. 1.

⁴⁶³ MZA Brno, fond E9 Cisterciačky Brno, sign. 1424 IX 27.

⁴⁶⁴ ZDB XII, s. 334, č. 122. Je možné, že úřad nejvyššího komorníka brněnské cúdy zastával Jan z Lomnice i v době svého zemského hejtmanství – k souběžnému držení více úřadů (konkrétně zemského hejtmana a podkomořního) došlo v osobě Jindřicha Plumlovského z Kravař už v roce 1420 (viz výše).

zabezpečit možnost jednání a eventuálně dohod s husity na Moravě, k čemuž následně do jisté míry opravdu došlo.

4.4.3.1. Období lokálních příměří v Moravském markrabství

Hned první písemná zmínka o Janovi z Lomnice jakožto zemském hejtmanovi pochází z příměrného listu ze 7. května 1427.⁴⁶⁵ V něm informuje Čeněk z Bučovic a Bludova, že uzavřel příměří s moravským zemským hejtmanem Janem z Lomnice a městem Brnem, a to až do svátku svatého Ducha (v tom roce připadal na 8. června). Ohlas na nějaké širší příměří katolické strany s husity na Moravě (chybně nazvané jako moravské království) se následně objevil i v dopisu bratrů Štěpána a Jiřího z Rozhanovců Mikulášovi z Perína z 22. září 1427.⁴⁶⁶

Květnové příměří, do kterého nebyl výslovně zahrnut markrabě Albrecht, do jisté míry představovalo změnu v Albrechtově panovnické strategii v Moravském markrabství projevující se minimálními zásahy do chodu země a obsazení nejdůležitějších úradů. Díky tomu se Jan z Lomnice stal nejdéle kontinuálně působícím moravským zemským hejtmanem ve sledovaném období let 1411–1440.⁴⁶⁷ Albrecht se v následujících letech v markrabství ani příliš nepohyboval – pokud přistoupíme na výše dovozovanou možnost jeho jarního pobytu v roce 1427, při kterém by pravděpodobně došlo ke jmenování Jana z Lomnice do úřadu moravského zemského hejtmana (analogicky ke jmenování Haška z Valdštejna o dva roky dříve), jednalo by se o poslední delší Albrechtův pobyt na Moravě až do jeho poměrně úspěšné vojenské výpravy proti husitům v souvislosti s akcemi páté křížové výpravy roku 1431.⁴⁶⁸ K plánované účasti markraběte a jeho vojska na čtvrté křížové výpravě

⁴⁶⁵ Novou edici tohoto i dalších příměrných listů z oblasti jižní Moravy a jejich rozbor zpracoval ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*. Citovaný list se nachází tamtéž, s. 82–83.

⁴⁶⁶ „*Praeterea uti a certo percepimus, vniverse ciuitates et barones ac nobiles regni Morauie cum Hussitis treugam pacis inierunt...*“ – UB I, s. 547–548. Hlavní obavy pisatelů byly z toho, že takové příměří umožní husitské tažení do Uher, k tomu srov. LYSÝ, Miroslav: *Husitská revolúcia a Uhorsko*, s. 69.

⁴⁶⁷ Jak zemský hejtman Jan z Lomnice, tak i podkomoří Jošt Hecht z Rosic zůstali ve svých úřadech prakticky až do konce hlavní fáze husitských válek a uzavření landfrýdu v září roku 1434 – AČ X, s. 250.

⁴⁶⁸ K této výpravě viz VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 109–110, stručněji ELBEL, Petr: *Morava*, s. 208. V roce 1428 ještě Albrecht krátce navštívil Znojmo, není však jasné, zda to bylo součástí nějaké vojenské akce – Týž: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 151.

vrcholící v létě 1427 u Tachova nakonec nedošlo, i když měl mít v Lávě už shromážděná vojska.⁴⁶⁹

Na rozdíl od Haška z Valdštejna se Jan z Lomnice příliš nevyskytuje ani v korespondenci olomoucké městské rady, jejíž četnost je pro období konce 20. a začátku 30. let taktéž menší než v předchozích letech. Ani jeden z dopisů nebyl Janovi přímo adresován a jen v několika z nich se jeho jméno objevuje. Z těchto zmínek je pozoruhodná série listů markraběti Albrechtovi a jeho radům ze začátku roku 1428. V prvním z nich, zpracovaném ve formě memoranda a datovaným Františkem Palackým do ledna 1428, Olomoučtí opět informují markraběte o nebezpečí hrozícímu jejich městu a klášteru Hradiště.⁴⁷⁰ Nejzajímavější informací ke sledovanému tématu je však v listu obsažená zpráva o tom, jak markrabě Albrecht, zemský hejtman Jan z Lomnice, jistý *Frick vom Rat*, Vilém Ebser a jiní Albrechtovi úředníci viděli během svého pobytu v Olomouci nedostatečnou možnost obrany města a zdejšího hradu a malou početnost místní posádky.⁴⁷¹ Zatímco markrabě Albrecht je v Olomouci pramenně doložen pouze během letního tažení v roce 1424 (což však úplně nevylučuje v pramenech nezachycené kratší návštěvy i v pozdější době), v případě Jana z Lomnice a dalších Albrechtových úředníků se nejspíše jednalo o událost z nedávné minulosti.

Spolupráce zemského hejtmána a Albrechtových úředníků a rádců byla totiž asi mnohem užší, než by se na první pohled mohlo zdát. Proto také markrabě v případě potřeby posílal své rádce na Moravu, jak se o tom píše v listu olomouckých měšťanů adresovanému „*Comiti de Schawmberg et aliis consiliariis domini ducis in Brunnam*“.⁴⁷² Oním hrabětem byl Jan ze Schaumberku, se kterým jsme se setkali již ve výslechovém protokolu Petra Strážnického z Kravař z konce roku 1424, kde také vystupoval jako Albrechtův rada řešící potíže na Moravě. Zdá se, že využívání důvěryhodných a jemu věrných rakouských šlechticů bylo obvyklou praxí

⁴⁶⁹ O Albrechtově neúčasti na výpravě se s náznačkou ironie zmiňuje ve své kronice Ondřej z Řezna – *Ondřej z Řezna*, s. 220. tomu srov. ELBEL, Petr: *Morava*, s. 206.

⁴⁷⁰ UB I, s. 581–583. K tomuto memorandu srov. HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát*, s. 26; PAPAŽÍK, David: *Páni ze Sovince*, s. 94–95.

⁴⁷¹ „...wann E. G. [tj. Albrecht] selbs vnd auch die Edln herr Jan von der Lompnicz hauptmann zu Merhern, Frick vom Rat, Wilhelm Ebsar vnd andere E. G. ambtleut, die zu Olomuncz gewesen sein...“ – UB I, s. 581. Jasně vyjádřený minulý čas tak popírá tvrzení Ladislava Hosáka, že Jan z Lomnice a jiní úředníci byli v době psaní listu osobně přítomni v Olomouci – HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát*, s. 26.

⁴⁷² UB I, s. 551–552.

Albrechtovy moravské politiky, zejména v případech, kdy byli zemskými hejtmany bývalí přívrženci husitského učení Petr Strážnický z Kravař a (zejména v prvních letech jeho působení) Jan z Lomnice. Zmiňovaný list datoval jeho editor František Palacký do října roku 1427, nejspíše kvůli zmínce o nepřátelském husitském vojsku u Kolína, které se zde v té době opravdu nacházelo. V tomto případě však nešlo o shromažďování sil pro eventuální výpravu na Moravu (jak list naznačuje), ale o náročnou vojenskou akci – několikaměsíční obléhání města, které bylo nakonec získáno až 16. prosince téhož roku.⁴⁷³ V průběhu dlouhodobé a obtížné operace by hned v říjnu určitě nikdo z husitských oblehatelů neměl ani pomyšlení na tažení za hranice Českého království.

Z kontextu dalšího z olomouckých listů, tentokrát z 21. února 1428, vyplývá možné upřesnění datace předchozího dokumentu. V dopise adresovaném markraběti Albrechtovi reagovali radní na pověsti a obvinění ohledně vyslání nějakého poselstva k panovníkovi, které údajně žádalo, aby jim neposílal další vojáky; s tím souvisely i fámy o plánu vydat město husitům.⁴⁷⁴ Kromě markraběte měli radní ve snaze o ospravedlnění kontaktovat také zemského hejtmana Jana z Lomnice a blíže neupřesněné Albrechtovy rady. Ti tak měli očividně možnost zásahu do moravských poměrů, což by mohlo nepřímou naznačovat jejich přítomnost v zemi. Proto by poslání dříve analyzovaného listu Janovi ze Schaumberka a dalším rádcům do Brna dávalo větší smysl až na konci roku 1427 a po dobytí Kolína. Rakouští šlechtici mohli, opět analogicky s rokem 1424, fungovat jako rychlá posila v době velké probíhající husitské výpravy z přelomu let 1427 a 1428, během které byl pro katolíky ztracen Uherský Brod a došlo k prvnímu vpádu kališníků do Uher.⁴⁷⁵

Během roku 1428 a v letech následujících se upevnila role Moravy jakožto nástupiště pro husitské útoky do okolních zemí, což paradoxně mohlo vést k jistému

⁴⁷³ ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce* 3, s. 200–201; ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, s. 491.

⁴⁷⁴ UB I, s. 591–592. Kvůli tomu měli radní vyslyšet členy předchozího poselstva k Albrechtovi, hejtmana posádky Jana ze Sovince a Pňovic a městského písaře Václava z Jihlavy. Ten dokonce musel předložit opis listu daného markraběti. Podobně vyvraceli Olomoučtí tyto fámy i listem z 12. března téhož roku, který poslali do Brna – UB I, s. 592–594. Následná obvinění ze zrady tak museli olomoučtí radní složitě vysvětlovat – HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát*, s. 26.

⁴⁷⁵ K této výpravě a jejímu pokračování do Slezska viz ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce* 3, s. 201–204 (zde také možnost, že se část táboritů pohybovala na Moravě už v listopadu, což by mohlo vysvětlit přítomnost Rakušanů v Brně); srov. LYSÝ, Miroslav: *Husitská revolúcia a Uhorsko*, s. 69–73 (s důrazem na její uherskou část).

uklidnění situace v samotném markrabství, kudy armády často „jen“ protáhly.⁴⁷⁶ Denní válka a drobnější konflikty samozřejmě pokračovaly i nadále, stále častější výpravy českých a moravských husitů za hranice však v důsledku znamenaly potřebu místních kališníků krýt si v případě účasti na podobné kampani své zázemí různými dohodami a příměřími s katolickou stranou. Mimo už zmiňovaných kratších dohod či dřívějších pokusů o vyjednávání byla velkým zlomem v přístupu k husitům bratislavská schůzka katolických a husitských teologů zprostředkovaná králem Zikmundem na jaře 1429.⁴⁷⁷ Než reprezentativní husitské poselstvo dostavilo 28. března do Bratislavy, mělo pravděpodobně dojít k nějakému předběžnému jednání se Zikmundem v Moravském Krumlově, kde na krále husité čekali ve dnech 4. až 22. března.⁴⁷⁸ Dá se očekávat, že v této souvislosti bylo uzavřeno nějaké krátkodobé příměří, popřípadě alespoň vydány bezpečnostní glejty, i když prameny se o ničem takovém přímo nezmiňují.

Od podzimu roku 1428 se v oblasti Brněnska objevuje určitý trend každoročních krátkodobých příměří či dohod o bezpečí pro sedláky v době podzimních (a někdy také jarních) prací na polích a ve vinohradech. První takové dokumenty (ještě bez účasti zemského hejtmana) představují dohoda o pravidlech rytířské války z října 1428 a dohoda o bezpečném vinobraní ze září 1429, v obou případech je uzavřel tábořský hejtman na Moravském Krumlově Diviš z Přehořova a město Brno.⁴⁷⁹ Jan z Lomnice se do lokálních příměří začal pravidelně zapojovat od září nebo října roku 1429, kdy se v listině předního husitského bojovníka Jana z Pernštejna vydané 27. října objevila zpráva o tom, že Pernštejnův služebník Mikuláš z Člupku přistupuje ke stejnému příměří, které předtím Jan uzavřel s moravským zemským hejtmanem Janem z Lomnice, podkomořím Joštem Hechtem z Rosic a městem Brnem.⁴⁸⁰ O důvodech pro uzavření tohoto příměří můžeme jen spekulovat, Petr Elbel nabízí možnost, že tak Jan z Pernštejna učinil s ohledem na svou plánovanou

⁴⁷⁶ Do období návratu husitů z výše zmiňované výpravy do Uher a Slezska v květnu 1428 byl od dob barokních historiografů tradičně kladen husitský pokus o dobytí Brna, kritickou analýzu zpráv o této události se skeptickým závěrem provedl ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 154–157.

⁴⁷⁷ K tomuto jednání existuje rozsáhlá literatura, nejnovější a nejpodrobnější analýzu celé události podal COUFAL, Dušan: *Polemika o kalich*, s. 211–246, z jehož výkladu vycházím a kde se také nachází shrnutí starší historiografické produkce.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 219–220.

⁴⁷⁹ Podrobnou analýzu těchto listů a jejich edici vydal ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 32–35, 83–86 (edice).

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 34–35, 86–87 (edice).

účast na husitské rejse do Míšně a Frank na přelomu let 1429 a 1430,⁴⁸¹ je ale také možné, že šlo o podobnou dohodu na ochranu pracujících sedláků, jako v předchozích případech.⁴⁸²

Při pohledu do tabulky účastníků příměří a jim podobných dohod z let 1428–1433, kterou vytvořil Petr Elbel, je jasně viditelná velká angažovanost moravského zemského hejtmána Jana z Lomnice a podkomořího Jošta Hechta z Rosic. I když vezmeme v úvahu, že jádro majetků obou šlechticů se nacházelo na Brněnsku, kterého se naprostá většina dochovaných průměrných listů týkala, je četnost jejich výskytu v listech mnohem větší než u ostatních jihomoravských šlechticů.⁴⁸³ Nabízí se samozřejmě otázka, jestli tito vysoce postavení úředníci jednali jen sami za sebe, nebo přímo reprezentovali markraběte Albrechta. Možné jsou obě varianty, vzhledem k nedostatku pramenů ale nejde ani jednu z možností jistě potvrdit či vyvrátit. Přesto došlo (zvláště po bratislavské schůzce roku 1429) k jisté změně v pohledu katolické strany na dohody s kališníky, jak dokládá organizace prostějovského sněmu v roce 1430.⁴⁸⁴

Předpokladem ke svolání podobného sněmu s celozemskou působností bylo zajištění bezpečnosti jednajících, zvláště v případě, kdy bylo jako místo jednání zvoleno jedno z moravských husitských měst.⁴⁸⁵ Z celého sněmu se dochoval pouze opis listu Jana z Lomnice, Jošta Hechta z Rosic, Haška z Valdštejna, Viléma Zajíce z Hazmburka a špilberského hejtmána Viléma Waldnera, který dotyční poslali nejspíše 21. března 1430 do Znojma tamnímu hejtmánovi Jörgu Launovi a městské radě.⁴⁸⁶

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 35.

⁴⁸² Hlavním problémem je nedochování samotného průměrného listu, tudíž není možné říci, za jakých podmínek a od kdy do kdy bylo příměří uzavřeno. I když by byl konec října (kdy byla vydána listina o přistoupení Mikuláše z Člupku) hraničním termínem pro práce na polích a ve vinohradech, nemůžeme tak úplně zavrhnout ani tuto možnost, zvláště pokud byl hlavní list uzavřen někdy na konci září či začátku října.

⁴⁸³ Oba šlechtici se vyskytují v 16 ze 24 listin, což je suverénně nejčastěji ze všech šlechticů z obou stran konfliktu – tamtéž, s. 69.

⁴⁸⁴ Úpravu datace tohoto sněmu provedl a silnými argumenty podpořil ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 35–43.

⁴⁸⁵ Prostějov v této době patřil strážnické větvi pánů z Kravař, jejíž hlavou byl v té době Petr Strážnický z Kravař. Jelikož se ale jeho jméno neobjevuje ve výčtu osob, se kterými Albrechtovi straníci v Prostějově uzavřeli příměří, je možné, že se sněmu (možná z důvodu nemoci) neúčastnil. Někdy v této době došlo v rámci strážnické větve k rozdělení Petrových rozsáhlých majetků mezi jeho dva syny Václava a Jiřího, přičemž právě mladší Jiří se později psal podle Plumlova (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 271). Hospodářským centrem plumlovského panství byl Prostějov, je tedy možné, že město už během zasedání sněmu vlastnil Jiří, který se spolu s bratrem mezi účastníky příměří objevuje – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 38.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 36–37, 87–88 (edice).

Pozoruhodná je v listu obsažená informace, že zemského hejtmana, podkomořího a jiné moravské šlechtice pověřili vyjednáváním a účastí v Prostějově přímo panovníci Zikmund Lucemburský a Albrecht Habsburský. Zvolení husitského města taktéž představuje dříve nemyslitelný ústupek, což jen dále dokresluje změnu v jejich pohledu na smířování se s husity. Petr Elbel navíc přináší zajímavou a poměrně věrohodně doloženou teorii, že prostějovské jednání souviselo s plánovanou účastí moravské husitské delegace na dubnovém říšském sněmu v Norimberku, tím pádem by iniciativa k jednání vzešla ze snahy moravských husitských pánů ochránit své majetky při daleké cestě do německých oblastí říše. Ani jeden ze sněmů však nedosáhl nějakých podstatných výsledků a v Prostějově avizované příměří taktéž nejspíš ani nevešlo v platnost.⁴⁸⁷

Mimo dohod o příměří či předpokládané účasti Jana z Lomnice při stále méně četných Albrechtových vojenských výpravách na Moravu⁴⁸⁸ nemáme o jiné činnosti zemského hejtmana téměř žádné zprávy. Výjimku představují dva listy olomoucké městské rady, které František Palacký chybně datoval do ledna 1426.⁴⁸⁹ V nich olomoucká městská rada oznamovala té brněnské a Vilému Ebserovi, hejtmanovi v Pohořelicích, uzavření dohody s Janem Tovačovským z Cimburka, která se týkala glejtů vydaných husitským šlechticem olomouckým obchodníkům na cestu do Brna.⁴⁹⁰ Jelikož se však v listech hovoří o Janovi z Lomnice jakožto moravském zemském hejtmanovi, je potřeba Palackého dataci listů do 23. (správně má být navíc 22.) ledna 1426 odmítnout – v té době byl stále hejtmanem Hašek z Valdštejna. S ohledem na

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 40–43.

⁴⁸⁸ Poslední velký Albrechtův pokus o porážku husitství na Moravě proběhl v rámci páté křížové výpravy na přelomu léta a podzimu 1431, kdy se markraběti podařilo dobýt Kyjov, porazit sektu tzv. Prostředků a u Brna donutit k ústupu spojené vojsko moravských husitských pánů. Po zprávách o úprku křížáků u Domažlic a plánu táborů a sirotků napadnout rakouské země se však ještě během září stáhl z markrabství zpět – URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*, s. 294–300, revizi některých údajů provedl ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, s. 157–159; Týž: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 46–47.

⁴⁸⁹ UB I, s. 428–430. Tuto dataci přijal VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 106, stejně tak i KAŇÁK, Bohdan: *Město a husitství*, s. 191.

⁴⁹⁰ Ani tak se ale takový podnik neobešel bez rizika, jak dosvědčuje pŕuhon olomouckých soukeníkŕů na Jana Tovačovského, který byl projednáván na zemském soudě v roce 1437. Jan Tovačovský nakonec na pŕuhon nemusel odpovídat, protože i když olomouckým soukeníkŕům vystavil on i jeho služebníci ochranné glejty a zboží do místa určení nakonec nedorazilo, nebyli řemeslníci schopní říct, kdo je okradl. Navíc se už na prvním poválečném zasedání soudu (5. ledna 1437) dohodl markrabě Albrecht se šlechtou, že veškeré pŕuhony a záště, které se datovaly do období před uzavřením landfrýdu v září 1434 (kromě dluhŕů), se nemají řešit – LCS III/1, s. 425, 481.

fakt, že je list původně datován v úterý na svátek svatého Vincence mučedníka, připadá v úvahu jediné další datum, a to 22. ledna 1432.⁴⁹¹

Zpětně podobné jednání potvrdil i markrabě Albrecht, když listem z 13. února 1432 informoval zemského hejtmana Jana z Lomnice, podkomořího Jošta Hechta z Rosic a své rakouské hejtmány na Moravě, že povoluje zásobování velkých moravských měst pomocí husitských formanů a jeho straníci tomu neměli bránit.⁴⁹² Vyjednávání některých šlechticů z Albrechtovy strany a Jana Tovačovského pak pokračovalo i nadále a vyústilo v příměří, které s Janem Tovačovským a jistým člověkem z Račic⁴⁹³ uzavřel Hašek z Valdštejna, a o kterém psal Vilém Ebser několika dalším Albrechtovým straníkům 10. dubna 1432.⁴⁹⁴ Domnělé příměří, z něhož byli olomoučtí měšťané obviněni olomoucký biskupem Janem Železným a uherským šlechticem Ladislavem z Ludanic z března 1426,⁴⁹⁵ se tedy nutně muselo týkat jiné události – v první řadě nejspíš neochoty (či nemožnosti) olomoucké městské hotovosti pomoci zasáhnout proti husitům na přelomu let 1425 a 1426.

4.4.3.2. Cesta k ukončení válek a landfrýd ze září 1434

Vyčerpání z dlouhé války, stále častější lokální příměří a nadějná jednání husitů s představiteli basilejského koncilu už pomalu předznamenávaly možnou dohodu mezi markrabětem Albrechtem a jeho úředníky a straníky s moravskou husitskou šlechtou. Nejvýznamnějším pokusem o obnovu země a zemského práva představovalo rozsáhlé příměří ze srpna 1433, z něhož se dochoval hlavní příměří list vydaný husitskými šlechtici v čele s Petrem Strážnickým z Kravař.⁴⁹⁶ Zásadní je, že na rozdíl od předchozích lokálně omezených příměří bylo toto srpnové uzavřeno se

⁴⁹¹ To naznačuje i fakt, že v roce 1427 vystupoval jeden z adresátů, Vilém Ebser, jako Albrechtův hejtman v Jihlavě, jako hejtman v Pohořelicích a na Špilberku se objevuje až v roce 1432 – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 28, 49.

⁴⁹² Tamtéž, s. 100–101.

⁴⁹³ Identifikace této osoby je nejasná, podle Petra Elbela se vladyckých rodů s přídomkem z Račic na Moravě objevovalo více, hrad jako takový držel v roce 1434 Petr z Konice (ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 50, pozn. 138). Je tedy otázkou, kdo na hradě působil v roce 1432. Jelikož však byl jinak blíže neznámý račický purkrabí Petra Strážnického z Kravař na konci roku 1424 velmi činným v akcích proti Albrechtovi a jeho lidem (viz výše), mohlo by se i v případě příměří z roku 1432 hypoteticky jednat o stejnou osobu.

⁴⁹⁴ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 50, 104–105 (edice).

⁴⁹⁵ UB I, s. 434–435.

⁴⁹⁶ K tomuto příměří, jeho dataci a doprovodným vyjednáváním a dokumentům viz ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 54–60, 108–111 (edice).

samotným markrabětem Albrechtem a všemi jeho poddanými. Obsažená ustanovení jsou také z velké části odlišná od jiných podobných dokumentů a, jak upozornil už Petr Elbel, mají spíše charakter landfrýdu.⁴⁹⁷ Jak ukáže níže psaná komparace tohoto příměří a landfrýdních listin z let 1412–1434, byl zmiňovaný průměrný list nejen ovlivněn předchozími landfrýdními listinami, ale naopak sám inspiroval obsah budoucího landfrýdu ze září 1434.

Z obsahu průměrného listu podobného předchozím i následujícím landfrýdům je potřeba jmenovat zejména ochranu silnic a zajištění bezpečnosti kupcům a jiným „robotným lidem“, a to z důvodu „*uvarování nynějšíe i budoucí drahoty*“.⁴⁹⁸ Trochu jinými slovy zde bylo popsáno jedno ze základních landfrýdních ustanovení, které se vyskytuje v landfrýdech z let 1412,⁴⁹⁹ 1421⁵⁰⁰ a následně i toho z roku 1434.⁵⁰¹ Podobně se jak v průměrném listu, tak i ve sledovaných landfrýdech objevuje článek o loupení na cestách a ve městech, i když s jedním podstatným rozdílem. Zatímco v landfrýdech platil pro všechny v markrabství („*Také má voláno býti po všech městech zde moravských, markrabínych, biskupových i také panských, kdež by kterého našli, ješto by zemi lúpil anebo hubil..., aby k němu popraveno bylo jako k zemskému zhúbci.*“),⁵⁰² v příměří ze srpna 1433 se týkal jen osob jmenovaných v příměří nebo jejich služebníků („*Pakli by kto mimo to z našich lúpil a nebo nočně vybíjel, na takové neb na takého máme sobě pomoci a na ně sáhnúti tak, aby k nim popraveno bylo k hrdlu i k zboží, jakožto na škódcí a na lúpežníka záleží.*“).⁵⁰³ Navzdory náběhům k landfrýdu se tak stále do značné míry jednalo jen o lokálně omezené a nikoli všeobecné příměří, i když pokrývalo relativně velký počet husitských šlechticů.

Naprosto inovativním ustanovením v průměrném listu bylo ustanovení o neoprávněném vybírání mýta („*Item mýta v těchto válkách zamýšlená bezprávně aby nebyla a kteráž jsou bezprávná, aby nechána byla.*“).⁵⁰⁴ Zde narážíme na realitu dlouholeté války a nepřítomnosti panovníka v zemi. Středověké země byly pokryty více či méně hustou sítí mýtných stanic, typicky třeba u mostů, převozu nebo na

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 22–23 (částečný rozbor listu), 56.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 109.

⁴⁹⁹ *Knihy Tovačovská*, s. 26.

⁵⁰⁰ AČ X, s. 248.

⁵⁰¹ AČ X, s. 252.

⁵⁰² Takto byl článek definován v landfrýdu z roku 1434 – AČ X, s. 251, prakticky stejné znění měl i v předchozích listinách.

⁵⁰³ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 109.

⁵⁰⁴ Tamtéž.

frekventovaných cestách. Různých sporů o nelegální mýtné stanice či naopak cesty, kterými měly být ty legální obcházeny, se třeba ve středověkých Uhrách čas od času objevily a někdy dokonce musel panovník nařídít revizi všech stezek a stanic.⁵⁰⁵ Situace v Moravském markrabství určitě nebyla příliš odlišná, každopádně mezi ustanovení landfrýdu ze září 1434 se to o mýtech nedostalo.⁵⁰⁶

Nyní se zaměříme na analýzu článků z průměrného listu, které se původně nevyskytovaly v předchozích landfrýdech, ale objevily se v tom zářijovém. Vesměs se jedná o pokusy řešit situaci vzniklou dlouhodobým válčením, absencí silné panovnické moci či nemožností vymáhat právo. Předně byl zdůrazněn zákaz vydávání falešných mincí, s čímž souviselo nařízení o nápravě mince stávající, „*jakož za starodávna byla*.“⁵⁰⁷ Snižování jakosti platidla bývalo průvodním jevem delších období neklidu a válek, kdy se panovník nebo jeho pověřenci snažili tímto způsobem získat více mincí, ty tím však zásadně ztrácely na hodnotě. Část o obnově mince byla bezpochyby namířena na katolickou stranu, jež měla kontrolu nad hlavní brněnskou mincovnou.⁵⁰⁸

Dalším takovým ustanovením, které se v pozměněné podobě dostalo z listu do landfrýdu, bylo zapovězení budování a osazování nových posádek,⁵⁰⁹ respektive obsazování „*pro zlé věci*“ dříve zničených hradů a tvrzí, jak se tento článek transformoval v landfrýdu.⁵¹⁰ Landfrýd šel samozřejmě dál než dočasné příměří, všechny nelegálně (znovu) postavené a obsazené hrady měly být zbořeny, zatímco

⁵⁰⁵ DVORÁKOVÁ, Daniela: *Rytier a jeho král*, s. 127–128.

⁵⁰⁶ Stejně dopadlo i ustanovení o propouštění vězňů (ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 23, 110), které však v době uklidněné situace a uzavření landfrýdu už zřejmě nehrálo větší roli (tj. žádní „důležití“ vězni už nebyli) a proto se v landfrýdu neobjevilo.

⁵⁰⁷ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 109–110.

⁵⁰⁸ Ražba mincí v Brně po roce 1390 výrazně rozšířil markrabě Jošt (MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava*, s. 290), k fungování brněnské mincovny během husitských válek pak máme zajímavou zprávu v listu markraběte Albrechta do Brna z 22. září 1426. V něm markrabě informuje místní, že k předchozím dvěma stovkám hřiven stříbra, které dal Haškovi z Valdštejna ke zmincování, přidal ještě jedno sto, přičemž Brněnští měli být Haškovi v jeho snažení o zmincování nápomocní. Získané peníze měl Hašek následně využít k zaplacení žoldnéřů, kteří byli ve městě („...*die leüt den er dafelbs zu ew schuldig ift defterpas auzgericht[e]n muge*.“) – AM Brna, fond Sbirka listin, mandátů a listů, inv. č. 251. V návaznosti na tuto Haškovu akci psal markrabě hned 1. října do Olomouce a mimo jiné uklidňoval místní měšťany, že Hašek z Valdštejna jejich „lidem“ (tj. opět žoldnéřům) taktéž zaplatí všechny dlužené peníze – SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, inv. č. 112 (k úpravě datace na 1. října viz výše). Zřejmě kvůli čerpání z chybného opisu zářijového listu určil Jiří Jurok váhu Haškem zmincovaného stříbra na 400 hřiven, i když originál listu z městského archivu jasně hovoří o celkem 300 hřivnách („...*daz wir Inn [tj. Haškovi] yecz noch hundert mark, zu den eg[enant]en zwain hundert marken zu vermunffen gegunnet hab[e]n*.“). Z olomouckého listu zase převzal chybnou dataci do 4. října – JUROK, Jiří: *Hašek z Valdštejna*, s. 19.

⁵⁰⁹ „...*a zvláště aby chom žádných nových posádek protiv již menovanému knězi Albrechtowi etc. a jeho milosti poddaným v tom příměří nedělali, neosazovali ani sě v které uvazovali*.“ – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 109.

⁵¹⁰ AČ X, s. 253.

v příměří se hovořilo pouze o zákazu v budoucnu zřízených posádek, ty stávající mohly nadále fungovat. Naopak rozdílný pohled nabídly oba dokumenty na zachování holdů – ty byly v příměří stále povoleny,⁵¹¹ landfrýd je ale přísně zakazoval.⁵¹²

Poslední znatelnou inspirací, kterou příměrný list poskytl budoucímu landfrýdu, byl článek o svolání zemského sněmu do Brna ke dni 8. září 1433, kam byli mimo pánů povoláni i rytíři, zemani a dokonce města.⁵¹³ Hlavním argumentem pro jeho svolání se stala situace markrabství v době, kdy „*pro nečasté sjezdy a sněmy panské tato země velmi hyne a v neřády vnikuje*“.⁵¹⁴ Formulace „*sjezdy a sněmy panské*“ bezesporu odkazuje na zemský soud, jehož přísedícími byli v této době stále pouze členové panských rodů.⁵¹⁵ I když ke sněmu nakonec z nejasných důvodů nedošlo,⁵¹⁶ idea pravidelného svolávání sněmů a obnovení chodu zemského práva se do landfrýdu z roku 1434 dostala.⁵¹⁷

Přelom let 1433 a 1434 se nesl v duchu jednání s basilejským koncilem a postupným sblížením katolíků s umírněnými husity.⁵¹⁸ Na pražském svatotrojickém sněmu zahájeném po 7. červnu 1433 ještě k velkému průlomů nedošlo, proto se, ve snaze dostat basilejské vyjednavče pod větší tlak, rozhodli radikální husité v hlavní roli s tábority oblehnout katolickou baštu Plzeň. Mezitím se v listopadu konal svatomartinský sněm, kterého se ve velkém účastnila i moravská husitská šlechta v čele s Václavem Strážnickým z Kravař. Na sněmu byl i za souhlasu polních obcí zvolen Aleš Vřešťovský z Riesenburka za zemského správce pro České království a Moravské markrabství, spolu s ním se volila i dvanáctičlenná vladařská rada. V příštích měsících však došlo k zásadním rozporům mezi umírněnou a radikální stranou husitů, a to zejména kvůli odlišným názorům na vyjednávání s koncilem a

⁵¹¹ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 56, 109.

⁵¹² AČ X, s. 252.

⁵¹³ ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 57, 110. Zejména zahrnutí měst ukazuje na vývoj směrem ke stavovskému státu způsobený růstem moci královských měst během husitských válek, i když se ještě neobjevují ani v landfrýdu z roku 1434 – moravská města poprvé spolupčetí až dokument z roku 1440 – SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech*, s. 46.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 110.

⁵¹⁵ K tomu viz studii PAPAŽÍK, David.: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*, s. 519–532, k některým aspektům studie kriticky JANIŠ, Dalibor: *Moravská šlechta v pramenech zemského práva pozdního středověku*, s. 68.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 60.

⁵¹⁷ „*Také má obecní sněm dvakrát v roce držán býti a předsě jíti v ty časy, jakož býti má po starém obyčejí, aby se tím chudému i bohatému pravda dala.*“ – AČ X, s. 253.

⁵¹⁸ Následující odstavec je založen na výkladu Petra Čorneje – ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, s. 580–623.

ukončení válek. Po sérii neúspěchů polních bratrstev (6. května ztratili Nové Město pražské, 9. května ustoupili od obléhané, leč díky nedávné akci katolíků dozásobené Plzně) směřovala situace k rozhodné bitvě. K ní došlo 30. května u Lipan, kde byli radikálové poraženi koalicí katolíků a umírněných husitů.

Nové poměry vzniklé po lipanském vítězství umožnily markraběti Albrechtovi konečně se ujmout vlády v Moravském markrabství, k čemuž došlo na zářijovém brněnském sněmu. Prvním zde vzniklým dokumentem byl nový landfrýd uzavřený 9. září.⁵¹⁹ Ten se co do obsahu shodoval zejména s landfrýdem z roku 1412, oproti tomu v porovnání s listinou z listopadu 1421 vypadly pasáže o pokání husitů a oslabila pozice olomouckého biskupa.⁵²⁰ Jak ukazuje výše psaná analýza, byly všechny čtyři inovativní články ze zářijového landfrýdu (zrušení holdů, nelegální stavba hradů, falešné mince a svolávání sněmů) přímo inspirovány předcházejícím rozsáhlým průměrným listem a reagovaly na dlouhé období válek a oslabení panovnické moci. Pravomoci zemského hejtmana byly v zářijovém dokumentu definovány totožně, jako v tom vydaném králem Václavem IV. roku 1412.

V Brně následně pokračovalo nějaké jednání s markrabětem Albrechtem, které vyvrcholilo 11. září, kdy Albrecht potvrdil zemské svobody Moravského markrabství.⁵²¹ Dochovaná listina, která je dnes uložena v Národním archivu v Praze, však nejspíš nebude originálem, který byl nakonec vydán a zpečetěn. To naznačuje poměrně rozsáhlá korekce textu vzniklá pravděpodobně už v markraběcí kanceláři, kdy byla původně napsaná jména deseti šlechticů, kteří Albrechta žádali o potvrzení privilegií, jinou rukou přeškrtnuta a v poznámce na okraji listiny napsána znovu a v jiném pořadí.⁵²² Pro nás je zajímavé, že v textu listiny se na prvním místě mezi moravskou šlechtou objevil Petr Strážnický z Kravař a Jan z Lomnice následoval až za tímto předákem husitské šlechty, naproti tomu v rámci korektury došlo k prohození obou šlechticů a dalším změnám. Ani v jednom seznamu není Jan z Lomnice titulován jako zemský hejtman, na rozdíl od Perchtolda z Lipé, u kterého je alespoň v poznámce

⁵¹⁹ AČ X, s. 250–254 (zde s chybnou datací do 4. března).

⁵²⁰ Srovnání těchto landfrýdů nabízí studie SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech*, s. 39–51.

⁵²¹ Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny inv. č. 1535. Přepis listiny otiskl HRUBÝ, Václav: *Ueber das Privilegium*, s. 25–27.

⁵²² Takto listinu a poznámku na jejím okraji interpretoval HRUBÝ, Václav: *Ueber das Privilegium*, s. 26, pozn. 1.

po straně uveden úřad nejvyššího maršálka Království českého.⁵²³ Je to poměrně slabý argument, přesto je možné, že krátce po uzavření landfrýdu a během dalšího jednání markraběte Albrechta s převážně husitskou šlechtou opustil Jan z Lomnice úřad moravského zemského hejtmána. Landfrýd z 9. září je totiž posledním pramenem, kde je v této pozici vysloveně jmenován;⁵²⁴ v knize brněnských pŕuhonů a nálezů se v registrech pŕuhonů započatých 24. září 1434 Jan z Lomnice jmenuje už pouze jako nejvyšší komorník brněnské cŕudy.⁵²⁵

4.4.4. Hejtmanství Vaňka Černohorského z Boskovic (c. 1437)

V roce 1437 se na krátkou dobu opět obnovila činnost zemského soudu, což pro úřad moravského zemského hejtmána znamenalo návrat k předválečné agendě. První zasedání soudu a otevření zemských desk po dlouhých 17 letech proběhla 12. ledna v Olomouci⁵²⁶ a 7. února v Brně,⁵²⁷ v obou případech za přítomnosti a předsednictví markraběte Albrechta. Úvodní lednový zápis olomouckých zemských desk je také prvním místem, kde se po husitských válkách můžeme seznámit s obměněnou sestavou zemských úředníků v čele se zemským hejtmanem.

Tím se, možná trochu překvapivě, stal Vaněk Černohorský z Boskovic.⁵²⁸ Osob s tímto jménem se na počátku 15. století vyskytovalo více – hlavou rodiny Černohorských z Boskovic byl v roce 1415 patrně Vaněk starší. Ten měl šest synů, z nichž se do dějů husitských válek nejvíce zapsali Beneš a Vaněk mladší. Aby byl

⁵²³ Původní text listiny obsahoval v tomto pořadí jména: Petr Strážnický z Kravař, Jan z Lomnice, Jiří z Lichtenštejna, Perchtold z Lipé, Jan z Lichtenburka a Cornštejna, Jošt Hecht z Rosic, Ctibor z Cimburka a Jičina, Beneš z Boskovic na Letovicích, Jiří z Kravař a Helfštejna a Dobeš z Cimburka a na Meziříčí. Po korekci byla v poznámce vedle textu jména seřazena takto: Jan z Lomnice, Petr Strážnický z Kravař, Perchtold z Lipé, Dobeš z Cimburka a Meziříčí, Ctibor z Cimburka, Jan Tovačovský z Cimburka, Beneš z Boskovic, Jiří z Kravař, Zbyněk Doubravka z Doubravice a Jošt Hecht z Rosic – Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny inv. č. 1535; HRUBÝ, Václav: *Ueber das Privilegium*, s. 26.

⁵²⁴ AČ X, s. 250.

⁵²⁵ LCS III/1, s. 81.

⁵²⁶ ZDO X, s. 359, č. 1.

⁵²⁷ ZDB XII, s. 334, č. 122.

⁵²⁸ Dodnes stále využívanou publikací o pánech z Boskovic je již notně zastaralá práce ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic*. V současnosti se jimi nejpodrobněji zabývá Karel Mlateček, který připravuje tolik potřebnou moderní monografii o tomto rodu. Prozatím se musíme spokojit s jeho studií MLATEČEK, Karel: *Páni z Boskovic před husitskou revolucí*. In: ELBEL, Petr – JAN, Libor – JURK, Jiří a kol.: *Z počátků husitské revoluce. K výročí svčcení husitských kněžů na Lipnici v roce 1417*. Brno 2019, s. 181–198, zde se nachází i přehled starší literatury.

chaos ve Vaňcích kompletní, měl i Vaněk mladší syna stejného jména.⁵²⁹ Nejmladšího Vaňka můžeme z okruhu kandidátů na pozici zemského hejtmana jednoznačně vyloučit, pravděpodobně se narodil někdy těsně před začátkem nebo až během husitských válek.⁵³⁰ Vaněk starší sice byl v prvních desetiletích 15. století výraznou postavou moravské šlechty, ale zemřel někdy během husitských válek.⁵³¹ Zemským hejtmanem se tedy stal jeho syn Vaněk mladší, který se spolu se svým starším bratrem Benešem,⁵³² během válek profiloval jako zastávce kalicha.⁵³³

Proč se stal zemským hejtmanem zrovna mladší příslušník rodu pánů Černošských z Boskovic, a ne třeba jeho starší bratr či některý jiný husitský předák, není možné s jistotou rozhodnout.⁵³⁴ Nejspíše šlo o kompromis mezi markrabím Albrechtem a s ním spojenými šlechtici z jedné a husitskou šlechtou v čele s Janem Tovačovským z Cimburka z druhé strany, kdy početnější (a od uzavření basilejských kompaktát v podstatě rovnocenná) husitská šlechta prosadila svůj nárok na podíl v úřadech.⁵³⁵ Jan Tovačovský byl kvůli svým postojům a akcím za husitských válek pro Albrechta a jeho stranu zřejmě prozatím neprůchodnou volbou, stejně jako válku

⁵²⁹ Tamtéž, s. 195–196.

⁵³⁰ V roce 1474 byl tento Vaněk (Václav) nejmladší častován přídomkem Starý – ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic*, s. 32.

⁵³¹ Jako o nebožtíkovi se o něm píše v půhonu abatye Vracky z oslavanského kláštera na jeho syny Beneše a Vaňka mladšího, který byl zapsán 29. prosince 1436 – LCS III/1, s. 117. K tomu srov. ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic*, s. 17; JUROK, Jiří: *Stranici markraběte Prokopa kolem roku 1399 a otázka jejich kontinuity do husitské revoluce. K 600. výročí upálení M. Jana Husa*. Olomoucký archivní sborník 13, 2015, s. 60 (oba s chybnou datací půhonu do roku 1434). K dataci do roku 1436 se kloním kvůli předchozím zápisům v půhonné knize, které byly datovány v pátek na svatého Ondřeje či v pátek na svatého Tomáše Apoštola, přičemž na tento den v týdnu oba svátky připadly pouze v roce 1436 – LCS III/1, s. 104, 113. Alois Vojtěch Šembera soudí (na základě poslední zmínky o Vaňkovi, která však pochází z problematičtější díla Tomáše Pešiny z Čechorodu), že Vaněk starší zemřel někdy mezi lety 1423 a 1434 (ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic*, s. 17), Jiří Jurok naopak klade Vaňkovu smrt (bez udání zdroje) do roku 1432 (JUROK, Jiří: *Stranici markraběte Prokopa*, s. 60). Jelikož Vaňka staršího nenajdeme ani v landfrýdu ze září 1434, ani v žádném z průměrných listů ze 20. a 30. let, je jeho smrt během husitských válek nanejvýš pravděpodobná.

⁵³² Ve všech dokumentech se Beneš uvádí před Vaňkem, což by mohlo naznačovat jeho vyšší věk – srov. např. ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 87–88, 93–94 (příměří v roce 1430), 106–107 (příměří z roku 1432), AČ X, s. 250–254 (landfrýd ze září 1434).

⁵³³ Oba bratři ve 30. letech uzavírali či přistupovali k různým příměřím se zemským hejtmanem Janem z Lomnice či městem Brnem, viz předchozí citace.

⁵³⁴ Jiří Jurok spekuluje, že v roce 1420 ještě Vaněk mladší nemusel být dospělým, proto nebyl jmenován (na rozdíl od svého otce a pěti bratrů) při zápisu zástavy Nového hradu u Blanska, který pro Vaňka staršího učinil král Zikmund Lucemburský (JUROK, Jiří: *Stranici markraběte Prokopa*, s. 59). Pokud by byl jeho výklad správný, mohl mít Vaněk mladší v této době něco mezi 10 a 15 lety, zemským hejtmanem by se tak stal jako relativně mladý třicátník

⁵³⁵ Další důležité úřady, jako třeba nejvyšší komorník olomoucké a brněnské cúdy, byli v roce 1437 v rukou katolíků Jana z Lomnice (brněnská) a Jana z Lichtenburka a Bítova (olomoucká) – ZDB XII, s. 334, č. 122; ZDO X, s. 359, č. 1.

přeživší členové rodu pánů z Kravař.⁵³⁶ Kvůli nedostatku pramenů se však jedná pouze o spekulace a pravý důvod Vaňkova jmenování do úřadu se asi nikdy nedozvíme.

Vaněk Černohorský z Boskovic se jako zemský hejtman připomíná pouze v pramenech z roku 1437, a to zejména v rámci opětovného otevření zemských desk a zasedání zemského soudu v Olomouci a Brně. O jeho předchozím působení v hejtmanském úřadu nemáme v pramenech žádné zprávy, i když se v historiografii objevily názory kladoucí začátek jeho působení do roku 1436⁵³⁷ či dokonce 1434.⁵³⁸ Zejména druhá varianta se nezdá příliš pravděpodobná. Jmenování husitského šlechtice do nejvyššího moravského úřadu a de facto na post přímého zástupce panovníka ještě před oficiálním uznáním basilejských kompaktát by u markraběte Albrechta těžko mohlo projít,⁵³⁹ pokud tedy není moravským zemským hejtmánem onen husitský „*capitaneus exercitus Moravie*“, o kterém se ve své zprávě zmiňuje Aegidius Carlerius, jeden z účastníků legace basilejského koncilu do Brna v roce 1435.⁵⁴⁰ Nedostatek dalších pramenů tuto hypotézu neumožňuje přijmout ani odmítnout, přesto bych se klonil k variantě, že se ve relaci opravdu hovořilo o vojenském předákovi husitské šlechty (snad Janovi Tovačovském z Cimburka?) a ne zemském hejtmánovi.

⁵³⁶ Jednalo se pouze o členy strážnické větve v čele s Petrem Strážnickým z Kravař, který je však naposledy jako živý zmíněn v Albrechtově potvrzení moravských privilegií z 11. září 1434 a brzy poté zemřel (BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 270). U jeho staršího syna Václava mohly, podobně jako u Tovačovského, hrát roli jeho vojenské akce proti katolíkům za válek, mladší syn Jiří byl zase ještě mladý (dospělým se stal až někdy po začátku husitských válek, Tomáš Baletka klade jeho narození kolem roku 1415 – tamtéž, s. 272).

⁵³⁷ Bez udání pramene uvádí rok 1436 ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic*, s. 26.

⁵³⁸ JUROK, Jiří: *Stranici markraběte Prokopa*, s. 60. Pro Vaňkovo působení v úřadě před rokem 1437 nejsou žádné prameny, v brněnských pŕuhonech, které se zapisovaly do register už od roku 1434, vystupoval před rokem 1437 několikrát, ale nikdy ne s titulem zemského hejtmána, viz např. LCS III/1, s. 117, 140.

⁵³⁹ To dosvědčuje i epizoda z brněnského jednání o kompaktáta z června 1435, kdy Albrecht po příjezdu do města, kde se v tu dobu nacházeli i moravští husitští šlechtici, vyslal svého kaplana k legátům s otázkou, jak se budou ve městě, kde byli přítomní exkomunikovaní a odpadlíci od pravé církve, slouženy před markrabětem bohoslužby – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 133. Podobně kritický názor měl v té době na husity a jednání o kompaktáta i olomoucký biskup Pavel z Miličína – ELBEL, Petr: *Morava*, s. 211. Těžko by tak ve stejném období Albrecht svolil ke jmenování husity jako moravského zemského hejtmána – jednou věcí byla Albrechtova snaha odvrátit skandál během brněnského průvodu na Boží Tělo, kdy se zastal svých husitských poddaných (k tomu viz VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 133–134), úplně odlišné by však bylo obsazení nejvyššího moravského úřadu „heretikem“.

⁵⁴⁰ *Aegidii Carlerii, decani Cameracensis, liber de legationibus concilii Basiliensis pro reductione Bohemorum*. Ed. BIRK, Ernestus. In: *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti. Concilium Basileense. Scriptorum tomus primus*. Vindobonae 1857, s. 563. Josef Válka tuto zmínku doslovně přeložil jako „hejtman moravského vojska“ a více ji nekomentoval – VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 133.

Situace se změnila o rok později, kdy byla jednání koncilu, císaře Zikmunda a markraběte Albrechta s českými a moravskými husity dokončena a vyústila ve vydání a zpečetění kompaktát.⁵⁴¹ Faktické zrovnoprávnění katolíků a husitů už by umožňovalo jmenování husitského šlechtice do úřadu zemského hejtmana, k čemuž následně zřejmě za Albrechtova pobytu na panském sněmu v Olomouci na začátku roku 1437 opravdu došlo.

Moravského zemského hejtmana Vaňka z Boskovic najdeme mezi předními účastníky zasedání zemského soudu v Olomouci a Brně, nejprve v zimě v přítomnosti markraběte Albrechta, následně v létě i za vlastního předsednictví.⁵⁴² Stejně jako v předválečném období se zemský hejtman spolu s jinými úředníky pustil do řešení sporů o hranice a jiných částí „mírové“ agendy.⁵⁴³ Velkým zjednodušením pro všechny úředníky byla dohoda, kterou se šlechtickou obcí („*se pány i s zemany*“) uzavřel hned 12. ledna 1437 markrabě Albrecht. Podle ní se měly všechny spory a zášti, které vznikly před uzavřením landfrýdu 9. září 1434 (kromě dluhů) odmítnout a zemský soud se jimi neměl zabývat.⁵⁴⁴ To představovalo velké vítězství husitské strany, protože tím došlo de jure k potvrzení válečných zisků.

Vaněk Černohorský z Boskovic se jako zemský hejtman nejvíce zapsal do historie Moravy svou účastí na nálezů vyneseném na únorovém brněnském sněmu 19. února 1437, který se dostal i do *Knihy Tovačovské*.⁵⁴⁵ Rozhodnutí vynesené olomouckým biskupem Pavlem z Miličína, zemským hejtmanem Vaňkem z Boskovic, dvanácti pány a dvanácti zemany se týkalo dědického práva. V podstatě šlo o pokus o restaurování zemského práva, které utrpělo dlouhým obdobím válek, kdy „nešly“ zemské desky a pomalu ubývali pamětníci z dob fungování zemského soudu před

⁵⁴¹ ELBEL, Petr: *Morava*, s. 211. Jihlavské jednání s důrazem na roli Moravy sleduje VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 137–142.

⁵⁴² V roce 1437 zasedal zemský soud ve všech čtyřech termínech, tedy dvakrát v Olomouci (12. ledna a 29. června – ZDO X, s. 359, č. 1; s. 372, č. 208) a dvakrát v Brně (7. února a 12. července – ZDB XII, s. 334, č. 122; s. 349, č. 327).

⁵⁴³ Dne 6. ledna 1437 pověřil zemský hejtman a jiní vysoce postavení úředníci olomouckého purkrabího Jana Zoubka ze Zdětína a Franka z Hartmanova, aby prošetřili spor o hranice mezi olomouckou kapitulou a Bernardem z Hlubokého a vyslechli svědky, o čemž oba podali zprávu 15. dubna téhož roku – LCS III/2, s. 486–488. U hranic zeměpanských majetků bylo naproti tomu potřeba žádat o vývod hranice samotného markraběte, který to teprve měl nařídít svým úředníkům. Takto v roce 1437 rozhodl panský nález ve sporu Jošta Hechta z Rosic se Štěpánem z Vartnova v hraniční pří ohledně hradu Čimburku, který byl markraběcím majetkem – LCS III/2, s. 489.

⁵⁴⁴ LCS III/2, s. 426.

⁵⁴⁵ AČ X, s. 254; *Knihy Tovačovská*, s. 82–83.

rokem 1420. Z toho důvodu je v nálezu neustále odkazováno na předválečnou situaci („jakož od starodávna“, „jakož dříve“ atd.).

Nejprve byla zdůrazněna právní moc zemských desk, která měla být nezměnná, stejně jako moc poslů k zemským deskám. V platnosti zůstala také panovníkem daná privilegia na právo volného odkazu. Následně se řešila práva sirotků na dědictví po otci, kdy měli mužští potomci přednostní právo dědit před těmi ženskými. Potvrzena byla i tradice zákazu dědictví pro dceru danou do kláštera nebo provdanou (u ní však s výjimkou, že může dědit z milosti otce či bratrů, pokud jí to potvrdí zápisem v zemských deskách či nějakými dlužními úpisy).

Rok 1437 však byl z hlediska chodu zemského práva pouze světlem v temnotě, kvůli následným bojům a politickým otřesům se zemské desky příště znovu otevřely až v roce 1446.⁵⁴⁶ Už v říjnu 1437 došlo k nenadálému přepadení a krátkodobému dobytí Litovle zbytky sirotčích vojsk pod vedením Parduse z Horky, což způsobilo přerušování zápisu pŕuhonů do olomouckých knih.⁵⁴⁷ Ještě větší dopad na situaci ve všech zemích Koruny české však měla smrt císaře Zikmunda Lucemburského, který zemřel ve Znojmě 9. prosince 1437.⁵⁴⁸ V příštích letech se markrabě Albrecht na základě dřívějších dohod uzavřených se Zikmundem snažil získat uherskou a českou královskou korunu.

Jeho nástup na uherský trůn byl relativně jednoduchý, když se Albrechtovi podle předem připraveného plánu a s pomocí Zikmundova kancléře Kašpara Šlika podařilo odstavit od moci nejbohatší osobu v Uhrách, císařovnu-vdovu Barboru Celjskou.⁵⁴⁹ Naproti tomu získání české koruny si musel Albrecht vybojovat proti mladému princovi Kazimírovi podporovanému svým bratrem, polským králem Vladislavem III. a českými stoupenci jeho kandidatury. V červnu 1438 vytáhla do Čech polská armáda, už 6. července se objevila před Hradcem Králové. Odtud se přesunula k Táboru a spolu s českými přívrženci se u města v nerozhodném boji utkala s Albrechtovým vojskem.⁵⁵⁰ Česko-polské jednotky se následně stáhly do Tábora, který Albrecht krátce neúspěšně obléhal. Po zprávách o připravovaném vpádu

⁵⁴⁶ Olomoucké desky byly příště otevřeny 9. července 1446 (ZDO X, s. 383, č. 374), v úvodním zápise brněnských desk z roku 1446 přesná datace chybí (ZDB XII, s. 355, č. 424).

⁵⁴⁷ LCS III/2, s. 497–498. K obsazení Litovle sirotky a následnému znovudobytí katolíky viz ELBEL, Petr: *Morava*, s. 214.

⁵⁴⁸ Tamtéž.

⁵⁴⁹ Velmi poutavě a věrohodně tuto událost líčí DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Čierna kráľovná*, s. 195–223.

⁵⁵⁰ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 135–136.

hlavního polského vojska do Slezska přinutily Albrechta k ústupu od obléhané městské pevnosti. Slezská knížata však zachovala věrnost Albrechtovi a Poláky v jejich snaze připojit Slezsko k Polsku nepodpořila. Neúspěch polského krále na severu nakonec v prosinci 1438 způsobil změnu jeho politiky spočívající v konci sblížení s husity.⁵⁵¹ Země Koruny české se tak Albrechtovi i s vydatnou pomocí moravské šlechty podařilo uhájít.⁵⁵²

Během své holdovací jízdy Slezskem však nyní už král Albrecht utrpěl během pobytu ve Vratislavi zranění po pádu z koně a kvůli léčení zde strávil několik měsíců. Až v březnu 1439 se opět vydal na cestu, tentokrát do Vídně a odtud k jižní uherské hranici, kde plánoval vojenskou výpravu proti Turkům. Na ni se mu však nepodařilo sehnat příliš početnou armádu, a navíc jeho vojsko trpělo různými nemocemi, proto bylo rozhodnuto o návratu do Rakous. Zpět do oblíbené Vídně se však už uherský a český král, rakouský vévoda a moravský markrabě Albrecht Habsburský nedostal. Stejně jako řada jeho vojáků se nakazil úplavicí, na jejíž následky 27. října 1439 zemřel ve vesnici Neszmély nedaleko Ostřihomi.⁵⁵³

Smrtí krále Albrechta nastala nejen na Moravě nová situace, kdy poprvé od nástupu Lucemburků na trůn nebyl jasný dědic. Král totiž neměl žádného mužského potomka, vyčkávalo se tak, jestli v té době těhotná Albrechtova manželka Alžběta bude mít syna nebo dceru.⁵⁵⁴ Pro tuto práci je však zásadní, jakým způsobem se současný stav rozhodla řešit zemská obec v Moravském markrabství. Z doby po Albrechtově smrti pochází minimálně část postupu kodifikovaného na konci 15. století Ctiborem Tovačovským z Cimburka, i když samozřejmě nemůžeme vyloučit ani inspirace dřívějším jednáním (viz pasáž o nástupu Zikmunda Lucemburského na markraběcí trůn).⁵⁵⁵

⁵⁵¹ ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1523*. Praha – Litomyšl 2007, s. 36–56 (s důrazem na situaci v Čechách); DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Čierna kráľovná*, s. 206–212 (s důrazem na situaci císařovny-vdovy Barbory Celjské).

⁵⁵² Naprostá většina vyšší šlechty zůstala věrná Albrechtovi, polskou kandidaturu podporoval zejména Jan z Pernštejna – ELBEL, Petr: *Morava*, s. 215.

⁵⁵³ PAPAJÍK, David: *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král. České Budějovice 2016*, s. 20–21.

⁵⁵⁴ K tomu nakonec opravdu došlo, když se 22. února 1440 narodil budoucí uherský a český král Ladislav Pohrobek – tamtéž, s. 27. Dramatické období od jeho narození až po nástup na trůn není předmětem této práce, odkazují tedy na zde citovanou nejnovější biografii tohoto panovníka z pera Davida Papajíka.

⁵⁵⁵ Ustanoveními o postupu po smrti panovníka a před přijetím nového začíná hlavní obsah Knihy Tovačovské – *Kniha Tovačovská*, s. 3–6.

První čtyři kapitoly Knihy Tovačovské týkající se stavu země po smrti panovníka se skládají z úvodní promluvy („*Když pán země umře a země osiřít*“) a tři vložených dokumentů z různého časového období („*Připis listu, když země osiřít*“ z roku 1490,⁵⁵⁶ „*Připis landfrydu, když země bez pána jest*“ z roku 1440⁵⁵⁷ a „*Připis listu přiznávajícího k landfrydu*“ pravděpodobně také z roku 1440, případně 1477 či 1478).⁵⁵⁸ V první kapitole popsal Ctibor Tovačovský z Cimburka přesný postup, který následně dokreslily přiložené opisy výše zmíněných listů a listin a který se nyní pokusím aplikovat na situaci po Albrechtově skonu.

Panovníkem předtím usazený zemský hejtman, v našem případě snad stále ještě Vaněk Černoorský z Boskovic, měl informovat všechny v markrabství o úmrtí zeměpána a svolat sněm do Brna. Ten se v případě Albrechtovy smrti sešel s relativně malým odstupem od jeho skonu už 13. prosince 1439.⁵⁵⁹ Podle výkladu Ctibora Tovačovského z konce 15. století mělo v kostele svatého Michala patřícím k dominikánskému klášteru (což bylo místo, kde zasedal zemský soud) dojít k řeči zemského hejtmána o zemřelém panovníkovi. Na konci proslovu se následně měl vzdát svého úřadu, čímž přítomní páni získali moc nově zvolit hejtmána (buď úplně nového, nebo znovu potvrdit předchozího držitele). Podstatná je formulace, že volba musela být jednomyslná („*z jednotajné vuole*“).

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 3–4. Dataci umožňuje zmínka v listu ohledně svolání sněmu do Brna v „*ten pondělí po druhé neděli po velikonoci, totiž ten pondělí po sv. Jiří*“. Tento list měl zemský hejtman rozeslat co nejdříve po smrti panovníka, jak se praví v kapitole 1 (tamtéž, s. 3). Svátek svatého Jiří připadá na 23. dubna, takže dotýčný panovník zemřel někdy těsně před tímto datem. To vylučuje předchozí markrabata (Václav IV. zemřel 16. srpna, Zikmund Lucemburský v době úmrtí Moravským markrabětem nebyl, Albrecht Habsburský zemřel 27. října, Ladislav Pohrobek 23. listopadu a Jiřího z Poděbrad, i když zemřel 22. března, vylučuje kontext – Moravu v době jeho úmrtí ovládal uherský král Matyáš, který hned 16. dubna přicestoval do Brna – KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král*. České Budějovice 2009, s. 142). Jediným zbývajícím kandidátem tak zůstal Matyáš Korvín, který zemřel 6. dubna 1490. Druhá neděle po Velikonocích (Misericordia Domini) připadla v tomto roce na 25. dubna, sněm se měl v Brně sejít hned další den.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 4–5, AČ X, s. 256–258.

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 6. Vyplývá to hned ze začátku listu („*Jakož páni, rytířstvo i města markrabství Moravského jeden obecný zápis neb landfryd spuosit a učiniti jsú ráčili...*“). Jedinými dalšími landfrydy, které byly vydány bez panovníka a za účasti královských měst, byly dokumenty z 25. července 1477 a 29. března 1478 – ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Nové moravské landfrydy*, s. 225–229. V případě druhého z dokumentů šlo o prodloužení platnosti původního landfrydu z roku 1477, který měl platit pouze jeden rok – BERAN, Zdeněk: *Landfrydní hnutí v zemích Koruny české*, s. 115. Přehled moravských landfrydů ze 14. a 15. století (záměrně bez „landfrydů“ z let 1440 a 1478) podal Zdeněk Beran tamtéž, s. 116–118.

⁵⁵⁹ O předchozím brněnském sněmu svolaném v den „*svatěj Lucie panny*“ [tj. 13. prosince] se zmiňuje „landfryd“ či spíše jednota stavů z ledna 1440 – *Knihy Tovačovská*, s. 5; AČ X, s. 257. V obou citovaných edicích pramene je však sněm chybně datován do 13. ledna, kteroužto špatnou dataci jsem přebral i ve studii SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrydech*, s. 46. K rozdílu mezi tímto „landfrydem“ a předchozími landfrydními listinami viz tamtéž, s. 45–47.

To mohl být na přelomu roku 1439 a 1440 problém, shoda na vhodném kandidátovi napoprvé nejspíš nepanovala a účastníci souhlasili pouze s vyhlášením jednoty na ochranu míru v zemi.⁵⁶⁰ Vysvětlilo by se tím svolání nového sněmu hned na 20. leden 1440, jehož výsledkem se stal onen „landfrýd“ či spíše jednota moravských stavů s cílem udržení míru.⁵⁶¹ Závěrečná listina byla vydána až po osmi dnech jednání, což je s podivem, jelikož se její obsah shoduje s popisem jednoty uzavřené již v prosinci. Domnívám se, že více než týdenní vyjednávání souviselo s debatou o novém zemském hejtmanovi, kterým byl nakonec zvolen husita Jan Tovačovský z Cimburka.⁵⁶²

Prosazení volby předního husitského válečníka zřejmě nebylo jednoduché, přesto se to husitské většině mezi šlechtou podařilo. Tím byla potvrzena dominance vyšší i nižší šlechty nad katolickými královskými městy a olomouckým biskupem, zároveň však absence panovníka upevnila vzrůstající moc všech stavů a de facto otevřela cestu ke stavovskému státu. Předchozí politický a mocenský dualismus panovníka a šlechty se tak následně změnil ve stavovský stát s rozhodující mocí šlechty. Toto období spojované s hejtmanstvím Jana Tovačovského z Cimburka, interregnem, a nástupem Ladislava Pohrobka a poté dalších panovníků však už není předmětem zájmu této práce.

⁵⁶⁰ Zápis této jednoty (pokud vůbec k nějakému došlo) se nedochoval, o prosincovém jednání informuje pouze zápis z ledna 1440 – AČ X, s. 257.

⁵⁶¹ AČ X, s. 256–258.

⁵⁶² Jiří Jurok (bez uvedení pramene) klade nástup Jana Tovačovského do úřadu zemského hejtmana do roku 1437 – JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 131.

5. Závěr

Úřad moravského zemského hejtmana prodělal během období vlády posledních Lucemburků a Albrechta V. Habsburského poměrně dynamický vývoj. Za panování Václava IV. došlo k preciznějšímu vymezení jeho působnosti zejména v oblasti soudnictví, landfrýd z roku 1412 však myslel i na jeho policejní (a částečně vojenskou) agendu. Vzhledem k dlouhodobé nepřítomnosti zeměpána v zemi se také ukotvilo postavení hejtmana jakožto panovníkova přímého zástupce na Moravě, kdy se především účastnil všech jednání zemského soudu a otevírání zemských desk. Zároveň je potřeba brát ohled i na postavení a vliv samotného držitele úřadu, což se mohlo odrazit v jemu svěřených úkolech. Tak tomu nejspíše bylo v případě Lacka z Kravař, který spolu s Jindřichem z Lichtenštejna vedl z pověření krále mírové jednání s rakouskými vévody Arnoštem a Albrechtem v roce 1412, přičemž není zřejmé, zda tak činil z titulu moravského zemského hejtmana nebo pouze kvůli králově důvěře.

Zásadní je pro znalost běžné agendy zemského hejtmana jmenovací listina Petra Strážnického z Kravař z roku 1417 obsahující kromě přesného vymezení soudních pravomocí i rozdělení kompetencí s úřadem podkomořího, a dokonce i informace o platu. Prakticky můžeme proces rozhodování sporů zemským hejtmanem pozorovat na dochovaném rozsouzení pře mezi premonstrátským klášterem Hradiště u Olomouce a klášterem klarisek na olomouckém předhradí z července 1418, kde se nachází i větší zastoupení nižších, ve znalosti práva možná „profesionálnějších“ šlechticů a úředníků.

Ke změně v náplni úřadu zemského hejtmana vedl nástup Zikmunda Lucemburského na moravský trůn v závěru roku 1419. Vzhledem k nepokojům a následně vypuklým bojům s husity byla upozaděna funkce hejtmana jakožto jednoho z vrcholných představitelů práva na Moravě a posílena jeho funkce vojenského velitele. Za hejtmanství Jindřicha Plumlovského z Kravař dokonce došlo ke krátkodobému spojení úřadu hejtmana a podkomořího, Jindřich navíc vedl moravské vojsko za hranice markrabství, přičemž taková pravomoc hejtmana v žádném z dokumentů o úřadu definována nebyla. Zatímco zemský hejtman Vilém z Pernštejna zaujímal na podzim roku 1421 viditelně pasivní přístup, znovu dosazený zemský

hejtman Petr Strážnický z Kravař se během let 1422 a 1423 ujal organizace vojenských výprav a boje proti zemským škůdcům (podle jejich definice z listopadového landfrýdu z roku 1421).

Velkým zvratem v dějinách Moravského markrabství bylo předání země králem Zikmundem rakouskému vévodovi Albrechtovi V. Habsburskému, čímž de facto došlo k jeho vydělení ze svazků zemí Koruny české. S tím se nehodlala smířit část moravské šlechty ani čeští husité. Od předání Moravy Albrechtovi tak docházelo k častějším velkým tažením českých husitů do země, s čímž souvisel větší tlak na moravského zemského hejtmana jakožto velitele obrany země. O představách nového markraběte, jak by taková obrana země a činnost hejtmana v době ohrožení měla vypadat, se zachoval zásadní pramen v podobě výslechového protokolu hejtmana Petra Strážnického z Kravař z prosince 1424.

Dosavadní praxe v obsazování úřadu a jiné další skutečnosti nám umožnily vyloučit v historiografii tradované hejtmanství Lipolta Krajíře z Krajku, díky novým pramenům se naopak prokazatelně podařilo posunout začátek působení Haška z Valdštejna do dubna 1425. Z důvodu četných vojenských kampaní husitské i katolické strany, které během jeho hejtmanství zasáhly území Moravy, převažoval během Haškova hejtmanství důraz na vojenskou náplň úřadu nad ostatními částmi agendy. Navzdory relativním úspěchům, kterých Hašek dosáhl, převládlo u něj či přímo u Albrechta zklamání z dosavadního vývoje a pán z Valdštejna někdy na přelomu let 1426 a 1427 hejtmanskou pozici opustil.

Nový zemský hejtman Jan starší z Lomnice se následně pokoušel (s předpokládaným souhlasem markraběte Albrechta) o vyjednávání a různá lokální příměří s husitskou stranou. Již v předchozím období byla výrazně utlumena vojenská aktivita zemského hejtmana kvůli změně strategie Albrechta Habsburského a do jisté míry uznané hegemonii husitské šlechty a posádek v Moravském markrabství. Jana z Lomnice vidíme v úřadu ještě v roce 1434, kdy se podílel na uzavření zářijového landfrýdu. Někdy v této době ale úřad opustil, nejspíše v důsledku jistého ústupku markraběte početnější husitské straně.

U prvního předpokládaného zemského hejtmana z řad husitů, Vaňka Černoorského z Boskovic, máme ze všech držitelů úřadu ve sledovaném období nejméně informací. Jeho působení můžeme prokazatelně datovat pouze do roku 1437,

a to víceméně jen v souvislosti se čtyřmi zasedáními zemského soudu v Olomouci a Brně. Zásadní změnou je tak hlavně skutečnost, že se zemským hejtmanem během vlády Albrechta Habsburského stal člověk, jenž za husitských válek vystupoval na straně kališníků. To ukazuje na vzrůst moci převážně husitské šlechty, která dokázala svému katolickému zeměpánovi „vnutit“ svou vůli a prosadit husitského kandidáta. Jako závěrečnou tečku za politickým vítězstvím husitské šlechty nad moravskými katolíky v čele s olomouckým biskupem můžeme považovat volbu předního husitského válečníka Jana Tovačovského z Cimburka.

Různé byly i panovnické strategie při obsazování úřadu, které vycházely zejména z jejich pobytu na území markrabství. Zatímco u Václava IV. lze pozorovat snahu o stálé obsazení úřadu (důkazem budiž potřeba nahradit Lacka z Kravař v letech 1413 a 1414 při jeho plánované účasti na výpravě proti Řádu německých rytířů), Zikmundovy několikaměsíční pobyty na Moravě zase dávaly vzpomenout na vládu lucemburské sekundogenitury, kdy v době přítomnosti panovníka na Moravě úřad hejtmana nebyl potřeba. Za vlády Václava IV. se navíc ještě příliš neprojevil (nebo nemusel projevit) vliv formujícího se panského stavu na obsazení úřadu. Lacek z Kravař, Smil mladší z Kunštátu i následně Petr Strážnický z Kravař patřili k jeho blízkým či vzdálenějším spojencům a vrcholným představitelům moravské panské obce.

Král Zikmund byl vzhledem k okolnostem začínajících husitských válek a rozdělení země na husitskou a katolickou část postaven mezi mnohem těžší úkol, přičemž po smrti jeho dvořana a dalšího z významných šlechticů v rámci Moravy, Jindřicha Plumlovského z Kravař, nedisponoval vhodným nástupcem. U Zikmunda můžeme v takových chvílích pozorovat pokusy obejít k němu kritikou a na Moravě stále významnou část šlechty a nahradit úřad zemského hejtmana jinými prostředky. Snaha lépe ovládat zemi pomocí posílení kompetencí podkomořího na přelomu let 1420 a 1421 či nových pravomocí pro špilberského purkrabího na začátku roku 1422 nebo pokus o místodržitelství Albrechta Habsburského v březnu 1422 však skončily královým neúspěchem a nutností přistoupit na jednání s pány, které vyvrcholilo opětovným dosazením ještě na podzim 1421 odbojného pána Petra Strážnického z Kravař.

Po nástupu Albrechta Habsburského se však poměrně brzy projevil rozpor mezi Albrechtovými představami o úloze zemského hejtmana a Petrovým výkonem funkce, proto byl kravařský pán někdy na konci roku 1424 nebo na začátku 1425 odvolán z funkce a následně nahrazen bývalým husitským válečníkem a politikem Haškem z Valdštejna. Velkou roli postupně začali hrát i Albrechtovi rakouští rádci a velitelé moravských městských posádek, a to zejména po jmenování Jana z Lomnice zemským hejtmanem. Konec dvacátých let se následně nesl v duchu vyjednávání a příměří, v nichž panovníka do jisté míry zastupoval právě Jan z Lomnice. Sám markrabě už se v době Janova hejtmanství na Moravě vyskytoval pouze sporadicky, zemský hejtman tedy naplno zastával svou hlavní funkci přímého panovníkovy zástupce. K tomu mu pomáhali nejen zmiňovaní rakouští velitelé, ale i část Albrechtovi věrných českých a moravských šlechticů; u některých z nich máme doloženy i návštěvy u markraběte ve Vídni.⁵⁶³

Navzdory rostoucímu vlivu rodícího se panského stavu na výběr moravských zemských hejtmanů byla tato osoba stále ještě hlavně zeměpanským úředníkem, přičemž kandidát musel být schválen panovníkem. Ve sledovaném období vlády posledních Lucemburků a Albrechta V. Habsburského na Moravě zastával hejtman (s výjimkou účasti Viléma z Pernštejna na čáslavském sněmu) vždy panovníkovu politiku, a sice i v období po Zikmundově katastrofální porážce u Habrů a Německého Brodu v roce 1422, kdy se část moravské šlechty prokazatelně vrátila k husitství a odboji proti králi. Vůli nového markraběte Albrechta následně naplňovali i bývalí husité Hašek z Valdštejna a Jan starší z Lomnice. Očekávat se to dá i během málo zmapovaného hejtmanství Vaňka Černohorského z Boskovic. Přesto můžeme sledovanou část moravských dějin považovat za dobu formování a přesnějšího vymezení základních pravomocí tohoto úředníka, který už v době úmrtí krále Albrechta Habsburského hrál v rámci stavovského zřízení Moravy důležitou roli.

⁵⁶³ V březnu roku 1433 tam např. pobývali Hašek z Valdštejna a moravský podkomoří Jošt Hecht z Rosic – Archív hlavného mesta SR Bratislavy, Magistrát mesta Bratislavy, zbierka listín a listov 1252, Dostupné na monasterium.net, URL [/mom/SK-AMB/362/1252/charter](http://mom/SK-AMB/362/1252/charter)>. Cit. [2021-02-15].

6. Exkurz: Panství Kravaře jako příklad panovnické konfiskace za husitských válek?

Petr Strážnický z Kravař patřil v prvních desetiletích 15. století mezi nejřednější šlechtice na Moravě a nesmazatelně se zapsal do průběhu husitských válek v Moravském markrabství.⁵⁶⁴ Základem jeho majetků byla dvě panství, která zdědil po svém otci Václavovi z Kravař – panství Strážnice na jihu Moravy u hranic s Uhrami a panství Kravaře v opavském vévodství. Na rozdíl od některých příbuzných, jako byli například Petrův strýc Petr Plumlovský z Kravař, bratranec Jindřich Plumlovský z Kravař nebo zejména vzdálený příbuzný Lacek z Kravař, se však Petr Strážnický příliš nesnažil rozšiřovat své državy pomocí transakcí deskových majetků. Většinu svých pozdějších majetků, kromě menších koupí vesnic nebo jejich částí,⁵⁶⁵ získal díky dědictví po svých příbuzných. Roku 1416 zdědil rozsáhlé majetky po Lackovi z Kravař a na konci roku 1420 poté, co 1. listopadu v bitvě pod Vyšehradem padl jeho svobodný a bezdětný bratranec Jindřich Plumlovský z Kravař, přešla na Petra i většina panství plumlovské větve rodu.⁵⁶⁶ Ještě před touto bitvou se však Petr Strážnický z Kravař odhodlal k největší jednorázové majetkové transakci, kterou jsme dnes ve spojitosti s jeho jménem v pramenech schopni zachytit – prodeji eponymního majetku svého rodu, panství Kravaře.

Cílem této kapitoly je na základě analýzy deskových zápisů o prodeji panství, jejich komparací s dalšími prameny a prosopografickým výzkumem zúčastněných

⁵⁶⁴ Tento exkurz jsem zpracoval do podoby článku SVOBODA, Josef: *Prodej panství Kravaře Petrem Strážnickým z Kravař v roce 1420*. Historica, v tisku. K osobě Petra Strážnického z Kravař viz DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II.: O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910, s. 122–136; nověji BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 251–270.

⁵⁶⁵ V moravských zemských deskách jsou zaznamenány jen tři koupě majetků Petrem Strážnickým. Prvním je nákup vesnice Vrbka na jižní Moravě v roce 1385 (ZDO IV, č. 553, s. 153), tuto transakci ale za Petra Strážnického provedl jeho strýc Petr Plumlovský z Kravař. V roce 1416 Petr Strážnický spolu se svým bratrancem Jindřichem Plumlovským koupil tvrz a městečko Čechy pod Kosířem (ZDO VIII, č. 636, s. 330), jak ale upozorňuje Tomáš Baletka, měl tento nákup efekt zejména pro Jindřicha Plumlovského – BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 256. Jako třetí Petr vykoupil od Zbyňka z Dřínového a Jakoubka z Počenic jejich podíly na zboží Trávník, na tyto majetky však okamžitě přijal na spolek bývalého majitele Milotu z Benešova a Trávníka, takže ani tento obchod neměl pro Petra nějaký větší význam – ZDO IX, č. 65, 66, s. 335.

⁵⁶⁶ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 255 (dědictví po Lackovi z Kravař), s. 258 (dědictví po Jindřichovi Plumlovském z Kravař). Ne vždy však bylo dědické řízení bez komplikací, Lackova dcera Eliška z Kravař, vdova po Albertovi ze Šternberka, se s Petrem Strážnickým neúspěšně soudila o panství Helfštejn, nakonec získala pouze Odry – JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 29.

šlechticů potvrdit či vyvrátit některé v historiografii tradované teorie o tom, proč se Petr Strážnický z Kravař rozhodl kravařské panství rozprodat a jaké strategie sledovali jednotliví kupující. Dosavadní literatura se tímto prodejem zatím příliš nezabývala a většinou mu věnovala jen krátký odstavec. Navzdory pouhým zmínkám se však objevuje celá řada teorií a hypotéz, proč k této události došlo. František Dvorský vidí jako hlavní důvod vzdálenost panství Kravaře od ostatních Petrových statků, což mu mělo znesnadňovat správu majetku.⁵⁶⁷ Tomáš Baletka nabízí hned několik hypotéz – od politických důvodů až po hospodářské, kdy prodej po částech různým osobám vysvětluje snahou Petra urovnat dřívější dluhy.⁵⁶⁸ Jako jeden z politických důvodů uvádí také možný nátlak vévody Přemka Opavského na Petrovo odstoupení od husitství. Takovou možnost zmiňuje (na základě Baletkovy úvahy) i Martin Čapský, který v tom s jistou opatrností vidí možný další krok v Přemkově snaze udržet konflikty za hranicemi svého vévodství.⁵⁶⁹ Ještě dále zašel František Šigut, jenž prodej interpretoval jako vynucený Zikmundem Lucemburským kvůli Petrovu odboji.⁵⁷⁰ Václav Štěpán Šigutovu teorii přejal a trochu zmírnil, přičemž vynechal část o odboji.⁵⁷¹ Tuto hypotézu naposledy ještě více rozvinul Jiří Jurok, který píše, že panství Kravaře bylo dokonce Zikmundem Lucemburským zkonfiskováno;⁵⁷² na jiném místě ve stejné publikaci však uvádí, že Petr panství rozprodal bývalým členům Lackovy vojenské družiny.⁵⁷³

6.1. Panství Kravaře za pánů z Kravař

Rozsah panství Kravaře byl v době vlastnictví pánů z Kravař proměnlivý. Panství se nacházelo v opavském vévodství a náleželo už od časů Voka I. (tj. od počátku 14. století) strážnické větvi rodu.⁵⁷⁴ Dvanáct let po smrti dlouholetého opavského vévody Mikuláše II. (+1365) bylo v roce 1377 území vévodství na základě

⁵⁶⁷ DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II.*, s. 127.

⁵⁶⁸ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 257–258.

⁵⁶⁹ ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 223, pozn. 24.

⁵⁷⁰ *Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie. III. díl.* Ed. ŠIGUT, František. Opava 1967, s. 26, pozn. 12.

⁵⁷¹ ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*. Časopis slezského muzea, série B – vědy historické 20, 1974, s. 21.

⁵⁷² JURK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 156; JURK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice 2006, s. 181.

⁵⁷³ JURK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 43, pozn. 86.

⁵⁷⁴ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 132.

několika výroků šlechtických rozhodčích rozděleno mezi Mikulášovy čtyři syny, přičemž panství Kravaře tímto dělením připadlo ke Krnovsku spravovanému Mikulášovým nejstarším synem Janem I. Ratibořským.⁵⁷⁵ Po Janově brzké smrti však jeho stejnojmenný syn Jan II. někdy kolem roku 1384 Krnovsko prodal knížeti Vladislavovi Opolskému. Ten v roce 1390 odprodal jeho velkou část Joštovi Lucemburskému, Jan Ratibořský vykoupil zpět pouze hrad Fürstenwalde a město Bruntál.⁵⁷⁶ Po Joštově smrti v roce 1411 jeho část Krnovska přešla na českého krále Václava IV. a v době zápisu Petrova prodeje panství Kravaře do krnovských zemských desk v roce 1420 ji držel Zikmund Lucemburský.⁵⁷⁷

Na základě listin o rozdělení opavského vévodství v roce 1377 považuje Tomáš Baletka za součásti kravařského panství, toho času drženého Václavem Strážnickým z Kravař, devět vsí nebo jejich dílů – ves Kravaře s tvrzí, vesnice Plíšť (dnes Pilszcz v Polsku), Velké Hoštice, Kouty, Rozumice, Vrbka, Kylešovice (nebo Jilešovice)⁵⁷⁸ a pravděpodobně jen podíly ve vesnicích Tísek, Komárov a Slatina.⁵⁷⁹ V této době měla na části panství Kravaře, konkrétně na vesnicích Rozumice a Kouty, pojištěné své věno Václavova manželka a matka Petra Strážnického z Kravař, Alžběta.⁵⁸⁰

⁵⁷⁵ To dokládá i to, že prodej panství Kravaře byl zapsán v krnovských a nikoliv opavských zemských deskách.

⁵⁷⁶ STARÝ, Marek: *Ducatus, nebo Terra*, s. 29–31. Menší část Krnovska (Bruntálsko) ve stejné době odkoupil zpět od Vladislava Opolského Jan II. Ratibořský – tamtéž, s. 31.

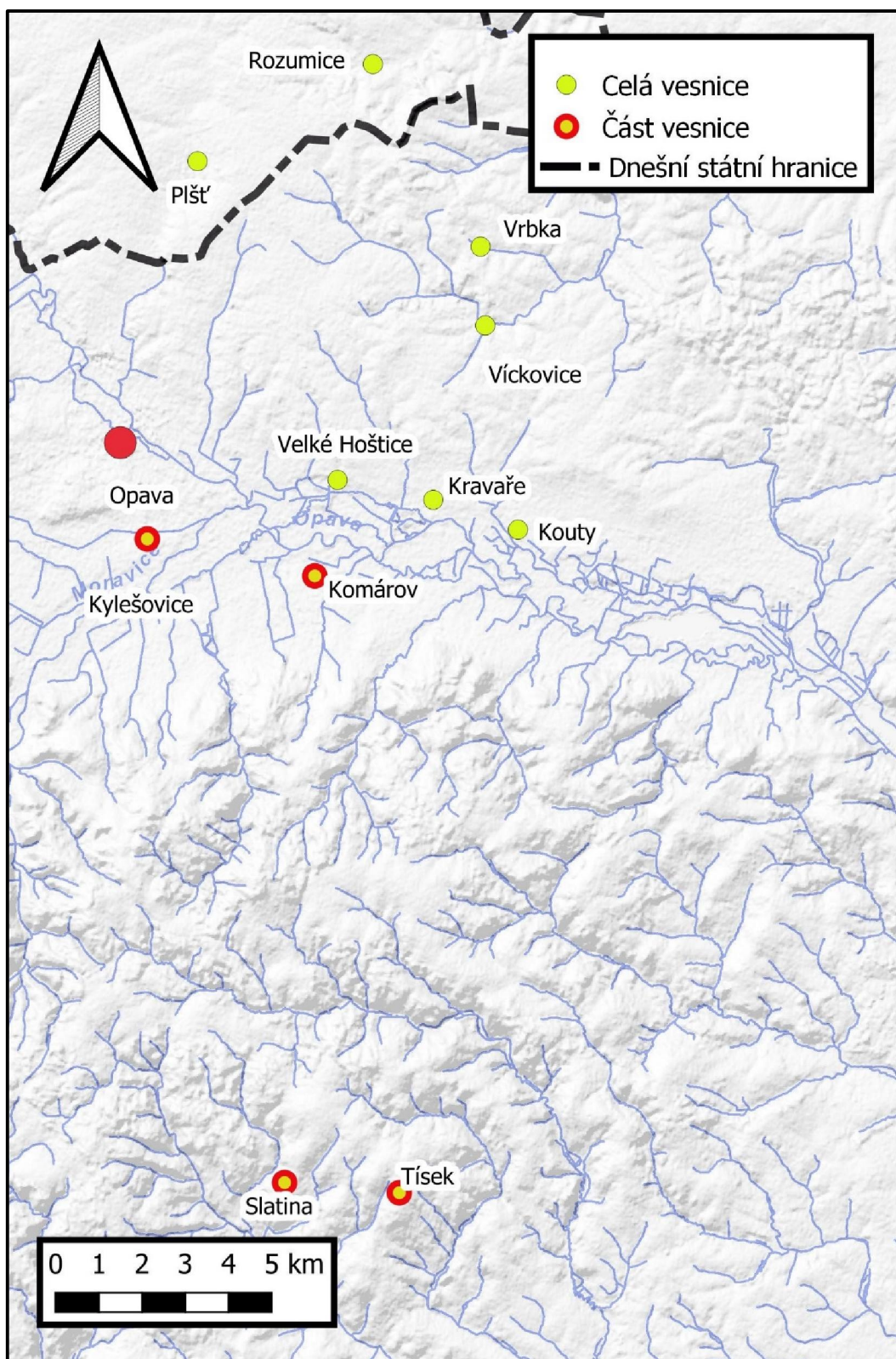
⁵⁷⁷ Zikmund vlastnil svůj díl Krnovska až do 23. dubna 1421, kdy ho prodal knížeti Ludvíkovi Břežskému, který ho o rok později prodal Janovi II. Ratibořskému, čímž se celé Krnovsko dostalo téměř po 40 letech do jeho rukou – tamtéž.

⁵⁷⁸ Vzhledem k poloze obou lokalit bych se zde klonil k názoru Vincence Praska, že se jednalo o Kylešovice, které se nachází blíž k ostatním částem kravařského panství – PRASEK, Vincenc: *Historická topografie země Opavské. A–K*. Opava 1889, s. 539. Na rozdíl od Tomáše Baletky uvádí František Šigut, že páni z Kravař drželi pouze část Kylešovic. Po rozdělení vévodství v roce 1377 patřila vesnice díky dílům vévodů Václava a Přemka z velké části do Opavska, pouze část v držení Václava Strážnického z Kravař připadla do Krnovska. František Šigut nabízí hypotézu, že se jednalo zejména o pozemky v sousedství katastru vesnice Komárov, kterou Kravařové také drželi, přičemž ještě v 18. století byly o přesné hranice katastrů Kylešovic a Komárova mezi oběma vesnicemi spory – *Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppaviae. II. díl*. Ed. ŠIGUT, František. Opava 1962, s. 7–8, pozn. 3.

⁵⁷⁹ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 132. Listiny o rozdělení opavského vévodství mezi syny Mikuláše II. byly edičně vydány v rámci *Codex diplomaticus Silesiae VI.* (dále jen CDS VI). Ed. MAX, Josef a kol. Breslau 1865, s. 195–201.

⁵⁸⁰ V listině z 2. června 1390 uzavírá na toto věno spolek Petr Plumlovský z Kravař a Alžběta, vdova po Václavovi Strážnickém z Kravař – *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XV.* Ed. BRETHER, Bertold. Brünn 1903, s. 265–266, č. 304.

Obr. 1: Rozsah panství Kravaře v roce 1377

V čase mezi vydělením Krnovska v roce 1377 a zápisem Petrova prodeje panství Kravaře do krnovských zemských desk v roce 1420 došlo k několika majetkovým změnám, které ale bohužel kvůli nedochování zemských desk z konce 14. století nejsme schopni blíže postihnout.⁵⁸¹ Ze srovnání majetků vyjmenovaných v listině o rozdělení vévodství v roce 1377 a v zápisech o prodeji panství v roce 1420 vyplývá, že v mezidobí páni z Kravař ztratili své podíly v Kylešovicích, Tísku a Slatině, naopak získali svobodný dvůr ve Víckovicích⁵⁸² a nejpozději v roce 1398 pravděpodobně i zbytek vesnice Komárov.⁵⁸³

V této podobě držel kravařské panství Petr Strážnický z Kravař až do přelomu let 1419 a 1420, kdy se rozhodl celé panství po částech rozprodat, přičemž zápisy o jednotlivých prodejích byly zapsány do krnovských zemských desk 4. června 1420.⁵⁸⁴ Vesnice Kravaře a Kouty, včetně patronátního práva na kostel v Kravařích, prodal Mikuláši Šlevicovi,⁵⁸⁵ vesnici Plšť získal Pavlík ze Sovince,⁵⁸⁶ Rozumice přešly na v době zápisu již zemřelého Zbyňka Hřivnáče z Hněvošic a Bočka z Labutě⁵⁸⁷ a vesnice Velké Hoštice a Komárov koupil Jan Helm z Výškovic.⁵⁸⁸ Kromě toho ještě Petr Strážnický odprodal Ješkovi z Libosvár svobodný dvůr ve Víckovicích a vše, co měl ve vesnici Vrbka.⁵⁸⁹

⁵⁸¹ Na základě mladších zápisů, které je zmiňují, prokázal Dalibor Prix existenci krnovských zemských desk i v období mezi lety 1377–1403, tyto knihy se nám však nedochovaly – *Zemské desky krnovské*. Svazek I., 1403–1522. Ed. PRIX, Dalibor (dále jen ZDK). Opava 2008, s. 20.

⁵⁸² Dnes zaniklá lokalita, přední znalec Opavska Dalibor Prix v rejstříku ke krnovským zemským deskám uvažuje, že se dvůr mohl nacházet v místech dnešních osad Svoboda nebo Bílá Bříza pár kilometrů severně od Kravař a nedaleko Vrbky – ZDK, s. 398.

⁵⁸³ V roce 1398 totiž Petr Strážnický z Kravař se svým strýcem Petrem Plumlovským z Kravař prodávají Petrovi, rodákovi z Komárova a jeho manželce Magdaleně rychtu v jejich vesnici Komárov, viz PRASEK, Vincenc: *Historická topografie země Opavské*, s. 472. Listina se dochovala v úředně ověřeném opise z roku 1755 – ZA Opava, fond Urbaniální komise slezská v Opavě, inv. č. 570.

⁵⁸⁴ ZDK, s. 74–78.

⁵⁸⁵ ZDK, č. 74, s. 75.

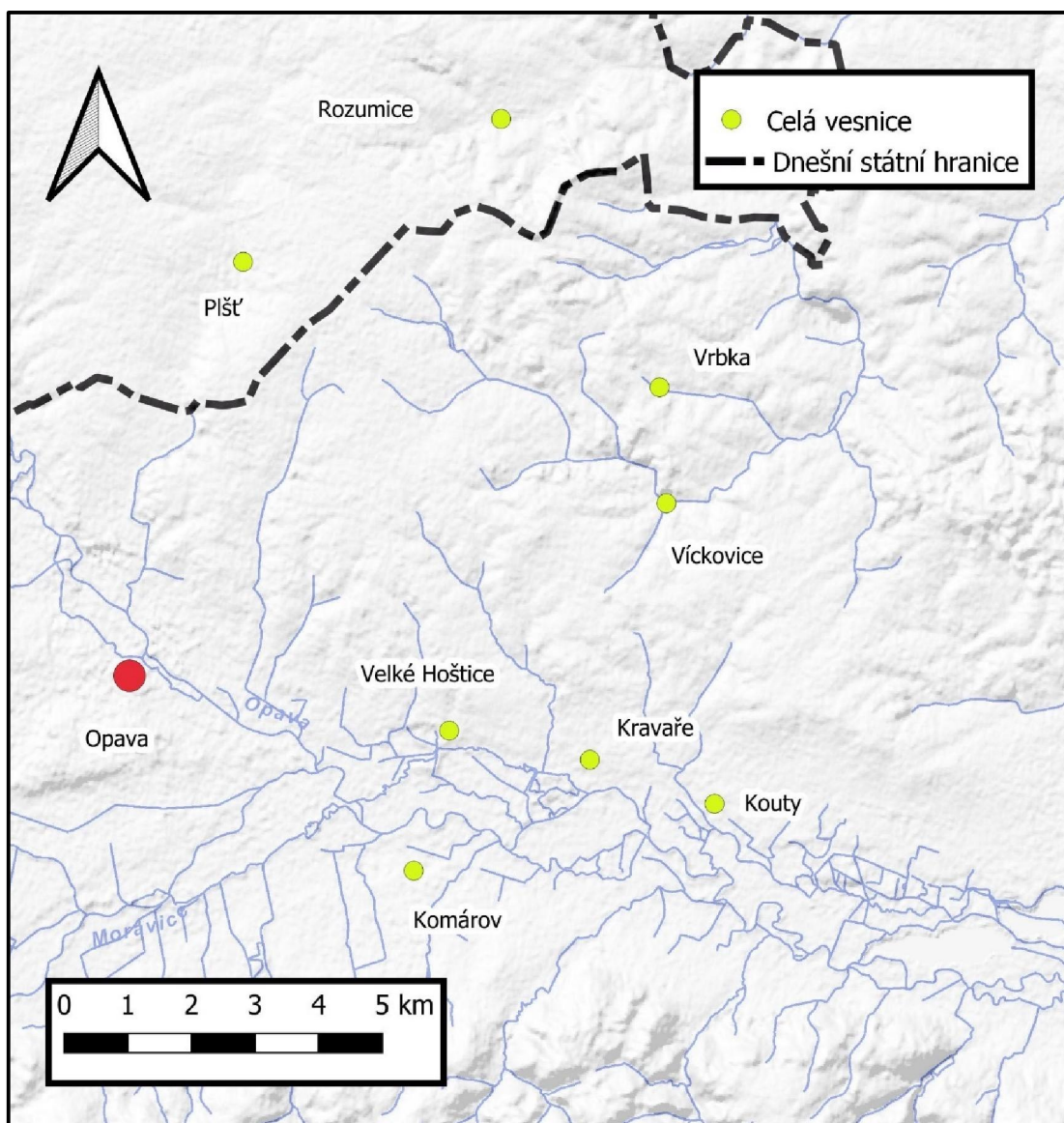
⁵⁸⁶ ZDK, č. 77, s. 76.

⁵⁸⁷ ZDK, č. 78, s. 77.

⁵⁸⁸ ZDK, č. 79, s. 77; č. 80, s. 78.

⁵⁸⁹ ZDK, č. 81, s. 78. Z nějakého důvodu však prodej Vrbky a svobodného dvoru ve Víckovicích literatura většinou nerefletovala.

Obr. 2: Rozsah panství Kravaře v roce 1420

6.2. Osoby kupujících

Důležitou roli v objasnění roztříštěného prodeje panství mohou hrát jednotlivé osoby, jež části panství od Petra Strážnického odkoupily. Pro další výklad je tedy nezbytné si tyto kupující blíže představit a podívat se na jejich osudy před rokem 1420 a vztahy s Petrem Strážnickým potažmo s celým rodem pánů z Kravař.

6.2.1. Mikuláš Šlevic

O Mikulášovi Šlevicovi máme zprávy pouze z opavského vévodství – jako jediný ze všech kupujících kravařského panství se pravděpodobně nijak neangažoval na území Moravského markrabství a působil výhradně na Opavsku a Krnovsku.⁵⁹⁰ Zde Šlevicové nejspíše drželi vesnici *Rosin*,⁵⁹¹ kterou kolem roku 1410 v tituluře užíval Mikuláš, a vesnici Sosnová, po níž se psal Mikulášův bratr Jan.⁵⁹² V nedalekých Velkých Heralticích postupně Mikuláš s bratrovou pomocí kupoval rozdrobené majetky a nejpozději roku 1411 držel relativně velkou a ucelenou část vesnice ve svých rukou.⁵⁹³ Už v roce 1409 zde také pojistil věno své manželce Anně.⁵⁹⁴

V této době už byl Mikuláš Šlevic důležitým šlechticem z Krnovska, o čemž svědčí i fakt, že v roce 1411 spolu se Zikmundem Čelmem z Brantic vedl poselstvo krnovské šlechty k novému zeměpánovi Václavovi IV., který získal Krnovsko po smrti moravského markraběte Jošta. Václav následně 22. března 1411 vydal v Praze listinu, kterou potvrzoval krnovské svobody a práva.⁵⁹⁵ Kromě toho působil Mikuláš i na Opavsku, zde například v roce 1413 spolu s několika dalšími šlechtici ručil ve sporu o

⁵⁹⁰ V roce 1431 byl přítomen obnovení opavských zemských desk v roce 1431 – *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl první: knihy přední. Část první (1413–1484)*. Ed. KAPRAS, Jan. Praha 1906, s. XV.

⁵⁹¹ Vesnici *Rosin* identifikoval Dalibor Prix v rejstříku ke krnovským zemským deskám jako Rohozany (dnes Rogazany v Polsku) – ZDK, s. 384.

⁵⁹² Jako „*hannos slewicz von czosnaw*“ je Jan uveden v zápise z krnovských zemských desk z roku 1409 – ZDK, č. 13, s. 39–40. Mikuláš se ve stejném roce píše jako „*Nicolaus Slewicz de Rosin*“ – ZDK, č. 4, s. 35.

⁵⁹³ Koupě necelých šesti lánů a dalších majetků ve vesnici od Herbortíka ze *Slocaw* v roce 1409 – ZDK, č. 12, s. 39; koupě 11 hřiven platu a dalších majetků ve vesnici od Jindřicha *Ribnicze* v roce 1410 – ZDK, č. 19, s. 43–44; koupě jednoho místa („*ortum*“) a přilehlé louky od opavského řezníka Reinczka nejspíše v roce 1410 – ZDK, č. 27, s. 47; koupě dvora a dalších majetků u vesnice od Jana Kosíře v roce 1411 – ZDK, č. 36, s. 53.

⁵⁹⁴ ZDK, č. 4, s. 35. Původní částku 220 hřiven grošů Mikuláš v roce 1416 navýšil na 250 hřiven, když kromě 22 hřiven ročního platu z vesnice přidal ještě 3 hřivny důchodu ze dvora u vesnice (nejspíše toho, který koupil od Jana Kosíře o pět let dříve) – ZDK, č. 61, s. 67–68.

⁵⁹⁵ ZDK, č. 388, s. 249–250.

potomky Bavora z Násile za Bavorova bratra Viléma.⁵⁹⁶ Jako jeden z předních opavských šlechticů byl Mikuláš jmenován i v zápise při obnovení opavských zemských desk v roce 1431.⁵⁹⁷

Základem budoucích majetků rodu Šleviců se však stala až koupě majetků bývalého kravařského panství od Petra Strážnického z Kravař zapsaná v roce 1420 do zemských desk. Mikuláš ze Šlevic získal ze všech kupujících nejhodnotnější část – vesnici Kravaře s tvrzí („*loco municionis ibidem vulgariter Kopecz tvrzný*“) a patronátním právem a vesnici Kouty.⁵⁹⁸ O rok později znovu upravil věno pro svou manželku, když ho z Velkých Heraltic přesunul ve stejné výši na vesnici Kravaře.⁵⁹⁹ Mikuláš však pravděpodobně sám nedisponoval takovým množstvím hotových peněz, aby mohl tyto majetky koupit, proto si musel půjčit. V zápise z prosince 1421 totiž musel zastavit plat 25 hřiven ze své části Velkých Heraltic dětem po Zbyňkovi Hřivnáčovi s podmínkou, že pokud jim do příštího svátku svatého Jiří nezaplatí 500 hřiven, tak výše uvedený plat a jeho zboží ve Velkých Heralticích přejde na Zbyňkovy potomky.⁶⁰⁰ Zástavu se Mikulášovi nejspíše nepodařilo vyplatit, po roce 1421 se už jako držitel dílu Velkých Heraltic v pramenech neobjevuje. Naopak potomci Zbyňka Hřivnáče v roce 1439 drželi už celou vesnici, když ji Zbyněk Hřivnáč mladší zapisoval svému bratrovi Petříkovi se vším příslušenstvím, „...*Jakoz ta gista wes od stara dawna wysazena gest.*“⁶⁰¹

6.2.2. Pavel (V.) ze Sovince

Pavel (V.) ze Sovince byl jediným z kupujících šlechticů, kterého můžeme považovat za vyššího šlechtice, jakkoliv jde v této době o ahistorický pojem.⁶⁰² Po smrti jeho otce Pavlíka (IV.) ze Sovince v roce 1398 se mezi pozůstalými syny rozpoutaly dlouholeté soudní spory o otcovské majetky. Nakonec to byl právě Pavel

⁵⁹⁶ *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl první*, č. 12, s. 4–5.

⁵⁹⁷ *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl druhý: desky zemské. Část první (1431–1536)*. Ed. KAPRAS, Jan. Praha 1908, č. 12, s. 11.

⁵⁹⁸ ZDK, č. 74, s. 75.

⁵⁹⁹ ZDK, č. 96, s. 86.

⁶⁰⁰ ZDK, č. 97, s. 86–87.

⁶⁰¹ ZDK, č. 153, s. 112.

⁶⁰² Problematice dělení šlechty na Moravě se věnovali např. Jaroslav Mezník (MEZNÍK, Jaroslav: *Markrabě a páni*, s. 39–50) nebo David Papajík (PAPAJÍK, David: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*, s. 519–532).

(V.), kdo držel hrad Sovinec.⁶⁰³ O Pavlových politických postojích během pronikání husitského reformního programu nemáme bližší zprávy, nepečetil však žádný z protestních listů šlechty proti uvěznění a později upálení mistra Jana Husa. To však podle Davida Papajíka nemusí nutně znamenat, že by nesympatizoval s reformním hnutím, protože už během roku 1420 Pavel nejspíše nebyl příznivcem Zikmunda Lucemburského.⁶⁰⁴ Takovému výkladu nahrávají události dalších let, kdy se Pavel vyprofiloval jako kališník.⁶⁰⁵

Během rozprodeje kravařského panství koupil Pavel (V.) ze Sovince vesnici Plšť, s osamocenou vesnicí na Krnovsku však očividně neměl žádné další plány, protože na rozdíl od ostatních kupujících (snad s výjimkou Ješka z Libosvár) zde nevládnul jiné majetky. Už několik let po zisku Plště vesnici prodal vévodovi Janovi II. Ratibořskému, přičemž transakce byla zapsána do krnovských zemských desk 28. prosince 1422.⁶⁰⁶ Jan II. totiž během let 1421 a 1422 intenzivně vyjednával se Zikmundem Lucemburským a vévodou Ludvíkem Břežským o vykoupení dávne zástavy Krnovska. To bylo definitivně stvrzeno lenní přísahou, kterou Jan z držby

⁶⁰³ K pánům ze Sovince obecně PAPAŽÍK, David: *Páni ze Sovince*. Ke sporům o majetky mezi dětmi Pavlíka (IV.) viz tamtéž, s. 51–58.

⁶⁰⁴ PAPAŽÍK, David: *Páni ze Sovince*, s. 88.

⁶⁰⁵ I když se na základě Pavlových kontaktů s Olomoucí v roce 1427 v historiografii uvažuje, že v tu dobu ještě Pavel váhal mezi husitstvím a věrností markraběti Albrechtovi Habsburskému (PAPAŽÍK, David: *Páni ze Sovince*, s. 94), v listu moravského zemského hejtmána Jana z Lomnice pro znojemského hejtmána Jörga Launa, který Petr Elbel datuje do 21. března 1430, už Pavel vystupuje jako člen skupiny kališnických šlechticů uzavírajících příměří se stranou markraběte Albrechta – ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří*, s. 35–43, 87–88 (edice).

⁶⁰⁶ ZDK, s. 91, č. 106, s chybnou datací 27. prosince 1423. O den dříve, tedy správně 27. prosince, vydal Pavel na hradě Sovinec list, ve kterém vyslal jako posly ke krnovským zemským deskám Denharda z Lichnova a Hanuška Kosíře z Životic, „*neboť pro jiné neprázdnosti sám sem při tom býti nemohl.*“ – ZA Opava, fond Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 421, sign. A XIX-1; transkribce listu – ZDK, s. 258–259, č. 396. Na chybnou dataci listu v archivním inventáři upozornil už tvůrce edice krnovských zemských desk Dalibor Prix – ZDK, s. 91, č. 106, pozn. 1, s. 258–259, č. 396. Prix však nesoulad data listu a zápisu v deskách interpretoval tak, že Pavel měl list vydat rok před samotným zápisem. Už z citované části listu je však jasné, že Pavel mohl těžko předvídat, že za rok v době zápisu do zemských desk bude tak vytížený, že nebude moci do Krnova přijet. Řešení této chronologické záhady je prosté – na Moravě ve středověku začínal nový rok na svátek Narození Páně 25. prosince, díky čemuž vzniká mezi 25. a 31. prosincem období, kdy se středověká datace liší od té moderní (to zmiňuje na jiném místě i Dalibor Prix – ZDK, s. 258–259, č. 396, přesto zápis v deskách datoval do roku 1423). Proto Pavel svůj list a zemští úředníci zápis v zemských deskách datovali už do roku 1423, kvůli čemuž pozdějším historikům datum vydání Pavlova listu nekorespondovalo s chronologickými tabulkami (list byl datován na neděli sv. Jana Evangelisty roku 1423, podle našeho novodobého počítání nového roku od 1. ledna však v roce 1423 připadal svátek sv. Jana na pondělí). Trochu matoucí ještě může být to, že je zápis v zemských deskách zapsán na straně mezi dvěma zápisy z 2. března 1423, a to stejnou písařskou rukou. Vysvětlením je, že byl zápis zapsán v březnu 1423, ale datován byl zpětně do 28. prosince předcházejícího roku, kdy Pavlovi poslové do Krnova nejspíše dorazili, desky už však byly zavřené (poslední zápisy z roku 1422 jsou datované 22. prosince – ZDK, č. 103 a 104, s. 90). Správné datování listu podle moderního počítání let má být tedy 27. prosince a zápisu do desk 28. prosince roku 1422.

Krnovska složil Zikmundovi 15. března 1422 v Kroměříži.⁶⁰⁷ Na znovuzískaném otcovském dědictví začal ratibořský vévoda okamžitě posilovat svou moc, což se projevilo obsazením důležitých krnovských hradů novými věrnými purkrabími a zabráním hradu Vartnova, který do té doby držel Štěpán mladší z Vartnova.⁶⁰⁸ Do Janovy strategie posilování komorních majetků na Krnovsku bezesporu zapadá i zmiňovaná koupě Plště.

6.2.3. Zbyněk Hřivnáč z Hněvošic a Boček z Labutě

Zbyněk Hřivnáč z Hněvošic se psal podle Hněvošic u Opavy, které při dělení opavského vévodství připadly k dílu vévodů Václava a Přemka.⁶⁰⁹ Zbyněk se však v prvních letech angažoval hlavně v Moravském markrabství. Zde roku 1406 získal od Lacka z Kravař vesnice Beňov a Běškovice,⁶¹⁰ na kterých obratem zapsal věno své manželce Anně z Labutě. Anna byla pravděpodobně sestrou Bočka z Labutě, který toto věno přijal.⁶¹¹ Ve stejném roce byl zapsán do zemských desk spolek, na který přijal Boček z Labutě oba manžele na sousední vesnici Želatovice,⁶¹² kterou získal Boček spolu s bratrem Mikulášem taktéž od Lacka z Kravař v roce 1392.⁶¹³

I když v tomto období můžeme pozorovat kontakty Zbyňka Hřivnáče s rodem pánů z Kravař, konkrétně s panem Lackem, rozhodl se Zbyněk někdy kolem roku 1410 dobudovat a upevnit své majetkové zázemí na Opavsku a Krnovsku. Nejpozději v roce 1411 získal od Čeňka z Drahotuš jeho díl vesnice Heraltice.⁶¹⁴ Dostal se také do služby opavského vévody Přemka, když je ve stejném roce zmíněn jako purkrabí na Přemkově hradě Vikštejn,⁶¹⁵ o dva roky později byl v Opavě přítomen řešení výše

⁶⁰⁷ KOUŘIL, Pavel – PRIX, Dalibor – WIHODA, Martin: *Hrady českého Slezska*. Brno – Opava 2000, s. 515–517.

⁶⁰⁸ Tamtéž, s. 516.

⁶⁰⁹ CDS VI, s. 197.

⁶¹⁰ Jednalo se o sousední vesnice několik kilometrů východně od Přerova, přičemž Běškovice později zanikly a spojily se s Beňovem – HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země moravskoslezské*. 2. vydání (reprint 1. vydání). Praha 2004, s. 641. Tomáš Baletka vesnice nesprávně uvádí jako Boňov a Výškovice – BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 301. Tyto vesnice (společně ještě se sousedními Prusy, Želatovicemi a Podolím) získal Lacek z Kravař v roce 1384 od markraběte Jošta – SOA Třeboň, fond Cizí statky I. Listiny 1207–1869, inv. č. 75.

⁶¹¹ ZDO VII, č. 78 a 79, s. 244. Zápis byl proveden 9. ledna 1406.

⁶¹² ZDO VII, č. 93, s. 245.

⁶¹³ ZDO VI, č. 450, s. 202.

⁶¹⁴ ZDK, č. 33, s. 51–52; č. 38, s. 54–55. Pravděpodobně se jednalo o Velké Heraltice, druhou část držel Mikuláš Šlevic (viz výše).

⁶¹⁵ KOUŘIL, Pavel – PRIX, Dalibor – WIHODA, Martin: *Hrady českého Slezska*, s. 374, 506.

jmenovaného sporu o potomky Bavora z Násile.⁶¹⁶ Z pohledu Zbyňkovy strategie získávání majetků v opavském vévodství je potřeba také interpretovat jeho zájem o koupi vesnice Rozumice od Petra Strážnického z Kravař jako součást systematické snahy o vytvoření majetkového zázemí v blízkosti svého nového pána, opavského vévody Přemka.

I když byl do krnovských zemských desk prodej Rozumic Zbyňkovi Hřivnáčovi z Hněvošic a Bočkovi z Labutě zapsán 4. června 1420, k samotné koupi došlo už dříve, nejpozději na přelomu let 1419 a 1420. V červnovém zápisu byl totiž Zbyněk Hřivnáč uveden už jako zesnulý.⁶¹⁷ Jeho úmrtí můžeme na základě dalších zmínek v pramenech datovat nejpozději do prvních týdnů roku 1420, jako nebožtík je totiž zmiňován už v zápise v olomouckých zemských deskách z 13. ledna téhož roku, kdy Anna z Labutě, vdova po Zbyňkovi, přijímá na spolek na věno svého bratra Bočka z Labutě.⁶¹⁸

Boček z Labutě je sice v zápisu transakce uveden také, přesto se zdá nepravděpodobné, že by se na nákup malé vesnice Rozumice museli složit dva šlechtici. Sám Boček navíc žádné jiné majetky na Opavsku ani Krnovsku neměl. Jeho jméno v souvislosti s koupí Rozumic je možné vysvětlit díky jeho rodinným vazbám k zesnulému Zbyňkovi Hřivnáčovi z Hněvošic. Do zápisu o prodeji Rozumic se dostal nejspíše z toho důvodu, že bylo potřeba, aby při zápisu do zemských desk reprezentovala kupujícího vhodná osoba.⁶¹⁹ Proto byl místo nedospělých dětí Zbyňka Hřivnáče přítomen zápisu Rozumic jeho švagr Boček z Labutě jakožto nejbližší dospělý mužský příbuzný mladých dědiců a vdovy po Zbyňkovi Anny, popřípadě jako jejich poručník.⁶²⁰ Poté, co Zbyňkovi synové Zbyněk a Jan dosáhli dospělosti,

⁶¹⁶ *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl první: knihy přední. Část první (1413–1484)*. Ed. KAPRAS, Jan. Praha 1906, č. 12, s. 4.

⁶¹⁷ ZDK, č. 78, s. 77.

⁶¹⁸ ZDO IX, č. 311, s. 352.

⁶¹⁹ Vzhledem k tomu, že se krnovský zemský soud v této době řídil moravským zemským právem, je pravděpodobné, že zde fungovaly podobné mechanismy. Informace o formálním průběhu zápisu do desk známe z *Knihy Tovačovské*, což je sice mladší pramen, ale je založena na tradovaném zvykovém právu a starších nálezech. V případě vkladu do zemských desk měl být prodávající přítomen osobně, u kupujícího byla přítomnost silně doporučena („*Ale když se dědictví vkládá, hodné jest, aby ten tu byl, komuž se vkládá, aby věděl, kterak se jemu vkládá.*“ – *Knihy Tovačovská*, s. 61).

⁶²⁰ Boček z Labutě je následně uveden na prvním místě mezi správci zvolenými vdovou Annou při zápisu ročního platu jejího věna v roce 1421 – ZDK, s. 87, č. 98. Ve stejném roce je zmíněn i spolek, který Boček z Labutě společně s bratrem zesnulého Zbyňka Hřivnáče Václavem, opatem kláštera Hradiště, držel s dětmi („*pueri*“) po Zbyňku Hřivnáčovi – ZDK, s. 86–87, č. 97.

disponovali totiž Rozumicemi oni a Bočkovo jméno už se v souvislosti s vesnicí neobjevuje.⁶²¹

6.2.4. Jan Helm z Výškovic

Jan Helm z Výškovic⁶²² se psal nejspíše podle Výškovic u Bílovce. Poprvé se v pramenech objevil po boku svého staršího bratra Aleše Kabáta a matky Adličky v roce 1392, kdy se po smrti svého otce Ješka Helma navzájem přijali na spolek na své části Výškovic.⁶²³ Vztah mezi bratry byl dobrý, jelikož v roce 1407 se Aleš a Jan navzájem jmenovali poručníky svých majetků a zároveň znovu přijali na spolek na své majetky matku Adličku a nově i sestru Kláru.⁶²⁴ V prosinci 1418 navíc Jan učinil Aleše poručníkem ve svém púhonu na Jana mladšího z Tavíkovíc, kterého pohnal z toho, že mu jeho otec vpádl do Dobronic, kde se mu „uvázal v lán“ a vylovil a zkopal rybník.⁶²⁵

Ve službách Kravařů se s Janem Helmem pravděpodobně setkáváme jako s velitelem 49. korouhve polského vojska v bitvě u Grünwaldu v roce 1410,⁶²⁶ jak je uvedeno v kronice polského kronikáře Jana Długosze. Podle něj stál v čele tohoto oddílu jistý „Helm Moravus“,⁶²⁷ kterého můžeme relativně spolehlivě ztotožnit právě s Janem Helmem z Výškovic.⁶²⁸ Korouhev byla údajně složena pouze ze samých

⁶²¹ V roce 1442 přijímá Zbyňkův syn Janek Hřivnáček svou matku Annu na spolek na svou část vesnice Rozumice a dvůr v Držkovicích, následně jí na Rozumicích potvrdil její věno ve výši deseti kop úročného platu (předtím měla Anna své věno pojištěné na Velkých Heralticích – ZDK, s. 87, č. 98). Na toto věno Janka následně jeho matka Anna přijala na spolek – ZDK, s. 120–122, č. 173, 175, 176. Ještě před tím se v roce 1431 svého dědictví ujal starší syn Zbyněk, který následně držel Velké Heraltice – ZDK, s. 100, č. 123.

⁶²² Stručnou biografii Jana Helma z Výškovic podal už František Šigut – ŠIGUT, František: *Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie. III. díl.* Ed. ŠIGUT, František. Opava 1967, s. 26–27, pozn. 12. K Janu Helmovi nejnověji Jiří Jurok – JUROK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti*, s. 181.

⁶²³ ZDO VI, s. 200, č. 404 a 405. Vzhledem k tomu, že ve všech zápisech je na prvním místě jmenován Aleš Kabát, můžeme usuzovat, že byl starší než Jan Helm.

⁶²⁴ ZDO VII, s. 262, č. 361 a 362.

⁶²⁵ LCS III/1, s. 39, č. 187 a 188. Předchozí púhony na Jana staršího z Tavíkovíc jsou ze září roku 1418 (LCS III/1, s. 27–28, č. 119 a 120), někdy mezi zářím a prosincem tedy Jan starší nejspíše zemřel. V zářijových púhonech jsou poručníky Jana Helma Ješek z Říčan a Jan ze Lhoty, v prosincových Jan ze Lhoty a Aleš Kabát. Dobronice a Tavíkovice jsou lokality na jižní Moravě, několik kilometrů severovýchodně od Jevišovic.

⁶²⁶ TUREK, Adolf: *Hrad a panství Starý Jičín*. 2. upravené vydání. Opava 2014, s. 33. Vzhledem k nejasným pramenům nabízí ještě Jiří Jurok variantu, že by oním velitelem mohl být i Janův otec – JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 55–56. Jak je však uvedeno výše, v roce 1392 už byl otec Jana Helma mrtvý.

⁶²⁷ *Joannis Długossii Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Liber decimus et liber undecimus 1406–1412.* Edd. BACZKOWSKI, C. – KOWALCZYK, M. et aliis. Varsaviae 1997, s. 92.

⁶²⁸ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 55–56.

Moravanů a měl ji vypravit moravský baron „*Ioannes Ienczykowicz*“, ⁶²⁹ ztotožňovaný s Janem Jičinským z Kravař. Ten byl polskému kronikáři bezesporu známou osobou, jelikož se v roce 1423 oženil s nevlastní dcerou polského krále Vladislava Jagella, Offkou z Pylcze.⁶³⁰ Vzhledem k Janově nízkému věku je však pravděpodobnější, že hlavním iniciátorem sestavení korouhve byl jeho poručník a příbuzný Lacek z Kravař⁶³¹ a později písíci kronikář jej zaměnil s jemu asi známějším Janem Jičinským, který byl v následujícím období aktivní v polském prostředí. Ve službách dlouholetého protihusitského bojovníka Jana Jičinského z Kravař působil Jan Helm ještě v roce 1426, kdy je zmiňován jako purkrabí na Starém Jičíně,⁶³² nejpozději za tři roky už však sloužil vévodovi Přemkovi Opavskému.⁶³³ Jan Helm tedy nejspíše příliš nepodporoval husitské učení, na rozdíl od svého nevlastního bratra Aleše Kabáta ani nepečetil v září 1415 protestní list proti upálení Jana Husa.⁶³⁴

Na Krnovsku Jan Helm před koupí Velkých Hoštic a Komárova nejspíše žádné majetky neměl, prostředí krnovské šlechty mu však nebylo cizí. Janovou manželkou se totiž stala Kateřina ze Šlevic, dcera Jana (Hanuše) Šlevice a neteř Mikuláše Šlevice. Na nově zakoupené vesnici Velké Hoštice jí také hned 4. června 1420 pojistil věno.⁶³⁵ Ve stejný den ještě přijal na spolek na vesnici Komárov svého tchána Jana ze Šlevic.⁶³⁶ Nejpozději v červnu roku 1422 se však Jan Helm Komárova zbavil úplně, když jej tchánovi odprodal.⁶³⁷ Velké Hoštice si Helmové ponechali necelých patnáct let. V září 1435 nechal Vilém Helm (nejspíše syn Jana Helma) zapsat do krnovských zemských desk prodej Velkých Hoštic opavskému měšťanovi Mikuláši Faulharinkovi.⁶³⁸

⁶²⁹ *Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Liber decimus et liber undecimus*, s. 92.

⁶³⁰ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 243.

⁶³¹ V historiografii však stále panují nejasnosti ohledně Janova věku – i když se už v roce 1413 účastnil zasedání zemského soudu v Opavě, až v roce 1421 děkoval svým poručníkům, které mu před svou smrtí přídělil jeho strýc Lacek z Kravař, (mimo jiné i Petrovi Strážnickému z Kravař) za správu majetků, viz BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 238. Listinu z roku 1421 editoval JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 202.

⁶³² S Janem Helmem, velitelem v bitvě u Grünwaldu, jej ztotožnil Adolf Turek – TUREK, Adolf: *Hrad a panství Starý Jičín*, s. 33.

⁶³³ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 56.

⁶³⁴ K Aleši Kabátovi stručně už SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický 23, 1917, s. 343, č. 452. Nověji a podrobněji viz BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 298.

⁶³⁵ ZDK, s. 80–81, č. 86.

⁶³⁶ ZDK, s. 80, č. 85.

⁶³⁷ ZDK, s. 89, č. 101.

⁶³⁸ ZDK, s. 76, č. 76. K Mikuláši Faulherinkovi krátce ZDK, s. 113, č. 155, pozn. 1.

6.2.5. Ješek z Libosvár

O Ješkovi z Libosvár a jeho osudech mnoho informací nemáme. Psal se podle vesnice Libosváry u Bystřice pod Hostýnem a jeho otcem byl pravděpodobně Jezdoň z Libosvár, který zemřel nejpozději během roku 1406.⁶³⁹ Už roku 1408 prodal Ješek (jmenovaný jako „Jan řečený Jezdoň“) část svého dílu Libosvár bratru Petrovi,⁶⁴⁰ nějaký menší kus otcovského dědictví si však ve vesnici nejspíše ponechal. O tom svědčí skutečnost, že prodej celé své části Libosvár Petrovi zapisuje Ješek do zemských desk až v lednu roku 1420.⁶⁴¹ Tato poslední transakce se nápadně kryje s Ješkovou koupí vesnice Vrbky a svobodného dvora ve Víckovicích od Petra Strážnického z Kravař,⁶⁴² peníze z prodeje Libosvár bratrovi tedy Ješek velmi pravděpodobně využil při nákupu majetků na kravařském panství. Už v únoru roku 1421 však dvůr ve Víckovicích a na něj navázaný plat klášteru Svatého Ducha v Opavě zapisuje Janovi z Liptyně řečenému Ovečka.⁶⁴³

Co se týče politické příslušnosti, prameny nepřímou naznačují, že bratři z Libosvár patřili ke klientele Předbora z Cimburka a Křídla. Ten v lednu roku 1409 pohnal Smila z Loučan, že mu vpadl do Libosvár, které vyraboval a vypálil.⁶⁴⁴ Vesnici pro Předbora držel v zápise blíže nespecifikovaný Předborův panoš. Zda se jednalo o Ješka nebo spíše jeho bratra Petra můžeme jen spekulovat. Roku 1416 jmenoval Mikšík z Kokor svého švagra Ješka z Libosvár (spolu s Buškem z Krásna) poručníkem svých dětí a majetků.⁶⁴⁵ Nejvíce se Ješek zapsal do dějin v září roku 1415, když se stal jedním ze šlechticů, kteří pečeti protestní list proti upálení Jana Husa.⁶⁴⁶ Ješkovo jméno najdeme jako předposlední na šestém listu, kde se vyskytují nižší šlechtici

⁶³⁹ Dne 3. července 1406 pohnala Markéta, vdova po Ctiborovi z Maletína, Petra z Libosvár z 20 hřiven grošů, že jí drží plat dvě hřivny, které měla na Libosvárech zapsané od Petrova otce Jezdoně – LCS I, s. 176, č. 322.

⁶⁴⁰ ZDO VII, s. 283, č. 702. Ješka s Janem Jezdoněm ztotožnil už August Sedláček – SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách*, s. 335, č. 370.

⁶⁴¹ ZDO IX, s. 357, č. 378.

⁶⁴² ZDK, s. 78, č. 81.

⁶⁴³ ZDK, s. 82, č. 89.

⁶⁴⁴ LCS I, s. 325, č. 851. K osobě Smila z Loučan, člena na počátku 15. století široce rozvětveného rodu pánů z Kunštátu a nechvalně proslulého pána vyhlášené lapkovské družiny více PLÁČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu*, s. 291–296.

⁶⁴⁵ ZDO VIII, s. 328, č. 598.

⁶⁴⁶ AČ III, s. 187–193 (Ješek je zmíněn na s. 190). Několik základních údajů k Ješkovi z Libosvár uvádí již August Sedláček – SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách*, s. 335, č. 370. Ke stížnému listu obecně naposledy ČORNEJ, Petr a kol.: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa 1415–2015*. Okrouhlice 2015.

z oblasti střední a východní Moravy a Opavska.⁶⁴⁷ Na základě společetění protestního listu samozřejmě není možné s jistotou prohlásit, že by byl Ješek z Libosvár přesvědčeným husitou ani že by ve svém smýšlení přetrval až do nákupu Vrbky a dvora ve Víckovicích v roce 1420. Naopak se na jaře roku 1420 připojil k zemskému hejtmanovi Jindřichovi Plumlovskému z Kravař a spolu s dalšími šlechtici vyhlásil nepřátelství husitské Praze.⁶⁴⁸

6.3. Důvody prodeje panství Kravaře

Výše uvedený přehled kupujících osob a jejich vztahů k rodu pánů z Kravař a opavskému vévodství nám umožňuje vyslovit několik závěrů k teoriím o prodeji panství, jež se postupem času objevily v historiografii. Předně je potřeba odmítnout hypotézu o nuceném prodeji, popřípadě dokonce konfiskaci ze strany Zikmunda Lucemburského, kterou prosazoval zejména František Šigut.⁶⁴⁹ Jeho názor však vychází ze špatně interpretovaného textu Gottlieba Biermanna, který cituje.⁶⁵⁰ Biermann totiž trochu nešťastně do poznámky k textu o plenění majetků Petra Strážnického z Kravař z podzimu roku 1421 a mírové dohodě mezi Petrem a Zikmundem zprostředkované vévodou Přemkem Opavským 17. listopadu 1421 připojil i informaci o Petrově rozprodání kravařského panství v roce 1420. František Šigut si nejspíše tyto události (plenění majetků a poddání se Petra Strážnického králi Zikmundovi) spojil s rokem 1420 a Petrovým prodejem Kravař, čímž vznikla teorie o potlačeném odboji Petra Strážnického proti králi Zikmundovi v roce 1420 a s tím souvisejícím nedobrovolným prodejem panství.

Jak se však výše podařilo přesvědčivě dokázat na příkladě v době zápisu do zemských desk již zesnulého Zbyňka Hřivnáče, odprodal Petr Strážnický minimálně část panství nejpozději na přelomu let 1419 a 1420, tedy v době, kdy šlechta na Moravě přijímala nového zeměpána Zikmunda Lucemburského na sněmu v Brně a skládala mu slib věrnosti.⁶⁵¹ V této situaci nemohla být o žádném (natož ozbrojeném) odboji

⁶⁴⁷ SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách*, s. 332.

⁶⁴⁸ AČ IV, s. 381.

⁶⁴⁹ *Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie. III. díl.* Ed. ŠIGUT, František. Opava 1967, s. 26, pozn. 12.

⁶⁵⁰ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Tetschen 1874, s. 189–190.

⁶⁵¹ VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě*, s. 13.

proti Zikmundovi řeč, stejně jako je nepravděpodobný jakýkoliv Zikmundův nátlak na změnu Petrova husitského smýšlení, který by vyústil ve vynucený prodej panství Kravaře, jak Šigutovu teorii poupravil Václav Štěpán.⁶⁵² Naopak se zdá, že se Petr Strážnický v prosinci roku 1419 v rámci slibu věrnosti Zikmundovi zřekl husitství bez nějakého většího nátlaku. Takto alespoň, dle mého názoru věrohodně, interpretuje Tomáš Baletka relaci poslů města Štrasburku z 20. dubna 1421, podle které měl Zikmund během svého jarního pobytu na Moravě konfrontovat Petra Strážnického otázkou, proč znovu upadl do „nevíry“, přičemž Petr reagoval opětovným slibem věrnosti. Ve zprávě pasovskému biskupovi Jiřímu z 16. dubna 1421 pak Zikmund uvedl, že doufá, že Petr tento svůj slib dodrží lépe než ten dřívější, což byla zjevně narážka právě na konec roku 1419.⁶⁵³

Situace na Moravě na konci roku 1419 tedy byla ze Zikmundova pohledu stabilizovaná, přičemž se minimálně Petr Strážnický (ale pravděpodobně i jiní šlechtici) slibem věrnosti nejspíše vzdal i husitství. Z tohoto hlediska by nedával další Zikmundův nátlak na Petra, vedoucí až k prodeji panství Kravaře, smysl. Podobně je potřeba se dívat na úvahu o tlaku Přemka Opavského na Petra jakožto předního představitele husitské strany. Ta má však i jiné slabiny spočívající v tom, že v době zápisu Petrova prodeje panství Kravaře v roce 1420 držel Krnovsko Zikmund Lucemburský.⁶⁵⁴ I když se tedy panství Kravaře nacházelo v těsné blízkosti Opavy, která byla v majetku Přemka Opavského, nepatřilo do dominia tohoto opavského vévody, což by zásadně oslabilo jeho možnosti nátlaku na Petra Strážnického. Přemek by se o takový nátlak musel pokusit zprostředkovaně přes Zikmunda Lucemburského, a ačkoli byl v této době již etablovaným členem dvora uherského krále,⁶⁵⁵ těžko si lze představit, že by se kvůli němu a relativně malému a nevýznamnému panství Kravaře Zikmund podvolil k nátlaku a konfliktu s jedním z předních moravských pánů, navíc v době, kdy se ještě snažil o poklidné převzetí moci na brněnském sněmu. Otázkou

⁶⁵² ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*, s. 21.

⁶⁵³ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 259. Zikmundova zpráva pasovskému biskupovi je vydána v *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund. Zweite Abtheilung 1421–1426*. Ed. KERLER, Dietrich. Gotha 1883, s. 25–26, č. 24; relace poslů města Štrasburku viz tamtéž, s. 38–41, č. 34; k Petrovu slibu viz s. 39.

⁶⁵⁴ STARÝ, Marek: *Ducatus, nebo Terra*, s. 31.

⁶⁵⁵ Přemka jako familiaanta uherského krále Zikmunda Lucemburského předpokládá Martin Čapský už v roce 1419 – ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský*, s. 209.

také je, jak by eventuální politický nátlak Zikmunda Lucemburského potažmo Přemka Opavského na Petra měl vypadat.

Úplně je potřeba odmítnout teorii Jiřího Juroka o Zikmundově konfiskaci panství Kravaře.⁶⁵⁶ Takový postup byl krajním řešením i v pohnuté době husitských válek a v situaci na přelomu let 1419 a 1420 by v rámci Moravy, kam de jure Krnovsko stále patřilo, by se jednalo o těžko obhajitelný projev panovnické zvrůle. Příkladem, kdy Zikmund povolil konfiskaci (navíc ještě zeměpanského) majetku, je jeho souhlas pro vévodu Albrechta Habsburského, aby odebral Haškovi z Valdštejna Uherský Ostroh, k čemuž však došlo v pohnuté době válek a Haškova několikaletého ozbrojeného odboje.⁶⁵⁷ Jako další a hlavním argument proti zabavení Kravař se jeví také fakt, že byl prodej zapsán do zemských desk a v zápisech se vysloveně píše, že tyto majetky Petr Strážnický z Kravař prodal („*vendidit*“), což by samozřejmě šlo proti samotné základní logice konfiskace.

František Dvorský se naopak domníval, že důvodem prodeje byla přílišná vzdálenost od ostatních Petrových statků, což sice působí věrohodněji, přesto má jeho teze určité nedostatky.⁶⁵⁸ Petrovy majetky se po smrti Lacka z Kravař rozrostly o velké panství Helfštejn a další zboží,⁶⁵⁹ navíc byl Lackem určen jako jeden z poručníků severomoravských majetků Jana Jičínského z Kravař.⁶⁶⁰ Větší část Petrem spravovaných statků byla tedy spíše na střední a severní Moravě a při hranicích s Opavským vévodstvím a až daleko na jihu leželo strážnické panství.⁶⁶¹ Více než vzdálenost zde dle mého názoru hrálo roli to, že se panství Kravaře nalézalo v Krnovsku, čili v části Opavského vévodství a de facto v zemi mimo Markrabství moravské, i když mělo Krnovsko v této době stejného zeměpána (viz výše).

Největší oporu v pramenech má teorie o Petrově zadlužení na konci desátých a začátku dvacátých let 15. století. O dluhu 40 hřiven grošů, který měl v roce 1412 Petr Strážnický u bratrů Ctibora a Jana Dupníků z Nítkovic informuje už Tomáš Baletka,

⁶⁵⁶ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 156; JUROK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti*, s. 181.

⁶⁵⁷ ÖStA, HHStA, fond Allgemeine Urkundenreihe, sign. AUR 1424 III 17.

⁶⁵⁸ DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II.*, s. 127.

⁶⁵⁹ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 255.

⁶⁶⁰ Dalšími poručníky byli Beneš z Kravař a Krumlova a Jan z Lomnice. SOA Třeboň, fond Cizí rody, inv. č. 114, sign. z Kravař 7. Edici listiny vydal JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 220. K Janovi Jičínskému z Kravař a jeho panství blíže BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 238–250.

⁶⁶¹ Vzdušnou čarou je to z Helfštejna (kde se Petr Strážnický často vyskytuje zejména po vypuknutí husitské revoluce) do Strážnice zhruba o 20 km dál než do Kravař.

který v tom však vidí pouze doplnění širších vazeb mezi pánem a jeho klientelou, ke které bratři Dupníkové patřili.⁶⁶² O větších půjčkách máme zprávy až na začátku dvacátých let. V prosinci roku 1420 se Petr společně se svým nejstarším synem Václavem přiznává k dluhu 100 kop grošů šternberskému klášteru augustiniánů a slibuje tuto částku splatit do příštího svátku svatého Jiří.⁶⁶³

Další Petrův dluh je doložen kvitancí Barbory z Čachtic vydané jejímu bratrovi Zikmundovi z Čachtic z 23. dubna 1421.⁶⁶⁴ Barbora byla vdovou po Matějkovi, purkrabím v Kravařích a v listině vyznala, že jí její bratr vyplatil věno po rodičích. Jednalo se o částku 120 hřiven grošů, které měla Barbora potvrzené od svého muže a které, jak zmiňuje, půjčila Petrovi Strážnickému z Kravař, což měl dosvědčit i list, který jí Petr se svými rukojmími vydal. Je velmi pravděpodobné, že se půjčka uskutečnila ještě v době, kdy Petr vlastnil Kravaře. V tomto případě však Petrovo splacení dluhu nešlo úplně podle plánu, protože ještě v roce 1436 pohání Barbořina dcera Markéta Petrovy syny a dědice Václava a Jiřího ze 100 hřiven grošů kvůli staré půjčce jejich otce.⁶⁶⁵

Mimo obyčejných půjček využíval Petr Strážnický i věnné zástavy. Tento druh půjčky, kdy za půjčené peníze pojistil dluh jako věno na některém ze svých majetků, z něhož pak dotčeným osobám plynul roční plat, začal Petr dle dochovaných pramenů ve větší míře používat až v době, kdy nahradil Lacka z Kravař v úřadu moravského zemského hejtmána.⁶⁶⁶ Výkon této funkce byl totiž dle všeho dost finančně náročný, o čemž svědčí výše popsany postupný růst dluhů Petra Strážnického na konci desátých a začátku dvacátých let 15. století. Petrovy výdaje způsobené držením úřadu totiž pravděpodobně nedokázal pokrýt plat zemského hejtmána, jehož výše se nám dochovala v opisu jmenovací listiny Václava IV. pro Petra Strážnického z Kravař z roku 1417.⁶⁶⁷

⁶⁶² BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 256. Regest listiny viz *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I*. Edd. BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel. Praha 1974, s. 85, č. 283.

⁶⁶³ MZA Brno, fond E5 Augustiniáni Šternberk, inv. č. 81. Regest se nachází v edici *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I*. Ed. ŠEBÁNEK, Jindřich. Brno 1932, s. 254, č. 1217.

⁶⁶⁴ SOA Třeboň, fond Cizí rody I. Listiny, inv. č. 114.

⁶⁶⁵ LCS III/2, s. 456, č. 115.

⁶⁶⁶ Jednalo se o roční platy, které jako věno zapsal Petr Strážnický na majetcích strážnického panství v červnu 1417 Mikšíkovi z Malotína (7,5 hřiven ve vesnici Vrbka na jižní Moravě – ZDO IX, č. 19, s. 334) a Ličkovi z Újezda (30 hřiven v městečku Lipov – ZDO IX, č. 60, s. 335).

⁶⁶⁷ Jmenovací listinu do svého svodu moravského zemského práva opsal a přeložil Ctibor Tovačovský z Cimburka. Tento plat byl za Petra Strážnického ve výši 800 hřiven a 20 drajlinků vína, na přelomu

Ze strany Petra Strážnického se jako pravděpodobný důvod prodeje panství Kravaře jeví kombinace jeho zadlužení a příslušnosti dotčených majetků do de jure jiné země, Opavského vévodství. Na rozdíl od ostatních Petrových majetků v čele s jeho pravděpodobnou rezidencí ve Strážnici⁶⁶⁸ se na kravařském panství kromě tvrže v Kravařích nenacházel žádný další opevněný bod, natož hrad, panství jako takové patřilo k menším a stálo nejspíše stranou zájmu Petra Strážnického. Když se tedy někdy v druhé polovině desátých let 15. století dostal Petr do finančních potíží, což potvrzují výše citované prameny, mohl být z tohoto pohledu prodej malého vzdáleného panství, patřícího navíc mimo Moravské markrabství a neobsahujícího žádný hrad, logický.

Při zkoumání prodeje nesmíme opomenout ani osoby kupujících, kteří taktéž sledovali vlastní strategie. Na základě výše uvedených krátkých biogramů šlechticů a analýzy pramenů je možné konstatovat, že naprostá většina kupujících neměla na Petra Strážnického žádné předchozí vazby. Výjimkou by hypoteticky mohl být Jan Helm z Výškovic, který v této době působil na majetcích nezletilého Jana Jičínského z Kravař, jehož byl Petr Strážnický poručníkem. Další vazby na Kravaře, konkrétně spíše Lacka z Kravař, měli už jen Zbyněk Hřivnáč z Hněvošic (koupě Beňova a Běškovic v roce 1406) a Boček z Labutě, který několikrát ručil za Lacka z Kravař a spolu s Petrem Strážnickým a dalšími šlechtici byl Lackem jmenován jako poručník nad Jiřím ze Šternberka a Lukova.⁶⁶⁹ Boček však, jak bylo ukázáno výše, nebyl primárním kupujícím, působil jen jako poručník potomků Zbyňka Hřivnáče.

Na základě těchto poznatků tedy můžeme vyvrátit i tvrzení o tom, že Petr Strážnický prodal panství Kravaře členům Lackovy vojenské družiny, kterou zmiňuje Jiří Jurok.⁶⁷⁰ Za takového člena by se teoreticky mohl považovat jen Jan Helm z Výškovic, vzhledem k jeho rodinným a politickým vazbám na území Opavského vévodství však můžeme jeho údajné vojenské angažmá ve službách Kravařů těžko

15. a 16. století už však šlo o 1000 kop grošů, víno a 50 volů – *Kniha Tovačovská*, s. 18–19 (k otázce postupného zvednutí platu viz tamtéž, s. 19, pozn. 3).

⁶⁶⁸ Tomu by napovídala řada listin, které Petr Strážnický ve Strážnici datoval, i skutečnost, že se zde na září roku 1421 pokoušel Zikmund Lucemburský svolat sněm moravské šlechty – *Regesta Imperii XI,1*, č. 4596. In: *Regesta Imperii Online*, cit. 5. 10. 2020. Dostupné na http://www.regesta-imperii.de/id/1421-08-25_1_0_11_1_0_5158_4596

⁶⁶⁹ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 305–306.

⁶⁷⁰ JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod*, s. 43, pozn. 86.

považovat za hlavní důvod toho, že se následně stal jedním z kupujících části panství Kravaře.

Z analýzy výše uvedených krátkých životopisů vyplývá, že pravděpodobně kromě osob Pavla ze Sovince a Ješka z Libosvár (kde by jistou roli mohlo hrát politické a náboženské smýšlení, které mohli mít podobné jako Petr Strážnický) měli kupující a jejich rodiny prokazatelné snahy o začlenění nově koupených majetků do svých dominií na území Opavska a Krnovska. Tím by se také dalo vysvětlit, proč Petr rozprodal panství po částech většímu počtu šlechtických „sousedů“, z nichž by žádný nebyl schopen sám odkoupit celé panství – kromě Pavla ze Sovince totiž všechny ostatní můžeme považovat za příslušníky nižší šlechty.

Domnívám se tedy, že rozprodej po částech nebyl dán Petrovou snahou více vydělat nebo uspokojit věřitele,⁶⁷¹ jednalo se spíše o praktický důvod plynoucí z absence schopných potenciálních kupců celého panství a zájmu sousedů kravařských majetků o rozšíření vlastních domén. Důležitou roli mohly hrát i rodinné vazby některých kupujících, kdy například u Jana Helma z Výškovic měl z koupi vesnice Komárov nakonec užitek spíše jeho tchán Jan ze Šlevic, obdobně i vesnici Rozumice spravoval na místě sirotků Zbyňka Hřivnáče z Hněvošic jejich strýc a jeden z poručníků Boček z Labutě.

Cesta sledování předchozích vazeb kupujících na Petra Strážnického z Kravař naopak ukázala, že ve valné většině žádné takové přímé vazby v pramenech zachytilné nejsou. Spíše než k hypotetické úvaze o tom, že by mohlo jít o Petrovy věřitele (opět jsou možná výjimkami Pavel ze Sovince a Ješek z Libosvár) bych se tedy přikláněl k tomu, že hlavním důvodem kupujících byla snaha o rozšíření svých vlastních domén v Opavském vévodství, k čemuž se jim Petrův rozprodej panství náramně hodil.

Naopak jako hlavní důvod prodeje u Petra Strážnického můžeme vidět jeho rostoucí ekonomické potíže na přelomu desátých a dvacátých let 15. století, kdy se na rozdíl od předchozího období ve větší míře objevovaly zprávy o jeho půjčkách a věnných zástavách jeho majetků. Prodej menšího a z Petrova pohledu „cizozemského zboží“ se proto mohl jevit jako rozumná cesta ven z finančních potíží. Prokazatelně

⁶⁷¹ Takovou možnost nejspíše naznačoval BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 257–258.

také můžeme vyvrátit některá tvrzení starší literatury o Zikmundově politickém nátlaku či dokonce konfiskaci panství, čemuž zmínky v pramenech vyloženě protirečí.

7. Summary

The office of moravian land captain (Hauptmann) became during late middle ages and early modern period the most important office in Moravia and its holders were members of the highest nobility. However, despite first records of this post, which came from the 13th and 14th century, it was the turbulent time of the first half of 15th century, when the main purview of land captains was established. During the reign of the last members of house Luxemburg, Venceslaus IV. and Sigismund of Hungary as moravian margraves (1411–1423) was moravian land captain a direct representative of a margrave, however there was a rising influence of high nobility on the election of the land captain and his relation to the land and the margrave, which grew even stronger, since Venceslaus IV. as a margrave (1411–1419) was not present in Moravia.

Main agenda of a land captain during peace times was in the sphere of jurisdiction, as he was established as a final instance of appeal in pretty much all of cases of land law, city law or even ecclesiastic law. The appointing charter of the land captain Peter of Kravaře and Strážnice from the year 1417 includes even information about the salary and relation to other margravial officials. All the land captains were also present when the land tables were opened at the beginning of every session of land court in Moravia.

This all changed during the reign of Sigismund of Hungary as a moravian margrave (1419–1423) with the start of hussite wars. Moravian land captain was changed from pro-hussite Peter of Kravaře and Strážnice to his cousin and Sigismund's courtier Henry of Kravaře and Plumlov. The main focus of this new captain was to prepare a moravian land army and help his landlord against the hussites in Bohemia. During this time were also united previously separate offices of land captain and underchamberlain (Unterkammer). However Henry of Kravaře died in his landlord's service in november 1420 and with him also left the highest positioned nobleman, who was loyal to the margrave.

Next two land captains, Wilhelm of Pernštejn and Peter of Kravaře and Strážnice for the second time, were probably appointed mainly because of the moravian nobility – although these former or even hidden hussites were hardly

Sigismund's first choices for the office, he had to respect the opinion of nobility.

During these times (and especially after his crucial defeats in the years 1420 and 1422) Sigismund unsuccessfully tried to substitute the office of the land captain by other means, either by strengthening of power of his loyal, but low positioned servants (for example Peter Kutěj) or by founding of the office of moravian governer, which he gave to his future son-in-law, Albrecht V. of Habsburg. All these attempts failed, most likely due to discontent of moravian noblemen.

Last moravian land captain during Sigismund's direct reign in Moravia was once again Peter of Kravaře and Strážnice (since May 1422). This recently subjugated nobleman and former (and future) hussite proved to be a potent servant of Sigismund, who helped him with the fight against Sigismund's opponents in Moravia. However in october 1423 king Sigismund decided to grant the margravate of Moravia to Albrecht V. of Habsburg, which effectively ment the end of Sigismund's direct influence on the appointment of the office of moravian land captain.

However Albrecht V. was disappointed with Peter of Kravaře and his behaviour during the large hussite invasion in autumn 1424, which led to a trial and Peter's deposition from the office. Historiography usually assumed, that Peter's successor as the land captain was originally austrian nobleman Lipolt Kraiger von Kraig, however there are no reliable sources, which could prove it.

As a new land captain was named (at the very latest in April 1425) former hussite warrior and politician Hašek of Valdštejn. His time in the office was associated with pretty much constant fights and defence against bohemian and moravian hussites. Even though he achieved some success in these fights, he ultimately decided (after the catholic catastrophe in front of besieged Břeclav in autumn 1426 and other hussite gains) to resign.

The last moravian land captain, who operated during the times of hussite wars, was John of Lomnice. He also held the office longer than any of his predecessors – for at least seven years. John was a former hussite and in the beginning of the wars a close associate of Peter of Kravaře and Strážnice. His past might have had played a role in his strategy in the office of the land captain, because since his appointment there were multiple and annual local truces almost every spring and autumn declared in Moravia. He is named in the office as far as in the September 1434, when the landfried charter

was issued and the main phase of the hussite wars in Moravia was definitely and officially over.

The landfried charter and newly closed deal between catholics and hussites (so called Compacts of Basel) granted equal rights to catholic and moderate hussite noblemen, which led to the first official hussite land captain, Vaněk of Boskovice and Černá Hora. However he is documented in the office only in year 1437, so we do not know many details about his time as the land captain.

Despite a growing influence of high nobility on a choice of the land captains in Moravia, the land captain was still mainly ruler's officer and a candidate had to be confirmed and named by the ruler. During the observed period of time stood the land captain (with the exception of Wilhelm of Pernštejn and his attendance of the diet of Čáslav) on the rulers side and he advanced a margrave's politics. However we can still consider this period as a birth and a formation of a basic rights and responsibilities of this officer, who played an important role during the subsequent interregnum.

The attached case study deals with the selling of Kravaře dominion by a nobleman Peter of Kravaře and Strážnice in the year 1420. This affair was explained differently by different historians, some of them even considered this selling as an example of a ruler's confiscation. Confiscations were an extreme example of a disbalance between the above stated dualism of a ruler and nobility, so it is important to precisely analyze this selling and try to confirm or disprove this statement of historians.

Dominion of Kravaře was located in the Duchy of Troppau and after the division of the Duchy in the year 1377 devolved on one of its parts, Krnovsko. This dominion was controlled by noblemen from House of Kravaře and Strážnice, however last owner of Kravaře dominion from this House, Peter of Kravaře and Strážnice, decided around year 1420 to sell the whole dominion, which by that time consisted of a fortified house and eight villages.

The most valuable part, fortified house in Kravaře and villages Kravaře and Kouty bought Mikuláš of Šlevice, an important nobleman from Krnovsko region. Next buyer, Pavel (V.) of Sovinec, was the only member of Lords estate from this group of buyers. He bought a village Plšť, however he decided to sell it again a few years later to a re-established lord of Krnovsko region, Jan II. of Ratiboř. Third buyer, Zbyněk

Hřivnáč of Hněvošice, allows us to date this selling more precisely, because he is mentioned in sources as a deceased as far back as the first weeks of year 1420. He and his family are for that reason represented in the buying record of village Rozumice from the Kravaře dominion by his brother-in-law Boček of Labutě, the village was however inherited by Zbyněk's children. Villages of Velké Hoštice and Komárov were bought by Jan Helm of Výškovice, a seasoned soldier and later supporter of the duke of Troppau against the hussites. Last buyer was Ješek of Libosváry, who bought the village Vrbka and a part of the village Víckovice.

These little biographies of buyers, their previous connection to Peter of Kravaře and Strážnice, and an analysis of other sources allowed us to confront theories of this selling, which occurred in the historical literature during last hundred years. First we have to reject a hypothesis about confiscation of Kravaře dominion by king Sigismund of Luxembourg, which is contradicted by historical sources. Any sort of a political pressure exerted by the king Sigismund or by the duke of Troppau on Peter of Kravaře is also not well supported by the sources. More well-founded are theories about Petr's debts and a distance of Kravaře dominion from other Peter's domains. The analysis shows, that the reason for Peter's decision to sell the dominion was a combination of debts and the fact, that the dominion belonged to a different land jurisdiction (Duchy of Troppau) than the rest of Peter's land (Margravate of Moravia).

8. Seznam zkratek

AČ – Archiv český

CDM – Codex diplomaticus Moraviae

CDS – Codex diplomaticus Silesiae

DRTA – Deutsche Reichstagsakten

HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv

LCS – Libri citationum et sententiarum

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

ÖStA – Österreichisches Staatsarchiv

RI – Regesta imperii

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

UB – Urkundliche Beiträge

ZA – Zemský archiv

ZDB – Zemské desky brněnské

ZDK – Zemské desky krnovské

ZDO – Zemské desky olomoucké

9. Seznam pramenů a literatury

9.1. Prameny

9.1.1. Archivní prameny

Archív hlavného mesta SR Bratislavy, Magistrát mesta Bratislavy, zbierka listín a listov

Archiv města Brna, fond Sbirka listin, mandátů a listů

Copiae privilegiorum et aliorum literalium instrumentorum monasterii Gradicensis

DE CZECHOROD, Thomas Joannes Pessina: *Mars moravicus sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbae*. Pragae 1677.

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Tulln, Dominikanerinnen (1204–1742)

Krems, Stadtarchiv Urkunden Krems (1108–1844)

Moravský zemský archiv v Brně, fond A1 Stavovské listiny

Moravský zemský archiv v Brně, fond E5 Augustiniáni Šternberk

Moravský zemský archiv v Brně, fond E6 Benediktini Rajhrad

Moravský zemský archiv v Brně, fond E9 Cisterciacky Staré Brno

Moravský zemský archiv v Brně, fond E40 Kartuziáni Olomouc

Národní archiv v Praze, fond Archiv České koruny

Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, fond Allgemeine Urkundenreihe

St. Florian, Stiftsarchiv Urkunden (900–1797)

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody I. Listiny

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí statky

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Historica Třeboň

Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc

Státní okresní archiv Šumperk, fond Archiv města Šumperk

Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv – Urkunden (1177–1526)

WINDECK, Eberhard: *Geschichte des Kaisers Sigismund*. Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13975/2.

Zemský archiv v Opavě, fond Slezský stavovský archiv v Opavě

Zemský archiv v Opavě, fond Urbaniální komise slezská v Opavě

9.1.2. Edice pramenů

Aegidii Carlerii, decani Cameracensis, liber de legationibus concilii Basiliensis pro reductione Bohemorum. Ed. BIRK, Ernestus. In: *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti. Concilium Basileense. Scriptorum tomus primus*. Vindobonae 1857, s. 359–700.

Annales Mellicenses. Ed. WATTENBACH, Wilhelmus. In: *Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi. Scriptorum tomus IX*. Ed. PERTZ, Georgius Henricus. Hannoverae 1851, s. 480–535.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl první. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1840.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl druhý. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1842.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl třetí. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1844.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl čtvrtý. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1846.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl šestý. Ed. PALACKÝ, František. Praha 1872.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl sedmý. Ed. KALOUSEK, Josef. Praha 1887.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl desátý. Ed. KALOUSEK, Josef. Praha 1890.

Archiv Koruny české 5. Katalog listin z let 1378–1437. Ed. HAAS, Antonín. Praha 1947.

Codex diplomaticus Silesiae VI. Ed. MAX, Josef a kol. Breslau 1865.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XV. Ed. BRETHOLZ, Bertold. Brünn 1903.

Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430. Ed. PROCHASKA, Anton. Cracoviae 1882.

Das Leben König Sigmunds von Eberhard Windecke. Ed. VON HAGEN, Theodor. Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit. Zweite Gesamtausgabe. Fünfzehntes Jahrhundert. Erster Band. Leipzig 1899.

Das Wappenrecht. Historische und dogmatische Darstellung der im Wappenwesen geltenden Rechtssätze. Ein Beitrag zum deutschen Privatrecht. Ed. HAUPTMANN, Felix. Bonn 1896.

Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund. Zweite Abtheilung 1421–1426. Ed. KERLER, Dietrich. Gotha 1883.

Die kleine Klosterneuburger Chronik (1322 bis 1428). Ed. ZEIBIG, Hartmann Joseph. Wien 1851.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Brünnener Cuda. Edd. CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf. Brünn 1856.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Olmützer Cuda. Edd. CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – DEMUTH, Karl – WOLFSKRON, Adolf. Brünn 1856.

Die Tribauer Handschrift. Ed. MEINERT, Johann Georg. Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst 10, 1819, s. 89–92.

Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds. Ed. ALTMANN, Wilhelm. Berlin 1893.

HLAVÁČEK, Ivan a kol. (edd.): *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), I. část*. Táborský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 1, 1987, s. 8–56.

HLAVÁČEK, Ivan – TECL, Rudolf – VONDRÁČEK, Milan a kol. (edd.): *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), II. část*. Táborský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 4, 1992, s. 5–31.

Chronik der königlichen Stadt Iglau (1402–1607) vom Iglauer Stadtschreiber Martin Leupold von Löwenthal. Ed. D'ELVERT, Christian. Brünn 1861.

Chronicon Mellicense, seu Annales monasterii Mellicensis. Ed. SCHRAMB, Anselmo. Viennae 1702.

Chronicon veteris collegiati Pragensis. Ed. HÖFLER, Konstantin. In: *Fontes rerum Austriacarum, Scriptorum. II. Band: Die Geschichtsschreiber der Hussitischen Bewegung in Böhmen I*. Wien 1856, s. 78–102.

Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Liber decimus et liber undecimus 1406–1412. Edd. BACZKOWSKI, C. – KOWALCZYK, M. et aliis. Varsaviae 1997.

Kniha Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství moravském. Ed. BRANDL, Vincenc. Brno 1868.

Kronika Bartoška z Drahonice. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V*. Praha 1893, s. 589–628.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové I. Ed. BRANDL, Vincentius. Brunae 1872.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové II. Ed. BRANDL, Vincentius. Brunae 1873.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové III/1. Ed. BRANDL, Vincentius. Brunae 1878.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové III/2. Ed. BRANDL, Vincentius. Brunae 1880.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I. 1418–1437. Ed. RYNEŠOVÁ, Blažena. Praha 1929.

Monumenta Habsburgica. Urkunden und Briefe zur Geschichte Herzogs Albrecht V. (als König II.) von 1411–1437. Ed. CHMEL, Joseph. Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen, roč. 3, 1853, č. 17, s. 332–334.

NEUMANN, Augustin (ed.): *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě.* Olomouc 1930.

Ondřej z Řezna. Husitská kronika. Dialog o českém kacířství. Edd. ZACHOVÁ, Jana – ČERNÁ, Soňa – SOUKUP, Pavel. Praha 2020.

Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie. II. díl. Ed. ŠIGUT, František. Opava 1962.

Opavský listinář. Litterae fundatorium, dotatium, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie. III. díl. Ed. ŠIGUT, František. Opava 1967.

Paltrami seu Vatzonis, consulis viennensis chronicon Austriacum. Scriptorum rerum Austriacarum, Tomus I. Ed. PEZ, Hieronymus. Lipsiae 1721, sl. 707–738.

Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl první: knihy přední. Část první (1413–1484). Ed. KAPRAS, Jan. Praha 1906.

Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl druhý: desky zemské. Část první (1431–1536). Ed. KAPRAS, Jan. Praha 1908.

Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). I. und II. Band. Ed. ALTMANN, Wilhelm. Innsbruck 1896–1900.

Regesta Imperii XI: Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437): Nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Band. 1: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens. Edd. ELBEL, Petr – HRUZA, Karel. Wien 2012. Dostupné na < <http://www.regesta-imperii.de/regesten/11-0-1-sigmund.html>>

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Originály listin. Svazek 1/1 (1378–1471). Edd. BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel. Praha 1974.

TECL, Rudolf – VONDRÁČEK, Milan (edd.): *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), III. část.* Tábořský archiv. Sborník okresního archivu v Táboře 6, 1994, s. 145–149.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an. I. Band von den Jahren 1419–1428. Ed. PALACKÝ, Franz. Prag 1873.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436. II. Band von den Jahren 1429–1436. Ed. PALACKÝ, Franz. Prag 1873.

Vavřince z Březové kronika husitská. Ed. GOLL, Jaroslav. In: *Fontes rerum bohemicarum V.* Praha 1893, s. 327–534.

Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480. Ed. SEDLÁČEK, August. Praha 1914.

Zemské desky krnovské. Svazek I., 1403–1522. Ed. PRIX, Dalibor. Opava 2008.

9.2. Literatura

- BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2004.
- BALETKA, Tomáš: *Uherský Ostroh ve vírech husitských proudů*. In: Uherský Ostroh. Ed. RAŠTICOVÁ, Blanka. Uherský Ostroh 2000, s. 51–61.
- BARBOROVÁ, Eva: *Češi a Moravané jako účastníci válek Polska s řádem německých rytířů v letech 1410 a 1414*. Sborník Matice moravské 86, 1967, s. 191–201.
- BARTOŠ, František Michálek: *Několik záhad v životě Prokopa Velikého*. Sborník historický, sv. 8, 1961, s. 157–195.
- BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích Koruny české*. České Budějovice 2014.
- BIEDERMAN, Jan: *Vojenství husitského století*. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Husitské století*. Praha 2014, s. 333–351.
- BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Tetschen 1874.
- BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*. Brno 1850.
- BRETHOLZ, Bertold: *Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423 (Beiträge zur Geschichte der Husitenkriege in Mähren)*. Archiv für österreichische Geschichte 80, 1984, s. 249–350.
- COUFAL, Dušan: *Polemika o kalich mezi teologií a politikou 1414–1431. Předpoklady basilejské disputace o prvním z pražských artikulů*. Praha 2012.
- ČAPSKÝ, Martin: *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno – Opava 2005.
- ČORNEJ, Petr: *Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka*. Praha 2019.
- ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*. Praha – Litomyšl 2000.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437–1523*. Praha – Litomyšl 2007.

ČORNEJ, Petr a kol.: *Stížný list české a moravské šlechty proti upálení mistra Jana Husa 1415–2015*. Okrouhlice 2015.

DURDÍK, Jan: *Husitské vojenství*. Praha 1953.

DVORSKÝ, František: *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Čierna kráľovná. Barbora Celjská (1392–1451). Životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej*. 2. doplněné vydání. Budmerice 2017.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*. 3. vydání. Budmerice 2017.

ELBEL, Petr – BÁRTA, Stanislav – ZIEGLER, Wolfram: *Die Heirat zwischen Elisabeth von Luxemburg und Herzog Albrecht V. von Österreich. Rechtliche, finanzielle und machtpolitische Zusammenhänge (mit einem Quellenanhang)*. In: *Manželství v pozdním středověku: rituály a obyčeje (Colloquia mediaevalia Pragensia 14)*. Praha 2014, s. 79–152.

ELBEL, Petr: „*Scio, quod vos Moravici estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2, 2009, s. 43–132.

ELBEL, Petr: *An der Seite König Sigismunds und Herzog Albrechts V. von Österreich. Die Herren von Liechtenstein und Nikolsburg im Hussitenkrieg (1419–1436) und die Bedeutung dieser Zeit in der Hausgeschichte*. *Studia historica Brunensia* 64, 2017, č. 1, s. 19–60.

ELBEL, Petr: *Bitva u Uherského Brodu. Zapomenutá epizoda druhé křížové výpravy proti husitům*. In: *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtě Petra Čorneje*. Edd. NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr a kol. Praha 2011, s. 73–89.

ELBEL, Petr: *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*. In: *Dějiny Brna II. Středověké město*. Ed. JAN, Libor. Brno 2013, s. 119–184.

ELBEL, Petr: *Dvě neznámé listiny z roku 1416. Příspěvek k poznání sporu o olomoucké biskupství*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity (Studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis) C 50, 2003, s. 101–118.

ELBEL, Petr: *Husitské fary na Moravě ve světle citační listiny Jana Železného z února 1418. Příspěvek k poznání role šlechty v počátcích husitství na Moravě*. Časopis Matice moravské 124, 2005, s. 395–428.

ELBEL, Petr: *Morava*. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel: *Husitské století*. Praha 2014, s. 189–223.

ELBEL, Petr: *Olomoucký biskup Jan Železný a Zikmund Lucemburský. Příspěvek k poznání Zikmundovy spojenecké sítě v českých zemích a jeho dvorských struktur*. Studia mediaevalia Bohemica 1, 2014, s. 17–68.

ELBEL, Petr: *Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na Jižní Moravě*. Brno 2016.

ENGEL, Pál – C. TÓTH, Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1382–1438). Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1*. Budapestini 2005.

FERULÍK, Alois: *Hrad Hluboký*. Vlastivědný věstník moravský 10, 1955, č. 2, s. 64–69.

FRIESS, Godfrid Edmund: *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Husiten*. Linz 1883.

FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu jako organizátoři bojových družin a pozdější husité*. In: *Z počátků husitské revoluce. K výročí svěcení husitských kněží na Lipnici v roce 1417*. Edd. ELBEL, Petr – JAN, Libor – JUROK, Jiří a kol. Brno 2019, s. 164–180.

HLAVÁČEK, Ivan: *Husitské sněmy*. Sborník historický 4, 1956, s. 71–109.

HOFFMANN, František: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*. Tábořský archiv 6, 1994, s. 47–144.

HOFFMANN, František: *K prehistorii moravských táborů*. Sborník Matice moravské 86, 1967, s. 202–218.

HOFFMANN, František: *Popravčí zápisy jihlavské*. Právněhistorické studie 18, 1974, s. 163–204.

HOFFMANN, František: *Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby*. Časopis Matice moravské 87, 1968, s. 163–186.

HORNA, Richard: *K dějinám moravských úředníků. Část II.: Zemští úředníci moravští do r. 1620*. Praha 1923.

HOSÁK, Ladislav: *Břeclav od husitských válek do Bílé hory*. In: ZEMEK, Metoděj a kol.: *Břeclav. Dějiny města*. Břeclav 1968, s. 63–83.

HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země moravsko-slezské*. 2. vydání. Praha 2004.

HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát v boji proti husitskému revolučnímu hnutí*. Acta Universitatis Palackinae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 1, 1960, s. 5–45.

HRUBÝ, Václav: *Ueber das Privilegium König Johans vom 18. Juni 1311 für Mähren*. Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-filologická, 1911, č. 6, s. 1–27.

JAN, Libor: *Strážnice od počátku husitství do konce 15. století*. In: PAJER, Jiří a kol.: *Strážnice*. Kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, s. 61–74.

JANIŠ, Dalibor: *Moravská šlechta v pramenech zemského práva pozdního středověku. K problematice obsazení zemského soudu a úřadů*. In: *Šlechta v proměnách věků*. Edd. KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan. Brno 2011, s. 63–79.

JANIŠ, Dalibor: *Zemské soudnictví na Moravě vrcholného středověku*. Brno 2013.

JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Úřad moravského zemského hejtmána v 15.–17. století (Přehled působnosti a pravomocí)*. In: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*. Edd. BOBKOVÁ, Lenka – ČAPSKÝ, Martin – KORBELÁŘOVÁ, Irena. Opava 2009, s. 181–201.

JUROK, Jiří: *Hašek z Valdštejna. Od straníka markraběte Prokopa k husitskému hejtmánovi, moravskému zemskému hejtmánovi a diplomatu stran habsburské, rožmberské a posléze poděbradské*. Vlastivědný věstník moravský 68, 2016, č. 1, s. 18–22.

JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998.

JUROK, Jiří: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice 2006.

JUROK, Jiří: *Stranici markraběte Prokopa kolem roku 1399 a otázka jejich kontinuity do husitské revoluce. K 600. výročí upálení M. Jana Husa*. Olomoucký archivní sborník 13, 2015, s. 25–116.

KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král*. České Budějovice 2009.

KAŇÁK, Bohdan: *Město a husitství*. In: *Dějiny Olomouce 1. svazek*. Edd. ŠMERAL, Jiří – SCHULZ, Jindřich a kol. Olomouce 2009, s. 187–193.

KOHOUTEK, Jiří: *Počátky města Přerova*. *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 187–200.

KOUŘIL, Pavel – PRIX, Dalibor – WIHODA, Martin: *Hrady českého Slezska*. Brno – Opava 2000.

KRZENCK, Thomas: *Prelát táhne do války. Jan Železný*. In: *Osobnosti moravských dějin 1*. Brno 2006, s. 129–153.

KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Erster Theil. Wien 1835.

KURZ, Franz: *Österreich unter König Albrecht dem Zweyten*. Zweyter Theil. Wien 1835.

KURZ, Franz: *Österreichs Militärverfassung in älteren Zeiten*. Linz 1825.

LICHNOWSKY, Ernst Maria Fürst von: *Geschichte des Hauses Habsburg. Fünfter Theil. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*. Wien 1841.

LOUDA, Jiří: *Moravští zemští hejtmani*. Praha [1996].

LYSÝ, Miroslav: *Husitská revolúcia a Uhorsko*. Bratislava 2016.

LYSÝ, Miroslav: *Účasť Uhorska na protihusitských vojnách v Čechách a na Moravě*. *Vojenská história* 1, 2007, s. 28–48.

MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999.

MEZNÍK, Jaroslav.: *Markrabě a páni. (K mocenskému dualismu na Moravě v době předhusitské)*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C 42, 1995, s. 39–50.

NERER, Michal: *Uhorskí šlechtici Mikuláš z Perína, Stibor zo Stiboric a Ladislav z Ludanic vo víre husitských bojov*. Nepublikovaná diplomová práce. Brno 2010.

NEUMANN, Augustin: *K dějinám husitství na Moravě*. Olomouc 1939.

Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Dritter Jahrgang. Wien 1853.

NOVÁK, Jakub: *Města a šlechta na střední Moravě ve 13. až 15. století. Rivalita–spolupráce–koexistence*. Nepublikovaná disertační práce. Olomouc 2020.

PAPAJÍK, David: *K osobnosti a charakteru Haška z Valdštejna*. Východočeské listy historické 40, 2018, s. 39–59.

PAPAJÍK, David: *Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král*. České Budějovice 2016.

PAPAJÍK, David: *Majetkové strategie šlechty v pozdním středověku na modelovém příkladu Haška z Valdštejna*. *Historica Olomucensia* 59, 2020, s. 53–74.

PAPAJÍK, David.: *Nejvýznamnější šlechtické rody na Moravě podle zemských desk*. In: *Ad vitam et honorem*. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Brno 2003, s. 519–532.

PAPAJÍK, David: *Páni z Holštejna. Významný, ale zapomenutý panský rod*. České Budějovice 2007.

PAPAJÍK, David: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí*. Praha 2005.

PAPAJÍK, David: *Vznik a vývoj města Zábřeha a zábřežského panství do roku 1589*. In: BARTOŠ, Jiří a kol.: *Zábřeh – 750 let*. Zábřeh 2004, s. 5–14.

PETRIN, Silvia: *Der österreichische Hussitenkrieg*. *Militärhistorische Schriftenreihe*, Heft 44. Wien 1982.

PLAČEK, Miroslav – FUTÁK, Peter: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006.

PLAČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2007.

POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*. Praha 2012.

PÖLZL, Ignaz: *Die Herren von Meissau*. Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich 15, 1881, s. 42–70.

PRASEK, Vincenc: *Historická topografie země Opavské. A–K*. Opava 1889.

REITINGER, Lukáš: *Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*. Studia mediaevalia Bohemica 10, 2018, s. 199–240.

ROUBIC, Antonín: *Přerov za husitství a do nástupu Pernštejnů (v letech 1412–1475)*. In: Dějiny města Přerova. 1. díl. Edd. HOSÁK, Ladislav – DOSTÁL, Josef. Brno 1970, s. 147–170.

RUDOLF, Karl: *Die Markgrafschaft Mähren und Herzog Albrecht V. von Österreich*. Nepsublikovaná disertační práce. Salzburg 1973.

SEDLÁČEK, August: *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický 23, 1917, č. 1–2, s. 85–109, 310–352.

SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Moravsko-rakouský landfrýd z roku 1414*. Český časopis historický 100, 2002, s. 579–585.

SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*. Časopis Matice moravské 120, 2001, s. 315–336.

SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986.

STARÝ, Marek: *Ducatus, nebo Terra? (Na okraj 700. výročí vzniku Opavského vévodství)*. Právněhistorické studie 49, 2019, č. 1, s. 25–61.

STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 18 (30. 4. 1941), s. 13.

STLOUKAL, Karel: *Svědectví zlínské minulosti*. Zlín 10, 1941, č. 19 (7. 5. 1941), s. 7.

- STÖLLER, Ferdinand: *Österreich im Kriege gegen die Hussiten (1420–1436)*. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich 22, 1929, s. 1–87.
- SVOBODA, Josef: *Postavení šlechty a měst v moravských landfrýdech z let 1421–1440*. Vlastivědný věstník moravský 72, 2020, č. 1, s. 39–51.
- SVOBODA, Josef: *Prodej panství Kravaře Petrem Strážnickým z Kravař v roce 1420*. Historica, v tisku.
- SVOBODA, Josef: *Šlechta na Moravě v husitském období*. Nepublikovaná diplomová práce. Olomouc 2017.
- SVOBODA, Josef: *Úřad moravského zemského hejtmána za posledních Lucemburků (1411–1423)*. V recenzním řízení.
- SVOBODA, Miroslav: *Břeclav za husitských válek*. In: Město Břeclav. Ed. KORDIOVSKÝ, Emil. Brno 2001, s. 139–146.
- SVOBODA, Miroslav: *Proč byl v roce 1426 u Břeclavi portugalský princ?* Jižní Morava 47, 2011, sv. 50, s. 41–50.
- ŠANDERA, Martin: *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě. Opočenská strana v husitské revoluci*. České Budějovice 2005.
- ŠEMBERA, Alois Vojtěch: *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu Boskovického na Moravě*. Vídeň 1870.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3. Kronika válečných let*. 2. vyd. Praha 1996.
- ŠŤASTNÝ, Petr: *Lomnice a její páni (od počátků do roku 1566)*. In: Lomnice. Příroda-historie-osobnosti-památky. Ed. KONEČNÝ, Michal. Tišnov 2006, s. 52–65.
- ŠTĚPÁN, Václav: *Osobnost Lacka z Kravař. Část druhá: Na vrcholu politické dráhy*. Časopis Matice moravské 112, 1993, s. 11–41.
- ŠTĚPÁN, Václav: *Úloha pánů z Kravař při vzniku husitského hnutí*. Časopis slezského muzea, série B – vědy historické 20, 1974, s. 10–21.
- ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: *Nové moravské landfrídy*. Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 7, 1965, s. 224–232.
- TUREK, Adolf: *Hrad a panství Starý Jičín*. 2. upravené vydání. Opava 2014.

URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské 63–64, 1939–1940, s. 229–314.

VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy. Díl 1. Středověká Morava*. Brno 1991.

VÁLKA, Josef: *Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský*. Brno 2005.

VARSÍK, Bronislav: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965.

VERBÍK, Antonín: *Znojemské knihy počtů z 15. století*. Jižní Morava 3, 1967, s. 3–16.

VERMOUZEK, Rostislav: *Husité na jižní Moravě*. Časopis Matice moravské 92, 1973, s. 275–301.

VOHRYZEK, Stanislav: *Hechtové z Rosic*. Jižní Morava 53, 2017, sv. 56, s. 9–41.

VOHRYZEK, Stanislav: *Šlechta na jihozápadní Moravě do husitských válek*. Nepublikovaná disertační práce. Brno 2017.

VON KRONES, Franz: *Die erzählenden Quellen der Geschichte Mährens im fünfzehnten Jahrhundert*. Zeitschrift des deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Vierter Jahrgang, Heft 1–4, 1900, s. 1–105.

10. Příloha

Č. 1

9. října 1424, Vídeň

Markrabě Albrecht píše purkmistrovi a radě města Znojma ohledně varování před tažením husitů, které Znojemským dal Jan z Kunštátu a Jevišovic řečený Suchý Čert a o kterém předtím Znojemští informovali Albrechta. Markrabě varování dobře porozuměl a posílá na Moravu část svých sil, kterou má brzy následovat hlavní vojsko. Janovi z Kunštátu a Jevišovic mají znojemští měšťané poskytnout veškerou pomoc a podporu.

MZA Brno, fond E6 Benediktini Rajhrad, inv. č. 125

Albrecht von gotes gnaden Herzog ze Österreich vnd marggraf ze Mërhern etc.

Erb[er]n weifen vnd lieb[e]n getrewn, Als ir vns yecz verschrib[e]n habt, von der warnung weg[e]n die ew vns[er] lieber getrewr Jan von Jeüspicz, genant der durrteufl von der huffen wegen getan hat, das haben wir wol v[er]nomen, vnd lassen ew wissen, daz wir yecz ettwas vnfers volks dem land ze hilff, hin In gen mër[h]er]n fenden, vnd vns auch felbs mit vnl[e]r ganczen macht, darczu schikhen, ob die egen[ante]n vnglaubig[e]n mit macht in das egen[ante]n vns[er] land ziehen vnd das beschëdig[e]n woltt[e]n, damit das vnderkömen werde, Dauon beg[er]n wir an ew mit ernst, daz ir die weil ew[er]n fleifs tüt mit hüt vnd in anderwege, damit die Stat defterpas behütt, vnd bewaret werde, vnd was ir hinfur folh[er] mër von der vnglaubig[e]n eruaret, daz ir vns das stëtlich wissen lasset. Denn als ir vns von des egen[ante]n von Jëüspicz wegen v[er]schriben habt, ew ze vnderweifen ob Im des not geschëch, nach dem vnd er an ew begert hat, ob ir den in vns[er] Stat lassen fullet. Geuellt vns wol, nach dem vnd ir In denn der kennet, daz ir felber darinn tut, was ew am peft[e]n dunke, vns, der Stat, vnd ew, das nuczelt fein.

Geben ze Wienn an montag Sant Dionifien tag Anno etc. vicefimo quarto.

Na dorsu:

Den erbern weifen vnl[e]r lieben getrewn dem Burgermaifter vnd dem Rat ze Znaim

Č. 2

4. prosince 1424, Brno

Listina, kterou se markrabě Albrecht zavazuje přijmout ve svém sporu s Petrem Strážnickým z Kravař výrok rozhodců Jana ze Schaumberka, Hanse z Winden, Jana Jičínského z Kravař a Jimrama Doubravky z Doubravice, z nichž první dva jmenoval on, zbylé dva Petr Strážnický. Kdyby se rozhodci neshodli, měl spor do příštích Hromnic rozhodnout vévoda Přemek Opavský.

ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04

Wir Albrecht von gotes gnaden Herczog ze Ofterreich ze Steir ze Kërnden vn ze krain Margraf ze Mërh[er]n vnd Graue zu Tirol etc. Bekennen vnd tun kun offenleich mit dem brieue von der zuppruch weg[e]n die wir gehabt hab[e]n zu dem edeln vn[er]m lieben getrewn Petern von Crawarn anders von Strëznicz vn[er]m haubman[n] in Merh[er]n vnd die er zu vns hat wie sich das vncz her zwifch[e]n vns[er] vergangen hat Daz wir der vn[er]s tails genczleich gegangen fein vn geen auch wiffentleich mit dem brief hinder den edeln vn[er]n lieben Ohem vnd getrewn graf Johannfen von Schawnberg vn[er]n lantmarschalch in Ofterreich vnd Hannfen von Winden vns[er] Rëte In folicher weis daz dieselben vns[er] zwen Spruchleut mitfambt den edeln vnfern liben getrewn Jann von Crawarn anders von Titschin vnd Gymramen dem Dubrawken die der eg[enant]en vns[er] haubtman feins tails darczu geben hat, die egemelt[e]n zuppruch vnd antwürt aigen[t]l[ich] genemander fallen verhören vnd was Si denn nach folicher verhörung ainhellicleich zwischen vns[er] darumb fprechent da bey fullen wir vn[er]s tails genczleich beleiben Wër aber daz Si in dem Auzspruch nicht aynhellig wurden maim ader meing[er]n stukhen So fol der hoch gebor[en] furft vns[er] liber Ohem herczog Przemk von Troppaw derfelben Stukh darumb Si nicht aynig werdent ain Obman fein vnd was der denn darumb fpricht das wellen wir ftët halten vnd genczleich dabey beleiben vnd der Auzspruch von den viern vnd dem Obmann ob die fach an In kumbt fol volfür vnd geendet werden zwifchen hynnen vnd vn[e]r frau tag zu Liechtmefs schierift kunftig vngeuerleich, Auch geloben wir was wir oder die vn[er]n Gefangen haben die andes eg[enant]en von Streznicz tail geuangen find vnd auch was Guter vnd hab wir oder die vnfern vns auf feim tail vnder wunden haben was der vngeuerleich noch vnuerkumet da ift daz wir die den egenante[n] vier

Spruchleut[e]n auf den abgena[n]te[n] Auzspruch den die selben vier Spruchleut, oder der Obman ob die Sach an In gelangt tun werdent, zu iren handen mantwurt[e]n fullen vnd vellen angeuer, Ob auch geschēhe daz vns[er] Spruchleut der ain oder Si baid in der zeit ee denn der Auzspruch volfurt wurd mit dem tod abgieng[e]n, oder daz wir Ir fuft von genotig[en] fach[e]n weg[e]n nicht gehab[e]n möchten So mugen vnd fullen wir ander an Ir stat geben die vollen gewalt haben de vorgemelt[e]n Auzspruch zuenden vnd aufzusprech[e]n in aller maſs als vor geschriben steet vngeuerleich, Das geloben wir also stēt zehalten vnd zeuolfür[e]n bey vn[er]n fürtleich[er]n wirdikait[e]n alle geuer vnd argelift gēnczleich aufgeschaiden, vnd des zu vrkunt geben wir den brief v[er]figelt mit vn[er]m angehangen Infigel Der geben ist zu Brunn an Sant Barbaren tag nach kristi gepurde vierzehenhundert Jar darnach in dem viervndzwainzigsten Jare.

Č. 3

4. prosince 1424, Brno

Listina, kterou se Petr Strážnický z Kravař zavazuje přijmout ve svém sporu s markrabětem Albrechtem výrok rozhodců Jana Jičínského z Kravař, Jimrama Doubravky z Doubravice, Jana ze Schaumberka a Hanse z Winden, z nichž první dva jmenoval on, zbylé dva markrabě Albrecht. Kdyby se rozhodci neshodli, měl spor do příštích Hromnic rozhodnout vévoda Přemek Opavský.

ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04

Ich Pet[er] von Crawar[en] anders von Strężnicz Bekenn vnd tün kund offenleich mit dem brief Von der zuſpruch weg[en] die der hochgeporen furft mein lieber gendig[er] h[er]r herczog Albrecht herczog ze Ötterreich vnd marggraf ze merh[er]n etc. zu mir hat vnd ich auch ze fein[en] gnaden wie ſich das vncz her zwifchen vns vergangen hat Daz ich der meins tails gęczleich gang[en] bin vnd gen auch wiffentleich mit dem brief hin der die edelen Janen von Crawarn anders von Ticzin vnd Gymramen den Dubrawken mein liebe Vett[er]n Infolicher weis daz dieſelben zwen mein Spruchleut mitſampt den wolgeporen h[er]ren Graf Johann[en] von Schawnberg, Lant marſchalch[en] in Oſterr[eich] vnd h[er]n Hann[en] von wind[en] die der ege[n]te[n] mein gnedig[er] h[er]r feins tails darczu geb[en] hat die egemelt[en] zuſpruch vnd antwurt aigenleich gen einander ſullen v[er]horen Vnd was Si denn nach ſolicher v[er]horung ainhellieich zwifch[en] vns darumb ſprechent dabei wil ich meins tails gęczleich beleib[en] Wër aber daz Si indem anſpruch nicht ainhellig wurden in ai[n]em oder menig[er]n ſtukch[en] So ſol der hochgeporen furft herczog Przemk von Troppaw derfelb[en] Stukch darumb Si nicht aynig werdent ain Obman fein Vnd was der denne darumb ſpricht, das wil ich ſtët halt[en] vnd gęczleich dabei beleib[en] Vnd der anſpruch von den vieren vnd dem Obman ob die ſach an In kumbt ſol volfurt vnd geendet werden zwifch[en] hynnen vnd vn[er] frawn tag ze Liechtmeſs ſchirift kunfftig vngeuerleich Auch gelob ich was ich oder die mein[en] geuang[en] hab[en] die an des ege[n]te[n] meins h[er]ren herczog Albrechts tail geuang[en] ſind vnd auch was guter vnd hab ich oder die mein[en] vns auf fein[en] tail vnderwunden hab[en], was der vngeuerleich noch vnu[er]kum[m]ert da ift, daz ich die den ege[n]te[n] vier Spruchleut[en] auf den obgenant[en] auſſpruch den dieſelb[en] vier Spruchleut oder

der Obman ob die fach an In kumbt tun werdent zu iren hand[e]n mantwurt[e]n fol vnd wil angeuer Ob auch gefchäch, daz meiner Spruchleut der ain oder Si baid in der zeit ee denn der Aufspruch volfurt wurd mit dem tod abging[e]n oder daz ich ir fuft von gnötiger fach[e]n weg[e]n nicht gehalten möcht So mag vnd fol ich ander an ir stat geb[e]n die vollen gewalt haben den vorgena[n]t[e]n auffpruch ze end[e]n vnd aufzefprechen in aller maß als vorgeschriben steet vngeuerleich Das gelob ich also stët zehalt[e]n vnd zu volfuren bei mei[ne]n eren vnd trewn alle geuer vnd arglist gënzleich aufgeschaiden Vnd des zu vrchund gib ich den brief v[er]fig[e]lt mit mei[ne]n angehang[e]n Infigel Vnd hab auch gebeten die edl[e]n Pet[er]n von Conicz anders von Tyncz, Stibor[e]n von Czimburg and[er]s von krzidlo vnd Jorgen von Stern[n]b[er]g and[e]rs von der lucaw daz Si ir Infigel zuzeugnuß gehengt hab[e]n an difen brief, Der geben ist zu Brun[n] Nach Crifts gepurd vierzehenhundert Jar, darnach in dem vier vnd Zwainczigft[e]n Jar des montags auf fant Barbare tag.

Č. 4

Výslechový protokol Petra Strážnického z Kravař vzniklý v rámci jeho sporu s markrabětem Albrechtem na konci roku 1424 nebo začátku roku 1425

ÖStA, HHStA, fond AUR, sign. 1424 XII 04

Fol. 1r

Hern Peters Antwortt

Des erftn Alsmeins h[er]ren des marggraf[e]n gnad geleg[e]n ist vor der Newnftat Vniczaw da gab ich fei[ne]n gnad[e]n cze will[e]n Daz sich die veind in Behem gënczleich verrichtt vnd geamt hab[e]nt vnd sich stark sammen vnd her gen mër[h]er[n] ziehen well[e]n, daz das fein gnad gerucht zu berracht[e]n Darnach als fein gnad von dann her gen Brünn kome vnd sich vonhynn gen Wienn fug[e]n wolt, da hab ich mit mërherifch[e]n h[er]ren mit fei[ne]n gnad[e]n vor fei[ne]n Rëten geredt, vnd hab[e]n fein gnad gebet[e]n das fein gnad geruch hie zu beleib[e]n oder fein volk hie auf fei[ne]n Gefloß[e]n ze laß[e]n, daz sich die veind nicht also schir her in das Land verfuch[e]n werd[e]n. Vnder des fein gnad des nicht betracht hat vnd ist wegk geczog[e]n vnd ich fein gnad aufbelaitt hab fein gnad gebet[e]n das fein gnad fein felbs, des Lands vnd mein vnd auch and[ere]r fein[er] dien[er] nicht vergëffe, da hab ich fei[ne]n gnad[e]n fürgelegt, wie grofs vngehorfamkeit vnd ain vnainung zwifch[e]n h[er]ren vnd Lant Leut[e]n ist, als das fein gnad wol erkant hat, wenn Si zu fei[ne]n gnad[e]n nicht komen find, als fein gnad selber hie vordes geleg[e]n ist, daz Si dann zu mal an fein[er] gegenwurttkait mir gehorfam nicht werdent. Darauf hat mir fein gnad verantwortt, das fein gnad mit dem Pifchhof[e]n vnd mit den H[er]ren, die alhie gewes[e]n find, daran belib[e]n ist daz Si hie zu Brün[n] auf ain[en] gena[n]te[n] tag fein full[e]n vnd welich h[er]rn die czeit nicht gewes[e]n fein, daz ich Si befend[e]n vnd durch der Lantleut will[e]n ruff[e]n laß[e]n fulle, daz Si all zu derfelb[e]n zeit hie fein full[e]n, das also hab ich alles getan, vnd vor demfelb[e]n tag[en] warn die veind stark in das Land geczog[e]n, das tet ich zu stet[e]n fei[ne]n gnad[e]n bei mein[er] Potschafft vnd auch bey meim vett[er]n Gymramen Dubrawken aigenleich zu will[e]n. Dauon als fein gnad auf mich furgibt mit di[e]n wart[e]n.

Des erft[e]n von der frömdnuffe weg[e]n als er ſich von mein h[er]rn emphrömdt hat vnd als ein Hauptman nicht zu mein h[er]ren kom[en] ift, da er her kom, des er ſich doch gen meins h[er]ren Räten v[er]uang[e]n hat.

Antwortt her Pet[er]

Das wais Got Ich hab mich nicht emphrömdet, vnd emphrömdet nicht von fein[en] gnad[e]n Sunder ich bin hie auf fein Geflofs vierzeh[e]n tag[en] vnd leng[er] gewel[e]n, durch der ege[nante]n veind will[e]n befendnt vnd wartnd der h[er]ren vnd Lantleut vnd da die veinde fuder entwich[e]n vnd von hynnen geczog[e]n hab[e]nt, vnder des ſind meins h[er]ren Rät kom[en], her Hanns vonn wind[e]n vnd der von Hohenb[er]g vnd als Si die Botſchafft gewarb[e]n hab[e]nt, hab ich an Si bracht vnd beczengt, vor dem piſchof[e]n vnd vor den h[er]ren vnd vor and[er]n erb[er]n leut[e]n, wie ſich die veind von hynnen gerürt, vnd zu mein[en] Gefloß[e]n gefügt hab[e]n, das ich das befeh[e]n müft

Fol. 1v

damit das fein[en] gnad[e]n vnd difem Land nicht ſchedleich wër[en] vnd wenn fein gnad herkümbt das ich denn zu fein[en] gnad[e]n kom[en] wil als zu mein h[er]rn, vnd durch der vorgena[n]te]n ſach[e]n will[e]n vnd auch darumb daz ich mir die notdurft vnd zerung[en] ſchik[e]n wolt zu fein[en] gnad[e]n zu kömen, rait ich gen Stržnicz, da ward ich an ain[en] krankh an mein[en] pain, vnd das hab ich obgotwil in kain[er] and[er]n pöſ[e]n maynug nicht getan, Ist aber daz yemand and[er]s redt mein[en] h[er]ren aufgenom[en], der töt mit daran vngütlich.

q It[em] von des Gelaits weg[e]n, des er begert hat.

Antwortt

Das wais Got, daz ich nicht bedorfft hiet kains gelaits von fein[en] gnad[e]n als von mein h[er]ren, wenn ich kain[er] der ſchuld zu mir nicht wais Aber da ich die grofs vngnad ſach, daz man mich vnd die mein[en], alfo fwërleich, vnd vngütlich beſchedigt und verderbt, veft, dörffer vnd Güt[er] abgeprennt, vns[er] dien[er] vahen vnd hewts tags dieſelb[e]n in ain[er] vnerleich[e]n veüknuß hab[e]n vnd auch hewts tags, die veft[e]n mein[er] dien[er] Innhab[e]n daru[m]b hab ich gelaits begert

q It[em] von der Pot[e]n weg[e]n die meins h[er]rn brief gen Rätzicz bracht het[e]n die geflag[e]n find vnd der brief genom[en] ift.

Antw[ur]tt Her Pet[er]

Daru[m]b hab ich mit demselb[e]n mein[en] Burggraf[e]n geredt, der ſpricht, daz er des nicht ſchuldig fey, vnd welle ſich des aufweiff[e]n vor meins h[er]rn des Marggraf[e]n gnad[e]n vnd vor den Mērhēriſch[e]n h[er]ren. Iſt das er ſich denn nicht aufweiff[e]n we mag, ſo wil ich In daru[m]b peff[er]n nach der h[er]ren Rat

q It[em] von der kaufleut wēg[e]n vnd hab weg[e]n die die fein[en] genom[en] vnd geuang[e]n hab[e]nt, vnd die darnach gen dem Probtans ſind geführt word[e]n

Antwurt her Pet[er]

Got wais wol, daz ich dauon nicht wais, wan ich des an In noch nicht erfar[e]n hab, warumb Si das getan hab[e]n, wan Ich Zu das verbot[e]n hab, daz Si nyemant ſchad[e]n full[e]n

q It[em] von feins Suns, vnd des Swinka Dubrawka weg[e]n die ſich mit den Hufl[e]n gehalt[e]n hab[e]nt mit Irn geflofl[er]n

Antwurt her Pet[er]

Alfo bin ich vnderweiffet, daz mein Sun vnd Vet[er] ~~du~~ Swinko verſchrib[e]n hab[e]n fein[en] gnad[e]n, wie Si hör[e]n, daz Si fwērleich hincz fein[en] gnad[en]

Fol. 2r

verklagt wēr[e]n vnd hab[e]nt fein gnad gepet[e]n, daz er Si geruch zu der aufweiffung laff[e]n kom[en], daz Si ſich well[e]n vor fein[en] gnad[e]n, vnd vor den h[er]ren aufweiff[e]n wer In kain ſchuld geb[e]n wird, darauf ift Zu kain antwurt word[e]n. Vnd het[e]n Si dann ichts getan, darczu ift mein will nicht gewel[e]n vnd noch nicht ift

q It[em] von des weg[e]n daz die feinn gen den meins h[er]ren bey dem Brobtans gezog[e]n hab[e]nt, vnd hab[e]nt vordes ettleich der meins h[er]ren fußgeng[e]l ermordet

Antwurt her Pet[er]

Das wais Got, daz ich dauon nichts wais, vnd mein will darczu nicht ift vnd ift es gefcheh[e]n Ich wil mich darInn beweif[e]n nach Rat der mērhērifch[e]n herr[e]n.

q It[em] von des weg[e]n, daz er fnell ein Michel Sum[en] volks wider mein[en] h[er]ren hat aufpracht, vnd da man das Land, wider die veind rett[e]n folt, da hat er nyemant aufpracht

Antwortt her Pet[er]

Got wais, das ich kain volk nicht gefammet, noch aufpracht hab, vnd gen fein[en] gnad[e]n zu mal, vnd wer das auf mich fein[en] gnad[e]n sagt ~~vnd~~ der beklagt mich vnfschuldikleich zu fein[en] gnad[e]n, vnd fein gnad das ernarn[en] wirt, daz ich obgotwil nicht schuldig bin

q It[em] so hab[e]nt die fein[en] von Rētzciz den meins h[er]ren ettleich wēg[e]n vnd Ir hab[e]n genom[en] an dem erft[e]n tag, da meins h[er]ren volk von hynn geczog[e]n ift

Antwortt her Pet[er]

Darnach wil ich fleifficleich frag[e]n, vnd ift das also wirt, so wil ich mich darInn beweif[e]n nach der h[er]ren Rat von mērh[er]n, das mein will darczu nicht ift

q It[em] von des verklag[e]n weg[e]n daz her Pet[er] über mein[en] h[er]ren ettleich[e]n fürft[e]n vnd h[er]ren getan hat

Antwortt her Pet[er]

Ich hab mich nicht beklagt, Sunder ich hab hercz[ogen] Prfenk[e]n vnd mein frewnt gebet[e]n, daz Si fein gnad pitt[e]n full[e]n, daz mich fein gnad so ungnädikleich nicht lieffe verderb[e]n, vnd daz mir fein gnad well

Fol. 2v

ain aufweifung geb[e]n vnd gibt mir fein gnad indert ein schuld das ich mich des verantwortt[e]n vnd aufweif[e]n wil, als vnd ich darauf her komen bin Das dann ich geklagt het, so het ich was ze klag[e]n wenn ich mit den mein[en] an schuld fwërleich vnd gar fer verderbt bin.

Č. 5

22. září 1426, Brno

Markrabě Albrecht píše do Brna, že k předchozím 200 hřivnám stříbra, které dal Haškovi z Valdštejna ke zmincování v brněnské mincovně, posílá dalších 100 hřiven. Měšťané měli být Haškovi v tomto úsilí nápomocní a výsledné peníze měl Hašek využít na zaplacení dluhů, které měl u brněnských „lidí“ (pravděpodobně žoldnéřů).

AM Brna, fond Sběrka listin, mandátů a listů, inv. č. 251

Albrecht von gotes gnad[e]n Herczog ze Öfterreich vnd marggraf ze Mërhern etc.

Erb[er]n weif[e]n, vnd lieb[e]n getrewn. Als wir vormaln dem edln vnl[er]m lieb[e]n getrewn Haflken von waldfain zwayhundert mark Silbers gegunnet hab[e]n zu v[er]munff[e]n, Laffen wir ew wiß[e]n, daz wir Im yecz noch hundert mark zu den eg[enant]en zwain hundert marken zu vermunsffen gegunnet hab[e]n. Dauon emphelhen wir ew ernstleich vnd well[e]n daz ir Im darInn beholffen vnd ratsam feyt, damit er dieselb[e]n hundert mark silbers v[er]munssen, vnd die leut den er dafelbs zu ew schldig ift, defterpas auzgerucht[e]n muge. Daran begeet Ir vns[er] maynung.

Geben zu Laa, an Suntag nach Sant Matheus tag. Anno etc. XXVI°.

Na dorsu:

Den erb[er]n weif[e]n vnl[er]n lieb[e]n getrewn dem Burgermaifter vnd dem Rat zu Brunn.

Č. 6

1. října 1426, Láva

Markrabě Albrecht píše do Olomouce v reakci na list ohledně svého služebníka Františka a stížností, které se na něj objevily a o kterých olomoučtí měšťané nic neví, což Albrecht přijímá s povděkem. Také informuje Olomoucké o tom, že psal Haškovi z Valdštejna, aby zaplatil olomouckým lidem dlužené peníze. Spolu s tímto listem měl Albrecht poslat i (nedochovaný) opis listu, který psal Mikulášovi z Perina.

SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, inv. č. 112

Albrecht von gotes gnaden Herczog ze Osterreich vnd marggraf ze merhern Erbern weisen vnd lieben getrewn. Als ir vns yecz von des franciscen wegen vnfers phlegër, zu Olomuncz verschriben habt wie ir von folicher klag fo auf In geen folt, nichts wiffet zesagen, vnd wie ir nicht kunnet, derkennen welicher vns vnd den zwain nüczer oder vn[n]üczer sey etc. das haben wir wol verstand[e]n vnd geuellt vns wol feid ir folicher klag auf den egenan[te]n francifken nicht vernemet, daz Ir In de[en] bey der egenan[te]n vn[e]r phleg laffet beleiben. denn als ir vns schreibt von der geltschuld wegen, fo vns[er] getrewr haflk von waldstain, den leüten zu ew schuldig beleibt. Schreiben wir Im aber, mit fleifs, daz er daran sey vnd gedenkh, damit dieselb[e]n leut furderleich auzgericht, vnd bezalt werden, denfelb[e]n brief wir ew hiemit senden. wir schikhen ew auch hiemit ain[en] brief den wir dem perinmiclofch schreiben. Begern wir an ew daz ir Im den anuerziehen bey ai[ne]m gewiffen boten schikhet. daran tut ir vns, ain funder wolgeuall[e]n. Geben zu laa an Eritag nach fant michelstag Anno etc. vicelimo sexto.

Na dorsu:

Den Erbern weisen vnfern lieben getrewn dem Burgermaister vnd dem Rat ze Olomuncz

Č. 7

23. října 1426, v poli u Břeclavi

Markrabě Albrecht děkuje vídeňským měšťanům za jezdce a pěšáky, které mu dosud poskytli a informuje je, že dostal varování o shromáždění části nepřátel pět mil od Břeclavi u Ivančic. Tam měli husité čekat na další posily z Čech, které už byly na cestě. Albrecht proto žádal Vídeňské, aby všichni obyvatelé vytáhli do pole a pomohli mu porazit nepřítel.

Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177–1526) 2291. Dostupné na monasterium.net, URL [/mom/AT-WStLA/HAUrk/2291/charter](http://mom/AT-WStLA/HAUrk/2291/charter)

Wir Albrecht von gotes gnad[e]n Herczog ze Österreich, ze Steir, ze kërnd[e]n vnd ze krain, marggraf ze Mërh[er]n vnd Graf ze Tyrol etc. Embieten den erb[er]n weil[e]n vns[er]n lieben getrewn dem Burgermaifter dem Richter, dem Rat vnd den Burg[er]n gemainleich ze Wienn, vns[er] gnad vnd alles gut. Als wir ew vormaln empot[e]n gefchrib[e]n, vnd empholhen haben, vns wider die veind zu hilff ze köm[men], vnd ir vns ettwas Rofsvolk vnd füsvolk habt zugefchikt, an dem wir zu mal ein gut benüg[e]n gehabt hiet[e]n vnd wellen auch das gen ew allen gnedicleich erkenn[en]. Nu ift vns yecz gewiff[e] warnu[n]g kömen, daz die ketzer von Behem mit macht herab ziehent, vnd mainent luntenburg ze rett[e]n, vnd vns vnd vns[er] volk übercziehen, vnd von veld ze dring[e]n, vnd darnach in das land gen Österreich ze ziehen, vnd das wüchft[e]n oder vnderfich ze nött[e]n, vnd ligent derfelben veinde nu ain gut tail ze Eÿwancicz, vnd dafelbs vmb als bei fünf meiln von hynn vnd warttent, der and[er]n, die auch auf dem weg find vnd zu In komen füll[e]n, als vns des menig[er] gewifs kuntfchefft, vnderweifet hab[e]nt. Nu mainen wir vns fterkcher befam[m]en, vnd In mit Gots hilff widerfteen, fo wir aller peft müg[e]n. Dauon emphelhen wir ew allen vnd ewr yecleichem befunder, begern, manen vnd pitt[e]n, fo wir aller peft können, vnd müg[e]n, daz ir ew an alles v[er]cziehen erhebt, vnd bei tag vnd bei nacht her zu vns in das veld kömet, nach dem vnd die veind in nahent find, vnd mënicleich in der Stat vnd vor der Stat wonend, es fein Burg[er] kaufleit, hantwercher, hantw[er]cherknechtt, oder ander gemain volk, mit ew auf vnd heraus bu[er]get. Vnd getrawn ew funder wol, daz ir darin[n] nicht v[er]czieheth noch verr[er] waygert noch gefattet, daz ain[er] auf den and[er]n wayger, Als ir got, vns, dem Land vnd ewrfelbs eren, des phlichtig feitt,

Wan welich des nicht tēt[e]n, vnd ew von vns[er]n wegen darin[n] nicht gehorsam
wörn, des wir doch nicht hoffen, die wolten wir an alle gnad darumb schaffen ze
pess[er]n, an leib vnd an gut. Das ist vns[er] ernstleiche maynu[n]g. Geben im velde
vor luntemburg an mitich[e]n nach der Aindleftau[e]nt tage. Anno dom[in]i etc.
vicefimo sexto.